

อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่น
ของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2562

อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่น
ของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

คุณฉวีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาบริหารศาสตร์

สำนักบริหารและพัฒนาวិชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่น
ของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

จรรยา โกเมนต์

ดุษฎีนิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาบริหารศาสตร์

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รักษาการแทนรองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเรื่อง	อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย
ชื่อผู้เขียน	นางสาวจริยา โกเมนต์
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย 2) ศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว 3) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 4) ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว และ 5) เสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน วิธีการวิจัยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงสำรวจ การศึกษารายกรณี และการประชุมกลุ่มย่อย ประชากรเป็นชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน รวม 88 ชุมชน ทำการสุ่มตัวอย่างได้ตัวอย่างในระดับชุมชน 56 ชุมชน และระดับครัวเรือน 672 ครัวเรือน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม Mplus 8 สถิติที่ใช้เป็นสถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้างพหุระดับ (Multilevel Structural Equation Model: MSEM) ผลการวิจัยมีดังนี้

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเกิดจากความพยายามของภาครัฐในการสร้างกลไกการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อลดปัญหาและผลกระทบทางสังคม สิ่งแวดล้อม จากการท่องเที่ยว และมุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ การกำหนดและส่งเสริมนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทยมีลักษณะเป็นพลวัตร โดยเริ่มจากยุคการท่องเที่ยวแบบมวลชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน สู่การพัฒนาที่อะไรๆ ก็ท่องเที่ยวชุมชน โดยภาครัฐใช้เครื่องมือในการพัฒนาที่แตกต่างกัน และการเปลี่ยนแปลงนโยบายในแต่ละยุคสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน โดยเฉพาะแบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชน ประกอบกับกลไกการมีส่วนร่วมและการแบ่งปันผลประโยชน์ในชุมชนที่ไม่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชุมชนได้ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยพบว่า โดยภาพรวม ชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและตระหนักในความเป็นชุมชน

เดียวกันอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์แยกในแต่ละมิติ พบว่า มิติที่มีความเป็นปึกแผ่นมากที่สุด คือ การบูรณาการทางวัฒนธรรม การบูรณาการทางบรรทัดฐาน การบูรณาการทางการหน้าที่ และการบูรณาการทางการสื่อสาร ตามลำดับ

ผลการตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าค่า Chi-square = 226.204, $df = 195$, $p = 0.0605$, $Chi\text{-square}/df = 1.166$, ค่าดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.006, $SRMR_W = 0.012$, $SRMR_B = 0.042$ แสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และกรอบแนวคิดการวิจัยมีพลังในการอธิบายความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว พบว่าในระดับครัวเรือน ปัจจัยด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 40.50 ($R^2 = 0.405$, $P < 0.05$) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากที่สุด คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน ($Beta = 0.658$, $P < 0.05$) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ($Beta = 0.388$, $P < 0.05$) อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในระดับชุมชน พบว่าปัจจัยด้านผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน และระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 76.80 ($R^2 = 0.768$, $P < 0.05$) โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากที่สุด คือ การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ($Beta = -0.502$, $P < 0.05$) รองลงมาเป็นผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก และระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ตามลำดับ

แนวทางการผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนต้องมีการดำเนินการทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในชุมชน โดยในระดับนโยบาย ควรให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และหน่วยงานที่มีพันธกิจหลักต้องมีการบูรณาการและสื่อสารกันเพื่อให้การทำงานไปในทิศทางเดียวกัน และระดับปฏิบัติการ หน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีกระบวนการในการคัดเลือกชุมชน และทบทวนถึงภารกิจเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน และต้องสร้างความเข้าใจในนโยบายแก่สมาชิกในชุมชนก่อนทำการปฏิบัติ นอกจากนี้ การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนต้องเป็นมติร่วมกันของคนในชุมชน และต้องนำเอาแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวมากลั่นกรองก่อนดำเนินการ โดยทุกชุมชนควรมีนวัตกรรมในการหนุนให้สมาชิก

ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งมีการสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการจัดการ อีกทั้งต้องให้ความสำคัญกับการประเมินผล เพื่อให้ชุมชนได้ทบทวนการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และหาแนวทางในการปรับปรุงและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : ทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม, นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน, ชุมชนท่องเที่ยว, การวิเคราะห์พระระดับ

Title	INFLUENCE OF COMMUNITY BASED TOURISM POLICY ON SOLIDARITY OF TOURISM COMMUNITIES IN UPPER NORTHERN REGION, THAILAND
Author	Miss Jariya Koment
Degree	Doctor of Philosophy in Administrative Science
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Chalermchai Panyadee

ABSTRACT

The objectives of this research were to: 1) explore the formation and dynamism of the policies to promote community based tourism of Thailand; 2) study the solidarity of tourism communities; 3) assess the congruity of the Structural Equation Model and the empirical data; 4) explore the influences of policy factors affecting the solidarity of the tourism communities; and 5) formulate a guideline for pushing the policies promote community tourism to support the solidarity of the communities. The research methodology was a mixed method consisting of documentary research, survey research, case study, and small group discussion. The population were 88 the tourism communities in upper northern Thailand randomly sampled to get a sample size at the community level of 56 communities and at the family level of 672 households. The data were analyzed by using the program Mplus Version 8 to get descriptive statistics and Multilevel Equal Model: MSEM. The research results were as follows:

Community based tourism policy arised from the efforts of the government in creating a mechanism for distributing tourism revenue and creating community participation to reduce problems including social and environmental impacts from tourism. It also focused on responsiveness to the demand of tourists. The specification and support of the tourism promotion policies had the characteristics of dynamism starting from the age of mass tourism, ecotourism tourism, community-based tourism, to everything is community tourism.

Results from the policy changes affected the government using different development tools coupled with the changes in policies each time created changes in the communities especially the changes in the relationship pattern in the communities. Some communities could adapt while others could not but created conflicts in the communities. Some communities gave up the businesses as the mechanic of participation and benefit sharing in the communities were not in accord with the community solidarity.

Results of the study of the solidarity of the tourism communities in the upper northern Thailand showed, as a whole, the tourism communities had unity and they were aware of the same community at a moderate level. The dimensions with the high solidarity were the cultural integration, the normative integration, the functional integration and the communication integration, respectively.

Results of the assessment of the directness of the pattern of causal relationship developed with the empirical data showed the values of Chi-square = 226.204, $df = 195$, $p = 0.0605$, $Chi-square/df = 1.166$, and the indexes CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.006, $SRMR_w = 0.012$, $SRMR_b = 0.042$ which showed the pattern of the multilevel structural causal relationship of factors affecting the community solidarity in accord with the theoretical framework and has the vitality to explain community solidarity.

Results of the study of factors affecting the solidarity of tourism communities found at the household level factors, the response of the households towards the tourism community policies and benefits from community tourism management factors jointly explained the variations of the community solidarity at 40.50% ($R\text{-Squared} = 0.405$, $P < 0.05$) as the factors having direct positive influence towards the community solidarity the most were the responses of the households towards the tourism management ($Beta = 0.658$, $P < 0.05$) and benefits from community tourism management. ($Beta = 0.388$, $P < 0.05$), respectively. However, the result of the study at the community level, showed that factors on the results of community tourism promotion policies, the outside support, the tourism

management within the community, and period of community tourism management jointly explained the variations of the community solidarity at 76.80% (R-Squared = 0.768, $P < 0.05$) as the factors having direct negative influence towards the community solidarity the most was the tourism management within the community (Beta = -0.502, $P < 0.05$) the results of community tourism promotion policies, the external support, and period of community tourism management, respectively.

Guidelines for pushing the Community Based Tourism Promotion Policy to support Community solidarity must operate at two levels: policy and operational levels. At the policy level, people in the community should participate in policy specification and the agencies with main missions must integrate and communicate among various agencies to work in the same direction and at the agency operational level, the agencies supporting community tourism must have a process in selecting the communities and must review the missions to reduce work overlaps and the agencies must create understanding in the policies in the community members before operations. Moreover, the communities which were interested in bringing the communities to become tourism communities must analyze a joint resolution among the community members and must take the tourism management guidelines to discuss and filter before operations as every community should think of innovative ways to lure community members to participate. The idea in tourism management must change from the emphasis on buying and selling to sharing and there must be the creation of a new generation members to have continuity in management including the stress on evaluation process to make the community review the past operations and finding the ways to improve and increase efficiency.

Keywords : solidarity theory, community-based tourism promotion policy, tourism communities, mutilevel analysis

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี อาจารย์ที่ปรึกษาหลักสูตรนิพนธ์ ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ และตรวจแก้ไขจนคุณนิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ อีกทั้งให้ความช่วยเหลือและให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้านอย่างดียิ่ง ตั้งแต่ก้าวเข้ามาเรียนที่วิทยาลัยบริหารศาสตร์ จนกระทั่งงานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล ที่กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำแนะนำ รวมทั้งให้แง่คิดและกำลังใจแก่ผู้ศึกษาเป็นอย่างดีมาโดยตลอด รวมทั้งขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.มนัส สุวรรณ ประธานกรรมการสอบป้องกันคุณนิพนธ์ ที่ให้ความเมตตาแนะนำในการปรับปรุงคุณนิพนธ์เล่มนี้ให้มีคุณภาพ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณวิทยาลัยบริหารศาสตร์ที่สนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย และขอขอบพระคุณคณาจารย์ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ แนวคิด และถ่ายทอดประสบการณ์ในศาสตร์สาขาต่างๆ แก่ผู้ศึกษา รวมถึงเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำในด้านต่างๆ ตลอดช่วงระยะเวลาของการศึกษา

ขอขอบพระคุณผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนทุกแห่ง รวมไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดีและกรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัว รวมถึงพี่มั้น ที่คอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ศึกษาด้วยดีตลอดมา และขอบคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาเอก วิทยาลัยบริหารศาสตร์รุ่นที่ 7 รวมถึงรุ่นพี่และรุ่นน้องทุกคนที่คอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจซึ่งกันและกันตลอดมา

จริยา โภเมนต์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฌ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ต
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	5
คำถามการวิจัย.....	9
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	10
ขอบเขตการวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	13
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	18
แนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity).....	18
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน.....	31
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	31
แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	42
แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน.....	58
แนวคิดความเข้มแข็งชุมชน.....	69

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน	73
แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	79
แนวคิดการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ	86
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	95
การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย	104
สมมติฐานในการวิจัย	115
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	116
การดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 1	117
การดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 2	118
การดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 3	132
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	136
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย.....	137
ตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนและชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย	177
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย	181
ตอนที่ 4 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว.....	190
4.1 ลักษณะทั่วไปของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน.....	192
4.2 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	239

ตอนที่ 5 ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่น ของชุมชนท่องเที่ยว	246
5.1 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในระดับ ครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	246
5.2 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในระดับ ชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	249
5.3 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทุกระดับทั้งใน ระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	254
ตอนที่ 6 แนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็น ปึกแผ่นของชุมชน	264
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	283
สรุปผล	283
อภิปรายผล	293
ข้อเสนอแนะ	304
บรรณานุกรม	308
ภาคผนวก	317
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	318
ภาคผนวก ข ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย	342
ภาคผนวก ค กรณีตัวอย่าง (Case Study) การศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	347
ประวัติผู้วิจัย	364

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 สังเคราะห์ทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity).....	105
ตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ประเทศไทย	119
ตารางที่ 3 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน.....	125
ตารางที่ 4 เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์.....	132
ตารางที่ 5 ความสอดคล้องของคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	133
ตารางที่ 6 การสังเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ด้านนโยบายส่งเสริมการ ท่องเที่ยว).....	140
ตารางที่ 7 สรุปสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย	160
ตารางที่ 8 สรุปและสังเคราะห์พัฒนาการเชิงนโยบายของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนใน ประเทศไทย	170
ตารางที่ 9 องค์กรหลักที่มีบทบาทผลักดันนโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน	173
ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน.....	177
ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของลักษณะทั่วไปของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย	179
ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม.....	182
ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน.....	183
ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่	185

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร.....	186
ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม	187
ตารางที่ 17 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว.....	188
ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย	193
ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย	195
ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว	196
ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ.....	197
ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน	198
ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	199
ตารางที่ 24 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	200
ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	201
ตารางที่ 26 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม.....	201
ตารางที่ 27 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน	202

ตารางที่ 28 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการมีกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน	204
ตารางที่ 29 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน.....	205
ตารางที่ 30 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน	206
ตารางที่ 31 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนของผู้นำชุมชน ในด้านการรับรู้ความสำคัญของนโยบาย	208
ตารางที่ 32 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนของผู้นำชุมชน ในด้านการรับรู้การสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ.....	209
ตารางที่ 33 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนของผู้นำชุมชน ในด้านการรับรู้ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน.....	210
ตารางที่ 34 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ของผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม.....	211
ตารางที่ 35 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตาม ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	212
ตารางที่ 36 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการ ได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน	213
ตารางที่ 37 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP)	214
ตารางที่ 38 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	216
ตารางที่ 39 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการ เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน	217
ตารางที่ 40 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตาม ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว.....	217
ตารางที่ 41 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอก.....	218

ตารางที่ 42 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามรูปแบบการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน.....	220
ตารางที่ 43 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน.....	222
ตารางที่ 44 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามจำนวนนักท่องเที่ยว.....	223
ตารางที่ 45 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว	224
ตารางที่ 46 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	225
ตารางที่ 47 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	226
ตารางที่ 48 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก	227
ตารางที่ 49 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านบุคลากรการท่องเที่ยว.....	228
ตารางที่ 50 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านระบบการจัดการ.....	229
ตารางที่ 51 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม	230
ตารางที่ 52 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	231
ตารางที่ 53 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน.....	232
ตารางที่ 54 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน.....	233

ตารางที่ 55 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ ชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	234
ตารางที่ 56 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ ชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	235
ตารางที่ 57 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของ ผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม	236
ตารางที่ 58 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน	237
ตารางที่ 59 ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมในรูปแบบความสัมพันธ์เชิง สาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวของตัวแปรระดับครัวเรือน ..	240
ตารางที่ 60 ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมในรูปแบบความสัมพันธ์เชิง สาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวของตัวแปรระดับชุมชน	242
ตารางที่ 61 ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรทำนายระดับ ครัวเรือนและระดับชุมชนที่มีต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน	245

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 องค์ประกอบของความเป็นหนึ่งเดียวกัน	28
ภาพที่ 2 ขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน	30
ภาพที่ 3 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	33
ภาพที่ 4 กระแสความต้องการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism).....	34
ภาพที่ 5 แผนภาพนโยบายของรัฐด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	38
ภาพที่ 6 เป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	48
ภาพที่ 7 แผนภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม	54
ภาพที่ 8 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันของชุมชนกับทรัพยากรวัฒนธรรมใน องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	57
ภาพที่ 9 กลไกการดำเนินงานของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี	68
ภาพที่ 10 พัฒนาการเชิงนโยบายของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย	171
ภาพที่ 11 รูปแบบโครงสร้างในการส่งเสริมและผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ	176
ภาพที่ 12 รูปแบบการวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวตามการตระหนักรู้ของครัวเรือน ..	189
ภาพที่ 13 รูปแบบการวัดการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน.....	203
ภาพที่ 14 รูปแบบการวัดผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน	206
ภาพที่ 15 รูปแบบการวัดผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน.....	214
ภาพที่ 16 รูปแบบการวัดผลของการสนับสนุนจากภายนอก.....	219
ภาพที่ 17 รูปแบบการวัดผลของการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน	238
ภาพที่ 18 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่อิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับครัวเรือน	248

ภาพที่ 19 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่อิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับชุมชน
..... 252

ภาพที่ 20 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของ
ชุมชน 263

ภาพที่ 21 กระบวนการในการเสนอแนวทางในการผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุน
เสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน..... 265

ภาพที่ 22 แนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน
..... 273

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม แต่สามารถผสมผสานได้อย่างกลมกลืนจนเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีรากเหง้ามาจากสังคมเกษตรกรรม อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่น และยังคงรักษาสังคมแบบเครือญาติ เคารพผู้ที่รักและนับถือรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น

เมื่อกล่าวถึงลักษณะของชุมชนท้องถิ่นไทยนั้น สามารถเห็นได้ชัดเจนจากหมู่บ้านในชนบท โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ห่างไกล ที่จะมีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อันมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐาน มีรูปแบบการทำมาหากินเฉพาะ สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับโลกภายนอกด้วยเงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีการผลิตอันเกิดจากศักยภาพของบุคคลกลุ่มคน ภายในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีการจัดวางรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มคนในชุมชน บุคคลกับท้องถิ่น รวมทั้งรูปแบบการรู้สึกนึกคิดและระบบการให้คุณค่าเป็นของชุมชนในหมู่บ้านนั้นๆ และที่สำคัญคือ แต่ละหมู่บ้านจะสะท้อนความรู้สึกนึกคิดในด้านความเกี่ยวข้องระหว่างตนเองกับบรรพบุรุษ ตนเองกับชุมชน บรรพบุรุษกับชุมชน และเกี่ยวข้องกับตำแหน่งแห่งที่ของหมู่บ้านที่เป็นไปตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่น (อัจฉรา ภาณุรัตน์, 2549) ที่สะท้อนถึงความผูกพันและความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมของ Durkheim ที่ได้กล่าวถึงความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคม โดยแยกความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ของสังคม แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบหนึ่งก็คือสังคมที่มีความสัมพันธ์ที่ทำให้เป็นปึกแผ่นเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) หรือความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นแบบอัตโนมัติ กล่าวคือ เมื่อเกิดอะไรขึ้นสมาชิกในสังคมจะกระทำหน้าที่ต่างๆ โดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องถามว่าตัวเองเป็นใคร เป็นความเป็นปึกแผ่นที่เกิดจาก “ความเหมือนๆ กัน” (Similitude) นั่นคือ ทุกคนมีความรู้สึก ค่านิยม และความเชื่อเหมือนๆ กัน เป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพากัน สมาชิกทุกคนต่างคิดว่าเราต้องช่วยกัน ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมในสมัยก่อน (สุรางค์ จันทวานิช, 2555: 40) ที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และแสดงถึงความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของชุมชน

รูปแบบที่สอง สังคมทั้งหลายจะมีพัฒนาการและเกิดการแบ่งงานกันจนกระทั่งเปลี่ยนไปเป็นสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic Solidarity) คำว่า Organic ในที่นี้หมายถึงส่วนย่อยต่างๆ หรืออวัยวะภายในสังคม ส่วนย่อยเหล่านั้นมีหน้าที่รับผิดชอบโดยเฉพาะ Organic Solidarity

จึงหมายถึง “ความเป็นปึกแผ่นที่ได้มีการมอบหมายให้แต่ละหน่วยมีภาระหน้าที่” (สุภางค์ จันทวานิช, 2555: 41) นอกจากนี้ ยังได้มีการอธิบายคำว่า “เชิงอินทรีย์” เพื่อเทียบเคียงกับอินทรีย์ที่แสดงให้เห็นว่า สังคมมีความสามารถในการดำเนินการอย่างราบรื่นได้มากขึ้นตรงเท่าที่องค์ประกอบแต่ละส่วนดำเนินการอย่างเป็นเอกเทศจากกันมากขึ้น โดยที่สังคมแต่ละประเภทอาศัยหลักการบูรณาการทางสังคมที่แตกต่างกัน ระบบสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคม และ โครงสร้างทางสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้ว่าความเป็นปึกแผ่นทางสังคมทั้ง 2 แบบ Durkheim ได้อธิบายผ่านสังคมชนบทประเพณีและสังคมสมัยใหม่ แล้วยังเป็นข้อเสนอทางทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบบูรณาการทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับการเพิ่มการจำแนกแตกต่างของโครงสร้างสังคมอีกด้วย (Jonathan H. Turner, 2007: 283; พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2545: 38-42)

จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น จะพบว่าสังคมสมัยใหม่จะเปลี่ยนจากความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไกเป็นความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์มากขึ้นไปเรื่อยๆ และกระบวนการที่สังคมเปลี่ยนไปนี้ เรียกว่า การจำแนกความแตกต่างในการทำหรือปฏิบัติหน้าที่ (Functional Differentiation) ในการจำแนกความแตกต่างนี้แยกย่อยลงไปว่าสมาชิกแต่ละคนเป็นใคร จะมีการกำหนดหน้าที่ที่มีสถานภาพอะไร มีบทบาทอย่างไร และเมื่อสังคมได้กำหนดไว้แล้วว่าสมาชิกคนนี้มีสถานภาพนั้น ฉะนั้นต้องทำบทบาทนี้ สังคมจึงจะเป็นปึกแผ่น ซึ่งการจำแนกความแตกต่างตามหน้าที่เป็นการจัดโดยสังคม (สุภางค์ จันทวานิช, 2555: 41-42)

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า ในกรณีของสังคมไทย ความเป็นชุมชนท้องถิ่นในแบบดั้งเดิม ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุปัจจัยหลายด้าน ทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยี นโยบายการพัฒนาของรัฐ ล้วนมีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน ดังกรณีของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ได้เข้าไปเชื่อมโยงกับความเป็นชุมชนมากขึ้น จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ เนื่องจากรัฐบาลไทยทุกสมัยมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและต่อเนื่องมาโดยตลอด เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยอย่างสม่ำเสมอและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสถิติรายได้จากการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยมีมูลค่า 11,232 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 219,364 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2539 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550: 75) และในปี พ.ศ. 2560 มีรายได้จากการท่องเที่ยวถึง 2,754,000 ล้านบาท โดยเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 1,824,000 ล้านบาท และรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศของชาวไทย 930,000 ล้านบาท (สำนักปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558: 62-65) ซึ่งจากสถิติสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวเติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักและมีความสำคัญในลำดับต้นๆ ต่อประเทศไทยที่สามารถดึงดูดเงินตราจากต่างประเทศในแต่ละปีอย่างมหาศาล ก่อให้เกิด

การลงทุนในการผลิตและการบริการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ช่วยสร้างงานสร้างอาชีพแก่ประชาชนให้ มีงานทำและมีรายได้ ทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้สู่ภูมิภาคใน ท้องถิ่นต่างๆ ของประเทศไทย อันเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ ประเทศไทยเป็นประเทศแรกๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้มีการริเริ่มโครงการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในปี พ.ศ. 2540-2546 ซึ่งเป็นการส่งเสริมความร่วมมือทั้งองค์กร ภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงประชาชนในทุกภาคส่วนให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันพัฒนา และ หาแนวทางแก้ไขหรือป้องกันปัญหาของการท่องเที่ยว รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการ จัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นแรงดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ต่างชาติให้เข้ามาเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดรายได้ของประเทศจากการท่องเที่ยว รวมไปถึง การท่องเที่ยวยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งผลดีต่อการพัฒนา สังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และส่วนรวมของประเทศอีกด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554: 50-55)

ดังนั้นรัฐบาลจึงมีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ในส่วนของหน่วยงาน ภาครัฐและภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม มีการร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อเพิ่มศักยภาพและความได้เปรียบทางการแข่งขันให้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย มาโดยตลอด และมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งหนึ่งในรูปแบบการ ท่องเที่ยวที่หลากหลายนั้นคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) ซึ่งเป็น รูปแบบหนึ่งของนโยบายรัฐที่มีกลยุทธ์สร้างสมดุลเชิงเวลาและพื้นที่ ด้วยการสร้างมาตรการส่งเสริม การท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ใหม่ที่มีความพร้อม นั่นก็คือการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (กระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา, 2558: 22) ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวลงไปสู่ชนบทอย่างชัดเจนมากขึ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) เริ่มต้นมาจากช่วงที่โลก ตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ในช่วงปี พ.ศ.2535 หลังจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรม ท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในขณะที่การท่องเที่ยวโดย ชุมชน (Community Based Tourism - CBT) เป็นแนวคิดใหม่ที่เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในระดับพื้นที่ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tours Project: REST) ต่อมา โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ ธรรมชาติ หรือ REST ได้ร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดตั้งสถาบันการท่องเที่ยว โดยชุมชน (CBTI) ซึ่งในช่วงดังกล่าว ชื่อที่เรียกขานการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวสีเขียว

หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ปี รัฐบาลไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี พ.ศ. 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) และในหลังปี พ.ศ. 2545 การท่องเที่ยวลงไปในชนบทหลากหลายรูปแบบ อีกทั้ง ในปี พ.ศ. 2547 มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ และในปัจจุบัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งซึ่งชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559) และยังมีอีกหลายหน่วยงานที่ได้ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการเข้าไปพัฒนาชุมชน

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555: 7) ทั้งนี้ รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง (สินธุ์ สโรบล, 2547: 15) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโดยเป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นหวังว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ โดยในทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะทำให้เกิดรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดการจ้างงานท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ในทางด้านสังคม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังไว้ว่าจะก่อให้เกิดความภูมิใจในความเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น โดยการได้รับรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ลดความยากจน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและการท่องเที่ยวอาจนำมาซึ่งการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดองค์ความรู้และทักษะที่เพิ่มเติมขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมระหว่างชุมชนด้วยกัน ชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภายนอก และชุมชนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว ซึ่งองค์ความรู้และทักษะต่างๆ สามารถนำมาประยุกต์ในการตัดสินใจจัดการทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชน นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยผ่านการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น ลดการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มาเยือนและได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่ากลับไป นอกจากนี้ ในทางด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังไว้ว่าจะเกิดการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและไม่เสื่อมโทรม เกิดคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีและเป็นระเบียบ เกิดความหวงแหนในทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณสถานต่างๆ และทำให้เกิดแนวร่วมในการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ขึ้น ระหว่างประชาชนท้องถิ่นและ

นักท่องเที่ยวต่างถิ่น (ดรรชนี เอมพันธุ์, 2550: 6-10) ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่าเป้าหมายของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชน โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและกำหนดทิศทาง บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

จากการที่การท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ และที่สำคัญคือจะเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) จึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือการพัฒนาชุมชนที่รัฐได้หยิบมาใช้ในการพิจารณาชุมชนที่มีความพร้อมในการประยุกต์ใช้การท่องเที่ยวกับพื้นที่ของตน กล่าวคือ แนวคิดดังกล่าวเป็นการใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะเข้าไปถึง หรือชุมชนที่ต้องการนำเสนอความเป็นชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจ โดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน (เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2557: 21) ดังนั้น ที่ผ่านมามีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน (Community-Based Tourism หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "Host Management") จึงมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเป็นเครือข่ายมากขึ้น (สินธุ์ สโรบล, 2547: 15)

ความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวมีการเติบโต ทั้งจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง มีการพัฒนาสาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับ มีการจ้างงานสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมีการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมาก รวมไปถึงการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรท้องถิ่นและทุนทางสังคมเพื่อรองรับการท่องเที่ยว แต่สิ่งที่เติบโตควบคู่กับการท่องเที่ยวและนำมาซึ่งคำถามว่า “คนท้องถิ่นได้ประโยชน์อะไร และการท่องเที่ยวได้สร้างผลกระทบอะไรบ้างกับชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม” (พจนาน สนวนศรี, 2546b: 7)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนจะเห็นได้ว่ามีทั้งผลกระทบทางด้านบวกและด้านลบ โดยผลกระทบด้านบวก คือ การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน เกิดการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน และการมีกำลังทรัพยากรในการ

จับจ่ายสินค้าเพื่อใช้ในครอบครัว รวมทั้งทำให้เกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการให้เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการสิ่งที่เป็นทุนทางสังคมเดิมกับปัจจัยภายนอกที่เข้ามา และเกิดเป็นรูปแบบบริหารจัดการแบบใหม่ที่เหมาะสมและตอบสนองตรงกับความต้องการของชุมชน (โกสินทร์ ดอกบัว, 2551: 134) อีกทั้งการท่องเที่ยวยังส่งผลทำให้คนในชุมชนมีความภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น และมีการสืบสานฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้แล้วยังสามารถนำรายได้จากการท่องเที่ยวมาพัฒนาพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และอาคารเก่าที่มีคุณค่าภายในชุมชน (วิภาดา ศุภรัฐปรีชา, 2553) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังให้ประโยชน์หากชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยว ซึ่งเมื่อชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าจะทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนอีกด้วย เพราะในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อีกทั้งในด้านการเรียนรู้ ชุมชนมีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554: 18-19) แต่ละองค์ประกอบต่างยึดโยงและสัมพันธ์กันที่จะทำให้การท่องเที่ยวชุมชนยั่งยืนและมีเสน่ห์

ในขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งการท่องเที่ยวก็ส่งกระทบทางด้านลบต่อชุมชนเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อเกิดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมมากขึ้น ประเพณีและวัฒนธรรมถูกทำให้กลายเป็นสินค้ามากขึ้น ดังเช่น ในกรณีปาย-ปางมะผ้า-ขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันกลายเป็นจุดขายทางชาติพันธุ์ ที่มีการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นสินค้าการท่องเที่ยว เป็นผลมาจากนโยบายสร้างจุดเด่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามามากขึ้น โดยเฉพาะการแทรกแซงประเพณีปอยส่างลองด้วยการปรับให้เป็นลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่าเป็นการลดทอนคุณค่าอัตลักษณ์ทั้งความเป็นชาติพันธุ์ และประเพณีของท้องถิ่นรวมถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ วิถีชีวิต สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นสินค้าเพื่อสนองธุรกิจท่องเที่ยว (รัศมี ชูทรงเดช, 2555) ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น มีการย้ายถิ่นเข้ามาในชุมชนมากขึ้น และมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับโอกาสและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว (วิภาดา ศุภรัฐปรีชา, 2553) เพราะเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทรัพยากรของชุมชนที่เป็นส่วนรวมได้ถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยว โดยผลประโยชน์กลับตอบสนองให้กับคนเพียงบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้น ซึ่งจุดนี้จึงทำให้ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงและเกิดปัญหาความขัดแย้งและส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในชุมชน นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการบิดเบือนของศิลปวัฒนธรรม

เกิดความไร้ระเบียบของสังคม และการกระจุกตัวของรายได้ที่เกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางการเงินที่เหนือกว่า มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นพื้นฐานการพัฒนา ทั้งนี้ ผู้ประกอบการหน่วยงานรัฐ และกลุ่มองค์กรชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนต่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ต่างจากชาวบ้านในระดับล่างที่ได้มีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยซึ่งมักอยู่ในฐานะของแรงงานทางการท่องเที่ยว (บุษบา สิทธิการ และคณะ, 2549) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังนำมาซึ่งการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมถูกบิดเบือน สังคมล่มสลาย เกิดการเปลี่ยนอาชีพและย้ายถิ่นฐาน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและทั่วโลก ซึ่งอาจจะไม่ได้มีสาเหตุมาจากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดสถานการณ์ดังกล่าว (พจนา สวนศรี, 2546a: 8) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผลกระทบจากการท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดทั้งความร่วมมือและความขัดแย้งขึ้นในชุมชน (มณีวรรณ ผิวนิม, 2544)

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อความขัดแย้งในชุมชนเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นและถูกกล่าวถึงอย่างมาก คือ เรื่องของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกของชุมชนโดยทั่วไป และจะเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนการท่องเที่ยวกับกลุ่มที่ต่อต้านการท่องเที่ยว ความขัดแย้งยังเกิดได้จากความเห็นที่ไม่ลงรอยกันในรูปแบบของการพัฒนาทางการท่องเที่ยวเนื่องจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น การได้รับการจัดการที่ไม่ลงตัว หรือแม้กระทั่งความขัดแย้งของกลุ่มอำนาจต่างๆ ในชุมชนก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความขัดแย้งที่ทำลายความเชื่อมั่นหรือความสัมพันธ์อันดีที่น่าจะเกิดขึ้นภายในชุมชน หรือเป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการเปลี่ยนรูปแบบการจ้างงานและรายได้ที่เกิดขึ้นใหม่ในชุมชน อันอาจเป็นผลให้เกิดความขัดแย้งหรือไม่เข้าใจกันของสมาชิกภายในชุมชน หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับกิจกรรมด้านอื่นๆ ที่อาจเกิดการจำกัดการเข้าถึงสถานที่ต่างๆ ที่ชุมชนเคยเข้าถึงหรือสถานที่ที่เคยเป็นแหล่งนันทนาการในชุมชนได้ (Mascardo, 2008 อ้างใน พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์, 2553: 25) ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพย์สินส่วนรวมที่เป็นของชุมชน เพราะเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อจัดการทรัพยากรที่เป็นทรัพยากรร่วมของชุมชนขึ้น ซึ่งจากการเข้าถึงทรัพยากรและการรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันจะนำมาซึ่งการได้รับผลประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เพราะคนที่รับนโยบายจะมีการปรับตัวกับการเข้ามาของการท่องเที่ยวได้ดีกว่า ปรับตัวเองเข้าสู่งานบริการ เช่น รีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งงานบริการเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว และสามารถถกฉวยโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้มากกว่า และจากการที่มีการเข้าถึงทรัพยากรแตกต่างกัน ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง

จากที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่านโยบายการท่องเที่ยวยุคใหม่และแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนเป็นแนวคิดที่ดี ที่พยายามสร้างการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน แต่เมื่อนำไปใช้กลับมีคำถามว่าทำไมบางชุมชนประสบผลสำเร็จ แต่บางชุมชนกลับไม่ประสบผลสำเร็จ ชุมชนบางแห่งนักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่มากเกินไปจนเกินรองรับ (Over carrying capacity) ชุมชนจึงได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการผลักดันนโยบายด้านการท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ชุมชนในรูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชน ในด้านหนึ่งเป็นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเพิ่มพลัง (Empower) ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันจัดการชีวิตของตนเองและจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นกลายเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวบนฐานความเป็นชุมชน โดยมองข้ามผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่เป็นสถาบันทางสังคมที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเกื้อกูลซึ่งกันและกันและอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ รวมไปถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทั้งความสัมพันธ์ในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมไปถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน เพราะเมื่อเกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนเกิดการตอบสนองต่อนโยบาย ทำให้ภายในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเป็นสมาคม ชมรม หรือวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร การขัดผลประโยชน์ในชุมชน มีการสร้างข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน จึงทำให้บางกลุ่มได้ผลประโยชน์ บางกลุ่มไม่ได้ประโยชน์ บางกลุ่มเห็นด้วยกับการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว บางกลุ่มไม่เห็นด้วยเพราะต้องการความเป็นส่วนตัว แต่เมื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามา สร้างความอัดอัด รู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่านโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนนำไปสู่การจัดระบบชุมชนใหม่และก่อให้เกิดความขัดแย้ง และความขัดแย้งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน หรือทำให้ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนลดลง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นประเด็นสนใจที่จะทำการศึกษานโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทยมีการก่อเกิดและมีพลวัตของนโยบายอย่างไร ชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากน้อยเพียงใด โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกันหรือไม่ และมีปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนใดบ้างที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว รวมทั้งแนวทางในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อช่วยในการหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร เพราะความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมีความสำคัญอย่างมากและเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยวในชุมชนนั้นเกิดความ

ยั่งยืนและอยู่รอด อีกทั้งยังจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ เพราะความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะช่วยให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นำไปสู่เป้าหมายที่ชุมชนกำหนดไว้ และก่อให้เกิดพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่จะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีความสำคัญและความจำเป็นต้องศึกษาอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพและทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน ตามลักษณะภูมิภาคตามธรรมชาติที่ตั้งอยู่ในเขตภูเขา มีรูปแบบวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวและมีชุมชนท่องเที่ยวกระจายตัวอย่างหนาแน่น เพื่อวิเคราะห์ถึงการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย และเพื่อศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย รวมทั้งเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือน ที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนต่อไป

คำถามการวิจัย

1. การก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทยเป็นอย่างไร และมีกระบวนการในการผลักดันสู่การปฏิบัติอย่างไร
2. ชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากน้อยเพียงใด
3. โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกันหรือไม่
4. นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และอิทธิพลทางอ้อมได้ส่งผ่านปัจจัยระดับชุมชนและระดับครัวเรือนอย่างไร
5. แนวทางในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อช่วยในการหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการก่อเกิด พลวัต และกระบวนการในการผลักดันสู่การปฏิบัติของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย
3. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์
4. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว
5. เพื่อเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงสำรวจ และการศึกษารายกรณี โดยเริ่มต้นจากการศึกษาและวิเคราะห์การก่อเกิดและพลวัตของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและการนำเอานโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติของประเทศไทย หลังจากนั้นจึงทำการศึกษาถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย รวมทั้งตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาชุมชนท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตามการแบ่งของสำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด (OSM) กระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 และ 2 รวม 8 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน เชียงราย น่าน พะเยา และแพร่ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด กระทรวงมหาดไทย, 2561)

ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกรอบการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวใน 2 ระดับ คือ ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน (Multilevel Analysis) โดยประชากรในการศึกษาในระดับชุมชนครั้งนี้ มีหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เป็นชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย จำนวน 88 แห่ง โดยทำการศึกษาจากหน่วยการศึกษา 2 ระดับ ได้แก่ หน่วยการศึกษาในระดับชุมชน และหน่วยการศึกษาในระดับครัวเรือน โดยกลุ่มแรก คือ หน่วยการศึกษาระดับครัวเรือน ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว เพื่อศึกษาถึงการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน จากการรับรู้นโยบายของครัวเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของครัวเรือน รวมไปถึงการตระหนักรู้ของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวต่อความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือความเป็นปึกแผ่นในชุมชน และกลุ่มที่ 2 คือ หน่วยการศึกษาระดับชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน หรือประธานกลุ่มท่องเที่ยว หรือบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลของชุมชน และข้อมูลที่สะท้อนถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมไปถึงข้อมูลปัจจัยระดับชุมชนที่เกิดจากผลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยครอบคลุมในประเด็น แนวคิดการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน การก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดความเข้มแข็งชุมชน แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) และปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรระดับชุมชน ประกอบด้วย ตัวแปรประเภทต่างๆ ดังนี้

ตัวแปรภายนอก ได้แก่

1. ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน ประกอบด้วย การรับรู้ของผู้นำชุมชน ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

ตัวแปรภายใน ได้แก่

1. การสนับสนุนจากภายนอก ประกอบด้วย การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว
2. การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ประกอบด้วย รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยว ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ

ตัวแปรระดับครัวเรือน

ตัวแปรภายใน ได้แก่

1. การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย การรับรู้นโยบายของครัวเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว
2. ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ประกอบด้วย การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว และรายได้จากการท่องเที่ยว

ตัวแปรตาม คือ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ประกอบด้วยพฤติกรรมที่แสดงถึง

1. การบูรณาการทางวัฒนธรรม
2. การบูรณาการทางบรรทัดฐาน
3. การบูรณาการทางการหน้าที่
4. การบูรณาการทางการสื่อสาร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย เพื่อชี้ให้เห็นถึงมิติของพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน รูปแบบการนำเอานโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนที่เกิดจากการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น
2. ได้ทราบถึงระดับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยและแบบแผนแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากนโยบายท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติของระยะเวลาที่แตกต่างกัน

3. ได้โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และสามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้จริง

4. ได้ทราบอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อที่จะสามารถประเมินถึงอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ได้แนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่มีความเป็นไปได้ในการแปลงสู่การปฏิบัติ และมีพลังในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บรรลุตามนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน และสามารถเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนเชิงนโยบายให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นชุมชน และสามารถใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างเกื้อกูล

นิยามศัพท์ในการวิจัย

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง ทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศ เพื่อใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและกระจายการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น โดยพิจารณาจาก เป้าหมายวัตถุประสงค์ กระบวนการ แผนงานและโครงการ ตลอดจนการสนับสนุนของรัฐบาลเพื่อให้แผนงานและโครงการบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์

ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน หมายถึง การตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยพิจารณาจากความตระหนักรู้ถึงความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น ความสมานสามัคคี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันในด้านการท่องเที่ยว มีการให้ความช่วยเหลือแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่และการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จในด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยในการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในครั้งนี้ มองความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ใน 4 มิติ ประกอบด้วย มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ และมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร โดยมีรายละเอียดในแต่ละมิติ ดังนี้

1) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) หมายถึง การกตระหนักรู้ถึงความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนกับวัฒนธรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากการประพฤติและปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน ความรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน

2) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative Integration) หมายถึง ความรู้สึกตระหนักรู้ของสมาชิกในครัวเรือนในด้านการปฏิบัติตามแบบแผนของชุมชน โดยพิจารณาจากการยอมรับและกระทำตามแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้โดยไม่มีข้อขัดแย้ง การมีความคิดเห็นในทางบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และปรับตัวให้สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

3) การบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional Integration) หมายถึง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของครัวเรือนในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนการทำงานด้านการท่องเที่ยวตามบทบาทหน้าที่ โดยพิจารณาจากการยอมรับและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ มีการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่กันในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนการทำงานและพึ่งพิงกันตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

4) การบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication Integration) หมายถึง การมีการติดต่อกับกลุ่มทางสังคมของสมาชิกในครัวเรือน โดยพิจารณาได้จากรูปแบบของการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กันระหว่างครัวเรือนในชุมชน ความถี่ของการติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมทางสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่อาศัยทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่แล้วเป็นฐานหลักในการประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนนั้นๆ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และการกำหนดทิศทางบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

ชุมชนท่องเที่ยว หมายถึง ชุมชนท้องถิ่นที่นำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับสิทธิประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระจายรายได้สู่คนในชุมชน โดยในการศึกษาคั้งนี้มุ่งศึกษาชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ชุมชนท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย หมายถึง ชุมชนท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน เชียงราย น่าน พะเยา และแพร่ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด กระทรวงมหาดไทย, 2561)

ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว หมายถึง สมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนท่องเที่ยวทั้งที่มีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน หมายถึง แนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน จากกรรับรู้โยบายของผู้นำชุมชน และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

การรับรู้โยบายของผู้นำ หมายถึง ความเข้าใจในรายละเอียดของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในหลักเกณฑ์และกระบวนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเครือข่ายในการนำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ที่จะส่งผลต่อการนำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในชุมชนของตนเอง โดยครอบคลุมตั้งแต่ความสำคัญของการสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ และผลของการดำเนินงานที่คาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของผู้นำ หมายถึง การที่ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการชุมชน เข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล

ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน หมายถึง ระยะเวลาในการเริ่มรับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมาจัดการท่องเที่ยวในชุมชน หรือนำเอาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยนับตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง จำนวนงบประมาณในการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ยต่อปี

การสนับสนุนจากภายนอก หมายถึง การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรเครือข่าย ที่เข้ามาสนับสนุนทั้งงบประมาณและองค์ความรู้ รวมไปถึงการเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก หมายถึง การได้รับการช่วยเหลือทั้งในด้านความรู้ และงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกชุมชน โดยพิจารณาจากจำนวนองค์กรเครือข่ายที่เข้ามาให้การสนับสนุนและให้ความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว หมายถึง การได้รับการสนับสนุนในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนจากหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง

การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนอื่นเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันจากการรวมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน หมายถึง การนำเอาการท่องเที่ยวไปเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และจัดการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว ผู้นำเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการพัฒนา รวมทั้งมีการเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว หมายถึง รูปแบบองค์กรท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ชมรม สมาคม กลุ่มสหกรณ์ เครือข่ายการท่องเที่ยว หรือในรูปแบบอื่นๆ

ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การที่ชุมชนมีการรวมตัวกันจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน พิจารณาจากการมีการจัดตั้งองค์กรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน การมีผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน การมีวัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ระเบียบในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของสมาชิกกลุ่ม ศักยภาพในการพึ่งตนเอง และการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม

จำนวนนักท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนโดยเฉลี่ย/ปี

ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง ชุมชนมีระบบที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยครอบคลุมในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก บุคลากรการท่องเที่ยว และระบบการจัดการ

การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การที่ครัวเรือนในชุมชนมีการสนองต่อนโยบาย ผ่านการรับรู้นโยบายของครัวเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

การรับรู้นโยบายของครัวเรือน หมายถึง การเข้าใจในหลักการและรายละเอียดของนโยบาย หรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเครือข่ายในการนำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน ที่จะส่งผลต่อการปรับตัวเองเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงกิจกรรมเชื่อมโยง ทั้งด้านที่พัก ร้านอาหาร การขนส่ง และของที่ระลึก

ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว หมายถึง ความรู้สึกยินดีของหัวหน้าครัวเรือนต่อการมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และความรู้สึกเป็นกันเอง ไม่รังเกียจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน โดยพิจารณาจากการพบปะทักทายนักท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์สาธารณะร่วมกับนักท่องเที่ยว และการให้คำแนะนำหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับนักท่องเที่ยว

ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การได้รับโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปรับตัวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งประสบการณ์ในการได้รับการอบรม และศึกษาดูงาน

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน หมายถึง การที่สมาชิกในครัวเรือนเข้าไป มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยครอบคลุมตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และการติดตามประเมินผลการท่องเที่ยวในชุมชน

ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง ผลประโยชน์ที่ครัวเรือนได้รับอัน เนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ซึ่งพิจารณาจากรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว

การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว หมายถึง การมีธุรกิจหรือกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น ธุรกิจรีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการเป็น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งรายได้

รายได้จากการท่องเที่ยว หมายถึง รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนที่ครัวเรือนได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน หรือมีกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น จากการมีธุรกิจรีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือจากการแบ่งปันผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย” ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนทฤษฎี แนวคิด รวมไปถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity)
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism)
 - 2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
 - 2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism)
 - 2.3 แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism)
3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
4. แนวคิดความเข้มแข็งชุมชน
5. แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. แนวคิดทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ
7. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity)

ความผูกพันของปัจเจกบุคคลในสังคมที่ต่างฝ่ายต่างก็มีต่อกันและกันนั้น เปรียบเหมือนเป็นแรงยึดเหนี่ยวระหว่างปัจเจกบุคคลในสังคมหรือการนำปัจเจกบุคคลรวมเข้าด้วยกันเป็นสังคม เพราะสมาชิกในสังคมแต่ละคนมีตำแหน่งทางโครงสร้างทางสังคม รวมถึงมีการเรียนรู้วัฒนธรรมร่วมกัน ซึ่งตัวโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งผูกมัดสมาชิกในสังคมไว้ด้วยกัน การกระทำของสมาชิกในสังคมจึงไม่ใช่เพียงการกระทำในฐานะปัจเจกบุคคล แต่เป็นการกระทำในฐานะสมาชิกของกลุ่มทางสังคม

มนุษย์นั้นตามสภาพความเป็นจริง ไม่มีใครสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ตามลำพังเพียงคนเดียว เพราะแต่ละคนมีข้อจำกัดในการทำหน้าที่ อย่างน้อยที่สุดก็คือข้อจำกัดทาง เพศ อายุ ที่กำหนดความสามารถในการทำหน้าที่ให้แตกต่างกัน มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีการแบ่งงาน แบ่งหน้าที่กันตามธรรมชาติเพื่อให้สังคมเกิดมีเสถียรภาพ ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ที่อยู่ในสังคมที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ หรือ

แม้แต่สังคมที่มีความเป็นอยู่ยุ่งยากซับซ้อน การแบ่งงาน แบ่งหน้าที่ ทำให้เกิดความผูกพันของบุคคลในสังคม ความผูกพันที่ต่างฝ่ายต่างมีให้แก่กันเปรียบเสมือนเป็นแรงยึดเหนี่ยวระหว่างบุคคลในสังคม แรงยึดเหนี่ยวที่เกิดขึ้นนี้ คือ ความเป็นปึกแผ่น ซึ่งนักสังคมศาสตร์ได้ใช้คำแทนแตกต่างกันออกไป เช่น ความเป็นปึกแผ่น การบูรณาการรวมหน่วย ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การประสานกัน และความเชื่อมั่น (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2547: 164) แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้คำว่า “ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม” ในการศึกษาอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

รากฐานพัฒนาการแนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

จุดเริ่มต้นของการมองความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคม หรือความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Solidarity) ทางสังคมวิทยาได้ก่อรูปขึ้นจากความคิดของ ออกุสต์ ก็องต์ (Auguste Comte), เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) และ เฟอร์ดินานด์ โทนีซี (Ferdinand Tonnies) ที่พยายามจะค้นหาคำตอบว่าสังคมมีลักษณะเฉพาะที่เป็นตัวของตัวเอง และเป็นเอกภาพ (Unity) ภายใต้อาณาเขตและความแตกต่างของปัจเจกบุคคลได้อย่างไร (Landecker, 1951: 332)

เอมิล ดูร์ไคม์ (Emile Durkheim: 1858-1917) เป็นนักสังคมวิทยาผู้สืบทอดความคิดทางสังคมวิทยาจากออกุสต์ ก็องต์ (August Comte) Durkheim ใช้คำว่า “ความจริงทางสังคม” อธิบายสังคม เขาระบุว่าความจริงทางสังคมประกอบด้วยสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นโครงสร้าง (Structure) และส่วนที่เป็นพลัง (Forces)

ในส่วนที่เป็นโครงสร้าง ความจริงทางสังคมก็คือสิ่งที่ว่าด้วย กฎหมาย และองค์กรบริหาร ซึ่งองค์กรบริหาร ได้แก่ หน่วยต่างๆ ในสังคมที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อจะทำหน้าที่และดูแลโครงสร้าง และโครงสร้างเหล่านี้ก็จำเป็นต้องมีกฎหมายมากำกับ นอกจากนี้ ในส่วนประกอบอีกส่วนหนึ่ง คือ “พลัง” Durkheim มองว่าลำพังองค์กรบริหารและกฎหมายไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนสังคม องค์กรบริหารและกฎหมายนั้นมีไว้ตรึงให้สังคมดำรงอยู่ แต่สิ่งที่ทำให้สังคมขับเคลื่อนประกอบไปด้วย ศาสนา และวัฒนธรรม Durkheim เห็นว่าศาสนาเป็นเพียงพลังหนึ่งที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนสังคม แต่ไม่ใช่ทั้งหมด Durkheim เชื่อว่าพลังที่สังคมขับเคลื่อนส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของศาสนา อีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของวัฒนธรรม นั่นคือทุกสิ่งที่มีมนุษย์ในสังคมช่วยกันสร้างขึ้นและรับรู้ร่วมกัน พลังสองส่วนคือ คือ “ศาสนา และวัฒนธรรม” เป็นส่วนของความจริงทางสังคมอีกข้างหนึ่ง โดยความจริงทางสังคมทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า “สังคม” และการที่สังคมทั้งสองส่วนระหว่าง “พลัง” กับ “โครงสร้าง” จะทำงานด้วยกันได้ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า “สำนึกร่วม” (Collective Consciousness) หรือ ความเชื่อและความรู้สึกทั้งหมดที่สมาชิกในสังคมมีร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดระบบที่มีลักษณะเฉพาะของมัน เพราะมีความโดดเด่น ไม่ใช่ความเชื่อและความรู้สึกของปัจเจก แต่เป็นของทุกคนในสังคม สำนึกร่วม

จะไม่ผันแปรไปตามชั่วอายุคน แต่ถูกส่งผ่านต่อๆ กันไป เพราะฉะนั้นสังคมจะเป็นสังคมขึ้นมาได้ จะต้องมียอดประกอบสำคัญ คือ 1) โครงสร้าง 2) พลัง และ 3) สำนึกร่วม (สุภางค์ จันทวานิช, 2555: 37-39)

จากสังคมมนุษย์ที่วิวัฒนาการจากลักษณะที่เรียบง่ายและไม่มี ความแตกต่างกันภายในสังคมสู่สังคมที่มีความสลับซับซ้อนและความแตกต่างภายในสังคมอย่างมากมาย การแบ่งแยกความแตกต่างของสังคมนี้ เอมีล ดูร์ไคม์ (Emile Durkheim) มองว่าเป็นลักษณะ “การแบ่งแยกแรงงานในสังคม” (The Division of Labor in Society) ซึ่งพื้นฐานแนวคิดนี้เป็นที่มาของแนวคิด “ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม” (Social Solidarity) ที่ใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่ง Durkheim ตั้งข้อสันนิษฐานในการศึกษาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมว่า ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมจะนำไปสู่ประเด็นที่สัมพันธ์กันหลายประการด้วยกัน คือ 1) ปัจเจกบุคคลเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มได้อย่างไร 2) ความปรารถนาและความต้องการของ ปัจเจกบุคคลถูกควบคุมในลักษณะที่ทำให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกลุ่มได้อย่างไร 3) กิจกรรมต่างๆ ของบุคคลและของหน่วยงานทางสังคมอื่นๆ ประสานเชื่อมโยงและปรับเข้าหากันและกันได้อย่างไร (Jonathan H. Turner, 2007: 280; พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2545: 38-39)

นอกจากนี้ Durkheim ได้แยกความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบแรก คือ สังคมที่มีความสัมพันธ์ที่ทำให้เป็นปึกแผ่นเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) หรือความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นแบบอัตโนมัติ กล่าวคือ เมื่อเกิดอะไรขึ้นสมาชิกในสังคมจะกระทำหน้าที่ต่างๆ โดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องถามว่าตัวเองเป็นใคร เป็นความเป็นปึกแผ่นที่เกิดจาก “ความเหมือนๆกัน” (Similitude) นั่นคือทุกคนมีความรู้สึก ค่านิยม และความเชื่อเหมือนๆ กัน เป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพากัน สมาชิกทุกคนต่างคิดว่าเราต้องช่วยกัน ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมในสมัยก่อน หรือเรียกแบบไทยๆ ได้ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบจุลกลิน คือ กลืนที่แรงทำให้เสร็จในวันเดียว (สุภางค์ จันทวานิช, 2555: 40) ซึ่งที่ Durkheim ใช้คำว่า “เชิงกลไก” เพื่อแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของสังคมในฐานะของเรื่อกร่าง ซึ่งเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงองค์ประกอบที่เหมือนกันทั้งหลายเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทุกส่วนของสังคมดำเนินไปอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กัน เช่นเดียวกับเครื่องจักร (Jonathan H. Turner, 2007: 283; พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2545: 38)

รูปแบบที่สอง สังคมทั้งหลายจะมีพัฒนาการและเกิดการแบ่งงานกันจนกระทั่งเปลี่ยนไปเป็นสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic Solidarity) คำว่า Organic ในที่นี้หมายถึงส่วนย่อยต่างๆ หรืออวัยวะภายในสังคม ส่วนย่อยเหล่านั้นมีหน้าที่รับผิดชอบโดยเฉพาะ Organic Solidarity จึงหมายถึง “ความเป็นปึกแผ่นที่ได้มีการมอบหมายให้แต่ละหน่วยมีภาระหน้าที่” (สุภางค์ จันทวานิช,

2555: 41) นอกจากนี้ ยังมีการอธิบายคำว่า “เชิงอินทรีย์” เพื่อเทียบเคียงกับอินทรีย์ที่แสดงให้เห็นว่า สังคมมีความสามารถในการดำเนินการอย่างราบรื่นได้มากขึ้นตราบเท่าที่องค์ประกอบแต่ละส่วน ดำเนินการอย่างเป็นเอกเทศจากกันมากขึ้น โดยที่สังคมแต่ละประเภทอาศัยหลักการบูรณาการทาง สังคมที่แตกต่างกัน ระบบสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคม และโครงสร้างทางสัญลักษณ์ที่แตกต่างกัน (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2545: 42)

ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมทั้ง 2 แบบ Durkheim ได้อธิบายผ่านสังคมชนบทประเพณีและ สังคมสมัยใหม่ แล้วยังเป็นข้อเสนอทางทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบบูรณาการทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการเพิ่มการจำแนกแตกต่างของโครงสร้างสังคมอีกด้วย (Jonathan H. Turner, 2007: 283; พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, 2545: 38-42)

นอกจากนี้ Durkheim ระบุว่า สังคมสมัยใหม่จะเปลี่ยนจากความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไกเป็น ความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์มากขึ้นไปเรื่อยๆ และกระบวนการที่สังคมเปลี่ยนไปนี้ เรียกว่าการจำแนก ความแตกต่างในการทำหรือปฏิบัติหน้าที่ (Functional Differentiation) ในการจำแนกความแตกต่าง นี้แยกย่อยลงไปว่าสมาชิกแต่ละคนเป็นใคร จะมีการกำหนดหน้าที่ มีสถานภาพอะไร มีบทบาท อย่างไร และเมื่อสังคมได้กำหนดไว้แล้วว่าสมาชิกคนนี้มีสถานภาพนี้ ฉะนั้นต้องทำบทบาทนี้ สังคมจึง จะเป็นปึกแผ่น ซึ่งการจำแนกความแตกต่างตามหน้าที่เป็นการจัดโดยสังคม เพราะหากเป็นการ กำหนดโดยสมาชิกหรือมอบหมายกันเอง จะเกิดความวุ่นวายสับสน จนสังคมขาดความเป็นปึกแผ่น (สุภางค์ จันทวานิช, 2555: 41-42)

ความหมาย

ในการศึกษาความเป็นปึกแผ่น (Solidarity) นั้น ได้มีนักวิชาการได้นำเอาแนวคิดของ Durkheim มาใช้ในการศึกษาสังคม และให้คำนิยามความหมายของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไว้ ดังนี้

Durkheim (1956) ได้อธิบายถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมไว้ว่า เป็นเรื่องของการสั่งสม ความเชื่อและสำนึกร่วมกันของคนในสังคม มีศีลธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ยึดมั่นในประเพณีอย่าง เคร่งครัด มีความคิดความเชื่อผูกพันร่วมอยู่กับกลุ่ม ทำให้สังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่แตก สลาย (Durkheim, 1956 อ้างใน ภาวินี เฟิงศาสตร์, 2532: 22)

ผาณิตญา จินตามล (2549: 6) ให้ความหมายของความเป็นปึกแผ่นทางสังคม หมายถึง สภาวะที่สมาชิกในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสมานสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ที่ยังส่งผลให้สามารถ แก้ปัญหาความขาดแคลนสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตให้แก่สมาชิกในชุมชน เช่น อาหาร ที่อยู่

อาศัย เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น เป็นสถานะที่สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกถึงความมั่นคงทางสังคมและจิตใจ

มณฑิ พงษ์ปาริชาติ (2552: 33-34) กล่าวว่า ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม หมายถึง แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมที่เกิดจากการกระทำที่สอดคล้องกับค่านิยมในสังคม การให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเน้นทั้งในเรื่องความรู้สึก ความคิดเห็น การรับรู้ และพฤติกรรมการแสดงออกในทางบวก รวมทั้งโอกาสทางกายภาพที่ทำให้บุคคลมีโอกาสได้พบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

อภิชาติ สุขแสง (2555: 7-9) กำหนดความหมายของความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยได้นำเอาความกลมเกลียว และ ความสมานฉันท์ เข้ามาประยุกต์เพื่อให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น โดยความกลมเกลียวจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในส่วนของการที่ผลักดันให้ความเป็นหนึ่งเดียวกันเกิดขึ้น และมีประสิทธิภาพ โดยใช้แรงดึงดูดที่กลุ่มสร้างขึ้นทำให้สมาชิกเข้ากันได้ สมาชิกจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันเพิ่มขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามมา นำไปสู่เป้าหมายที่กลุ่มกำหนดเอาไว้ และได้สรุปว่า ความเป็นหนึ่งเดียวกัน หมายถึง การสร้างแรงดึงดูด โดยใช้ ประเพณี ความเชื่อ ศีลธรรม และสำนึกร่วมของคนในสังคม เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน นำไปสู่ความสมานฉันท์ ซึ่งสมาชิกจะให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน เข้าใจกัน เชื่อใจกัน เอื้ออาทรเกื้อกูลต่อกัน มีความตระหนักในหน้าที่ทั้งของส่วนตน และ ส่วนรวม ทำให้สังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่แตกสลาย

นอกจากนี้ (Yueh-Huang Huang and William P. Stewart, 1996) ได้กล่าวว่า ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสามารถกำหนดได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ส่วนตัวซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตร่วมกัน และเห็นถึงประโยชน์ในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน และมีการพัฒนาบรรทัดฐานทางสังคมภายในชุมชน และเชื่อว่าความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชนคือคุณภาพที่ชัดเจนของเมืองในชนบทหลายแห่ง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างคนและความเป็นปึกแผ่นของความสัมพันธ์เหล่านี้มีความสำคัญต่อการจัดตั้งและรักษาชุมชน และสิ่งหนึ่งที่อาจมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมากคือผลมาจากการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะถ้าการพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทมาจากภายนอกชุมชนแล้วความต้านทานจะเกิดขึ้น

จากนิยามความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความหมายของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ว่า หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนมีสิ่งที่คล้ายกัน มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสมานสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำ

กิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีความตระหนักในหน้าที่ทั้งของส่วนตนและส่วนรวม ซึ่งเน้นทั้งในเรื่อง ความรู้สึก ความคิดเห็นการรับรู้ และพฤติกรรมการแสดงออกในทางบวก มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จ

ลักษณะของความเป็นปึกแผ่น

อภิชาติ สุขแสง (2555: 10) ได้ทำการรวบรวมความหมายของความเป็นหนึ่งเดียวกันที่มีผู้ให้ คำจำกัดความเอาไว้อย่างหลากหลาย มาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สามารถสรุป และนำมาประยุกต์เป็น ลักษณะของความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันได้ดังนี้

1. มีการสร้างแรงดึงดูด โดยใช้ประเพณี ความเชื่อ ศีลธรรม และสำนึกร่วมของคนในสังคม เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกร่วมกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดพลังที่สำคัญในการ ขับเคลื่อนชุมชน ให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

2. มีความคิดเห็นพ้องกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันโดยความสมัครใจ เพราะถ้าความคิดเห็น ไม่ตรงกันตั้งแต่ต้น ก็ไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานร่วมกันได้ ความร่วมมือในด้านต่างๆ จึงไม่อาจเกิดขึ้น ดังนั้น การที่จะสร้างความเป็นหนึ่งเดียวให้เกิดขึ้นนั้น ควรที่จะปรับแนวคิดทัศนคติของแต่ละคนให้ เป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อน

3. มีความเข้าใจกัน เชื่อใจกัน เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น ซึ่งความ เชื่อใจกันนั้นถือเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะทำให้สมาชิกสามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างไม่ลังเล จนสามารถพาชุมชนไปสู่เป้าหมายที่สมาชิกในชุมชนได้กำหนดไว้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

4. เอื้ออาทรและเกื้อกูลต่อกัน เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพราะมนุษย์อยู่กันเป็นกลุ่มสังคม ซึ่งจำเป็นที่ จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือ แบ่งปัน ดูแลเวลาเจ็บป่วย ความห่วงใยและให้กำลังใจกัน ซึ่งสถาบัน ทางสังคมที่มีส่วนในการเสริมสร้างความเอื้ออาทร คือ สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว และ สถาบันการศึกษา

5. ตระหนักในหน้าที่ส่วนตนและส่วนรวม ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ความเป็นหนึ่งเดียวกัน ดำรงอยู่ได้ เพราะถ้าหากสมาชิกบกพร่องต่อหน้าที่ของตน ก็จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมด้วยเช่นกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวอาจแสดงออกทางพฤติกรรมการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชนหรือการปฏิบัติหน้าที่ที่ ได้รับมอบหมาย

การแยกมิติความเป็นปึกแผ่น

ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาเพื่ออธิบายว่า ในสังคมหนึ่งที่มีการ จำแนกแตกต่างของโครงสร้างทางสังคม บุคคลยึดมั่นผูกพันกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมได้อย่างไร และหลังการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) ของ Durkheim

งานชิ้นแรกที่น่าแนวความคิดความเป็นปึกแผ่น ของ Durkheim มาใช้ คือ “Type of Integration and Their Measurement” ของ Landecker (1951: 208-209) โดยเปลี่ยนจากการใช้คำว่า “ความเป็นปึกแผ่น” (solidarity) มาเป็น “บูรณาการ” (integration) แทน ซึ่งงานของ Landecker ชิ้นนี้เป็นงานชิ้นแรกที่แสดงให้เห็นว่า ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ของ Durkheim ได้ถูกปรับมาใช้ให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

Landecker ไม่เพียงแยกมิติบูรณาการทางสังคมออกเป็น 4 มิติ เพื่ออธิบายการอยู่ร่วมภายใต้การยอมรับบรรทัดฐานและค่านิยมภายในสังคมของปัจเจกบุคคล ที่แสดงให้เห็นความเป็นนามธรรมของการบูรณาการในแต่ละมิติเท่านั้น Landecker ยังได้สร้างวิธีการวัด (Measurement) การบูรณาการในแต่ละมิติให้เป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ในการนำไปวัดปรากฏการณ์ทางสังคมด้วย โดยที่ Landecker (1951: 333-340) แบ่งประเภทของบูรณาการทางสังคมเป็น 4 แบบ คือ

1. การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration)

นักมานุษยวิทยาชื่อ (R. Linton, 1936: 282) กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า แม้ภายในจะมีความหลากหลาย แต่ในความหลากหลายนั้นก็ยังคงมีความคงเส้นคงวาอยู่หรือ การบูรณาการอยู่นั่นเอง ฉะนั้นการบูรณาการเชิงวัฒนธรรมสามารถวัดได้จากสัดส่วนของลักษณะทางวัฒนธรรมอย่างวัฒนธรรมสากล (Universals) วัฒนธรรมจำเพาะเจาะจง (Specialties) และวัฒนธรรมทางเลือก (Alternatives) ซึ่งอธิบายในเชิงทฤษฎีได้ว่า หากวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมจำเพาะเจาะจงในสังคมหนึ่งมีความสอดคล้องต่อกัน จะทำให้เกิดการบูรณาการทางสังคมในทิศทางที่เป็นผลดีต่อสังคมนั้นๆ แต่ถ้าสังคมมีวัฒนธรรมทางเลือกในระดับที่สูง แสดงว่า สังคมและบรรทัดฐานของสังคมเกิดความขัดแย้งขึ้น ส่งผลให้สังคมเกิดความสับสนในเรื่องของการจะปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมนั้นๆ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นว่าสังคมนั้นเป็นสังคมที่ขาดบูรณาการทางสังคม ดังนั้นการบูรณาการเชิงวัฒนธรรมสามารถสร้างมาตรวัดได้จากสัดส่วนของวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมจำเพาะเจาะจงของสังคม หากสัดส่วนของวัฒนธรรมทางเลือกมีระดับที่ต่ำมากเท่าไร ยิ่งแสดงให้เห็นว่าบูรณาการทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับที่สูงมากเท่านั้น

2. การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative Integration)

มาตรฐานทางวัฒนธรรม (Cultural Standards) ไม่เพียงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับมาตรฐานทางสังคม การบูรณาการในความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานทางสังคมกับบุคคล เรียกว่า “บูรณาการทางบรรทัดฐาน” (Normative Integration) และบูรณาการทางบรรทัดฐานภายในสังคมจะมีมากเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับความสอดคล้องระหว่างบรรทัดฐานทางสังคมกับบุคคล ยิ่งบุคคลในสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้มากเท่าใด บูรณาการทางบรรทัดฐานจะยิ่งสูงมากเท่านั้น ซึ่ง Robert C. Angell (1941) ชี้ให้เห็นความสำคัญของบูรณาการทางบรรทัดฐานว่า คือ การเชื่อฟังและกระทำตามบรรทัดฐานที่สังคม

กำหนดไว้ ซึ่งบรรทัดฐานทางสังคมนี้จะกลายมาเป็นพื้นฐานของศีลธรรมในสังคมนั้นๆ ด้วย Robert C. Angell จึงตั้งสมมติฐานว่า บุรณาการทางบรรทัดฐานก็คือ ทศนคติ ความคิดเห็น หรือ การปรับตัวของปัจเจกบุคคลให้สอดคล้องกับค่านิยมร่วมในสังคม (Common Values)

สิ่งที่จะทำให้บุคคลปรับตัวให้ลงรอยกับมาตรฐานสังคมได้ ก็คือ วัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงถือเป็นมาตรฐานในการดำรงชีวิตของสมาชิก นั่นก็คือบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งบรรทัดฐานทางสังคมจะต้องมีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมด้วย หากสมาชิกในสังคมปฏิบัติตามหรือยอมทำตามบรรทัดฐานทางสังคมที่สังคมกำหนดไว้มากเท่าใด ถึงจะถือว่ามีบุรณาการทางบรรทัดฐานมากเท่านั้น

3. การบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional Integration)

บุรณาการทางการหน้าที่ คือ ระดับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันที่อธิบายผ่านการแบ่งแยกแรงงาน (Division of Labor) เป็นการพึ่งพิงเชิงการหน้าที่นั่นเอง ถ้ามีการแลกเปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่ที่มากเท่าไร ปัจเจกบุคคลแต่ละคนย่อมต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นมากขึ้น แสดงให้เห็นว่าบุรณาการทางการหน้าที่จะยิ่งสูงเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม หากสังคมมีการแบ่งงานแยกแรงงานกันทำอย่างสิ้นเชิง ปัจเจกบุคคลไม่สามารถติดต่อสัมพันธ์หรือพึ่งพิงซึ่งกันและกันได้ ย่อมหมายความว่าบุรณาการทางการหน้าที่เกิดความล้มเหลวในสังคมนั้นๆ หรือบุรณาการทางการหน้าที่เป็นไปในทิศทางลบ

สำหรับการอธิบายเรื่องบุรณาการทางการหน้าที่ ความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์มีความหมายเทียบเท่ากับ “บุรณาการทางการหน้าที่” Durkheim อธิบายไว้ว่า เราสามารถสร้างตัวชี้วัดความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ได้จากสัดส่วนของปัจเจกบุคคลที่ถูกลงโทษตามตัวบทกฎหมายที่สังคมนั้นกำหนดไว้ ไม่เพียงเท่านั้นยังรวมถึงการถูกลงโทษจากการละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือกฎหมายทางสังคมอีกด้วย

Durkheim ได้ประยุกต์การศึกษาเรื่อง ความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ หรือ บุรณาการทางการหน้าที่ในแง่การแบ่งแยกแรงงานกันทำมาศึกษาในระดับครอบครัว โดยอธิบายว่าหากครอบครัวใดสมาชิกภายในครอบครัวมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเชิงการหน้าที่ ผลที่ได้จะทำให้เกิดผลด้านบวกในเรื่องของบุรณาการทางการหน้าที่ ในทางกลับกัน ถ้าครอบครัวใดสมาชิกภายในครอบครัวไม่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ผลที่ได้จะเป็นผลด้านลบของบุรณาการทางการหน้าที่ ฉะนั้น หากต้องการวัดบุรณาการทางการหน้าที่สามารถวัดได้จากการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependence) กับ การพึ่งพาตนเองได้ (Self-Sufficiency)

สรุปได้ว่า การหน้าที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงกับเรื่องการแบ่งแยกแรงงานที่มองถึงการแลกเปลี่ยนการกระทำและการบริการระหว่างกันของบุคคล บุรณาการด้านนี้ถือเป็นนัยยะสำคัญของการเข้าร่วมและระดับการพึ่งพิงซึ่งกันและกันของบุคคลกับหน่วยทางสังคม ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นตัวทำให้

บุคคลยากที่จะแยกตัวเองออกจากสังคมได้ ฉะนั้นพิจารณาว่าบุคคลมีบูรณาการทางการหน้าที่มากน้อยขนาดไหนตรวจสอบได้จากระดับการพึ่งพาและไม่พึ่งพิงซึ่งกันและกันของบุคคล

4. การบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication Integration)

ขอบเขตความสัมพันธ์ของบูรณาการระหว่างมาตรฐานทางวัฒนธรรมและบูรณาการของมาตรฐานทางพฤติกรรมในด้านการติดต่อสื่อสารผ่านกลุ่มคนต่างๆ ถือเป็นการบ่งชี้ของระดับบูรณาการทางการสื่อสาร ถ้าปัจเจกบุคคลมีการติดต่อสื่อสารกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมมากเท่าไร ก็จะทำให้บูรณาการทางการสื่อสารยิ่งมากเท่านั้น ในทางกลับกัน ถ้าปัจเจกบุคคลมีการติดต่อกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมน้อยเท่าไร ก็เท่ากับว่าปัจเจกบุคคลนั้นจะต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวทางสังคมมากเท่านั้น ซึ่งจะถือว่าปัจเจกบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีบูรณาการทางการสื่อสารในระดับที่ต่ำ

Landecker ได้เสนอตัวอย่างเทคนิคที่สามารถนำมาใช้สร้างเป็นตัวชี้วัดบูรณาการทางการสื่อสารที่นำเสนอโดยนักวิชาการท่านอื่นๆ เช่น Jr. Frank L. Sweetzer (1942) ได้เสนอไว้ รูปแบบของการติดต่อสื่อสาร ไปมาหาสู่กันระหว่างสมาชิกในสังคม และ ความถี่ของการติดต่อสื่อสารของปัจเจกบุคคลกับเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ Chapin F. Stuart (1939: 157) ยังได้เสนอประเด็น “การมีส่วนร่วมทางสังคม” (Social Participation) ก็กับการมีเพื่อนสนิท ว่าสามารถนำมาวิเคราะห์การบูรณาการทางการสื่อสารได้อีกด้วยการมีส่วนร่วมทางสังคมสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ กับ การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ และยังมี Newcomb (1947) ที่ได้แนะนำว่า การวัดบูรณาการทางการสื่อสารสามารถวัดได้จากความสัมพันธ์ในลักษณะความเป็นศัตรูคู่พยาบาล ความเป็นปรปักษ์ หรือการไม่ถูกกันระหว่างปัจเจกบุคคล (Antagonistic Relationships) ซึ่งตัวชี้วัดความล้มเหลวของบูรณาการทางการสื่อสารนี้คือ ระดับความล้มเหลวของปัจเจกบุคคลในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ภายในสังคม

บูรณาการทางการสื่อสารจึงเป็นการบูรณาการระหว่างบุคคล เพราะเกิดจากแลกเปลี่ยนความหมาย (Exchange of Meanings) ระหว่างกันของผู้ติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลนี้จะเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายการสื่อสาร ซึ่งส่งผลให้บุคคลไม่เกิดความรู้ สึกว่าตนอยู่อย่างโดดเดี่ยวทางสังคม ยิ่งบุคคลมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันมากเท่าไร ยิ่งทำให้บุคคลผูกพันอยู่กับสังคมมากเท่านั้น

จากที่กล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการที่ปัจเจกบุคคลสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุขด้วยการปฏิบัติตามค่านิยม บรรทัดฐานและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ถือได้ว่าปัจเจกบุคคลนั้นเป็นผู้มีบูรณาการทางสังคม และทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม และในงานวิจัยครั้งนี้ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน จึงวิเคราะห์ใน 4 มิติ คือ (1) การบูรณาการทางวัฒนธรรมเป็นความสอดคล้องกันระหว่างมาตรฐานของวัฒนธรรม (2) การบูรณาการทางบรรทัดฐานคือการยอมรับปฏิบัติตามมาตรฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่ม (3) การบูรณาการทางการหน้าที่เป็นการพึ่งพิงซึ่งกันและกันภายในกลุ่มผ่านการแลกเปลี่ยนการบริการ และ (4) การบูรณาการทางการสื่อสารถือเป็นการแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างกันของผู้สื่อสาร

องค์ประกอบของความเป็นปึกแผ่น

เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายของ ความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้น อภิชาติ สุขแสง (2555: 12) ได้กำหนดองค์ประกอบของความเป็นหนึ่งเดียวกัน ไว้ 5 ประการ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 5 นี้ได้มาจากการนำความหมาย และลักษณะของความเป็นหนึ่งเดียวกัน องค์ประกอบที่ทำให้กระบวนกลุ่มมีประสิทธิภาพ และองค์ประกอบของความสมานฉันท์ มาประยุกต์ และกำหนดเป็นองค์ประกอบของความเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังนี้

1. สมาชิกมีสิ่งที่คล้ายคลึงกัน เช่น ความคิด ทักษะคติ ความเชื่อ เชื้อชาติ หรือศาสนา เป็นต้น หน่วยของสมาชิกถือเป็นองค์ประกอบเบื้องต้น ที่จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันเกิดการแลกเปลี่ยน ความคิดและประสบการณ์ และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน ให้บรรลุตาม เป้าหมายของกลุ่ม ดังนั้น หน่วยของสมาชิกจึงเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นหนึ่ง เดียวกัน
2. มีเป้าหมายร่วมกัน หมายถึงการมองเห็นจุดหมายในอนาคตร่วมกัน ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน ส่งผลให้การขับเคลื่อนความเป็น หนึ่งเดียวอย่างมีพลัง เกิดเอกภาพ และลดความขัดแย้งที่เกิดจากการมีความเข้าใจที่ต่างกันได้
3. มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง การที่สมาชิกมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อหวังให้เกิด ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลของการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนนั้นก่อให้เกิด การพัฒนาทาง ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ตลอดถึงเกิดความเหนียวแน่นในความสัมพันธ์ระหว่างกัน
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิก การมีส่วนร่วมมีผลต่อการพัฒนาความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างมาก เพราะกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำ อย่างแข็งขัน จนเกิดเป็นพลังที่จะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม
5. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การที่แต่ละคนมารวมตัวกันได้นั้น นอกจากจะมีความสนใจ หรืออุปนิสัยที่คล้ายคลึงกันแล้ว การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึกถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยยึดโยงให้แต่ละ หน่วยชีวิตมารวมตัวกันได้ เพราะหากขาดจิตสำนึกที่มาจากส่วนลึกของจิตใจ การรวมตัวนั้นก็ไม่ใช่ ความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างแท้จริง

องค์ประกอบของความเป็นหนึ่งเดียวกัน แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของความเป็นหนึ่งเดียวกัน
ที่มา: อภิชาติ สุขแสง (2555: 13)

จากองค์ประกอบของความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันข้างต้น จะเห็นได้ว่า สอดคล้องกับ Landecker โดยองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบสอดคล้องกับการบูรณาการทาง สังคมในแต่ละมิติ เพื่ออธิบายการอยู่ร่วมภายใต้การยอมรับบรรทัดฐานและค่านิยมภายในสังคมของ ปัจเจกบุคคล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่น

เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างชัดเจน อภิชาติ สุขแสง (2555: 13-14) จึงได้นำความหมาย ลักษณะ และองค์ประกอบของความเป็นหนึ่ง เดียวกัน มาสังเคราะห์ร่วมกับองค์ประกอบ ความแน่นแฟ้นของ ทำให้สามารถกำหนดปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน 5 ประการดังนี้

1. เป้าหมายของกลุ่ม (Group Goals) ความแน่นแฟ้น จะเกิดขึ้นในกลุ่ม หากเป้าหมายของ กลุ่มเป็นที่ยอมรับหรือเห็นด้วยของสมาชิกในกลุ่ม หากเป้าหมายไม่เป็นที่ยอมรับ ก็จะไม่เกิดความ กระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรมกลุ่ม

2. การตอบสนองความต้องการอย่างพึงพอใจ (Satisfaction of Needs) การที่บุคคลร่วม เป็นสมาชิกของกลุ่มก็เพราะคาดหวังว่ากลุ่มจะสามารถตอบสนองความต้องการ ทั้งทางด้านจิตใจและ สังคม แต่ถ้าเมื่อใดที่กลุ่มไม่สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้ บุคคลก็จะไม่ให้ความสนใจ กับการเป็นสมาชิกกลุ่ม

3. แรงดึงดูดใจจากสมาชิกกลุ่ม (Member Attractiveness) ในบางครั้งถึงแม้ว่ากลุ่มจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ แต่ความพึงพอใจในสมาชิกกลุ่ม ก็สามารถทำให้กลุ่มดำรงอยู่ได้

4. กิจกรรมและผู้นำกลุ่ม (Group Activities and Leadership) ผู้นำกลุ่มก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ผู้นำที่เป็นประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วม ย่อมสร้างความแน่นแฟ้นในกลุ่ม มากกว่าผู้ที่แข็งกระด้าง รวมศูนย์อำนาจ และเผด็จการ

5. ความเป็นธรรม ถึงแม้ว่าสมาชิกในกลุ่มจะมีเป้าหมายที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่หากสมาชิกไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ย่อมก่อให้เกิดความแตกแยก การไม่ให้ความร่วมมือ หรือเกิดการต่อต้านได้

ขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นปึกแผ่น

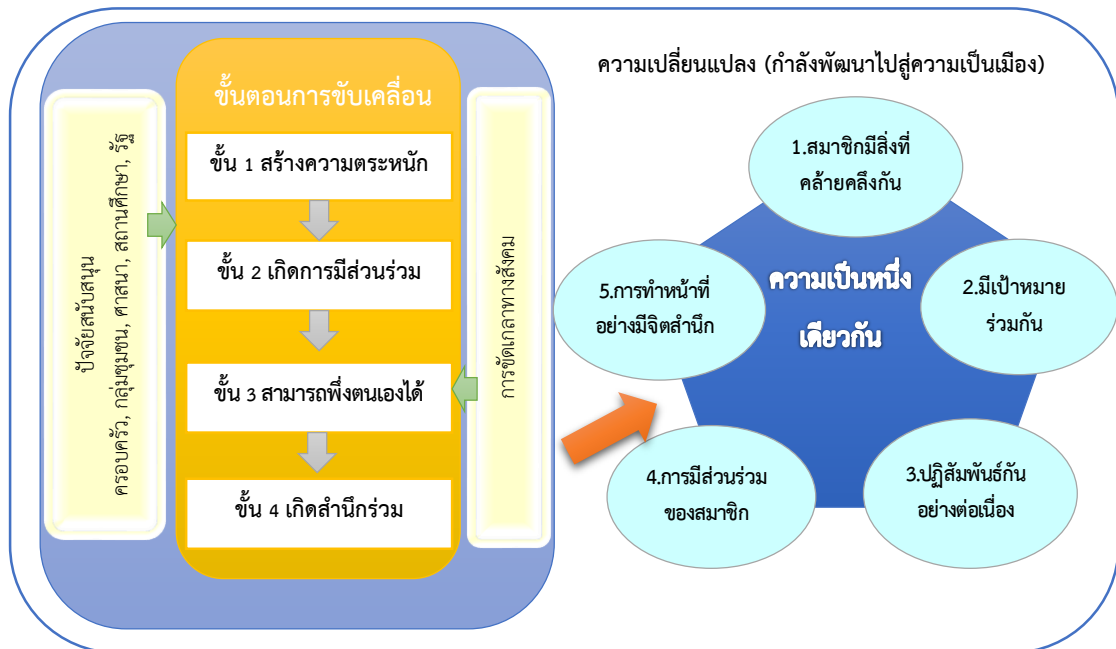
ในการศึกษาการนำแนวคิดร่วมกระบวนการขับเคลื่อนมาใช้เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดย อภิชาติ สุขแสง (2555: 45) สรุปขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกันได้ 4 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างความตระหนัก/อยากที่จะเปลี่ยนแปลง ในขั้นของการสร้างความตระหนักนี้ จะต้องทำให้สมาชิกในชุมชนเห็นประโยชน์ของความเป็นหนึ่งเดียวกัน เห็นว่ามีความสำคัญหรือจำเป็นจนเกิดความอยากที่จะเปลี่ยนแปลง ให้คนในชุมชนมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ขั้นที่ 2 ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ขั้นตอนนี้มีความสำคัญและละเอียดอ่อนมากเพราะการมีส่วนร่วมในที่นี้เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เช่น ร่วมวางแผน ร่วมเรียนรู้ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผิดชอบตลอดถึงร่วมกันตรวจสอบ (ในขั้นตอนนี้จะเกิดการสร้างเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆ โดยอัตโนมัติ จากการมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน ทำให้เกิดการบูรณาการความรู้ที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนชุมชน)

ขั้นที่ 3 สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน คือการที่คนในชุมชนสามารถในการรวมกลุ่มกันเพื่อที่จะขับเคลื่อนชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการได้ โดยที่ไม่ต้องรอให้บุคคลภายนอกหรือนักพัฒนามาจุดประกายอีก เพราะคนชุมชนมีความเป็นหนึ่งเดียวกันและมีองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันในอดีต

ขั้นที่ 4 เกิดสำนึกร่วม ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวอย่างมีพลัง เพราะจะนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่สร้างความเดือดร้อน ไม่เห็นแก่ตัว คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน รวมตัวกันอย่างเป็นปึกแผ่น มีความคิด ทักษะคติ และมีความต้องการไปในทิศทางเดียวกัน มีความพร้อมใจกัน ร่วมคิดร่วมทำ เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนารายได้กรอบของ คุณธรรม และความรู้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ที่มา: อภิชาติ สุขแสง (2555: 46)

จากการศึกษาแนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม จะเห็นได้ว่าความเป็นปึกแผ่นทางสังคม สะท้อนจากความรู้สึก การรับรู้ ความคิดเห็นของคนในสังคม ดังนั้น จึงสามารถสรุปความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ว่า หมายถึง การตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชน ตระหนักรู้ถึงการที่มีสิ่งคล้ายกัน มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน มีการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยนำเอาแนวคิดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อวัดระดับของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ใน 4 มิติ ได้แก่ (1) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (2) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (3) การบูรณาการทางการหน้าที่ และ (4) การบูรณาการทางการสื่อสาร เพื่อวัดว่าชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากน้อยเพียงใด มีปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนใดบ้างที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว และมีแนวทางในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อช่วยในการหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย สามารถสร้างรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศจำนวนมาก ดังนั้น หลายหน่วยงานจึงมุ่งความสนใจและให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวกันมากขึ้น และนำเอาการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ มาพัฒนาเป็นนโยบายในการพัฒนาชุมชน และมีพัฒนาการของแนวคิดและนโยบายในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทยที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับประชาชน และนำเงินตราเข้าสู่ประเทศได้อย่างมหาศาล อย่างไรก็ตาม แม้การท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติ แต่เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่ใด หรือชุมชนใดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ก็ย่อมหมายถึงการใช้ทรัพยากรในพื้นที่นั้นมากขึ้น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นก็เท่ากับเป็นการสร้างปริมาณมูลฝอย น้ำเสีย สิ่งปฏิกูลและมลพิษอื่นๆ ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาที่เกิดจากการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ทัศนยะอูจาดอันเกิดจากสถาปัตยกรรมที่ไม่กลมกลืน ปัญหาที่เกิดจากการขาดระบบการจัดการมลพิษในพื้นที่ท่องเที่ยว ดังนั้น จำเป็นต้องมีมาตรการในการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างสมดุล ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมให้เปลี่ยนไป ซึ่งเป็นที่มาทำให้คนหันมาสนใจแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกำลังได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องมาจากมีการประชุม “Earth Summit” ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ซึ่งมีการผลักดันให้เกิดความร่วมมือกันเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อีกทั้ง พ.ศ.2545 องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) ได้ประกาศเป็นปีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ หรือ International Year of Ecotourism 2002 มีคำย่อว่า “IYE2002” มีการประชุมสุดยอดนานาชาติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของโลก ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 19-21 พฤษภาคม พ.ศ.2545 ที่เมืองควิเบค ประเทศแคนาดา (ร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544: 113) ทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทยด้วย

ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมายของคำว่า Ecotourism คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่ง

วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 2)

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544: 113) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศที่ยั่งยืน

อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ (2554: 68) ได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบของการไปแหล่งที่เป็นธรรมชาติหรือท้องถิ่นที่มีความบริสุทธิ์ของชีวิตดั้งเดิม โดยผู้เดินทางไม่ก่อให้เกิดความเสียหายทำลายรบกวนแต่อย่างใด แต่มีจุดประสงค์เพื่อชื่นชมความงามเพื่อความเพลิดเพลิน หรือเพื่อศึกษาหาความรู้ในธรรมชาติเหล่านั้นด้วยความรู้สึกที่ดี

โดยสรุปแล้วจึงพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) นั้นหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อโดยมีจิตสำนึกที่จะรักษาสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 3) ได้สรุปองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-System) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-Based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่

ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education – Based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี่เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation – Based Tourism)

ภาพที่ 3 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา: กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนปฏิบัติการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ (2544: 3)

จากองค์ประกอบข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ ในรูปแบบของการปลูกจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมถึงเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

ชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการประชุม “Earth Summit” ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. 2535 เห็นได้ว่าเป็นการผลักดันให้เกิดความร่วมมือกันเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีการระบุแนวทางดังเห็นได้จากภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กระแสความต้องการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานโครงการ การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540), น. 2-2.

จากกระบวนทัศน์ในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งผลให้องค์การท่องเที่ยวโลก ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้องค์การสหประชาชาติ (UNWTO) เริ่มตระหนักถึงบทบาทของการท่องเที่ยว มีผลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ คือ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540: 2)

1. กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีขอบเขตกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นจนถึงการอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอนุรักษ์ระบบนิเวศ เพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาริเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว และในทุกส่วนของสังคม เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสนี้จึงก่อให้เกิดความต้องการด้านการขยายและปรับทิศทางของตลาดธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น

3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนามีทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

กระแสดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบของการท่องเที่ยวที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ นั่นคือ Green Tourism หรือ Ecotourism ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือก ที่มุ่งเน้นการชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ อันเป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รวบรวมและแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ (สินธุ์ สโรบล, 2546: 30-33)

ยุคเริ่มต้นของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2519 มีการเสนอแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนแรก เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้น้ำหนักความสำคัญไปที่มิติทางเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก และได้มีส่วนผลักดันให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ซึ่งได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้อย่างลอยๆ ไม่ได้ระบุรายละเอียดและแนวทางที่ชัดเจน

ในช่วงยุคบุกเบิกของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการเริ่มต้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ มีการดำเนินการกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ในกลุ่มผู้สนใจพิเศษเฉพาะด้าน อาทิ การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ การดูนก การดำน้ำ การเที่ยวชมโบราณสถาน การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ

ยุคกลางของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

อยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2519 - 2535 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการ จึงมีการคาดหวังผลในด้านของเศรษฐกิจ ซึ่งพบว่าการท่องเที่ยวในช่วงนี้จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม มีการประกาศให้ปี พ.ศ. 2530 -2535 เป็นปีเทศกาลท่องเที่ยวไทย รายได้จากการท่องเที่ยวจึงเพิ่มสูงขึ้นเป็นอันดับหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นและมีการขยายตัวของธุรกิจนำเที่ยวมากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้าม การขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวดังกล่าว ก่อปัญหาและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ทำให้มีนักท่องเที่ยวต่างชาติส่วนหนึ่งมองภาพลักษณ์ของประเทศบิดเบือนไปจาก “Land of Smile” หรือดินแดนแห่งรอยยิ้ม ไปเป็น “Land of Sea, Sand Sun and Sex” หรือ ดินแดนแห่งท้องทะเลหาดทราย แสงแดดและเซ็กซี่

ยุคบูรณาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ยุคนี้อยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2536 – ปัจจุบัน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มุ่งผลักดันนโยบาย แนวทางการพัฒนา และกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการเป็นต้นว่า การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว การพัฒนาบุคคลกร และการจัดบริการนำเที่ยว

ในเชิงปฏิบัติ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2539 – 2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกำหนดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง สอดรับกับแผนการพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2540) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีรัฐบาล เอกชน และประชาชน ในการส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ กำหนดนโยบายสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้แก่ประชาชนถึงความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การปรับทิศทางดังกล่าวเป็นความพยายามในนโยบายระดับชาติจึงยังไม่มีผลเชิงปฏิบัติการสู่ในระดับท้องถิ่นอย่างจริงจัง ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมและเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจอย่างแท้จริง หากแต่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ยังคงอยู่กับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเพียงกลุ่มเดียว ที่สำคัญคือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยว นำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นทรัพย์สินรวมมาตอบสนองความต้องการของกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยม โดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของธรรมชาติและความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเท่าที่ควร

ในปี พ.ศ. 2542 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและรายงาน ซึ่งได้เสนอวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะ 10 ปี คือ “การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมีการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป” และได้กำหนดจุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ (กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 5)

ต่อมา ปี พ.ศ. 2544 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในแผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กำหนดแผนนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทางปฏิบัติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวในระยะกลาง คือ มุ่งพัฒนาและส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพและระยะยาว คือมุ่งพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานระดับสากล อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และได้วางแผนการท่องเที่ยวของประเทศปี พ.ศ. 2545 กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ที่เป็นเงินตราเข้าสู่ประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มค่าใช้จ่ายนักท่องเที่ยวและ

พยายามรักษาวັນพักเฉลี่ยมากกว่าการมุ่งเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว พร้อมกันนี้ได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไว้ 5 ประการด้วยกัน (สินธุ์ สโรบล, 2546: 34) ดังนี้

1. มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวเติบโตอย่างต่อเนื่อง ในแนวทางที่ไม่ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นการเร่งพัฒนาเพื่อทำลายตัวเอง

2. มุ่งเน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวหลักสู่แหล่งท่องเที่ยวเสริมข้างเคียง และส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในธุรกิจท่องเที่ยว และการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล

3. เน้นบทบาทการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการเป็นผู้ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในทิศทางที่เหมาะสม

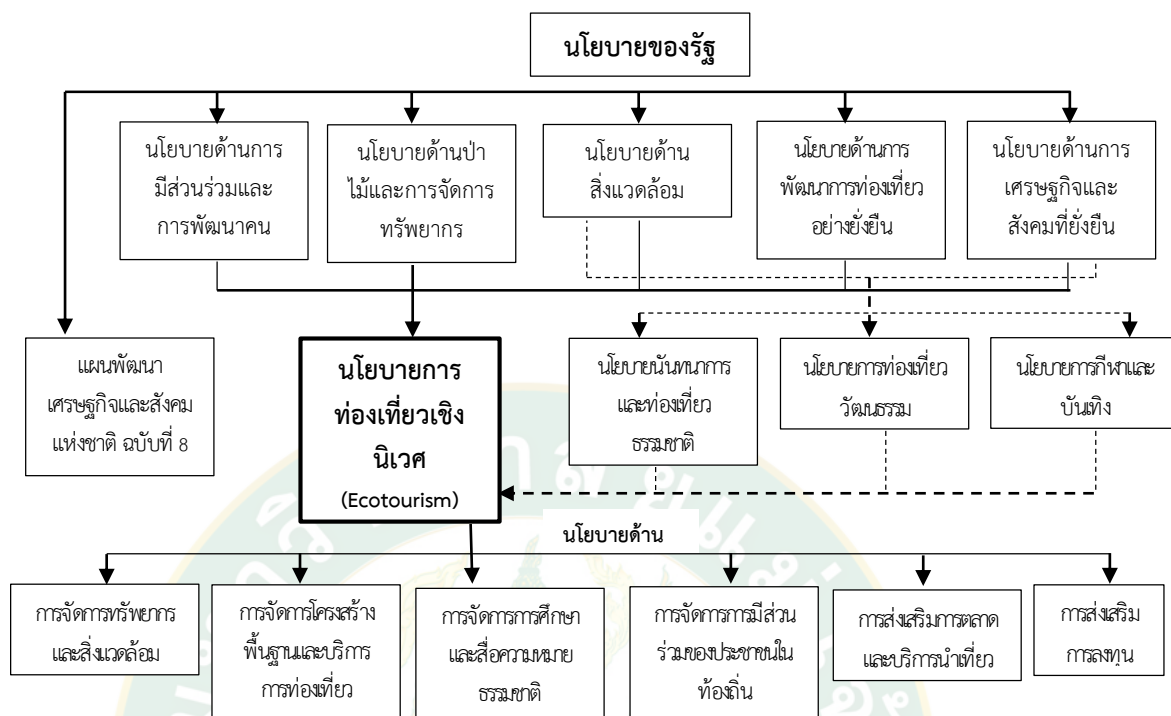
4. เน้นความร่วมมือกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวระหว่างกัน สร้างโอกาสให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางและประตูภูมิภาค

5. มุ่งเน้นการแก้ปัญหาภัยพิบัติธรรมชาติ

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2545 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดนโยบายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ โดยสามารถแบ่งออกเป็นนโยบายด้านต่างๆ รวม 6 ด้านด้วยกัน ดังภาพที่ 5 (กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 9) โดยมีรายละเอียดด้านการพัฒนาที่แตกต่างกันไป

นโยบายด้านต่างๆ ในการจัดการเชิงนิเวศ มีดังต่อไปนี้

1. การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
2. การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว
3. การจัดการการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ
4. การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น
5. การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว
6. การส่งเสริมการลงทุน

ภาพที่ 5 แผนภาพนโยบายของรัฐด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา: กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544: 9)

จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศข้างต้นได้ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้นโยบายแห่งชาติสัมฤทธิ์ผลในทางปฏิบัติ ได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ เพื่อดำเนินตามกลยุทธ์ต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 14 แผนงาน 37 โครงการ โดยมีงบประมาณในเบื้องต้นประมาณ 480 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2545 – 2549) โดยมีแผนงานหลัก ดังนี้

1. แผนการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. แผนการทบทวนศักยภาพและกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. แผนการกำหนดและพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. แผนการกำหนดเขตการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว
5. แผนการบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสื่อมโทรม
6. แผนการจัดทำคู่มือปฏิบัติการ
7. แผนการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
8. แผนการผลิตสื่อและรณรงค์

9. แผนการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างศักยภาพแก่ประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
10. แผนการกำหนดมาตรฐานโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก
11. แผนการส่งเสริมและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐานกำหนด
12. แผนการส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว
13. แผนการส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยว
14. แผนการติดตามและประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

รัฐบาลได้มีวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ เพื่อให้ตอบสนองกระแสความต้องการด้านอนุรักษ์กระแสความต้องการของตลาด และกระแสของการพัฒนาคน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540)

วิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ในระยะ 10 ปี) กล่าวโดยสรุปคือ “การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป”

จุดมุ่งหมายสูงสุด

จุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมที่ดี และประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จุดมุ่งหมายเฉพาะในระยะแรกของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงประกอบด้วย

1. ให้มีแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ที่ได้รับการจัดการอย่างมีความรับผิดชอบในการอนุรักษ์ พันธุ์และการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงขีดความสามารถที่รองรับได้ มีการกำหนดพื้นที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยว
2. ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว เพื่อรักษาระบบนิเวศอันเป็นการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมโดยรวม

3. ให้มีการจัดการที่ประสานความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตามบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน โดยมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันและมีการศึกษาร่วมกันอย่างมีระบบ ทั้งนี้ต้องมีการจัดการอย่างมีส่วนร่วมที่เสมอภาคและเป็นธรรมของประชาชนท้องถิ่น ในกระบวนการท่องเที่ยวด้านการจัดการ กำกับดูแลและการประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์อย่างเหมาะสม เสริมสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถรักษาวิถีชีวิตที่ดีชีวิตและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงด้วยความสมัครใจ

4. ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกลมกลืนกับทรัพยากร โดยคงรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดี มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐาน รักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและสังคมของพื้นที่ และมีบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ให้ความมั่นใจและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

5. ให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพ เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยมากขึ้น นักท่องเที่ยวชาวไทยมีการเดินทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในประเทศอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไป และมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้ (อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ, 2554: 132-133)

1. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ ในการแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือการให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษาสร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเอาความเจริญทางเศรษฐกิจและการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

3. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมเหมาะสมและปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การท่องเที่ยวโดยรวม

4. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือยกเลิกในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวน และพื้นที่ที่ฟื้นตัวได้ยาก

5. นำแผนการพัฒนากองทั่วยุทธศาสตร์เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและอย่างเพียงพอ

6. ให้ความสำคัญของการจัดการกองทั่วยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นความจำเป็นอันดับต้นๆ ที่ทำให้การพัฒนาการกองทั่วยุทธศาสตร์ ทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการกองทั่วยุทธศาสตร์ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม

7. จัดให้มีเครือข่ายการกองทั่วยุทธศาสตร์ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและมีการจัดการร่วมกันทุกระดับ ตลอดจนสนับสนุนการศึกษาวิจัย และประเมินผลของการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางจัดการ การแก้ไขปัญหา รวมทั้งการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

8. จัดทำแนวทางปฏิบัติ คู่มือการจัดการ เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการกองทั่วยุทธศาสตร์อย่างถูกต้อง

9. มีการใช้กฎหมายเพื่อควบคุม ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งกองทั่วยุทธศาสตร์ โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยในการกองทั่วยุทธศาสตร์

จากกรอบนโยบายดังกล่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายการกองทั่วยุทธศาสตร์ เน้นในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการกองทั่วยุทธศาสตร์ การจัดการการศึกษาและสื่อความหมาย ธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการตลาดและการลงทุน รวมทั้งให้ความสำคัญต่อการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ดังนั้น แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ได้รับการเน้นให้มีในกระบวนการกองทั่วยุทธศาสตร์ใหม่ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรของระบบ สำหรับการกองทั่วยุทธศาสตร์ได้ให้ความสำคัญ โดยจัดเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการกองทั่วยุทธศาสตร์รูปแบบนี้ กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นครอบคลุมการมีส่วนร่วมขององค์กรอื่นๆ ด้วย แต่ได้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชากรท้องถิ่นในอันที่จะมีบทบาทในการกำกับ ดูแล และควบคุมการกองทั่วยุทธศาสตร์ได้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เพราะประชาชนในชุมชนพื้นที่แหล่งกองทั่วยุทธศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อการกองทั่วยุทธศาสตร์อย่างมาก เนื่องจากเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงโยชน์กับหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชน ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการกองทั่วยุทธศาสตร์ต่างๆ ได้

ความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน พึ่งพิงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งกองทั่วยุทธศาสตร์แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งกองทั่วยุทธศาสตร์ได้ ชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการกองทั่วยุทธศาสตร์ โดยในส่วนที่

เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐจะอยู่ในฐานะเป็นผู้รับทราบนโยบายฯ แผนงานและแผนปฏิบัติการ ส่วนระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเอกชน จะอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้นโดยเอกชนหรือบริษัทท่องเที่ยว เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้านักด้านวัฒนธรรมศิลปะและประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยเหตุนี้ คนในชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ตั้งแต่การร่วมดำเนินการวางแผนจัดการวางแผนในการปฏิบัติ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ เพื่อคงความเข้มแข็งและดำรงคงไว้ในวิถีชีวิตของตน สิ่งนี้เองจึงเป็นจุดหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การเดินทางท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของผู้คนมาตั้งแต่อดีต และมีการเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ทั้งจำนวนนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง มีการพัฒนาสาธารณูปโภคสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว มีการจ้างงานสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่สิ่งที่เติบโตควบคู่กับการท่องเที่ยวและนำมาซึ่งคำถามว่า “คนท้องถิ่นได้ประโยชน์อะไร และการท่องเที่ยวได้สร้างผลกระทบอะไรบ้างกับชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม” นอกจากทรัพยากรธรรมชาติถูกแย่งชิง วัฒนธรรมถูกบิดเบือน สังคมล่มสลาย เกิดการเปลี่ยนอาชีพและย้ายถิ่นฐาน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและประเทศต่างๆ ทั่วโลก อย่างไรก็ตาม อาจจะได้มีสาเหตุมาจากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดสถานการณ์ดังกล่าว นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังรุกคืบเข้าไปในหมู่บ้าน ชุมชนกลายเป็นผู้ถูกท่องเที่ยว การที่ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการท่องเที่ยว จึงเป็นการพลิกกลับและตั้งหลักกับการท่องเที่ยวใหม่ที่ชุมชนมีบทบาทในฐานะเจ้าของผู้กำหนดทิศทางการท่องเที่ยว ไม่ใช่ลูกจ้างหรือผู้ถูกท่องเที่ยว และไม่ใช้การเปลี่ยนอำนาจการจัดการเท่านั้น แต่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน ให้คนท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554: 7-8) การลุกขึ้นมาจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นคือการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั่นเอง

ความหมาย

การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญ มีชื่อเรียกต่างๆ หลากหลาย ได้แก่ การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน (Community Based Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (Eco and Adventure Tourism) และการท่องเที่ยวสัมผัสวิถีชนบท (Homestay)

คำว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ Community Based Tourism มีพัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวโดยมีส่วนร่วมของประชาชน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community Based Sustainable Tourism: CBST) จนสุดท้ายโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tour Project: REST) ผู้บุกเบิกงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ได้เรียกการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) (พจนานุกรม, 2546b: 13)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) ตามที่ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2559) กล่าวถึง เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป หรือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน นอกจากนี้ ยังได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

พจนานุกรม (2546b: 11) ได้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า เป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ใช่คำตอบสำเร็จรูปและไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของชุมชน ในทางกลับกันหากไม่ระมัดระวังก็อาจจะกลายเป็นยาพิษ เป็นช่องทางในการนำหายนะสู่ชุมชนได้เช่นกัน ดังนั้นก่อนจะทำการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงต้องคัดเลือกชุมชนที่เหมาะสม มีการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนการตัดสินใจดำเนินการ และสามารถหยุดการดำเนินงานได้เมื่อเกินความสามารถของชุมชนในการจัดการหรือก่อผลกระทบต่อชุมชน

นอกจากนี้ ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์ (2550: 6) ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน บรรลุเป้าหมายที่กำหนดบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

สินธุ์ สโรบล (2546: 12) ได้นิยามเชิงปฏิบัติการในงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การ

ตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (2554: 8) ได้สรุปความหมายจากการนิยาม โดยผู้นำชาวบ้านที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 60 คนจาก 30 ชุมชนทั่วประเทศ ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ เครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิต และวัฒนธรรม

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2555: 7) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

โดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และการกำหนดทิศทาง บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (2554: 18-19) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ โดยประเด็นสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กล่าวคือ ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. ด้านองค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย และชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. ด้านการจัดการ ชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม รวมทั้งมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. ด้านการเรียนรู้ ชุมชนมีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง

ชาวบ้านกับผู้มาเยือน และสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งใน ส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

จากองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเห็นได้ว่าแต่ละองค์ประกอบต่างยึดโยง และสัมพันธ์กันที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนยั่งยืนและมีเสน่ห์ กล่าวคือ หากฐานทรัพยากรธรรมชาติ อุดมสมบูรณ์ชาวบ้านสามารถทำการผลิตได้ และมีอาหารหรือรายได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการท่องเที่ยว ดังนั้น มีการท่องเที่ยวหรือไม่มีการท่องเที่ยวชาวบ้านก็สามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างปกติ องค์การ ชุมชนเป็นเป้าหมายในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ขับเคลื่อนไปได้ด้วยการมีส่วนร่วมและสมาชิกใน ชุมชนเห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่จะส่งผลต่อชุมชน ส่วนการจัดการเป็นกลไกที่จะทำให้ การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่น แสดงให้เห็นถึงการจัดการผลประโยชน์ที่เป็นธรรม สำหรับการ เรียนรู้คือเสน่ห์ที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น เพราะเป็นการ เรียนรู้ที่มาจากเจ้าของถิ่นภูมิปัญญาเสนอ สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ผู้มาเยือนได้รับประสบการณ์ ตรงโดยการลงมือทำและด้วยอัธยาศัยไมตรีของคนในชุมชน

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546b: 12) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เห็น จุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีหลักการดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น
4. ยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน
5. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
6. พัฒนาความรู้และทักษะของคนในชุมชน
7. ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น มีการกระจายรายได้สู่สมาชิก
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

นอกจากนี้ ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์ (2550: 13) ได้ให้หลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มเติม ดังนี้

1. ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน และทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งในบริเวณ แหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ใกล้เคียง

2. ต้องมีความยั่งยืน ทั้งทรัพยากรท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว

3. ประชาชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินติดตามผล
4. เป็นการนารายได้หรือประโยชน์อื่นๆ มาสู่ชุมชนและเกิดการกระจายรายได้ดังกล่าวอย่างเป็นธรรม
5. ต้องเป็นการให้ประสบการณ์นั้นหนากการที่ดีแก่นักท่องเที่ยว ทั้งยังก่อให้เกิดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ดี และทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจในชุมชนท้องถิ่นและ/หรือแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นดูแลจัดการ

จากหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สะท้อนให้เห็นว่ามุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นธรรม อีกทั้งมุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพและความพร้อมในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นของตน ดังนั้นกระบวนการสร้างความพร้อมและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และผลกระทบต่างๆ จากการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและตระหนักถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการดูแลทรัพยากรดังกล่าวด้วยตนเอง และสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

เป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เกิดความเข้มแข็งในชุมชน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน โดยเป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนท้องถิ่นมีดังนี้ (ดรรรชนี เอมพันธุ์, 2550: 6-10)

1. เป้าหมายทางเศรษฐกิจ ในทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังไว้ว่าจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

1.1 เกิดรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น เช่น ได้รับรายได้จากการบริการนำเที่ยว รายได้จากค่าที่พักและอาหารในท้องถิ่นของนักท่องเที่ยว และการซื้อสินค้าของที่ระลึก

1.2 เกิดการจ้างงานท้องถิ่น ซึ่งเป็นแรงงานที่ต้องใช้ความละเอียดและทักษะเฉพาะ จึงทำให้ได้รับค่าจ้างที่สูงกว่าการจ้างงานใช้แรงงานทั่วไป รวมถึงลดการอพยพย้ายถิ่นเพื่อเป็นแรงงานในเมืองของประชาชนท้องถิ่น

1.3 เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะเพิ่มพูนมากขึ้นเมื่อมีการนำเอาทรัพยากรหรือวัตถุดิบของชุมชนมาผลิตและใช้ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ก่อให้เกิดการกระตุ้นการใช้จ่ายเป็นรอบๆ ต่อเนื่องกันไป

2. เป้าหมายทางสังคม ในทางด้านสังคม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังไว้ว่าจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

2.1 ก่อให้เกิดความภูมิใจในความเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว หรือจากค่านิยมในการเป็นผู้ดูแลจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่รักษาสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

2.2 ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น โดยการได้รับรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว ลดความยากจน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและการท่องเที่ยวอาจนำมาซึ่งการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภคที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น

2.3 ก่อให้เกิดองค์ความรู้และทักษะที่เพิ่มเติมขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมระหว่างชุมชนด้วยกัน ชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภายนอก และชุมชนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว ซึ่งองค์ความรู้และทักษะต่างๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจจัดการทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชน

2.4 ก่อให้เกิดการกระชับความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยผ่านทางการทำงานร่วมกัน ได้รู้จักสนิทสนมกัน มีการพูดคุยสื่อสารกันในชุมชน เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยกัน เช่น การประกอบอาหารต้อนรับนักท่องเที่ยว การดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

2.5 ก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้เยาวชนท้องถิ่นเห็นคุณค่าของธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ อันนำมาสู่ความหวงแหนและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวดังกล่าว

2.6 ลดการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนในท้องถิ่น การมีรายได้พอเพียง ซึ่งได้รับเพิ่มเติมจากการท่องเที่ยว รวมถึงสร้างอาชีพในท้องถิ่น ย่อมช่วยให้สมาชิกในครัวเรือน เช่น หัวหน้าครัวเรือน หรือบุตร ไม่ต้องอพยพไปทำงานและรายได้จากที่อื่น ทำให้สถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ลดปัญหาทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากการที่ครอบครัวไม่สามารถอยู่พร้อมหน้ากัน

2.7 ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มาเยือนและได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่ากลับไป เป็นการสร้างเสริมทรัพยากรบุคคลของชาติให้มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่แข็งแรง

3. เป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม ในทางด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังไว้ว่าจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

3.1 รักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและไม่เสื่อมโทรม

3.2 คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความสะอาด สวยงาม ร่มรื่น และเป็นระเบียบ

3.3 เกิดความหวงแหนในทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมตามมา

3.4 ป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณสถานต่างๆ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนในพื้นที่เหล่านั้นบ่อยๆ

3.5 ทำให้เกิดแนวร่วมในการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ขึ้นระหว่างประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวท้องถิ่น เมื่อมีความรักและหวงแหนในสิ่งเดียวกันแล้ว นักท่องเที่ยวอาจเป็นกำลังสำคัญในให้ประชาชนท้องถิ่นในการรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น

กระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดรชณี เอมพันธ์ (2550: 16) ยังได้กล่าวถึงการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน คำนึงถึงหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. ด้านคุณภาพ (Quality) ได้แก่ คุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวพึงได้รับ คุณภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างเหมาะสม และคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่น
2. ความต่อเนื่อง (Continuity) ให้การท่องเที่ยวนั้นเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการท่องเที่ยวและความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยว
3. ความสมดุล (Balance) ในการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ การกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรมไปยังทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และความสมดุลระหว่างปริมาณการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท่องเที่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 เป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่มา: ดรชณี เอมพันธ์ (2550: 16)

ในการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกิจกรรมที่กระทำต่อเนื่องเป็นกระบวนการ เพื่อเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวที่เน้นบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายเฉพาะที่วางไว้สำหรับชุมชน

นอกจากนี้ พงนา สวนศรี (2546a: 185-190) ได้อธิบายว่า การเปิดการท่องเที่ยวของชุมชน จำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์และตัดสินใจให้รอบคอบ จึงจะกำหนดวัตถุประสงค์และมีกระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ในการเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เมื่อชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1.1 มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอกให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาในชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะเข้าใจร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

1.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

1.3 การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

โดยทั้ง 3 รูปแบบข้างต้นนี้ มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเองที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอกโดยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้น ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

2. วัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการกำหนดวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน จึงนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรมให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการ ดังนี้

2.1 เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยความสะดวกการเรียนรู้ต่อการและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

2.2 เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจในคุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

2.3 เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิมให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2.4 เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

3. กระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชน ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวที่ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกันโดยการเตรียมความพร้อมชุมชนซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีกระบวนการทำงาน 10 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจ

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน เพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

1) การสำรวจทางกายภาพทำแผนรอบนอก และแผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และที่ดินทำกิน และแสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)

2) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

3) ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

4) ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพข้อจำกัดของชุมชนและปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยงในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา พบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน เช่น

1) รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป

2) ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศ เดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น

3) ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่ง ที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชนตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

4) ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้าง เวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชนในการรองรับการ ท่องเที่ยวทั้งความพร้อม จำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้ง ชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้ อาจมีการจัดการท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชนโดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพื่อเป็น ทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนนี้ประเมินผลอาจแยกออกเป็น 2 ส่วน คือการประเมินผล และสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนางองค์กร เช่น

- 1) ฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม และการสื่อความหมาย
- 2) การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหารจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

จากกระบวนการเตรียมความพร้อมชุมชนทั้ง 10 ขั้นตอนนี้ เป็นเรื่องที่ชุมชนไม่คุ้นเคยมาก่อน แต่ละขั้นตอนในกระบวนการจะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่นให้คนท้องถิ่นอยากรู้จัก ตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามา เพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกจิตสำนึกของชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชมเยือน เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น สร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง

นอกจากนี้ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2555) ได้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินความพร้อมของชุมชนก่อนดำเนินการด้านการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน ใน 12 ด้าน ดังนี้

1. ด้านวัฒนธรรม พิจารณาจากการมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการรวบรวมความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมในการนำเสนอเป็นกิจกรรม/โปรแกรมการท่องเที่ยว และการมีผู้รู้ทางด้านวัฒนธรรมที่สามารถให้ความรู้แก่ผู้มาเยือนได้

2. ด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาจากการมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น การที่ชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถอธิบายได้อย่างเห็นเป็นรูปธรรม การมีกิจกรรมหรือเส้นทางท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการมีแนวทางปฏิบัติที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ภาษาที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ หรือใช้วัสดุจากธรรมชาติ การจัดการขยะ

3. ด้านโปรแกรมและกิจกรรม พิจารณาจากการมีโปรแกรมที่นำเสนอของดีของชุมชน/ความคิดรวบยอดของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การมีกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน โปรแกรมได้ผ่านการประเมินความเสี่ยงและคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว มีความหลากหลาย สร้างทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวได้ตามความสนใจ และมีระยะเวลาที่เหมาะสม

4. ด้านที่พัก พิจารณาจากที่พัก ที่นอน ห้องน้ำ มีความสะอาดและเป็นสัดส่วน/สะอาด/ปลอดภัย บริเวณบ้านพักสะอาด/มีการดูแลสัตว์เลี้ยงไม่ให้รบกวน เจ้าของบ้านมีความยินดี มีอัธยาศัยดี มีความรับผิดชอบ สมาชิกในบ้านมีความยินดีและสมัครใจให้เปิดบ้านพักรับนักท่องเที่ยว มีเวลาและสามารถพานักท่องเที่ยวเดินเที่ยวภายในบริเวณหมู่บ้านได้ในช่วงที่นักท่องเที่ยวพักที่บ้านของตน รวมทั้งสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ประวัติความเป็นมา การพัฒนา เป้าหมายและข้อมูลของกลุ่มท่องเที่ยว

5. ด้านอาหารและโภชนาการ พิจารณาจาก การมีอาหารที่นำเสนอความเป็นท้องถิ่น มีความหลากหลาย และปริมาณที่เพียงพอ เป็นอาหารที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น สะอาด และมีการเตรียมการอย่างดี รวมทั้งห้องครัว และอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวมีความสะอาด

6. ด้านการเดินทาง/ยานพาหนะ พิจารณาจาก การสามารถเข้าถึงโดยสะดวก เช่น มีถนนเข้าถึง หรือมีรถประจำทางวิ่งประจำ เส้นทางเข้าถึงชุมชนมีความปลอดภัย ยานพาหนะที่ให้บริการมีการเตรียมตัวมาอย่างดี เช่น หากเป็นเรือมีเสื้อชูชีพ หรือจักรยานก็มีการตรวจสภาพพร้อมใช้ ยานพาหนะอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน

7. ด้านมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พิจารณาจากการที่ชุมชนมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่มีความรู้เรื่องราวของท้องถิ่นและสามารถถ่ายทอดได้ มีความสามารถในการสื่อความหมายทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมได้อย่างน่าสนใจ มีความเอาใจใส่ในการบริการ กระตือรือร้น และพร้อมช่วยเหลือ ให้ความสำคัญกับความปลอดภัย และมีการเตรียมการล่วงหน้า มีการจัดการดี ประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้อย่างราบรื่น

8. ด้านระบบการจัดการและการประสานงาน พิจารณาจากการมีผู้ประสานงาน มีระบบการจองล่วงหน้า มีอุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสารกับภายนอก เช่น โทรศัพท์ มีข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับโปรแกรม ราคา บริการ และ กฎ กติกาของชุมชน มีกองทุนสำหรับงานพัฒนาและอนุรักษ์ฯ มีระบบของการกระจายรายได้แก่สมาชิกและชุมชนอย่างเป็นธรรมมีการจัดทำบันทึกข้อมูลนักท่องเที่ยว และการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวหลังเสร็จกิจกรรม

9. ด้านการมีส่วนร่วม พิจารณาจากการมีการจัดการในรูปแบบของกลุ่ม/องค์กร มีการประชุมสมาชิกประจำเดือน โปรแกรมทัวร์เป็นที่ยอมรับของชุมชน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิกได้ และการที่สมาชิกกลุ่มรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานของกลุ่ม

10. ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก พิจารณาจากการมีผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึกของฝากหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว และมีผลิตภัณฑ์สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

11. ด้านข้อมูลข่าวสาร พิจารณาจากการมีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และภาษาท้องถิ่น ในรูปแบบของเอกสาร มีแผนที่/แผนผัง/ป้ายบอกเส้นทาง

12. ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พิจารณาจากการที่แขกที่มาเยือนมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในครอบครัวและร่วมทำกิจกรรมท้องถิ่น และแขกที่มาเยือนมีโอกาสทำกิจกรรมในการส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับคนท้องถิ่น

จากการองค์ประกอบในการประเมินความพร้อมของชุมชนข้างต้น พิจารณาความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทุกด้าน ทั้งด้านบุคลากร สาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น และกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ในการพิจารณาความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ในงานวิจัยนี้มุ่งประเมินความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจะประเมินความพร้อมของชุมชนในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี ด้านโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และด้านระบบการจัดการและการประสานงาน เพื่อประเมินถึงความพร้อมของชุมชนซึ่งจะสัมพันธ์กับศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชน

พจนานุกรม (2550: 24) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชนว่า การจัดการท่องเที่ยวที่สมควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ และความสามารถในการรองรับทางสังคมวัฒนธรรมอันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีการผสมผสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ เห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม โดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนเรื่องจิตวิญญาณของชุมชนในการสัมพันธ์กันภายในชุมชนและภายนอก สรุปได้ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แผนภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม
ที่มา: ดัดแปลงจาก พจนานุกรม (2550: 24)

ปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากที่ชุมชนเคยเป็น “ผู้ถูกท่องเที่ยว” กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวในชุมชน มีชุมชนหลายแห่งสามารถดำเนินการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จ ในทางกลับกันชุมชนบางแห่งไม่มี

นักท่องเที่ยวเข้าไปอย่างต่อเนื่อง พงนา สนวนศรี (2550: 36-37) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบผลสำเร็จ ได้แก่

1. ฐานชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนมีการผลิตที่พึ่งตนเอง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง มีความสามัคคีในชุมชน

2. ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชุมชน หรือทรัพยากรชายฝั่ง แหล่งน้ำธรรมชาติ และที่ดินทำกินที่เพียงพอ

3. ผู้นำที่สร้างศรัทธาหรือมีความสามารถ คือ สามารถประสานทรัพยากร นำทางความคิด และลงมือทำอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม มีการสืบทอด ผลัดเปลี่ยนผู้นำ และสร้างผู้นำใหม่ ผู้นำมีวุฒิภาวะการเป็นผู้ผู้นำ มีความมั่นคงทางจิตใจหนักแน่นและให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน มีการถ่วงอำนาจ และถูกตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา

4. ฐานวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และยังคงสืบทอด

5. การมีส่วนร่วมของผู้หญิง ผู้ชาย เยาวชนหนุ่มสาว ผู้อาวุโส ผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน

6. ความต่อเนื่องในการทำงาน มีนักท่องเที่ยวเข้าไปอย่างต่อเนื่อง มีการสรุปทบทวนเป็นระยะ นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม ดรธรณี เอ็มพันธ์ (2550: 14) ได้สรุปไว้ว่า

1. ชุมชนต้องมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านพื้นที่และสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) และสามารถเข้าถึง (Access) หรือได้รับความเห็นชอบให้เข้าไปดำเนินการจัดบริการท่องเที่ยวได้

2. ต้องมีตลาดการท่องเที่ยวอยู่แล้วในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง หรือมีโอกาสที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน

3. ชุมชนต้องมีองค์กรรองรับสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

4. ชุมชนต้องมีทักษะและความรู้ในการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในประเด็นต่างๆ เช่น การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว การจัดการระบบการเงิน การบัญชี การให้บริการที่เกี่ยวข้อง เช่น มัคคุเทศก์ ที่พัก อาหาร การตลาดและประชาสัมพันธ์ การติดต่อประสานงาน เป็นต้น

นอกจากนี้ สมชัย เบญจขย (2549: 8-9) ได้กล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืน” ได้นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งจากการศึกษาประเมินความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปได้ดังนี้

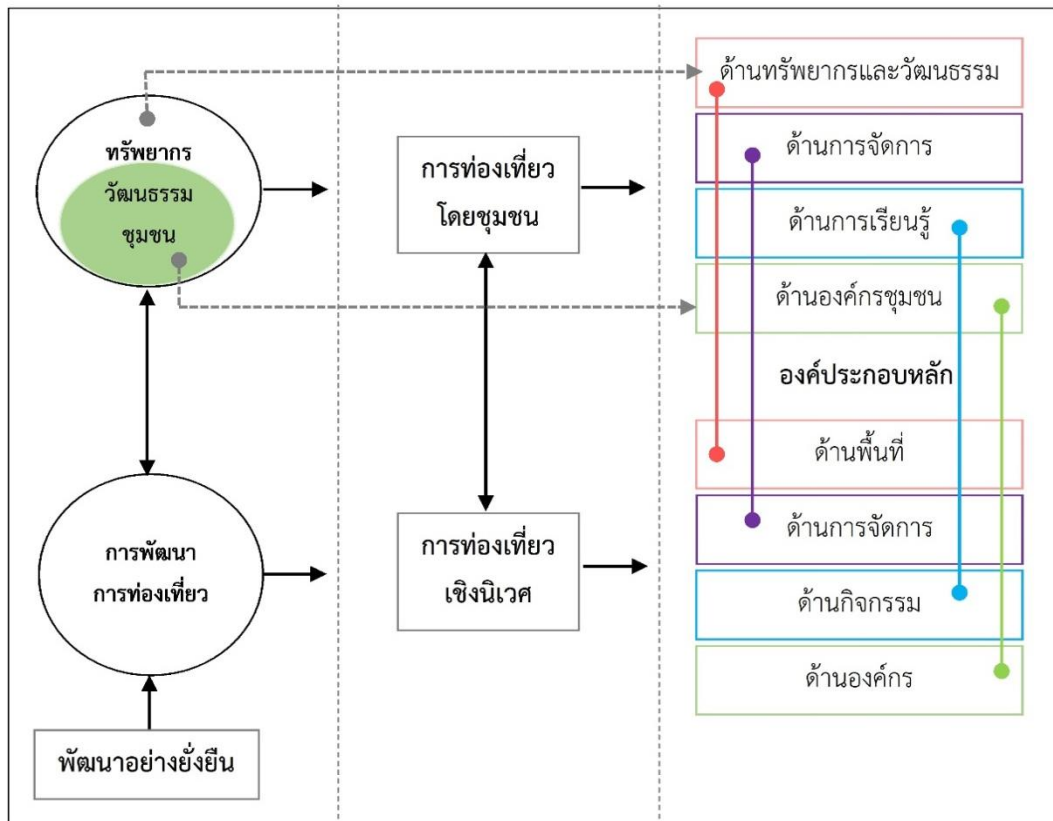
1. ความต้องการของชุมชน โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับชุมชนใดก็ตาม จะต้องเกิดจากความสนใจและความต้องการของสมาชิกในชุมชนเองเป็นหลัก มิใช่หน่วยงานของทางราชการหรือองค์กรภาคเอกชนหรือใครก็ตามไปยึดเยียดให้ โดยที่ชุมชนไม่เต็มใจที่จะรับโครงการไว้ และการมีส่วนร่วมอาจเพราะความเกรงใจ เกรงบารมี หรืออำนาจตามวิสัยธรรมชาติของชุมชนในชนบท

2. ความรู้และความตระหนักของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะชี้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืนหรือไม่ ความรู้และความตระหนักนี้ รวมไปถึงแนวคิดและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนและศักยภาพ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ หากดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความรู้อื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาและการบริหารจัดการ

3. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ชุมชนท้องถิ่นในชนบทส่วนใหญ่อยู่ในภาวะด้อยโอกาสในหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความรู้และทักษะในการพัฒนาและการจัดการ ยิ่งเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานบริหารที่ต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำเพราะมีการแข่งขันทางการตลาดแล้วเป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นไม่คุ้นเคยก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดความท้อแท้และไม่สามารถดำเนินการต่างๆ ตามความตั้งใจได้ ตรงจุดนี้ หน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน รวมทั้ง NGOs หรือผู้รู้ต่างๆ จะต้องเข้ามาสนับสนุนหรือช่วยเหลือ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนดังกล่าวในข้อ 2 อย่างจริงจังและต่อเนื่อง พร้อมสร้างภูมิคุ้มกันต่ออิทธิพลต่างๆ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากการท่องเที่ยวด้วย

4. การตัดสินใจและการแบ่งปันประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจะต้องพัฒนาให้รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา และการติดตามประเมินผลแบบครบวงจร ไม่ใช่ผู้นำหรือกลุ่มผู้นำท้องถิ่นดำเนินการเองทั้งหมด และที่สำคัญจะต้องมีกลไกและระบบการแบ่งปันรายได้หรือประโยชน์อื่นๆ อันเกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นธรรมและโปร่งใส โดยเฉพาะประเด็นหลังนี้มักจะพบว่าเป็นสาเหตุของความไม่ยั่งยืนในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นค่อนข้างสูง

กนกวรรณ ชูชาญ (2552: 32-33) ได้สรุปจากความหมายและองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า ทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องและมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีเป้าหมาย คือการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการท่องเที่ยวโดยชุมชนเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาตอบสนองความต้องการของชุมชน ผู้ซึ่งเจ้าของทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และบทบาทที่สำคัญในการจัดการโดยการนำเอาทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ในขณะเดียวกันมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ ซึ่งทำการสรุปความสัมพันธ์ให้เห็นอย่างชัดเจน ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันของชุมชนกับทรัพยากรวัฒนธรรมใน องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ที่มา: กนกวรรณ ชูชาญ (2552: 33)

จากแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็น การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม โดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางในการ พัฒนาตอบสนองความต้องการของชุมชน ผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และมีบทบาทสำคัญในการ จัดการโดยการนำเอาทรัพยากร ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม และทรัพยากรมนุษย์ที่มี อยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งจากแนวคิดสะท้อน ให้เห็นว่าเป็นแนวคิดที่ดี แต่อย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวชุมชนก็ส่งผล กระทบต่อชุมชนทั้งสองด้าน คือทั้งในด้านบวกและด้านลบ แต่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคม และนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวของรัฐบาล ทำให้ไม่สามารถ หลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธการท่องเที่ยวได้ ดังนั้นชุมชนจะต้องมีการเตรียมพร้อมและปรับตัวกับการ ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวชุมชนส่งผลดีต่อชุมชน และลดผลกระทบที่จะเกิด ต่อชุมชนในทุกด้านให้มากที่สุด

แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน

จากพัฒนาการของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ที่มีพัฒนาการจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน สู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม โดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาตอบสนองความต้องการของชุมชน ผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรและผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวคิดที่ดีและสร้างการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ดังนั้น รัฐจึงเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวและมีการพยายามผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไปสู่ชุมชนในหลายรูปแบบมากขึ้น โดยไม่ได้คำนึงถึงการสร้างการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน และรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายจากการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติของหลากหลายหน่วยงาน ทำให้ชุมชนท่องเที่ยวในประเทศไทยเกิดการขยายตัวและเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ความหมายของชุมชน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้เขียนอธิบายคำว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ (ยศ บริสุทธิ, 2558: 3) ที่ได้สรุปความหมายของชุมชนว่าหมายถึง การอยู่ร่วมกันในหน่วยพื้นที่เดียวกันของประชากรที่เป็นสมาชิก โดยมีความสัมพันธ์กันหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีกรอบบรรทัดฐานหรือระเบียบกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันของประชากรที่เป็นสมาชิก

นอกจากนี้ K.W. Sproule (1996) กล่าวว่า ชุมชนเป็นกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวพันกันทางสายเลือดหรือการสมรส หรืออาจจะมีการนับถือศาสนา อยู่ในกลุ่มทางการเมือง ชนชั้น หรือเป็นเพื่อนฝูงในวงสังคมเดียวกันก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2536) ที่กล่าวว่า ชุมชนหมายถึง การรวมตัวของกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันอาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกของชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ของชุมชน มีองค์กรชุมชนหรือองค์กรชาวบ้าน องค์กรชุมชนไม่ใช่สภาตำบล สภาตำบลเป็นองค์กรการปกครอง องค์กรชุมชนเป็นองค์กรการจัดการของชาวบ้าน ส่งเสริมให้ชุมชนจัดการเรื่องของตัวเองให้มากที่สุด รวมทั้งการจัดการป่าไม้และทรัพยากรท้องถิ่นอื่นๆ ให้ชุมชนเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ซึ่งหากมองความแตกต่างของชุมชนกับคณะบุคคลในแบบอื่นๆ อาจดูได้จากองค์ประกอบของชุมชนดังต่อไปนี้ (นิตยา โพธิ์นอก, 2557: 12)

1. ชุมชนมีลักษณะของการอยู่ร่วมกันของคนหลายคน มากพอที่จะดำรงชีวิตได้อย่างมีอัตลักษณ์โดยมีทรัพยากรชุมชนเป็นหลักในการดำรงชีวิตของตน
2. เป็นการร่วมกันโดยมีความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ไม่จำกัดเวลา

3. เป็นการรวมกลุ่มโดยสมัครใจ
4. มีรูปแบบข้อบังคับ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการโต้ตอบสื่อสารระหว่างกัน
5. มีวิธีการในการจัดสรรทรัพยากรร่วมกันโดยไม่จำกัดรูปแบบ

สรุปได้ว่าชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกันที่แน่นอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน ซึ่งรวมถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงและเป็นรูปแบบเดียวกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน มีความสัมพันธ์ต่อกันของสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ผูกพันให้สมาชิกอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้น

ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่มีกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปยังชุมชน โดยอาศัยลักษณะเด่น ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งมีนักวิชาการที่ทำการศึกษาวิจัยการท่องเที่ยวชุมชนและให้ความหมายของการท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้

พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์ (2553) ได้ให้ความหมายของ การท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) ไว้ว่า การท่องเที่ยวชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่อาศัยองค์ประกอบของชุมชนที่มีอยู่แล้วหรือศักยภาพเป็นพื้นฐาน โดยมีผู้ประกอบการหรือภาครัฐจัดการหรือส่งเสริมให้เข้ามาให้ท่องเที่ยวในชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นผลประโยชน์เพื่อชุมชน R. Boonratana (2010) ยังกล่าวว่าการท่องเที่ยวชุมชน เป็นการเรียกสถานการณ์การท่องเที่ยวในมิติเชิงพื้นที่ที่เกิดมีการท่องเที่ยวโดยเน้นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนที่มีผู้อยู่อาศัยโดยนักท่องเที่ยวเป็นผู้มาเยือน (Guest) ส่วนประชาชนในชุมชนเป็นเสมือนเจ้าบ้าน (Host) ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าบ้านนั้นโดยทั่วไปเรามักมองในฐานะผู้ให้บริการหรือจำหน่ายสินค้าแต่ในมุมมองของมานุษยวิทยาแล้ว การท่องเที่ยวเป็นมากกว่าการค้าการขายเพราะยังเป็นการเชื่อมโยงและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

นอกจากนี้ อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ (2554: 140-141) กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่กลมกลืนกับสภาพท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมากที่สุด โดยการใช้ลักษณะเด่นของชุมชน ทั้งลักษณะของเกษตรกรรม วัฒนธรรมท้องถิ่น และลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นมาเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว และจัดการอย่างเหมาะสมในด้านการให้บริการทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น ที่พัก การนำเที่ยว อาหารและของที่ระลึก เพื่อรักษาความสมดุลของท้องถิ่นไว้

การท่องเที่ยวชุมชนช่วยทำให้ชุมชนนั้นพัฒนาไปพร้อมๆ กับการรักษาสิ่งดั้งเดิมที่มีอยู่ และเป็นลักษณะเด่นของชุมชนไว้อย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบ 2 ข้อ คือ

1. ธรรมชาติ หมายถึง การใช้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและใช้ความสวยงาม ใช้ศักยภาพในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติมาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ล่องแก่ง ดูนก ชมพันธุ์ไม้ เทียวถ้ำ ดำน้ำดูปะการัง ศึกษาประวัติศาสตร์จากโครงกระดูกโบราณ หรือเยี่ยมชมบ้านพักบุคคลสำคัญ เป็นต้น
2. วัฒนธรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นที่น่าสนใจให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีต่างๆ ดำนาบนเล้าขานประจำท้องถิ่น การละเล่นพื้นเมือง เพลง และศิลปะประจำท้องถิ่น เป็นต้น

นอกจากนี้ ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์ (2542: 318) กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชน หากการแบ่งการท่องเที่ยวโดยใช้พื้นที่ของชนบทเป็นหลักจะมีความหมายที่กว้างขวาง เพราะครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวหลายรูปแบบด้วยกันแล้วแต่วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว คือ รูปแบบแรก เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก รูปแบบที่สองคือการท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีของกลุ่มชนพื้นเมืองที่อยู่ห่างไกลความเจริญของเมือง รูปแบบที่สาม คือ การท่องเที่ยวเพื่อค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี และรูปแบบที่สี่ คือ การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องการบรรยากาศของชนบท แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่ามักจะอยู่ในมือของชาวบ้านหรือชุมชนเกือบทั้งหมด เช่น ชาวบ้านจะเป็นผู้จัดหาที่พัก อาหาร นำทาง และจัดงานเพื่อส่งเสริมประเพณีของหมู่บ้าน ดังนั้นนักท่องเที่ยวจะใกล้ชิดกับชาวบ้าน มีการแลกเปลี่ยนประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน และที่สำคัญก็คือ การท่องเที่ยวดังกล่าวจะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นการท่องเที่ยวที่มีลักษณะยั่งยืน

นอกจากนี้ พิมพะระวี โรจน์รุ่งสัจย์ (2553: 20) ได้สรุปถึง ความหมายระหว่าง “การท่องเที่ยวชุมชน” (Community Tourism) และคำว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community-Based Tourism) ว่าทั้งสองคำนี้ต่างกันโดยลักษณะของรูปแบบการบริหารจัดการ หากบริหารจัดการนั้นมีชุมชนดำเนินการเป็นหลักจะใช้คำว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” แต่คำว่า “การท่องเที่ยวชุมชน” นั้นจะกว้างกว่าในแง่ของการบริหารจัดการ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการโดยชุมชนเป็นหลัก แต่ชุมชนมีส่วนได้ประโยชน์จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะใด ทั้งสองความหมายก็มุ่งเน้น “ผลประโยชน์” ของชุมชนเหมือนกัน

จากความหมายของการท่องเที่ยวชุมชนข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการที่ชุมชนอาศัยลักษณะเด่น ทั้งลักษณะของทรัพยากรทางธรรมชาติ เกษตรกรรม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นมาเป็นจุดขายและเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ไม่จำเป็นต้องดำเนินการโดยชุมชนเป็นหลัก แต่ชุมชนมีส่วนได้ประโยชน์จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตน ดังนั้นชุมชนย่อมตระหนักดีถึงความจำเป็นที่ต้องรักษาคุณค่า และลักษณะเด่นของชุมชนไว้ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาสู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นและเป็นไปให้ยาวนานที่สุด

บทบาทและความสัมพันธ์ของชุมชนกับการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540: 104) ได้กล่าวถึงชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีบทบาทและความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ ได้แก่

1. เป็นเจ้าของพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือน ทั้งโดยได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว ขายสินค้า และให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
2. เป็นผู้จำหน่ายสินค้าในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือในชุมชน นักท่องเที่ยวมักสนใจมาดูกิจกรรมในชุมชนและจับจ่าย ซื้อสินค้าหัตถกรรมหรือผลผลิตการเกษตรจากชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น เกาะหลี่เป๊ะ เกาะปันหยี เป็นต้น
3. เป็นผู้ให้บริการการท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวเกิดใหม่ที่ยังไม่มีการลงทุนธุรกิจใดๆ ชุมชนมักมีโอกาสในการให้บริการในระยะแรกๆ เช่น บังกะโล ที่พักแบบง่ายๆ
4. เป็นผู้ให้บริการการท่องเที่ยวชุมชน บางพื้นที่ที่ชุมชนมีความเข้มแข็งหรือมีระบบการจัดการที่ดี มีจุดสนใจร่วมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การอนุรักษ์ และการต่อสู้ทางสังคม ได้จัดให้มีการรองรับการท่องเที่ยวในเชิงรุก หรือใช้เงื่อนไขการท่องเที่ยวในการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจกับบุคคลภายนอก จึงเกิดบริการการท่องเที่ยวชุมชนที่มีรูปแบบพิเศษคือมีการพักแรมร่วมกับชาวบ้าน การร่วมกิจกรรมทางสังคม อาชีพหรือการอนุรักษ์ต่างๆ
5. ชุมชนที่อยู่ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ปัจจุบันมีบทบาทในการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในฐานะผู้จัดการเก็บและกำจัดของเสีย พัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว องค์การลักษณะนี้เป็นองค์กรชุมชนแบบตัวแทน จึงมักขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ลักษณะการพัฒนาพื้นที่มักรองรับการท่องเที่ยวแบบทั่วๆ ไป มากกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงมุ่งพัฒนาทางกายภาพมากกว่าการจัดสื่อความหมายธรรมชาติ และการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน

ประโยชน์จากการท่องเที่ยวชุมชน

จากการที่การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการนำเอาลักษณะของทรัพยากรทางธรรมชาติ เกษตรกรรม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นมาเป็นจุดขายและเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เพิ่มรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ต้องคิดและพิจารณาร่วมกันในชุมชนอย่างรอบคอบและต้องเข้าใจถึงข้อดีและข้อเสียหรือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นตามมาด้วย ซึ่งในด้านประโยชน์ ชุมชนสามารถมองเห็นผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวชุมชนที่จะนำมาสู่ชุมชนและให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่หากได้รับผลประโยชน์หลักๆ 5 ด้าน ดังนี้ (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, 2553: 8)

1. ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวสามารถนำรายได้ในระยะยาวมาสู่ชุมชนได้ก็จะสร้างความมั่นใจและได้รับความร่วมมือจากชุมชน
2. ด้านจิตวิทยา การท่องเที่ยวสามารถทำให้ชุมชนภูมิใจในท้องถิ่นของตน และอยากที่จะให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชุมชน เพราะต้องการให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก ความภาคภูมิใจนี้ทำให้เกิดการไม่ทิ้งชุมชนของตนไปทำงานที่อื่น และการร่วมมืออนุรักษ์และประชาสัมพันธ์ชุมชนของพวกเขาไว้
3. ด้านสังคม การท่องเที่ยวเป็นการเสริมสร้างความเสมอภาคและสันติภาพแก่ทุกฝ่าย รวมทั้งยกระดับคุณภาพชีวิตในสังคมของชุมชน และสร้างการปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันของคนในชุมชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชุมชนด้วย
4. ด้านการเมือง ชุมชนได้มีสิทธิ์มีเสียงทางการเมือง เนื่องจากมีตัวแทนมาร่วมวางแผน และริเริ่มทางการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนรู้สึกถึงว่าพวกเขาได้รับสิทธิและเกิดความรู้สึกหวงแหนและเป็นเจ้าของชุมชนอย่างแท้จริงตามมา
5. ด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวชุมชน สามารถยังประโยชน์สู่สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชุมชน หากชุมชนตระหนักถึงการพัฒนายั่งยืน จะเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน โดยร่วมมือกับทุกฝ่าย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว

จากผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีส่วนเสริมซึ่งกันและกัน และชุมชนควรที่จะได้รับประโยชน์หลักจากการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนทั้ง 5 ด้าน เพื่อเป็นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนโดยแท้จริง ทั้งนี้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนต้องเกิดจากการเข้าใจหลักการการท่องเที่ยวชุมชนก่อน และพัฒนาอย่างไม่ก้าวกระโดด ค่อยเป็นค่อยไป เรียนรู้การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และดำเนินการกระบวนการต่างๆ ให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์และความพร้อมของชุมชน เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวชุมชน

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชนส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่ง ดร.รชนี เอมพันธ์ (2549) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน ในด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ดังนี้

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่มักเกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งหมายรวมถึงที่เกิดกับการท่องเที่ยวชุมชนและแนวทางการจัดการที่เหมาะสม มีดังนี้

1. ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวแออัด มีสาเหตุจากการไม่จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้มีปริมาณเหมาะสมกับเนื้อที่การประกอบกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีอยู่ ที่เอื้อให้เกิดประสบการณ์ท่องเที่ยวที่น่าประทับใจและสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรม แนวทางในการจัดการปัญหาแหล่งท่องเที่ยวแออัด คือ การกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวให้มีจำนวนเหมาะสมกับข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่

และควบคุมจำนวนให้อยู่ภายใต้จำนวนที่กำหนดไว้ มาตรการประชาสัมพันธ์และกระจายนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ก็สามารถนำมาใช้ได้ตามความเหมาะสม

2. ปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจาก (1) จำนวนนักท่องเที่ยวมีมากเกินไปกว่าพื้นที่จะรองรับได้ และองค์ประกอบในระบบสิ่งแวดล้อม เช่น พืชพันธุ์ สัตว์ป่า น้ำ ดิน ไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับคงสภาพเดิมด้วยตัวของระบบเอง (2) สิ่งอำนวยความสะดวกโทรคมนาคม มีสภาพและรูปลักษณะไม่น่าดูและไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามที่ควรจะเป็น เช่น ห้องสุขาไม่มีประตู เป็นต้น (3) สภาพภูมิทัศน์ซึ่งไม่ได้รับการดูแลตามความเหมาะสม เช่น การสร้างศาลาพักผ่อนบดบังทัศนียภาพ การขาดแคลนต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่นแก่สถานที่ ขยะมูลฝอย ความสกปรกของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดสร้างอย่างไม่เป็นระเบียบ เป็นต้น แนวทางการจัดการป้องกันไม่ให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมกระทำได้หลายวิธี ที่สำคัญคือจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของทรัพยากรท่องเที่ยวและขีดจำกัดในการบริหารจัดการของท้องถิ่น

3. ปัญหามลภาวะและผลกระทบจากการพัฒนาและกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเสียจากที่พักและร้านอาหารที่เปิดบริการนักท่องเที่ยว แต่ไม่มีมาตรการจัดสร้างบ่อพักน้ำเสีย หรือโรงแรมขนาดใหญ่การปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติโดยตรง ปัญหามลพิษในอากาศเนื่องมาจากควันรถยนต์ในลานจอดรถนักท่องเที่ยว ปัญหาคราบน้ำมันในแหล่งน้ำ ปัญหามลพิษทางเสียง เป็นต้น สาเหตุเนื่องจากการพัฒนาที่ไร้ขีดจำกัดและไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มักเกิดขึ้นในบริเวณที่มีการพัฒนาเกินขีดความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับได้ หรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนมากเกินไปที่ระบบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติจะรองรับได้และไม่มีการดำเนินการจัดการเพื่อแก้ไขหรือป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้น หรือแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวไม่มีมาตรการจัดการป้องกันเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ แนวทางในการจัดการที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวคือ จัดให้มีการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น (Initial Environmental Study, IE) หรือ การศึกษาประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment, EIA) ในกรณีที่เป็นการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น โรงแรมที่มีขนาดเกินกว่า 80 ห้อง เป็นต้น ผลจากการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมสามารถควบคุมผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น การประเมินและติดตามผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ผลกระทบต่อดิน น้ำ อากาศ ภูมิทัศน์ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ยังเป็นเครื่องมือเพื่อเฝ้าระวังและดำเนินการแก้ไข เมื่อมีปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น รวมถึงการให้การศึกษาระดับประชาชนสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการต่างๆ ได้ตระหนักถึงสาเหตุของผลกระทบสิ่งแวดล้อมและช่วยกันระมัดระวังไม่สร้างผลกระทบเหล่านั้นขึ้นเป็นปัญหา

4. ปัญหาการพัฒนาหรือการใช้ทรัพยากรและพลังงานมากเกินไปจนไม่เหมาะสมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการขาดประสบการณ์ในการจัดการการท่องเที่ยว หรือความต้องการที่จะรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากโดยไม่คำนึงถึงความกลมกลืนสวยงามของสิ่งก่อสร้างก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเมือง มากกว่าที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือชนบท ทำให้เกิดความขัดแย้งกับภูมิทัศน์ธรรมชาติโดยรอบ และอาจนำไปสู่ปัญหาความแออัด และผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมา นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างฟุ่มเฟือยไร้เหตุผลยังเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความไม่ยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรและพลังงานในระยะยาวสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว แนวทางการจัดการคือการสร้างความตระหนักถึงภาวะวิกฤตของทรัพยากรธรรมชาติและพลังงานที่ประเทศกำลังประสบปัญหาอยู่ และให้ความรู้ความเข้าใจถึงรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรและพลังงาน และความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมชนบท และปัญหากิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม

5. ปัญหาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เช่น เต็ด ทำลายต้นไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หินงอกหินย้อยในถ้ำ หรือลักลอบนำของป่า เช่น กล้วยไม้ ออกจากพื้นที่อนุรักษ์ การขีดเขียนลงบนแผ่นหิน ถ้ำ ต้นไม้ต่างๆ การไม่รักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว แนวทางการจัดการปัญหาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้กระทำได้หลายวิธี ตั้งแต่การชี้แจง ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวถึงผลที่ตามมาของปัญหา การขอความร่วมมือในการประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อช่วยกันรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว การให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือประชาชนในพื้นที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักท่องเที่ยว จนกระทั่งการใช้กฎหมายหรือการควบคุมดูแลโดยเจ้าหน้าที่ในการดูแลควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม

6. ปัญหาการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการบริโภค เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน หรือสมุนไพร เกินกำลังการผลิตของป่าซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาดังกล่าวมักพบเห็นในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับชุมชน และชุมชนนั้นๆ มีความจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรที่ได้มาจากป่าเพื่อการดำรงชีวิตหรือเพื่อเป็นรายได้ในการยังชีพ แต่การใช้ประโยชน์จากป่าไม่ได้มีมาตรการหรือแนวทางที่คำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรดังกล่าว จนอาจทำให้ป่าเกิดความเสื่อมโทรมในระยะยาว จนไม่มีสิ่งน่าสนใจในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป แนวทางการจัดการคือการกำหนดมาตรการหรือแนวทางปฏิบัติในการใช้ทรัพยากรจากแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการบริโภค โดยไม่ให้เกิดกำลังผลิตของทรัพยากรต่างๆ เหล่านั้น ซึ่งแนวทางปฏิบัตินั้นต้องได้รับความเห็นชอบร่วมกันและได้รับความร่วมมือจากประชาชนท้องถิ่น

7. ปัญหาความขัดแย้งการใช้ที่ดิน เป็นปัญหาของการมีทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความต้องการในการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ทั้งจากประชาชนท้องถิ่น หรือภาครัฐ เช่น ชายหาดสวยงามในพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาเป็นโรงไฟฟ้า หรือป่าที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมสำหรับการเดินป่า

ศึกษาระบบชาติถูกเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น แนวทางในการจัดการคือการกำหนดลำดับความสำคัญของความต้องการทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศ และตัดสินใจเลือกการใช้ที่ดินที่เหมาะสม

ผลกระทบด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ส่วนปัญหาของการท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนท้องถิ่นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการนำวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างไม่คำนึงถึงจรรยาบรรณหรือความเหมาะสมทางสังคม ผู้ประกอบการหรือหน่วยงานภาครัฐอาจต้องการสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยนำเอาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่น่าสนใจแต่เป็นที่หวงห้ามของท้องถิ่นออกมาแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม หรือนำนักท่องเที่ยวเข้าร่วมพิธีกรรมหรือประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ โดยไม่สอบถามความคิดเห็นของประชาชนท้องถิ่นเสียก่อน ซึ่งเป็นการรบกวนประเพณีและความเชื่อของประชาชนท้องถิ่นนั้นๆ และทำให้ประชาชนท้องถิ่นเกิดความไม่พอใจ สาเหตุอาจเนื่องจากเพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือต้องการรายได้จากการท่องเที่ยว หรือความไม่ละเอียดอ่อนของผู้นำวัฒนธรรมประเพณีหรือวิถีชีวิตดังกล่าวไปเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว แนวทางการจัดการเพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว คือ การสอบถามและให้ประชาชนท้องถิ่นให้การยินยอมในการนำวัฒนธรรม ประเพณีหรือวิถีชีวิตของท้องถิ่นตนไปแสดงหรือให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่ต้น การทำการศึกษาและเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นให้ลึกซึ้งถูกต้องก่อนที่จะนำไปแสดงหรือจัดให้นักท่องเที่ยวได้ชม ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวถึงการปฏิบัติตัวที่เหมาะสมถูกต้องในการเยี่ยมชมหมู่บ้านท้องถิ่นต่างๆ ไม่ควรนำประเพณีความเชื่อที่ประชาชนท้องถิ่นให้ความเคารพและถือเป็นเรื่องเฉพาะของคนในท้องถิ่นนั้นมาจัดเป็นการแสดงให้นักท่องเที่ยวชม

2. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เนื่องมาจากนักท่องเที่ยวต่างถิ่นที่อาจนำเอาวัฒนธรรม วิถีชีวิตของตนเข้าไปสู่ชุมชนนั้น รวมถึงการพัฒนาต่างๆ อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวทำให้วิถีชีวิตเดิมเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายจากการนุ่งผ้าถุงเป็นกางเกงยีนส์ หรือวิถีชีวิตของชาวประมงที่บ้านบางบัว เกาะช้าง เปลี่ยนเป็นผู้ให้บริการด้านอาหารและที่พักแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของประชาชนท้องถิ่นมากน้อยเพียงใดนั้น การตัดสินใจควรมาจากประชาชนท้องถิ่นเอง โดยหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแนะนำและชี้ให้เห็นถึงผลดีและผลเสียของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สำหรับเป็นข้อมูลให้ประชาชนท้องถิ่นได้ตัดสินใจ

3. ปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้น เนื่องมาจากการท่องเที่ยวได้นำเอาการพัฒนาและความสะดวกสบายมาด้วย ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ต้องใช้ค่าใช้จ่าย เช่น หมู่บ้านที่มีไฟฟ้าเข้ามาเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ชาวบ้านก็อาจมีรายจ่ายค่าไฟฟ้าเพิ่มเติมจากเดิม เป็นต้น

4. ปัญหาราคาที่ดินที่สูงขึ้นและการเปลี่ยนเจ้าของ มักพบว่าหากชุมชนใดมีสถานที่สวยงามหรืออยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว เช่น ชายหาด อาจทำให้นักลงทุนสนใจซื้อที่ดินเพื่อทำเป็นที่พักนักท่องเที่ยวและให้ราคาสูงทำให้ชาวบ้านท้องถิ่นขายให้แก่ลงทุน ในระยะยาวแล้วอาจเกิดผลเสียกับชุมชนท้องถิ่น เพราะประชาชนท้องถิ่นเองไม่สามารถมีกำลังซื้อได้ ทำให้ลูกหลานไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเกิดการอพยพไปอยู่ถิ่นอื่น หรือบุกรุกที่ดินจากป่าสงวนหรือพื้นที่อนุรักษ์ใหม่

5. ปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในท้องถิ่น เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมักมีเรื่องของรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตามมาเสมอ ถ้าหากไม่มีการจัดการที่เป็นระบบโปร่งใส และให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลในชุมชนแล้วอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งและความแตกแยกขึ้นในชุมชนเรื่องผลประโยชน์ได้ แนวทางการจัดการคือ มีการจัดสรรรายได้อย่างเป็นธรรม มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

6. ปัญหาความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนท้องถิ่น เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน การท่องเที่ยวอาจไม่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนบางกลุ่ม หรือการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนบางกลุ่มต้องเสียผลประโยชน์ไป ดังนั้น จึงอาจเกิดการต่อต้านและไม่ต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น ถ้าหากนักท่องเที่ยวรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น อาจสร้างความไม่พอใจแก่ประชาชนท้องถิ่น แนวทางการจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวต้องได้รับการยอมรับจากประชาชนท้องถิ่น การให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนท้องถิ่น

7. ปัญหาสังคม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว ย่อมมีการอพยพย้ายเข้าของคนถิ่นอื่นอาจก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ทางด้านสังคมตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด และโสเภณี เป็นต้น แนวทางการป้องกัน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือ ชุมชนมีการติดตามตรวจสอบปัญหาต่างๆ ว่าเกิดขึ้นที่ใด และด้วยสาเหตุใด มีการกำหนดมาตรการป้องกันปัญหาทางสังคม และดำเนินการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจัง รวมถึงต้องมีมาตรการสร้างความเข้มแข็งทางสังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นอีกหนึ่งนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนจากรัฐ โดยพยายามสร้างชุมชนท่องเที่ยวโดยอาศัยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตชุมชน เพื่อการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ถูกขับเคลื่อนพัฒนาประเทศตามโครงการ “ไทยนิยม ยั่งยืน” จากการที่รัฐบาลปัจจุบัน มีนโยบายลดความเหลื่อมล้ำของสังคมที่มุ่งสร้างรายได้และความเจริญ ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกันภาครัฐ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงาน

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ในภูมิภาคทั่วประเทศ และมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบหลักส่งเสริมดำเนินงาน OTOP โดยร่วมกับหน่วยงานต่างๆ

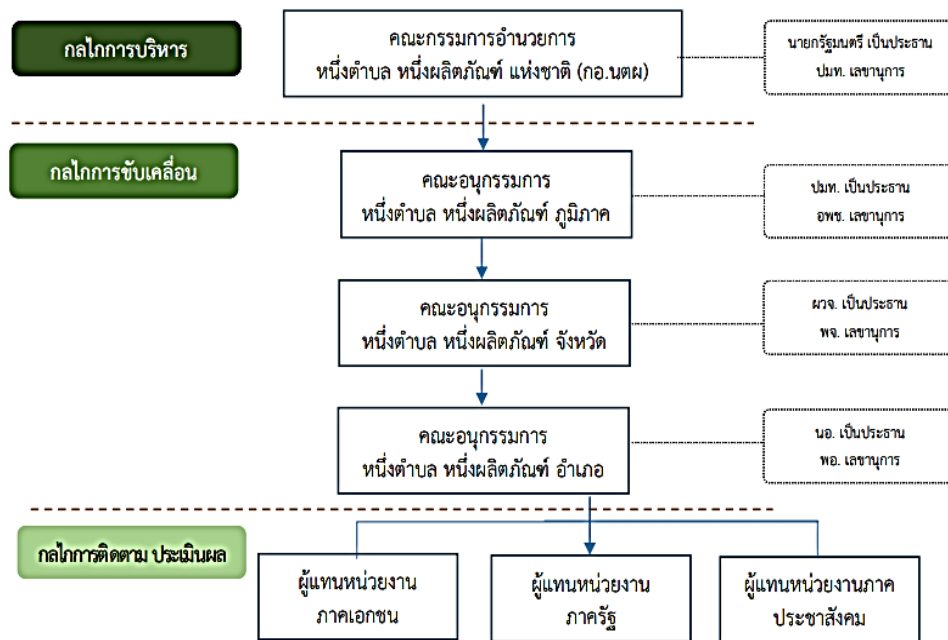
โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม มีการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดรายได้กับชุมชน โดยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง กระตุ้นเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง 2) เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางในการท่องเที่ยว (กระแสหลัก เมืองรอง ชุมชน) ให้มีความโดดเด่น มีความพร้อมบนอัตลักษณ์ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม 3) เพื่อสร้างและพัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมให้มีขีดความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และนำมาต่อยอดการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561)

เป้าหมายโครงการ

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม มีเป้าหมาย คือ ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น ยกระดับเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง โดยเชื่อมโยงชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรมจำนวน 3,273 หมู่บ้าน กับเส้นทางท่องเที่ยวกระแสหลัก เมืองรอง และแอ่งท่องเที่ยว ให้เกิดรายได้ที่กระจายไปสู่ผู้ประกอบการ กลุ่มต่างๆ ในชุมชน และประชาชนเกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP กลุ่ม Quadrant D เพิ่มขึ้น จำนวน 64,570 ผลิตภัณฑ์ให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (Strength with in) และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งอย่างแท้จริง โดยกรมการพัฒนาชุมชนใช้งบประมาณในการดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จำนวน 9,328.1182 ล้านบาท โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนโดยการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น และส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยว โดยเป้าหมายสุดท้ายของโครงการเพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยรายได้จากการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ซึ่งจากกระบวนการในการขับเคลื่อนนโยบายจะเห็นได้ว่าเป็นการขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่เป็นรูปธรรมเป็นหลัก (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2561)

กลไกการดำเนินงาน

กลไกการดำเนินงานของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม เป็นการดำเนินงานจากบนลงล่างเป็นลำดับ (Policy Top-Down) โดยเป็นการกระจายการดำเนินงานจากส่วนกลางสู่ส่วนภูมิภาค ลงไปสู่ชุมชนท้องถิ่นเป็นระดับโดยมีแบบแผนการดำเนินงานกับทุกชุมชนในรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ ซึ่งกลไกการดำเนินงานของโครงการสามารถแสดงให้เห็นได้ชัดเจนดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 กลไกการดำเนินงานของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2561)

อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานของโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีที่ผ่านมาเห็นได้ว่าเป็นการพัฒนาที่เน้นสิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรม โดยมีรูปแบบการพัฒนาที่เป็นแบบแผนเดียวกันกับทุกชุมชนทั่วประเทศ โดยละเลยการพัฒนาสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังเช่นการพัฒนากระบวนการความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยรวม และการพัฒนาของโครงการที่เป็นแบบแผนเดียวกันดังกล่าวยังเป็นมุมมองข้ามลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยว ซึ่งก็คือการสร้างความแตกต่างหลากหลาย และมองข้ามความเป็นชุมชนที่แต่ละชุมชนมีความแตกต่างและมีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังนั้น การดำเนินการของโครงการจึงส่งผลให้การพัฒนาชุมชนออกมาเป็นแบบแผนเดียวกัน และผลของนโยบายไม่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริง

ในภาพรวมแสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวชุมชนถูกคาดหวังว่าจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยให้มีผลกระทบต่อชุมชนในแง่ลบให้น้อยที่สุด เพราะเป็นความร่วมมือจากคนในชุมชนเอง ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้สูงสุด แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวชุมชนก็ส่งผลกระทบต่อชุมชนเช่นกัน โดยเฉพาะผลกระทบต่อด้านสังคมและวัฒนธรรม เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ทางสังคม สร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องมาจากการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างไม่เป็นธรรม ปัญหาในการกระจายของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ดังนั้นการแก้ไขปัญหาคือ ควรสร้างความร่วมมือจากคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะเป็นอีกทางหนึ่งช่วยในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนพัฒนาไปอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

แนวคิดความเข้มแข็งชุมชน

จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ที่มีเป้าหมายเพื่อกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน และคาดหวังว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ดังนั้น รูปแบบและกระบวนการของนโยบายที่เกิดขึ้น ในความเป็นจริงสามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนที่นำเอานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนและในทางกลับกันผลของนโยบายก็ลดความเข้มแข็งและสร้างปัญหาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นชุมชนด้วยเช่นกัน

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย (นพดล เหล่ากอ, 2549)

อุทัย ดุลยเกษม อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540: 8-10) กล่าวว่า ลักษณะเด่นของชุมชนเข้มแข็งมี 4 ประการ คือ ประการแรก สามารถรวมตัวกันได้อย่างเหนียวแน่น สมาชิกมีความรักความผูกพันต่อกันและต่อชุมชน และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ประการที่สอง มีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูงแม้จะต้องพึ่งพิงภายนอกอยู่บ้าง แต่อำนาจตัดสินใจในทุกด้านยังอยู่ที่ชุมชน ประการที่สาม สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ อำนาจ ความรู้ และองค์กรทางสังคมในชุมชนเป็นกลไกในการแก้ปัญหา และประการที่สี่ ชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ และสร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ

นอกจากนี้ สาวิณี รอดสิน (2554: 5) ได้ให้นิยามความเข้มแข็งชุมชนว่าหมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนรักและผูกพันต่อกันต่อชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองในระดับสูง แม้จะต้องพึ่งพิงภายนอกบ้าง แต่อำนาจการตัดสินใจทุกด้านยังอยู่ที่ชุมชน รวมไปถึงมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ โดยไม่สูญเสียลักษณะเฉพาะของชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นอาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ความเข้มแข็งของ

ชุมชน จึงหมายถึงการที่ชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโดยชุมชนเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง มีการรวมตัวในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินการผ่านกระบวนการชุมชน โดยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองและมีการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความสามัคคี เอื้ออาทรอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหรือท้องถิ่น

ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนนั้น เกิดขึ้นภายในกระบวนการปรับตัวและแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่ง นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ (2550: 85) ได้ให้ความหมายและลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนไว้ ดังนี้

1. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การกินดีอยู่ดี การมีอำนาจต่อรองกับนายทุน มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีทุนสำรองสำหรับกิจการสาธารณะและสวัสดิการของชุมชน การที่ชุมชนมีทรัพยากรเพียงพอกับการบริโภค มีโอกาสเข้าถึงและใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน ความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสิ่งที่มีค่าน้อยหรือไม่มีค่าของชุมชน การปลอดจากการพึ่งพิงตลาดทุนและปัจจัยในการผลิตจากภายนอกเพื่อลดการพึ่งพิงให้เหลือน้อยที่สุด มีความสามารถในการจัดระบบธุรกิจของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านการเมือง ได้แก่ การมีอำนาจในการผลักดันรัฐหรือกลุ่มผลประโยชน์ให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ของชุมชนได้ การมีสิทธิเหนือชุมชน ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจของภายนอก ไม่ว่าจะป็นรัฐหรือกลุ่มอำนาจใด

3. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ การมีความสามัคคี มีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกสาธารณะ มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มีกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และมีความสามารถในการปรับใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชน

4. ความเข้มแข็งของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดี มีการจัดระบบรักษาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน มีวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ นพดล เหล่ากอ (2549) ได้กำหนดชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาครัฐราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ดังนี้ เท็ดชาย ช่วยบำรุง (2552: 37-39)

1. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
2. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
3. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน
4. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
5. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
6. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
7. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
8. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
9. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

นอกจากนี้ อีกทั้งคณะอนุกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญควรมีดังนี้คือ

1. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
3. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้อาณัติของการสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
4. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
5. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
6. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
7. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
8. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาครัฐราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

แนวคิดเรื่องชุมชนเข้มแข็งนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กล่าวคือ หากชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบเชิงลบได้น้อยที่สุด และก็จะส่งผลให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นมากขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดูได้จากการที่ชุมชนมีการรวมตัวกันจัดการท่องเที่ยวของชุมชน พิจารณาจากการมีการจัดตั้งองค์กรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน การมีผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน การมีวัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน มีระเบียบในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของสมาชิกกลุ่ม ศักยภาพในการพึ่งตนเองและมีการเรียนรู้ในระดับสูง รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งการสร้าง ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นอาจจะทำได้ด้วยการส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนเพื่อเผชิญปัญหา วิฤกต โดยพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ของชุมชนของตนเอง ซึ่งการทำดังกล่าวจะทำให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาด้านต่างๆ ที่ชุมชนต้องการ และต่อยอดไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการพัฒนาแนวคิดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน รู้จักคิด วิเคราะห์ ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่ประชาชนจะมีบทบาทหลักในการพัฒนาและพึ่งตนเองได้ และผลจากการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนในชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับมนุษย์ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรที่มีค่ามากในสังคม และเป็นองค์ประกอบที่เป็นหน่วยย่อยของสังคม สังคมจะเจริญหรือพัฒนาได้นั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชนที่เป็นองค์ประกอบในสังคมนั้นๆ การที่จะทำให้สมาชิกในสังคมมีความเป็นหนึ่งเดียวกันได้ จำเป็นต้องเริ่มต้นพัฒนาในหน่วยย่อยของสังคม ซึ่งก็คือการพัฒนาคนและการมีส่วนร่วมก็เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้การพัฒนามีประสิทธิภาพจนสามารถทำให้คนในสังคมมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง (2522: 15) ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะต้องมีมากพอ จนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ กล่าวคือ จะต้องเป็นความเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้นๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเรามารวมตัวกันได้จะต้องมีความตระหนักว่า ปฏิบัติการหรือการกระทำทั้งหมดนั้นกระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องทำตัวเสมือนกับเป็นตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

สนธยา พลศรี (2547: 62) ได้สรุปเอาไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกขั้นตอน คือร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมแก้ปัญหา ร่วมประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลของการพัฒนาทั้งในรูปของปัจเจกและองค์การอย่างแท้จริง และด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ด้วยความเกรงใจหรือถูกบังคับ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นหลักการพื้นฐานในการพัฒนา เพราะเป็นการสร้างความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นในศักยภาพ และพลังความรู้ความสามารถของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่ม สามารถดำเนินงานตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

สำหรับการมีส่วนร่วมในความหมายทางการเมือง สายทิพย์ สุขดิพันธ์ (2534: 92) กล่าวว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงกลไกในการพัฒนา จากการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การคืนอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผนและดำเนินกิจกรรมที่

เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การพัฒนาและการกำหนดอนาคตของเขา ซึ่งสอดคล้องกับ นำชัย ทนุผล (2542) ที่ได้สรุปความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) ว่าเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม เพื่อเป็นอำนาจในการต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อใช้ในการปรับปรุงสภาพของชุมชน หรือเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาที่พบ และร่วมมือกันให้กิจกรรมนั้นลุล่วง เพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยไม่ต้องคอยพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเอกชน

นอกจากนี้ อภิชาติ สุขแสง (2555: 34) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจร่วมปฏิบัติการ มีโอกาสเข้ามาแสดงบทบาท ทักษะคิด และความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาชุมชนของตนเอง เป็นการเน้นการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และมีทักษะในการแก้ปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการ ภูมิปัญญา ที่เหมาะสมชัดเจน โปร่งใส ต่อเนื่อง และเป็นระบบ

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนเห็นพ้องต้องกันในเรื่อง ของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง โดยประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนในทุกขั้นตอน คือร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนร่วมแก้ปัญหา ร่วมประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลของการพัฒนา ทั้งในรูปของปัจเจกและชุมชนอย่างแท้จริงและด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ด้วยความ เกรงใจหรือถูกบังคับ

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

นอกจากความหมายของการมีส่วนร่วมในข้างต้นที่มีผู้ให้ความหมายในแง่ที่แตกต่างและ หลากหลายแล้ว ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543: 198) ก็ได้สรุปถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมนั้นมี 2 ลักษณะด้วยกัน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่การร่วมกันค้นหาปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับวิถี ชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในนัยทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

- 2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีด ความสามารถของตนในการจัดการ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจาย

ทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออก ซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นกลไกการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจ ในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาคเพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศให้มีอำนาจทางการเอง การบริหารมีอำนาจในการต่อรองจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน โดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้

กระบวนการการมีส่วนร่วม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2525: 11-13) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

จากผลการศึกษาข้างต้นซึ่งมีความสอดคล้องกับ (อคิน รพีพัฒน์, 2527: 49) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับ คือ

1. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
3. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีแก้ไขปัญหา
4. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา
5. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

การพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน มีการนำเอาการท่องเที่ยวไปเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายในการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยมีการนำเอาแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน รู้จักคิด วิเคราะห์ ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง โดยที่ประชาชนจะมีบทบาทหลักในการพัฒนาและพึ่งตนเองได้ และผลจากการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนในชุมชน

ดร.รชนี เอมพันธ์ สุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (2539: 4-5) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และเมื่อคนในท้องถิ่นเกิดความรู้และความเข้าใจ ชาบซึ่งในทรัพยากรท้องถิ่นที่ทำรายได้ให้แก่ประชาชนท้องถิ่นได้มากพอที่จะช่วยให้ความเป็นอยู่ของผู้คนดีขึ้น สิ่งที่จะเกิดตามมาก็คือเกิดการหวงแหนและรักษาทรัพยากร โดยจะนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ ชัยวุฒิ ชัยพันธ์ (2542: 308-309) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนนั้น จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมพร้อมไปกับการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนนั้นพึ่งพาอยู่ ความสำเร็จในการพัฒนาดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนในท้องถิ่นได้รับอำนาจตามกฎหมายให้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและกำหนดกลยุทธ์ ตลอดจนมีกระบวนการในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง หมายความว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าวได้มีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนโดยตรง โดยในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมีการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของประชาชนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องตลอดทุกขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นดังกล่าวจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยวัตถุประสงค์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. วัตถุประสงค์ของฝ่ายบริหาร ตามวัตถุประสงค์ของฝ่ายบริหารนั้น การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมเป็นมาตรการที่จะทำให้ประชาชนมีความเชื่อถือและไว้วางใจในรัฐบาล เป้าหมายหลักก็คือกระตุ้นให้ประชาชนให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการให้เข้ามามีส่วนทำงานร่วมด้วยในระบบและลดแรงต่อต้านลง การทำให้ประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือทั้งระหว่างประชาชนด้วยกันเอง และประชาชนกับรัฐบาลนั้นเป็นวิธีการที่มีประสิทธิผลและเสียต้นทุนต่ำที่สุด มากกว่าการมุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วอันเนื่องมาจากการต่อต้านของประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่คิดว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวจะก่อผลแก่ชาวบ้าน สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และคุณภาพชีวิตในทางลบ

2. วัตถุประสงค์ของประชาชน สำหรับวัตถุประสงค์ของประชาชนนั้น การเข้าไปมีส่วนร่วมก็เพื่อให้รัฐบาลตอบสนองความต้องการและข้อเรียกร้องของประชาชน และป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงจนนำไปสู่การใช้กำลังของฝ่ายรัฐบาล การมีส่วนร่วมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้อาจทำได้ด้วยการเข้าไปร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อให้ข้อมูลจากฝ่ายของประชาชนแก่ฝ่ายบริหาร

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าทางฝ่ายบริหารนั้นต้องการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ในขณะที่เดียวกันทางฝ่ายประชาชนก็ต้องการบรรลุวัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน ในทางปฏิบัติวิธีที่ดีที่สุดก็คือ ดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่อยู่ระหว่างกลางของทั้งสองฝ่าย ซึ่งเทคนิคที่ฝ่าย

บริหารขอใช้ก็คือการปรึกษาหารือในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อหาจุดยืนร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนแต่ละชุมชนย่อมมีเป้าหมายและความต้องการของตนเอง ซึ่งอาจจะขัดแย้งกัน การปรึกษาหารือดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่จะได้มีการแสดงความคิดเห็นกันอย่างเปิดเผย อันจะก่อให้เกิดความต้องการที่จะมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นต่อไป

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการและแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลยแต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าในความจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์แต่ละชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการร่วมอภิปรายปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนหรือในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นโดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการตอบคำถามรัฐบาลโดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาลและให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวอาจมีหลายรูปแบบเมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรม การปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระไม่ใช่องค์กรทางราชการไป ไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นครรลองผลประโยชน์ต่างๆ ที่ควรได้รับ อาทิ

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้มีงานสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
2. ผลประโยชน์ทางสังคม คือมีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้
3. ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
4. ความภาคภูมิใจ มีความสุขในการเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรักและหวงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

ลินธุ์ สโรบล (2546: 239-240) ได้สรุปถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ไว้ว่า ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ

ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน และมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และที่สำคัญ ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านควรเข้าถึงทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้งร่วมมือกันรักษาฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่ ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา และทุนทางเศรษฐกิจ ให้เป็นมรดกของคนรุ่นลูกหลานและรุ่นต่อไป นอกจากนี้ ชุมชนควรมีกฎระเบียบสำหรับเป็นมาตรการในการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน โดยชาวบ้านหรือคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการทุกขั้นตอน อีกทั้งมีการออกกฎระเบียบร่วมกันให้มีผลบังคับใช้ในชุมชนและสามารถปฏิบัติได้จริง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหารและการได้ประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ องค์กรชุมชนโดยเฉพาะองค์กรที่จัดการด้านทรัพยากรและการท่องเที่ยวในชุมชน จึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วม ฉะนั้นจึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะพลังในระดับกลุ่มบุคคลจะมีพลังหรือมีอิทธิพลต่อระบบความสัมพันธ์และมีพลังในการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนได้

แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมีขอบเขตที่กว้างขวาง เพราะเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ แบ่งได้เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรที่ดินและการใช้ที่ดิน ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรแร่ ทรัพยากรพลังงาน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและชายฝั่ง (โสภารัตน์ จารุสมบัติ, 2551: 18) ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังจากมนุษย์ด้วย (ชัยศรี ธาราสวัสดิ์พิพัฒน์, 2548: 92) ดังนั้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้มนุษย์ได้รับปัจจัยสี่ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพได้อย่างมหาศาลหากมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์อย่างประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ภาครัฐจึงได้มีนโยบายที่หลากหลายในการสนับสนุนและกระตุ้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นและพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคน ทั้งนี้ นโยบายการท่องเที่ยวก็เป็นนโยบายหนึ่งที่

ถูกนำมาใช้เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ซึ่งนอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้วนั้น ทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งหมายรวมถึง ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต แบบแผนความเป็นอยู่ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ก็ได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน โดยเฉพาะในการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้วและทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่เรียกว่าเป็นทรัพยากรของชุมชนที่เป็นส่วนรวมที่ทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ ดังนั้น เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ทรัพยากรเหล่านี้ถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยว ซึ่งผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวนั้น คือ คนในชุมชน แต่การนำทรัพยากรส่วนร่วมของชุมชนไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวกลับตอบสนองผลประโยชน์ให้กับคนเพียงบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้น ซึ่งทำให้ระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมเปลี่ยนแปลงและเกิดปัญหาและความขัดแย้ง รวมถึงส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในชุมชนขึ้น ดังนั้น การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและส่งผลประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนอย่างเป็นธรรม

นอกจากนี้ ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน จำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบภายนอก (Externalities) คือ ผลกระทบต่ออรรถประโยชน์ของบุคคลอื่นที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการผลิตหรือบริโภคของบุคคลหนึ่ง ซึ่งผลกระทบภายนอกนั้นอาจเกิดขึ้นทั้งในด้านการผลิตหรือในด้านการบริโภค และผลกระทบภายนอกนี้อาจจะเป็นผลในทางบวก คือ ผลประโยชน์ หรือผลในทางลบ คือ ต้นทุนหรือโทษก็ได้ (เบญจพรพรณ ชินวัตร, 2538: 87-88) ทั้งนี้ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ต้องคำนึงว่ามีทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและผู้ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนั้นต้องคำนึงถึงผลกระทบภายนอก (Externalities) ที่จะเกิดต่อชุมชนโดยรวมด้วย

กรรมสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย มักพบว่า กฎหมายที่เขียนเอาไว้เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ของการใช้ทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ เมื่อเกิดปัญหาการไม่เพียงพอทั้งในเรื่องการใช้น้ำ การใช้อากาศ การใช้ที่ดิน การใช้ผลผลิตที่มาจากป่า หรือการใช้น้ำเพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม และการอุปโภคบริโภคก็ตาม มักพบว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น มักไม่สามารถพึ่งพากฎหมายเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ได้ ทำให้การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเกิดความไม่เป็นธรรมหรือไม่มีประสิทธิภาพขึ้น (เบญจพรพรณ ชินวัตร, 2538: 93-94)

Coase (1960) มีความเห็นว่า ถ้าทรัพยากรมีความชัดเจนในกรรมสิทธิ์แล้ว ก็สามารถมีการจัดสรรที่มีประสิทธิภาพได้โดยการตกลงกันโดยการตกลงกันโดยผ่านกลไกระบบตลาด และได้ให้ความคิดเห็นที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยสนับสนุนให้มีการวางกฎเกณฑ์ของกรรมสิทธิ์ไม่ว่าจะในรูปแบบกฎหมาย กฎระเบียบ หรือวิธีปฏิบัติให้มีความชัดเจน เมื่อมีกรรมสิทธิ์มีความชัดเจนแล้วก็สามารถมีการควบคุมการละเมิดกรรมสิทธิ์ เช่น มีการลงโทษกันอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งความเห็นของ Coase สอดคล้องกับ Hardin (1968) ได้กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เมื่อมีปัญหาความไม่ชัดเจนของกรรมสิทธิ์เกิดขึ้น โดยเขากล่าวว่าเมื่อไม่มีใครมีกรรมสิทธิ์ ทุกคนก็จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรนั้นโดยไม่มีผู้บำรุงรักษา ในที่สุดทรัพยากรก็จะเสื่อมโทรมลง เขาเรียกว่าเป็น “Tragedy of the Commons” หรือ “ความน่าเศร้าของสิ่งของส่วนรวม” Hardin ได้อธิบายลักษณะกรรมสิทธิ์ของทรัพยากรที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมนี้ โดยใช้คำว่า Common Property ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าสมบัติส่วนรวม ซึ่งจริงๆ แล้ว เขาหมายถึงการที่ไม่มีใครมีกรรมสิทธิ์เลย หรือ No Property เช่นนี้จะทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและการแสวงหาประโยชน์ของบุคคลหลายฝ่ายได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองได้ให้ความสำคัญกับความชัดเจนในกรรมสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการจัดการอย่างชัดเจนและลดปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีขีดจำกัดอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมโทรม

ทั้งนี้ แนวคิดของ Coase (1960) และ Hardin (1968) ทำให้นักวางแผนการจัดการทรัพยากรเห็นความสำคัญของการมีกรรมสิทธิ์ที่ชัดเจน เพื่อสามารถปกป้อง ดูแล และแสวงหาผลประโยชน์จากกรรมสิทธิ์ที่ตนมีได้ ซึ่งมีผู้แปลความหมายของการมีกรรมสิทธิ์ที่ชัดเจนว่าต้องเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเท่านั้น ซึ่งในระยะหลังมีผู้โต้แย้งว่า กรรมสิทธิ์ที่ชัดเจนไม่จำเป็นต้องเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (Private Property) หรือ กรรมสิทธิ์ของรัฐ (State Property) เท่านั้น แต่กรรมสิทธิ์ที่สำคัญอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ซึ่งในที่นี้ใช้ภาษาอังกฤษว่า Common Property แต่มีความหมายไม่เหมือนกับ Common Property ที่ใช้โดย Hardin

Daniel W. Bromley and Michael M. Cernea (1989) และ E. Ostrom (1990) ได้ย้ำความสำคัญของกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ว่าเป็นระบบกรรมสิทธิ์ที่มีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนเป็นกรรมสิทธิ์ที่ชุมชนมีส่วนร่วมกันในการจัดการบางอย่าง เช่น ป่าชุมชน ระบบชลประทานของชุมชน เป็นต้น กรรมสิทธิ์เหล่านี้จะมีกฎเกณฑ์ ระเบียบการใช้ทรัพยากรที่มีการตกลงร่วมกันในชุมชน และมีการดูแลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์นั้น ทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างจะมีการดูแลรักษาที่ดีกว่าเดิมได้ ถ้ามีระบบกรรมสิทธิ์ของชุมชนเช่นนี้ ซึ่งข้อดีของระบบกรรมสิทธิ์ของชุมชนเมื่อเทียบกับระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐ คือ 1) มีต้นทุนการดูแลรักษาที่ต่ำ 2) ชุมชนมีความเป็นเจ้าของ เช่น ถ้าป่าไม้หรือที่ดินเป็นของรัฐ ชุมชนอาจจะคอยแสวงหาผลประโยชน์โดยไม่คิดจะบำรุงรักษาหรือฟื้นฟู เนื่องจากไม่มีความเป็นเจ้าของ ในขณะที่เดียวกัน รัฐบาลจะต้องเสียเงินมา

ปกป้องป่าไม้หรือที่ดินนั้นให้พ้นจากการแสวงหาประโยชน์จากบุคคลรอบๆ เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อเทียบระบบกรรมสิทธิ์ของชุมชนกับระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลแล้วพบว่าข้อดีและข้อด้อยต่างกัน ระบบกรรมสิทธิ์ของชุมชนจะเหมาะสมเมื่อการใช้มีความร่วมกัน มีการพึ่งพากัน และการกีดกันการใช้ มีต้นทุนสูง เช่น ทุ่งหญ้าสาธารณะ หรือป่า หรือหนองน้ำ ซึ่งมีลักษณะของการใช้ร่วมกันไม่สามารถแบ่งแยกการใช้เป็นส่วนบุคคลอย่างเด็ดขาด มีความพึ่งพากัน ในขณะเดียวกัน ถ้ากีดกันไม่ให้สมาชิกในชุมชนใช้บริการทรัพยากรเหล่านี้ต้องใช้ต้นทุนสูง แต่ในกรณีที่เมื่อสินค้าหรือทรัพยากรมีลักษณะแบ่งแยกกันชัดเจน เช่น ที่นา ไร่ กล้วย สัตว์เลี้ยง และการกีดกันบุคคลผู้อื่นไม่ให้ใช้ประโยชน์สามารถทำได้ง่าย ก็สามารถใช้ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลมาเป็นเครื่องมือในการจัดสรรและจัดการทรัพยากรเหล่านั้น ซึ่งบุคคลเมื่อมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตนที่ชัดเจนก็สามารถมีแรงจูงใจในการปรับปรุงบำรุงรักษาทรัพย์สินนั้น

จากรูปแบบกรรมสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดังที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่ามีทั้งหมด 4 ประเภทหลัก คือ ไม่มีกรรมสิทธิ์ (No Property) กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (Private Property) กรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน (Common Property) และกรรมสิทธิ์ของรัฐ (State Property) ซึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะใช้ระบบกรรมสิทธิ์แบบไหนนั้นต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของทรัพยากรว่ามีลักษณะของความเป็นสาธารณะมากน้อยแค่ไหน ในกรณีของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งใช้ลักษณะเด่น ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งบางแหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรสาธารณะที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน บางแหล่งท่องเที่ยวเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ และบางแหล่งท่องเที่ยวเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล ดังนั้น ในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมนั้น จึงเป็นเรื่องที่คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากที่สุด

รูปแบบสิทธิชุมชนกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

ลักษณะการใช้สิทธิของชุมชนแบ่งได้เป็น สิทธิในการใช้ประโยชน์ และสิทธิของผู้มาก่อน โดยสิทธิในการใช้ประโยชน์ตามแนวคิดสิทธิชุมชน คือ สิทธิที่จะใช้ทรัพยากรโดยไม่อาจหวังการใช้ทรัพยากรได้ เช่น ไม่มีการจับจองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะตน เมื่อตนไม่ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรนั้นก็ต้องเปิดโอกาสให้คนอื่นในชุมชนได้ใช้ทรัพยากรนั้น ดังนั้น ชาวบ้านจะไม่มีสิทธิในการซื้อขายและเปลี่ยนมือของที่ดินทำกิน ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถรักษาที่ดินและตกทอดสู่รุ่นลูกหลานได้มากกว่า การเข้าสู่ระบบซื้อขายสิทธิ ส่วนสิทธิของผู้มาก่อน คือ ผู้ใดที่ได้เข้าไปจับจองทรัพยากรก่อนก็มีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรนั้นโดยการทำเครื่องหมายจองไว้ เพื่อทำมาหากินในช่วงเวลาที่เหมาะสม ส่วนผู้มาทีหลังจะไม่เข้าไปแย่งทรัพยากรนั้น แต่การใช้ทรัพยากรนี้ไม่ได้ตายตัวมากนัก และอาจเป็นการจับจองแบบชั่วคราวหรือแบบถาวรที่เป็นมรดกแก่ลูกหลานก็ได้ (เลิศชาย ศิริชัย, 2546: 392-396) รูปแบบ

การใช้สิทธิของชุมชนนี้จะช่วยลดสถานการณ์ที่เรียกว่า “โศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวม (Tragedy of the Commons)” เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน สำหรับรูปแบบการจัดการทรัพยากรส่วนรวม โดยทั่วไปอาจแบ่งกว้างๆ 3 แนวทาง ได้แก่ การให้รัฐเป็นเจ้าของ (Nationalizations) การแปรรูปวิสาหกิจ (Privatizations) และ ชุมชนร่วมกันจัดการทรัพย์สินส่วนรวม (Self-organized Common Property) (นิตยา โพธิ์นอก, 2557: 25-26) โดยแต่ละแนวทางมีการอธิบายไว้ดังนี้

1. การให้รัฐเป็นเจ้าของส่วนใหญ่ (Nationalizations) คือ รัฐบาลกลางควบคุมทรัพยากรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นแนวคิดส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนา เพราะถือเป็นแนวทางที่ดีที่สุดที่จะปกป้องทรัพยากรของประเทศจาก “โศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวม” อย่างไรก็ตาม ปัญหาจากแนวคิดดังกล่าว คือ ทำให้เกิดการเวนคืนและขับชุมชนซึ่งทรัพยากรออกจากพื้นที่ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาการคอร์รัปชัน

2. การแปรรูปวิสาหกิจ (Privatizations) คือ การแปรรูปทรัพยากรของรัฐให้เป็นของเอกชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักวิชาการโต้แย้ง เพราะการแปรรูปทรัพยากรส่วนรวมเป็นของปัจเจกชนจะต้องมีการแบ่งสรรทรัพยากรต่างๆ เช่น พื้นที่เลี้ยงสัตว์ (Grazing lands) หรือคลอง ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ไม่สามารถแบ่งหรือไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างถูกต้อง

3. ชุมชนร่วมกันจัดการทรัพย์สินร่วม (Self-organized Common Property) เป็นแนวคิดของ Elinor Ostrom นักเศรษฐศาสตร์และนักสิ่งแวดล้อมผู้ได้รับรางวัลโนเบลปี ค.ศ. 2009 เสนอขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการให้รัฐเป็นเจ้าของส่วนใหญ่และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยการใช้ของส่วนรวมจะถูกจำกัดโดยชุมชนหรือองค์กรที่ชุมชนจัดตั้งขึ้น เพื่อให้รัฐและชุมชนหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมของทรัพยากรส่วนรวม เรียกได้ว่าเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชน (Community-Based Natural Resource Management: CBNRM) ซึ่งแนวทางการทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชนประสบความสำเร็จที่ Ostrom (2009) เสนอไว้ มีดังนี้

3.1 มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน เกี่ยวกับพื้นที่ จำนวน และชนิดของทรัพยากร โดยบุคคลหรือครัวเรือนที่มีสิทธิในทรัพยากร

3.2 มีการจัดการให้เกิดความสอดคล้องกับกฎและเงื่อนไขสภาพท้องถิ่น ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมจะมีข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ เทคโนโลยี และ/หรือ ปริมาณทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับสภาพท้องถิ่น นอกจากนี้ เพื่อเป็นการสนับสนุนกฎ ยังต้องจัดหาแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ และ/หรือเงิน

3.3 มีตัวเลือกในการจัดสรรทรัพยากรร่วม มีการให้บุคคลส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากกฎที่ตั้งขึ้น จะทำให้การดำเนินงานใดๆ เกิดการมีส่วนร่วมในการแก้ไขหลักเกณฑ์การดำเนินงาน

3.4 มีการติดตามตรวจสอบเงื่อนไขและพฤติกรรมของผู้จัดการทรัพยากรสาธารณะ

3.5 มีการลงโทษที่เหมาะสมกับระดับความผิด รวมทั้งพิจารณาถึงสาเหตุของการทำผิด เนื่องจากบางคนอาจจะเผลอผิดเพราะความยากจน

3.6 ชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่มีการเข้าถึงกลไกแก้ไขความขัดแย้งได้อย่างรวดเร็วด้วยต้นทุนต่ำ

3.7 ภาครัฐและหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ให้ความสำคัญต่อสิทธิของชุมชนในการออกแบบองค์กรของตนเอง

3.8 วิสาหกิจที่ทับซ้อนกัน มีการจัดสรร จัดหา ตรวจสอบ บังคับใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งและมีการกำกับดูแลในหลายลำดับขั้น

ปัญหาสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นิตยา โพธิ์นอก (2557: 28-29) ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมดังนี้

1. สิทธิของชุมชนยังคงขาดกฎหมายเฉพาะ ทำให้การตีความขอบเขตการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมคลุมเครือ เพราะจะเกิดปัญหาว่าชุมชนจะสามารถใช้ บริหารจัดการ บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นได้มากน้อยเพียงใด

2. ภาครัฐมีบทบาทแทนที่ชุมชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการดั้งเดิม ขณะที่ภาครัฐไม่อาจบริหารจัดการได้ทั่วถึง หรือในอีกกรณีหนึ่งคือภาครัฐออกกฎระเบียบห้ามคนในชุมชนที่อยู่มาก่อนใช้ทรัพยากรป่าไม้ แต่กลับให้สัมปทานกับนายทุน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนลักลอบตัดไม้บ้าง เพราะเห็นว่าตนมีสิทธิได้รับประโยชน์จากป่าไม้เช่นกัน เมื่อการบริหารจัดการและรักษาทรัพยากรในชุมชนโดยยึดถือตามหลักประเพณีและความเชื่อของชุมชนไม่ได้รับการยอมรับจากภาครัฐ ทำให้ชุมชนต้องปรับวิธีการที่เป็นทางการมากขึ้น เช่น คณะกรรมการป่าชุมชน เครือข่ายลุ่มน้ำออกกฎระเบียบข้อบังคับ เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนมีสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง

3. การเอื้อประโยชน์ให้เฉพาะคนบางกลุ่ม เบียดให้ชุมชนออกห่างจากการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ตนเองมากขึ้น เช่น กรณีการตัดไม้เพื่อประโยชน์ใช้สอย แต่เมื่อประกาศอุทยานทำให้ชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าไม้ได้อีก และความเป็นเจ้าของของชุมชนถูกเปลี่ยนมือเป็นการให้สิทธิเด็ดขาดแก่นายทุนและกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามาเพราะภาครัฐเปิดทางให้ด้วยเหตุผลเรื่องความเจริญและการพัฒนา แต่กลับกลายเป็นการพัฒนาที่ว่ำนั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง แต่ทางกลับกันยังทำให้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง

การยอมรับและรับรองสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือว่ามีความสอดคล้องกันกับหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติฐานชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองได้ เพราะชุมชนจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อ

สร้างโอกาสทางเศรษฐกิจของตนและชุมชน ในขณะเดียวกันชุมชนก็ดูแลทรัพยากรไปด้วย ซึ่งหากไม่มีการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน ก็จะทำให้ชนชั้นนำในสังคมใช้อำนาจเข้าครอบครองบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน และชุมชนนั้นก็จะมีหมดยุคและไร้ที่ทำกิน แต่อย่างไรก็ตามในการใช้สิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ในลักษณะของการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน ด้านหนึ่งเป็นการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ในทรัพยากร เพราะจะต้องมีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการควบคุมการใช้ทรัพยากร ซึ่งทำให้เกิดการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน และเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนจากการจัดการดังกล่าว ซึ่งเป็นที่มาของการต่อรองอำนาจและความขัดแย้งขึ้นเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างชุมชนในพื้นที่และหน่วยจัดการของรัฐ รวมไปถึงกลุ่มผลประโยชน์ที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้

การจัดการทรัพยากรในเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ

การจัดการทรัพยากรในเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจมีพื้นฐานความคิดด้านหนึ่งว่า ระบบนิเวศทางธรรมชาติและระบบสังคมของมนุษย์นั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งหาสาเหตุของการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของมนุษย์ โดยที่มุมมองทั้งสองด้านนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในแง่ที่เป็นเงื่อนไขของกันและกัน โดยสาเหตุที่สำคัญเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมที่มีความขัดแย้งและความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากร ทำให้ด้านหนึ่งเกิดการกีดกันกลุ่มชนบางกลุ่ม ขณะที่อีกด้านหนึ่งกลับเปิดโอกาสให้กลุ่มชนอีกบางกลุ่มที่มีอำนาจแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ จนนำไปสู่ปัญหาของการแย่งชิงทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ด้วยเหตุนี้ ในการจัดการทรัพยากรในเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจได้มองว่าการแก้ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมด้วยการออกกฎหมายบังคับ การพึ่งพาตลาด การสร้างจิตสำนึกของชุมชนหรือประชาสังคม และการสร้างสถาบันของการจัดการร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง เพราะยังไม่สามารถเข้าใจมูลเหตุที่แท้จริงของปัญหาซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม และไม่ใช้ปัญหาเฉพาะของหน่วยหนึ่งหน่วยใดในสังคมเท่านั้น ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาควรมีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมที่มีความสลับซับซ้อนและแตกต่างหลากหลายอย่างมากในแต่ละพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ใน 3 ด้านหลักๆ อย่างเชื่อมโยง คือ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543: 20-24)

1. ความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของการใช้อำนาจ
2. ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร
3. ความสัมพันธ์ด้านความเคลื่อนไหวของอำนาจที่เห็นได้จากกระบวนการทางสังคมของการสร้างและการนิยามความหมาย พร้อมทั้งการต่อรองเกี่ยวกับความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร

ความสัมพันธ์ดังกล่าวนำไปสู่การมองปัญหาในเรื่องของการใช้อำนาจทางการเมืองที่เชื่อว่ามี ความไม่เท่าเทียมกันในการใช้อำนาจทางการเมืองระหว่างกลุ่มชนต่างๆ ในสังคม โดยเน้นความสำคัญ กับกระบวนการ ระบบการทำงาน และกลไกของการขยายอำนาจรัฐทั้งในนโยบาย กฎหมาย และการ ปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงในสังคมที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากร และความสัมพันธ์ระหว่างกลไกตลาดกับ อำนาจรัฐเพื่อสร้างความได้เปรียบในการใช้ทรัพยากร การแก้ปัญหาจึงเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลง นโยบาย หรือกฎหมายของรัฐ มากกว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ที่ ขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร เช่น การซ้อนทับของสิทธิระหว่างสิทธิตาม กฎหมายและสิทธิตามจารีตประเพณีของท้องถิ่น ทำให้เกิดการกีดกันสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของ ชนบางกลุ่ม และเกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น ได้นำไปสู่การแก้ไข ปัญหาที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ซึ่งในการจัดการ ท้องที่เพื่อชุมชน เป็นการนำเอาทรัพยากรของชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม มาใช้เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีคนบางกลุ่มที่เข้าไปใช้ประโยชน์และได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากร ดังกล่าว ซึ่งเป็นทรัพยากรของชุมชน อันนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งในเรื่องสิทธิและผลประโยชน์จาก สิทธิดังกล่าว นั่น ดังนั้น การแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริงจึงเป็นการแก้ไขปัญหาทั้งในระบบที่เป็น นโยบายและกฎหมายของรัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง

แนวคิการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ

การนำนโยบายไปปฏิบัติถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้นโยบายที่ได้ตัดสินใจแล้วถูกนำไป ปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ ซึ่งโดยทั่วไปผู้มีส่วนร่วมในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ กลุ่มต่างๆ ตามที่ นโยบายระบุให้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติจะมีความสลับซับซ้อน ซึ่งผู้ที่ ถูกมอบหมายให้นำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ของ นโยบายให้กระจ่างชัดเสียตั้งแต่แรก จากนั้นจึงคิดว่าภารกิจที่ให้เป้าหมายของนโยบายบรรลุผลควรมี แผนงาน หรือโครงการใดบ้าง รวมทั้งคิดถึงเกณฑ์ชี้วัดของโครงการดังกล่าวด้วยและจึงลงมือปฏิบัติ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้นจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ระดับ ความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้ดำเนินนโยบายไปปฏิบัติ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาและ วัตถุประสงค์ของนโยบาย ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ ความพอเพียงของทรัพยากร ที่หน่วยงานที่มอบหมายนโยบายจะจัดสรรให้กับหน่วยปฏิบัติ และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้มอบหมายนโยบายจำเป็นต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ

ความหมายของนโยบายสาธารณะ

ในเรื่องของนโยบายสาธารณะ มีนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้สรุปความหมายไว้ดังนี้ Ira Sharkansky (1970: 1) ได้นิยามความหมายของนโยบายสาธารณะไว้ว่า นโยบายสาธารณะ คือ กิจกรรมที่ทำโดยรัฐบาล ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดของรัฐบาล ซึ่งในภาพรวม Sharkansky พยายามจะสื่อความหมายของนโยบายสาธารณะในลักษณะที่เป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย คือ กิจกรรมใดๆ ก็ตามที่รัฐบาลกระทำ ไม่ว่าจะเป็กิจกรรมภายในประเทศหรือระหว่างประเทศ ถือเป็นนโยบายสาธารณะทั้งสิ้น นอกจากนี้ Thomas R. Dye (1984: 1) ได้ให้ความหมายว่านโยบายสาธารณะ หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่รัฐบาลเลือกที่จะ “กระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำ” เพื่อประโยชน์สุขของสาธารณชนเป็นสำคัญ โดยในส่วนที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำจะครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมดของรัฐบาล แต่ในส่วนที่รัฐบาลเลือกที่จะไม่กระทำ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบต่อประชาชนด้วย ดังนั้น การเลือกที่จะไม่กระทำของรัฐบาลจึงเป็นส่วนสำคัญของนโยบายสาธารณะไม่น้อยไปกว่าส่วนที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ความหมายจากแนวคิดของ Dye มีส่วนที่แตกต่างและมีความสำคัญ คือ ระบุว่าสิ่งที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำถือเป็นนโยบายสาธารณะด้วย ซึ่งมีความครอบคลุมปรากฏการณ์ที่เป็นจริงมากกว่า เพราะการที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ ล้วนมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของประชาชนทั้งสิ้น

นอกจากนี้ D. Easton (1953: 129) ยังได้ให้ทัศนะว่านโยบายสาธารณะ หมายถึง อำนาจในการจัดสรรค่านิยมของสังคมทั้งมวลและผู้ที่มีอำนาจในการจัดสรรก็คือ รัฐบาลและสิ่งที่รัฐบาลตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำเป็นผลมาจาก “การจัดสรรค่านิยมของสังคม” ซึ่ง Easton ได้ขยายความว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของระบบการเมือง (Political System) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจสั่งการ (Authorities) ได้แก่ ผู้อาวุโสทางการเมือง ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ตุลาการ นักบริหารที่ปรึกษาประมุขของประเทศ และผู้นำการเมืองอื่นๆ ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักและยอมรับในระบบการเมือง บุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม โดยได้รับการยอมรับในฐานะเป็นผู้มีอำนาจโดยชอบด้วยกฎหมาย (D. Easton, 1965: 212)

จากการวิเคราะห์ความหมายของนโยบายสาธารณะตามแนวคิดของ Easton จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับแนวคิดของ Dye คือเป็นสิ่งที่รัฐบาลตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำ แต่ที่เป็นจุดเด่นและมีความสำคัญตามแนวคิดของ Easton ก็คือ การที่นโยบายสาธารณะเป็นการตัดสินใจที่จะกระทำของรัฐบาลอันเป็นผลมาจากการจัดสรรค่านิยมของสังคม ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ตัดสินใจนโยบายกับประชาชนในสังคมที่ต้องคำนึงถึงค่านิยมและระบบความเชื่อของประชาชนในสังคมเป็นสำคัญ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2551: 13)

จากแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศดังกล่าวข้างต้น สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2551: 43) ได้ทำการสรุปและให้ความหมายของนโยบายสาธารณะว่าหมายถึง กิจกรรมของรัฐบาลที่เลือกจะ

กระทำหรือไม่กระทำ โดยมุ่งถึงค่านิยมและผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ โดยเป็นข้อบัญญัติที่ขอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2544: 3) ได้ให้ความหมายของนโยบายสาธารณะว่า คือนโยบายที่ถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นองค์กรหรือตัวบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ทั้งนี้จะครอบคลุมสิ่งที่รัฐบาลตั้งใจว่าจะกระทำหรือไม่กระทำ การตัดสินใจของรัฐบาลในการแบ่งสรรทรัพยากรหรือคุณค่าต่างๆ ในสังคม รวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับจุมพล นิมพานิช (2549: 12) ที่กล่าวว่า หากพิจารณาความหมายของนโยบายสาธารณะในความหมายที่แคบและความหมายที่กว้าง จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของแนวทางในการปฏิบัติงานของรัฐบาลเป็นเรื่องโครงการที่สำคัญที่รัฐบาลจะต้องจัดให้มีขึ้น โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายและวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

นอกจากการที่นโยบายสาธารณะจะเป็นสิ่งที่รัฐบาลตั้งใจกระทำหรือไม่กระทำแล้วนั้น ในมิติของช่วงเวลา มยุรี อนุমানราชชน (2549: 6) กล่าวถึง นโยบายสาธารณะ ว่านโยบายสาธารณะเป็นแนวทางกว้างๆ ที่รัฐบาลได้ทำการตัดสินใจเลือกและกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อชี้แนะให้มีกิจกรรมหรือการกระทำต่างๆ เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีการวางแผน การจัดทำโครงการ วิธีการบริหารงานหรือกระบวนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับศุภชัย ยาวะประภาช (2548: 3) ที่ได้ให้ความหมายของนโยบายสาธารณะว่า เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมของรัฐบาล ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมที่ผ่านมาในอดีตที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน และที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

สุรสิทธิ์ วิชราชจร (2549: 10) ได้สรุปกรอบแนวคิดในลักษณะองค์ประกอบร่วมกันของนโยบายสาธารณะว่า ควรจะประกอบด้วยประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้

1. นโยบายสาธารณะจะต้องประกอบด้วย การตัดสินใจ โดยรัฐบาลในการเลือกแนวทางที่พึงประสงค์
2. แนวทางที่พึงประสงค์ที่เกิดจากการตัดสินใจนั้น จะต้องถูกนำมาเป็นกรอบในการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาล
3. การดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลจะประกอบด้วยกิจกรรมด้านต่างๆ ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

โดยสรุปจากความหมายของนักวิชาการข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นโยบายสาธารณะเป็นการตัดสินใจของรัฐบาลที่กำหนดไว้ล่วงหน้าเพื่อชี้แนะเป็นแนวทางดำเนินกิจกรรม หรือการกระทำต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือให้เกิดสภาพการณ์ที่พึงประสงค์ขึ้นในสังคม

กระบวนการของนโยบายสาธารณะ

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2551: 315-539) ได้กล่าวถึงกระบวนการนโยบายสาธารณะครบทั้งวงจร โดยครอบคลุมกระบวนการ ดังนี้

1. การก่อรูปนโยบาย (Policy Formation) เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการนโยบาย โดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่การพิจารณาลักษณะของปัญหาสาธารณะและความสำคัญของปัญหา วงจรของประเด็นปัญหานโยบาย การกำหนดวาระการพิจารณาปัญหานโยบาย การกำหนดวัตถุประสงค์ของนโยบายและองค์การริเริ่มการก่อรูปนโยบาย ซึ่งการก่อรูปนโยบายมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าประสงค์ของนโยบายขึ้นอยู่กับการก่อรูปนโยบายตั้งแต่ต้นว่าได้ทำการจำแนกและระบุสภาพและสาเหตุของปัญหาอย่างชัดเจนมากน้อยเพียงใด และการกำหนดวัตถุประสงค์สอดคล้องกับการแก้ปัญหาหรือไม่

2. การกำหนดทางเลือกและการตัดสินใจนโยบาย (Policy Decision-Making) เป็นขั้นตอนการเสนอทางเลือกนโยบายที่เหมาะสมต่อผู้ตัดสินใจนโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งในขั้นตอนนี้ต้องพิจารณาถึงทฤษฎีการตัดสินใจเลือกนโยบาย ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกนโยบาย รูปแบบของการตัดสินใจนโยบาย และการประกาศใช้นโยบาย ซึ่งในการกำหนดทางเลือกนโยบายและการตัดสินใจนโยบายจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเมื่อนโยบายถูกนำไปปฏิบัติจะส่งผลกระทบต่อประชาชนที่เกี่ยวข้อง ถ้านโยบายไม่มีความเหมาะสมจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนตามที่คาดหวังไว้ ไม่ว่าจะนโยบายนั้นจะถูกนำไปปฏิบัติให้ได้อย่างไรก็ตาม แต่ในกรณีที่นโยบายดี แต่ถ้าการนำนโยบายไปปฏิบัติไม่ดีก็ไม่สามารถบรรลุเป้าประสงค์ ซึ่งในการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบแนวคิดและแนวทางการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ชัดเจน รวมถึงตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติ ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย รวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

4. การประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) เป็นขั้นตอนที่จะทำให้ทราบถึงระดับความสำเร็จ (Success) หรือล้มเหลว (Failure) ของการนำนโยบายไปปฏิบัติ และจะบอกให้ทราบว่าปัญหาอะไรบ้างเกี่ยวกับเป้าประสงค์ (Goals) หรือวัตถุประสงค์ (Objective) ของนโยบาย ตลอดจนทรัพยากร (Inputs) กระบวนการ (Process) หน่วยงานที่รับผิดชอบ (Organization) ผลผลิต (Outputs) ผลลัพธ์ (Outcomes) ผลกระทบ (Impacts) และสิ่งแวดล้อม (Environment) ที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้ตัดสินใจนโยบายว่าจะดำเนินการนั้นต่อไปหรือต้องทำการปรับปรุงนโยบายเสียใหม่ หรือจำเป็นจะต้องยกเลิกนโยบายในที่สุด

จากขั้นตอนของกระบวนการกำหนดนโยบาย สามารถสรุปได้ว่าประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการก่อรูปนโยบาย (Policy Formation) ขั้นตอนการกำหนดทางเลือกและการตัดสินใจนโยบาย (Policy Decision-Making) ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) ขั้นตอนการประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) เพื่อการสืบต่อหรือยุตินโยบาย (Policy Continuation and Termination) ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาพลวัตหรือการก่อเกิดของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและการนำนโยบายส่งเสริมท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นองค์ประกอบหลักของการวิเคราะห์นโยบายที่เป็นจุดเชื่อมโยงสำคัญระหว่างการกำหนดนโยบายกับการประเมินนโยบาย ซึ่งนโยบายสาธารณะเมื่อได้ถูกกำหนดขึ้น และผ่านความเห็นชอบจากผู้กำหนดนโยบายแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อมาก็คือ การนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติจัดทำเป็นกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายวัตถุประสงค์ของนโยบายที่กำหนดไว้ ซึ่งจะส่งผลลัพธ์และผลกระทบต่อประชาชนที่เกี่ยวข้องและต่อสังคมโดยรวม

ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การศึกษาค่านิยมของการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) จะเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระและกรอบความคิดความสำคัญของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติได้ดีขึ้น ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติไว้ ดังนี้ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2551: 398-407)

W. Williams (1971: 144) ได้ให้ความหมายว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ ความพยายามที่จะตัดสินใจความสามารถขององค์การในการรวบรวมคนและทรัพยากรในหน่วยงานหนึ่ง และกระตุ้นบุคลากรให้ปฏิบัติงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะขององค์การในการปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

Pressman and Wildavsky (1973) ได้ให้คำนิยามการนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินงานให้ลุล่วง ให้ประสบความสำเร็จ ให้ครบถ้วน ให้เกิดผลผลิต และให้สมบูรณ์ หรือกล่าวได้ว่าเป็นภารกิจขององค์การราชการที่จะต้องรับผิดชอบนำนโยบาย กระบวนการดำเนินงานของรัฐบาลให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นจึงต้องมีนโยบายเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงมีการนำนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา

E. Bardach (1980) ได้ให้ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติไว้ว่า คือ เกมส์ของกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีและการวิจัยการนำนโยบายไปปฏิบัติ และเห็นว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามข้อกำหนดของนโยบาย ซึ่งเน้นความสำคัญใน

เรื่องกระบวนการอย่างชัดเจนและแสดงให้เห็นว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นผลผลิตของกระบวนการทางการเมือง

นอกจากนี้ นักวิชาการไทย จุมพล หนิมพานิช (2554: 10) ได้ให้ความหมายของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติว่าหมายถึง การบริหารนโยบายที่ครอบคลุมถึงการวิเคราะห์พฤติกรรมองค์การ ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มบุคคล สมรรถนะและความร่วมมือของพนักงานภาครัฐและภาคเอกชน สภาพแวดล้อมของระบบ และปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายของนโยบาย

วเรช จันทรศร (2548) ได้ให้ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติว่า เป็นเรื่องของการศึกษาว่าองค์กร บุคคล หรือ กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหารทั้งหมด ปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่ แค่นั้น เพียงใด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของความสามารถที่จะผลักดันให้การดำเนินงานของกลไกที่สำคัญทั้งหมดสามารถบรรลุผลตามนโยบายที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้

กล่าวโดยสรุป นักวิชาการต่างๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ได้ให้ความหมายคำนิยามการนำนโยบายไปปฏิบัติว่าเป็นกระบวนการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนงานรูปธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบระดับความสำเร็จได้ และมีความเห็นพ้องต้องกันใน 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการ มีความต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง มีขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมมิใช่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว แต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา ส่วนประเด็นที่สองคือ เป็นการดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายของนโยบาย นั่นคือ ต้องมีนโยบายและมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ก่อนจึงจะมีการนำนโยบายไปปฏิบัติ ดังนั้น การนำนโยบายไปปฏิบัติจึงหมายถึง การแปลงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในนโยบายซึ่งอาจเป็นกฎหมาย หรือคำสั่งของรัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีให้เป็นแนวทาง แผนงานโครงการ กิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เพื่อดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

แนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การศึกษาแนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นพื้นฐานในการสร้างกรอบความคิด จะทำให้ทราบว่าแต่ละแนวทางมีจุดมุ่งเน้นในการศึกษาอย่างไร (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2551: 426-431)

1. แนวทางการพิจารณาจากบนลงล่าง (Top-Down Approach) มีแนวความคิดว่า นโยบายถูกกำหนดขึ้นจากส่วนบนและถูกแปลงไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ผู้ปฏิบัติระดับล่างนำไปปฏิบัติ การนำนโยบายไปปฏิบัติจะได้ผลสูงสุดจากความชัดเจนของสถาบันที่กำหนดนโยบายและข้อบังคับให้บรรลุผลใกล้เคียงกับสิ่งที่คาดหวังไว้ โดยมีฐานคิดว่า ความตั้งใจนโยบายก่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติอย่างได้ผล มีความเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจในการควบคุมของผู้กำหนดนโยบายอย่างมาก ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่นโยบายถูกกำหนดขึ้นภายใต้การนำนโยบายไปปฏิบัติและขอบเขตที่นโยบายถูก

เปลี่ยนแปลงโดยผู้ปฏิบัติ ไม่ว่าจะนโยบายจะถูกแยกออกจากการนำไปปฏิบัติหรือไม่ และไม่ว่าจะเป็น การเหมาะสมหรือไม่ที่ผู้กำหนดนโยบายจะใช้อำนาจในการควบคุม แต่แนวทางการพิจารณาการนำ นโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย คือ ผู้มีอำนาจที่จะสั่งการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างแท้จริง จุดอ่อนคือ แยกขั้นตอนการสร้างนโยบายกับระดับปฏิบัติออกจากกัน ทำให้ละเลยยุทธวิธีระดับล่าง ขาดความยืดหยุ่น ศึกษาผลลัพธ์สุดท้ายของนโยบายโดยไม่สนใจความ ต้องการหรือความเห็นของผู้ปฏิบัติระดับล่าง

2. แนวทางการพิจารณาจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) ให้ความสำคัญใน การส่งมอบผลลัพธ์นโยบายซึ่งเกิดจากการปฏิบัติของบุคลากรระดับล่าง เปิดโอกาสให้บุคลากรระดับ ล่างมีบทบาทในการตัดสินใจและใช้ดุลยพินิจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ปัญหาจะได้รับการแก้ไขโดย ผู้ปฏิบัติที่อยู่ใกล้จุดที่สัมผัสปัญหามากที่สุด และบทบาทของนโยบายที่ผลต่อความสนใจโดยตรงของผู้ ปฏิบัติที่รับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะ ซึ่งขึ้นอยู่กับทักษะและดุลยพินิจของผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญ แนวทางนี้ยังเห็นว่าผู้กำหนดนโยบายไม่ควรควบคุมหรือสั่งการให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม แต่ควร เป็นผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ประสบการณ์จากความชำนาญและวิชาชีพของ ตนให้มากที่สุด จุดอ่อนคือ เน้นเรื่องปลีกย่อยมากเกินไป ศึกษาเฉพาะจุด ไม่มองภาพรวม

ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ขั้นตอนของการนำนโยบายไปปฏิบัติถือเป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการ นโยบาย (Policy Process) ซึ่ง วรเดช จันทรศร (2548: 33-34) ได้ทำการศึกษาและแบ่งการ พิจารณาออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยสรุป คือ

1. ขั้นตอนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในระดับมหภาค (Macro) แบ่งย่อย เป็นสองขั้นตอนหลัก ขั้นตอนแรก ได้แก่ ขั้นตอนการแปลงนโยบายออกเป็นแนวทางปฏิบัติหรือ ออกมาในรูปแบบของแผนงานหรือโครงการแล้วแต่กรณี โดยผู้มีหน้าที่ในการแปลงนโยบายจะต้องศึกษา วัตถุประสงค์ของนโยบายให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะขึ้นอยู่กับ ความชัดเจนของนโยบาย ความสอดคล้องกันในเป้าหมายของนโยบาย ระดับความเข้าใจใน วัตถุประสงค์ของนโยบายและการให้ความร่วมมือของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ความจริงใจในการนำ นโยบายนั้นไปปฏิบัติ ขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนการยอมรับ (Adopt) ในการทำให้หน่วยงานในระดับ ภูมิภาคหรือท้องถิ่นยอมรับแนวทาง แผนงาน โครงการ หรือผลของการเปลี่ยนแปลงนโยบายนั้นไป ปฏิบัติต่อไป ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง อาทิ ลักษณะของหน่วยงานในท้องถิ่นนั้น สภาพแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจนความขัดแย้งผลประโยชน์ที่รัฐบาลจัดสรรให้หน่วยงาน ในท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สร้างความเต็มใจหรือไม่เต็มใจในการยอมรับนโยบายไปปฏิบัติ

2. ขั้นตอนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในระดับจุลภาค (Micro) แบ่งย่อยเป็นสามขั้นตอน ขั้นตอนแรก ได้แก่ ขั้นตอนการระดมพลัง (Mobilization) เป็นขั้นตอนที่หน่วยงานท้องถิ่นจะต้องดำเนินการในสองกิจกรรม คือ การพิจารณารับนโยบายและการแสวงหาความสนับสนุนในนโยบายจากท้องถิ่น ในการพิจารณารับนโยบายไปปฏิบัติที่หน่วยงานท้องถิ่นจะดูถึงความเหมาะสม ความสำคัญเร่งด่วน สอดคล้องกับเป้าหมายและสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้เพียงใด ก็จะตัดสินใจยอมรับนโยบายไปปฏิบัติซึ่งจะนำไปสู่การแสวงหาความสนับสนุนจากสมาชิกในท้องถิ่นต่อไป ขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนการปฏิบัติ (Deliverer Implementation) ซึ่งครอบคลุมถึงกระบวนการในการปรับเปลี่ยนโครงการที่ได้มีการยอมรับแล้วออกมาในรูปของการปฏิบัติจริง การสร้างความสำเร็จขึ้นอยู่กับการแสวงหาวิธีการในการปรับแนวทางการปฏิบัติ ปรับโครงการหรือแผนงานให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลา ขั้นตอนที่สาม ได้แก่ ขั้นตอนการสร้างความเป็นปึกแผ่นหรือความต่อเนื่อง (Institutionalization or Continuation) ครอบคลุมถึงการแสวงหาวิธีการที่จะทำให้โยบายนั้นถูกปรับเปลี่ยนและได้รับการยอมรับเข้าเป็นหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยผู้บริหารระดับท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้ชักจูงให้ผู้ปฏิบัติเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง และจะต้องหาทางแปลงนโยบายนั้นให้เป็นภารกิจหลักประจำวันของผู้ปฏิบัติไปโดยตลอด เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความผูกพันและยอมรับต่อโครงการหรือแผนงาน มีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างเต็มใจเสมือนเป็นภารกิจประจำวันของตนเอง อันจะส่งผลให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติตลอดไป

ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

วเรเดช จันทรศร (2548: 103-108) ได้ให้ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติมี 5 กรณี ดังนี้

1. ปัญหาทางด้านสมรรถนะ เป็นปัญหาหลักด้านหนึ่งของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ ปัญหาในลักษณะดังกล่าวจะมีมากขึ้นอยู่กับปัจจัยย่อยต่างๆ หลายปัจจัย นับตั้งแต่ปัจจัยทางด้านบุคลากร ปัจจัยทางด้านเงินทุน ปัจจัยทางด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนปัจจัยทางด้านวิชาการ หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในนโยบายนั้น

2. ความสำเร็จของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ โดยส่วนหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุม ซึ่งหมายถึงความสามารถในการวัดความก้าวหน้า หรือผลการปฏิบัติงานของนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ ปัญหาในด้านการควบคุมจะมีมากขึ้นอยู่กับ (1) ความสามารถของหน่วยที่รับผิดชอบในการแปลงนโยบาย (2) ความชัดเจนของกิจกรรม แผนงาน และโครงการที่ถูกแปลงมาจากนโยบาย (3) ความสามารถในการกำหนดภารกิจ ตลอดจนมาตรฐานในการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติงานรวมหรือสอดคล้องกับแผนงานหรือโครงการ

3. ปัญหาของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติจะมีสูงขึ้นเป็นอย่างมาก ถ้าสมาชิกในองค์กรหรือหน่วยปฏิบัติไม่ให้ความร่วมมือ หรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากนโยบายนั้นๆ

4. ปัญหาในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ ซึ่งเกิดจากเรื่องของอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจะมียากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหรือปัจจัยย่อยๆ หลายประการ อาทิเช่น (1) ลักษณะของการติดต่อและความสัมพันธ์ที่หน่วยปฏิบัติมีกับหน่วยงานที่ควบคุมนโยบายดังกล่าว (2) ระดับความจำเป็นที่หน่วยปฏิบัติจะต้องแสวงหาความร่วมมือ พี่งพา หรือทำความเข้าใจกับหน่วยงานอื่นๆ (3) ระดับของความเป็นไปได้ที่เจ้าหน้าที่ของแต่ละหน่วยจะสามารถทำงานร่วมกันได้

5. ปัญหาทางด้านความสนับสนุนและความผูกพันขององค์กรหรือบุคคลที่สำคัญเป็นปัญหาหลักอีกด้านหนึ่งของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ปัญหาดังกล่าวอาจลุกลามส่งผลไปถึงความล้มเหลวของนโยบายนั้นโดยตรงก็ได้ ถ้าองค์กรหรือบุคคลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ นักการเมือง ข้าราชการระดับสูง ตลอดจนสื่อมวลชน ที่ไม่ให้ความสนับสนุนทั้งในแง่ของทางการเมือง เงินทุน งบประมาณ ตลอดจนสร้างอุปสรรคในแง่ของการต่อต้าน เตะถ่วงหรือคัดค้านนโยบายนั้นๆ

ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์นโยบาย (Policy Analysis) ที่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันตั้งแต่การก่อตัวของนโยบาย (Policy Formation) การกำหนดนโยบาย (Policy Decision-Making) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) การประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ไปจนถึงการสืบต่อ หรือยุตินโยบาย (Policy Continuation and Termination) ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาพลวัตรหรือการก่อเกิดของนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนและการนำนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ ว่านโยบายการท่องเที่ยวชุมชนมีการเกิดขึ้นและมีพลวัตรของนโยบายจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไร และมีการนำเอานโยบายการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนอย่างไร เพื่อชี้ให้เห็นถึงมิติของพัฒนาการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน รูปแบบการนำเอานโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนที่เกิดจากการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ผู้วิจัยได้มีการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

มณฑิ พฤกษ์ปาริชาติ (2552) ได้ทำการศึกษา ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในและภายนอกครอบครัวของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาข้าราชการเกษียณอายุในเขตกรุงเทพมหานคร โดยนำเอาแนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคมมาศึกษาใน 2 บริบท คือ บริบทภายในครอบครัว ประกอบด้วย 4 มิติ คือ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการบรรทัดฐาน ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการหน้าที่ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการปฏิสังสรรค์ และความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงความผูกพันทางอารมณ์ รวมทั้งศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และลักษณะการอยู่อาศัย กับระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้สูงอายุยังคงมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัวในระดับสูง
2. บริบทภายในครอบครัว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เชิงการหน้าที่มากที่สุด รองลงมา คือ ความสัมพันธ์เชิงบรรทัดฐาน ในขณะที่บริบทภายนอกครอบครัว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เชิงความผูกพันทางอารมณ์มาก และเมื่อเปรียบเทียบรายมิติ พบว่า ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะมีความผูกพันกับสมาชิกนอกครอบครัวมากกว่ากับสมาชิกในครอบครัว ทั้งในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคมโดยทั่วไป และในมิติต่างๆ ของความสัมพันธ์
3. ผลการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของผู้สูงอายุภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัวในแต่ละมิติ พบว่า ผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นภายในครอบครัวสูงจะมีแนวโน้มว่ามีความเป็นปึกแผ่นภายนอกครอบครัวสูงเช่นกัน สำหรับเชิงความผูกพันทางอารมณ์ พบว่า ถ้าผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นภายในครอบครัวต่ำ จะมีแนวโน้มว่ามีความเป็นปึกแผ่นภายนอกครอบครัวสูง
4. ผลการทดสอบความสัมพันธ์ภูมิหลังสังคมกับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม พบว่า อายุ เป็นคุณลักษณะเดียวที่มีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพกับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ซึ่งพบว่าความเป็นปึกแผ่นทางสังคมมีแนวโน้มมีความสัมพันธ์ทางตรงกับภาวะสุขภาพ

ฉนวนจินตนาการ (2549) ได้ทำการศึกษาการศึกษาฮีตสิบสองในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนอีสาน เพื่อทราบถึงบทบาทหน้าที่ของประเพณีฮีตสิบสองในฐานะที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการทำหน้าที่ของทุนทางสังคมที่ช่วยในการเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของหมู่บ้านชนบทอีสานที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยทำการศึกษาชุมชนบ้านชีเหล็ก ตำบลหนองแวง อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านชีเหล็กใช้ประเพณีฮีตสิบสองเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ค่านิยมด้านต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์อยู่กับพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผี ระบบความสัมพันธ์เชิงครอบครัวและเครือญาติ และวิถีผลิตทางการเกษตรให้กับชาวบ้าน โดยเน้นให้เกิดวิถีปฏิบัติที่ยังประโยชน์ต่อการดำรงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงครอบครัวและเครือญาติ สร้างความรู้สึกเป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้องกับชาวบ้านร่วมชุมชน ส่งผลให้วิถีปฏิบัติต่อกันมีลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูล และแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ระบบความสัมพันธ์ดังกล่าว นับเป็นทุนทางสังคมของชุมชน ที่มีส่วนสำคัญในการยึดโยงชาวบ้านเข้าไว้ด้วยกัน สร้างความสมานสามัคคีให้เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม “อยู่ชุมชนเย็น” มาตั้งแต่อดีต และในปัจจุบันชุมชนบ้านชีเหล็กยังพยายามนำเอาประเพณีฮีตสิบสองมาใช้เป็นเครื่องมือในการผสมผสานและผูกพันผู้คนเข้าไว้ด้วยกัน แต่การที่ประเพณีฮีตสิบสองไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เพราะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป ผู้คนมีความห่างเหินกันมากขึ้น และทำให้ประเพณีฮีตสิบสองมีบทบาทน้อยลงในการทำหน้าที่กำหนดหรือควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านให้ประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างมีศีลธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบ เบียดเบียน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันให้แก่กัน

อภิชาติ สุขแสง (2555) ได้ศึกษาขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน : ศึกษากรณีชุมชนธรรณีคำ แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ/องค์ประกอบ ขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน การสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ปัญหาอุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยใช้การดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก (Interview Guide) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษา พบว่า ความเป็นหนึ่งเดียวกันตามความเข้าใจของชุมชน หมายถึง การมีความเชื่อ ร่วมกัน ปฏิบัติตามหลักของศาสนาอย่างเคร่งครัด ร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน เข้าใจกัน เชื่อใจกัน เอื้ออาทร เกื้อกูลต่อกัน มีความตระหนักในหน้าที่ทั้งของส่วนตนและส่วนรวม ผลการศึกษาด้านองค์ประกอบของความเป็นหนึ่งเดียวกัน พบว่าชุมชนธรรณีคำ มีองค์ประกอบของความเป็นหนึ่งเดียวกันอยู่ 5 องค์ประกอบด้วยกัน คือ ความ

คล้ายคลึงกันของสมาชิก มีเป้าหมายร่วมกัน การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่าง ต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ในส่วนของขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน ชุมชนจะใช้สถานศึกษา ศาสนา ครอบครัว และชุมชน เข้ามาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาความคิดและความรู้สึกของสมาชิกให้เกิดความต้องการที่จะเป็นหนึ่งเดียวกัน ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคในทุกขั้นตอน และยังให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ จนเกิดเป็นกลุ่มอาชีพเกิดขึ้น ซึ่งตรงจุดนี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิก และยังเป็นประโยชน์กับสังคมอีกด้วย จากการที่สมาชิกได้ผ่านการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาที่เกิดขึ้น จิตสำนึก ร่วมของคนในชุมชนก็มีมากขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตามพบว่าปัญหาหลักของการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน มี 2 ด้านคือ ด้านบุคคล และด้านการดำเนินการ โดยปัญหาในด้านบุคคลมี 3 ประเด็นย่อย คือ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ปัญหาการเห็นแก่พวกพ้องและประโยชน์ส่วนตน และปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนส่วนปัญหาด้านการดำเนินการ คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอ ขาดความต่อเนื่อง และชุมชนไม่มีการรวมกลุ่มที่ถาวร

Kyle M. Woosnam (2011) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความรู้สึกเป็นปึกแผ่นทางอารมณ์ของ ผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยวโดยการขยายรูปแบบของ Durkheim มุ่งตรวจสอบระดับความเป็นปึกแผ่นทางอารมณ์ของผู้อยู่อาศัยหรือชาวบ้านและนักท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ เพื่อยืนยันโครงสร้างปัจจัยของความเป็นปึกแผ่นทางอารมณ์ของทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว และเพื่อเปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นทางอารมณ์ของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว ซึ่งพบว่ามีปัจจัยเดียวกัน ได้แก่ การต้อนรับที่เป็นธรรมชาติ ความรู้สึกใกล้ชิด และความเห็นอกเห็นใจ และผลความแตกต่างของความเป็นปึกแผ่นทางอารมณ์ของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในปัจจัยที่การต้อนรับที่เป็นธรรมชาติ และความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมของประชาชนและนักท่องเที่ยว

McGregor and Fawcett (2011) ได้ศึกษาถึงการท่องเที่ยวในเมืองเล็ก: ผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยกล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อความเป็นหนึ่งเดียวกันหรือความเป็นปึกแผ่นของชุมชน การวิจัยใช้วิธีการศึกษาระดับภูมิภาค โดยดำเนินการศึกษาในพื้นที่ชนบทของประเทศนิวซีแลนด์ ผลการวิจัยพบว่า มีผลทางบวกทั้งการรับรู้ในแง่ลบของการท่องเที่ยวและการเติบโตที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจสังคมและเครือข่ายการเมือง ชุมชนเจ้าบ้านแสดงความรู้สึกของความเข้าใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แม้จะกลัวว่ามันจะคุกคามความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน แต่พวกเขายังยินดีต่อการพัฒนาใหม่และโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ได้แก่ ประเด็นผลกระทบต่อชุมชน การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เครือข่ายทางสังคม ผู้อยู่อาศัยระยะยาวกับผู้เข้ามาใหม่ และประเด็นเจ้าของ/สถานะผู้ครอบครองที่อยู่อาศัย ลักษณะการเกี่ยวข้องเชื่อมต่อกันของชุมชนในเมือง

เล็กๆ และการมีส่วนร่วมในการวางแผนของพวกเขา มีผลต่อการรับรู้และความสำเร็จของการท่องเที่ยวในชุมชน การค้นพบนี้มีนัยยะถึงผลกระทบสำหรับอัตรา ขนาดสัดส่วนและธรรมชาติของการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานขนาดเล็กในอนาคต

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

ปานจิตร จินศิริชัย พิธีสิทธิ์ คำนวนศิลา (2556) ได้ศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนชาวเกาะพะงัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนชาวเกาะพะงัน ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวของเกาะพะงันก่อให้เกิดการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนผู้อาศัยอยู่ในชุมชนเกาะพะงัน โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบธุรกิจบ้านเช่า ที่พัก ค่ายรถเช่า และร้านอาหาร ขณะเดียวกัน การที่มีนักท่องเที่ยวมาเพิ่มขึ้นทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ด้านเครื่องบริโภคทุกชนิด มีการแข่งขันซื้อสินค้าประเภทอาหาร ส่งผลให้ค่าครองชีพประชาชนเพิ่มขึ้น คนในพื้นที่เปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมทำสวนมะพร้าวมาสู่ธุรกิจทางด้านบริการมากขึ้น ในทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าคนในเกาะพะงันมีความเป็นอยู่แบบสังคมเมืองมากขึ้น มีความเห็นแก่ตัว มีการแต่งกายแบบนุ่งน้อยห่มน้อยเหมือนนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกมากขึ้น มีหญิงสาวจากต่างถิ่นมาขายบริการทางเพศเพิ่มมากขึ้น ชีวิตความเป็นอยู่ที่สงบและอิงอยู่กับธรรมชาติได้เริ่มหายไปเหลืออยู่เพียงแต่ในความทรงจำของคนพื้นเมืองในเกาะพะงัน พื้นที่ในบริเวณเกาะเริ่มประสบกับผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ มีน้ำเสียที่เกิดจากโรงแรม ที่พัก และตลาดมากขึ้น มีเสียงดังในยามค่ำคืนที่เกิดจากแหล่งบันเทิงมากขึ้น มีขยะที่เกิดจากการบริโภคต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ทำให้เป็นปัญหาใหญ่ที่ต้องรีบแก้ไข

ศิริลักษณ์ เมฆอ่อน มนสิชา เพชรานนท์ (2556) ได้ศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวต่ออัตลักษณ์ชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอัมพวา โดยนำเสนอถึงประเด็นอัตลักษณ์ชุมชนอัมพวาที่ประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพ กิจกรรมบนพื้นที่ และการสื่อความหมาย/สัญลักษณ์ ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทบทวนแนวทางการพัฒนาภาครัฐระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัดที่ส่งผลต่อการส่งเสริมอัตลักษณ์ที่แท้จริงให้เกิดความโดดเด่นมากขึ้น หรือมีนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อลดทอนคุณค่าอัตลักษณ์ด้วยการเลียนแบบ บิดเบือนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่าอัตลักษณ์ทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มกายภาพ กลุ่มกิจกรรมบนพื้นที่ กลุ่มการสื่อความหมาย/สัญลักษณ์ โดยภาพรวมได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยส่วนหนึ่งได้ส่งเสริมอัตลักษณ์ทางกายภาพของชุมชนอัมพวา เช่น การพลิกฟื้นอัตลักษณ์ตลาดน้ำเพื่อสร้างแบรนด์สถานที่ (Place Branding) แต่อีกด้านหนึ่งนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ลดทอนคุณค่าอัตลักษณ์

ชุมชน เช่น การรื้อถอนบ้านไม้พื้นถิ่นบางส่วนออกไปเพื่อปลูกสร้าง อาคารที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว สำหรับอัตลักษณ์กลุ่มกิจกรรมบนพื้นที่ พบว่านโยบายการท่องเที่ยวได้ส่งเสริมพืชผลเศรษฐกิจพื้นถิ่น รวมถึงการเป็นศูนย์กลางอาหารทะเลให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น แต่ในขณะเดียวกันได้ลดทอนคุณค่าอัตลักษณ์ เช่น การเลียนแบบวิถีชีวิตชาวบ้านในอดีตที่เคย นำผลผลิตจากสวนเกษตรมาค้าขายบริเวณตลาดน้ำ คลองอัมพวา แต่ปัจจุบันกลายเป็นคนนอก พื้นที่เข้ามาค้าขายสินค้าหลากหลายชนิด เช่น อาหาร ขนมหวาน เสื้อผ้า ของที่ระลึก นอกจากนี้ นโยบายการท่องเที่ยวได้ส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านการสื่อ ความหมาย/สัญลักษณ์ โดยการรักษาความหมายความเป็นเมืองแห่งมรดกวัฒนธรรมด้วยการอนุรักษ์ ประเพณีและการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ให้เกิดความยั่งยืน แต่คุณค่าอัตลักษณ์บางส่วน เช่น ความเป็นเวนิสตะวันออกเมืองไทย เป็นความหมายที่ใช้สื่อถึงชุมชนถูกลดคุณค่าลง เนื่องจากกิจกรรมการ ท่องเที่ยวที่ทำให้วิถีวัฒนธรรมชาวคลองเปลี่ยนแปลงไป

จุฑารัตน์ เหล่าพราหมณ์ (2558) ศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อการดำรงชีวิตของคน ท้องถิ่นเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบจากการ ท่องเที่ยวต่อการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่นที่มีอาชีพเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง ผลการวิจัยพบว่าคนท้องถิ่นที่มีอาชีพเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง ได้รับ ผลกระทบจากการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ทั้งภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้ คนท้องถิ่นที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวสูงกว่า คนท้องถิ่นที่มีอาชีพไม่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงทั้งในภาพรวมและรายด้าน นอกจากนี้ยัง พบว่าในภาพรวมคนท้องถิ่นเกาะสมุยได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในระดับมากถึง 3 ด้าน เมื่อ พิจารณาในแต่ละด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม รองลงมา คือ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยคนท้องถิ่นเกาะสมุยส่วนใหญ่ทั้งกลุ่มที่มีอาชีพเกี่ยวข้องและไม่ เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เห็นพ้องกันว่า การท่องเที่ยวมีผลดีต่อการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่น เกาะสมุยมากกว่าผลเสีย ผลกระทบด้านบวกที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้อุตสาหกรรมของคน ท้องถิ่นดีขึ้นและทำให้คนท้องถิ่นได้รับการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น ส่วนผลกระทบด้านลบที่เด่นชัดที่สุด คือ การท่องเที่ยวที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายลงเพื่อการสร้างโรงแรมและที่พัก รองลงมา คือขยะที่มีปริมาณมากและขาดการจัดการที่ดี

บุษบา สิทธิการ และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและ วัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการ ท่องเที่ยวต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย จากการวิจัย พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและศิลปวัฒนธรรมเกิดขึ้นทั้งในด้านบวกและด้านลบในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยในด้านบวก ได้แก่ การเพิ่มรายได้ สร้างอาชีพ และการศึกษาเรียนรู้ของชาวบ้าน ส่วนด้านลบคือ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการบิดเบือนของศิลปวัฒนธรรม ความไร้ระเบียบของสังคม และการกระจุกตัว

ของรายได้ที่เกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางการเงินที่เหนือกว่า โดยชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เนื่องจากให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับ สำหรับสถานการณ์การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ พบว่า มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นพื้นฐานการพัฒนา ทั้งนี้ ผู้ประกอบการ หน่วยงานรัฐ และกลุ่มองค์กรชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนต่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ต่างจากชาวบ้านในระดับล่างที่ได้มีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยซึ่งมักอยู่ในฐานะของแรงงานทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในปัจจุบันการท่องเที่ยวขาดความยั่งยืนและเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม เนื่องจากการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ประสบกับปัญหาการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยว การแข่งขันทางการตลาดท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ ความเสื่อมของทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ และข้อจำกัดของงบประมาณและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่ต่อเนื่อง

ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์ (2553) ทำการศึกษา การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนตลาดน้ำอัมพวา นับตั้งแต่ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จวบจนกระทั่งปัจจุบัน และศึกษาความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ภายหลังจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มคนที่ศึกษา คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ในอำเภอัมพวา กลุ่มชาวบ้านที่อยู่อาศัยในอำเภอัมพวาและพื้นที่ใกล้เคียงตลาดน้ำอัมพวา และกลุ่มนักท่องเที่ยว

วิชชุดา ให้เจริญ (2550) แนวทางการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต : กรณีศึกษาอำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเกาะสมุย 2) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของเกาะสมุย 3) กำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมต่อความยั่งยืนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกาะสมุย และ 4) ศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเกาะสมุยจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษา พบว่า บริบทวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเกาะสมุยมีโครงสร้างเช่นเดียวกับสังคมไทยทั่วไปที่วิถีชีวิตผูกพันอยู่กับครอบครัว วัด และการคบค้าไปมาหาสู่กันในกลุ่มสังคม โดยครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นหลักหรือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้แก่สมาชิกในครอบครัว อาชีพหลักดั้งเดิม ได้แก่ การเกษตร การประมง และค้าขาย ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในเกาะและได้รับการพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งรายได้หลัก การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้เกิดการซื้อขายกรรมสิทธิ์ในที่ดินแก่นักลงทุนทั้ง

ชาวไทยและชาวต่างประเทศเพื่อประกอบธุรกิจ แต่การเติบโตเป็นเมืองท่องเที่ยวโดยขาดการจัดการที่ดีก็ทำให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ชุมชนปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้เข้ากับบริบทของธุรกิจท่องเที่ยว ระบบนิเวศวิทยาถูกทำลายอย่างรวดเร็ว โบราณสถานขาดการดูแลเอาใจใส่ และความเป็นเอกลักษณ์ของเกาะสมัยเลือนหายไป

นอกจากนี้ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมต่อความยั่งยืนทางวัฒนธรรมของชุมชนเกาะสมัยนั้น ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) ดำเนินการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยว 2) ดำเนินการท่องเที่ยวโดยสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ 3) จัดระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ 4) พัฒนาตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ และ 5) ทำการพัฒนาคุณภาพบุคลากร ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของสมัย ได้แก่ 1) ค่านิยมของท้องถิ่นที่มีต่อความทันสมัย 2) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของพื้นที่จากการเกษตรสู่พื้นที่ธุรกิจท่องเที่ยว 3) ภาครัฐไม่ได้ส่งเสริมการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมอย่างจริงจัง และ 4) ขาดการศึกษาวิจัยเรื่องทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อการจัดการท่องเที่ยว แนวทางแก้ไขนั้นภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและความยั่งยืนของทรัพยากร

พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) ทำการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านโคกโคไกร จังหวัดพังงา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน และองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกโคไกร จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกโคไกร ดำเนินงานในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่ให้บริษัทร่วมทุนเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดพังงา มุ่งเน้นการส่งเสริมและขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืนของชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกโคไกรมีศักยภาพทางการจัดการใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ศักยภาพทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) ศักยภาพทางด้านบริการและการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว 3) ศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และ 4) ศักยภาพทางด้านความร่วมมือร่วมใจของชุมชน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโคกโคไกร คือ 1) ศักยภาพทางการท่องเที่ยว ซึ่งโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ทั้งทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว 2) กระบวนการคิดแบบยั่งยืน ในด้านการมีจิตสำนึกที่ดีในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ความยั่งยืนของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวมากกว่าการมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ด้านรายได้ มุ่งที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาทุนทางวัฒนธรรม

ของชุมชน 3) เครือข่ายการท่องเที่ยว มีการดำเนินการเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันจากการรวมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน โดยการให้บริการนักท่องเที่ยวตามศักยภาพการรองรับและการจัดการของกลุ่ม สอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ ลดความขัดแย้งหรือการมุ่งแข่งขันทางธุรกิจกันเองที่อาจจะก่อให้เกิดการตัดราคาเพื่อแย่งชิงนักท่องเที่ยว และ 4) ผู้นำชุมชนซึ่งมีผู้นำกลุ่มชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง สามารถสร้างความเข้าใจให้กับลูกบ้าน สมาชิกและคนในชุมชน และมีขีดความสามารถในการประสานขอความสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ อีกทั้งมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่

จริยาวัฒน์ โลหะพูนตระกูล (2553) ได้ศึกษาการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและความเป็นมาของชุมชนกับการดำเนินงานเพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยชาวบ้านและองค์กรในระดับท้องถิ่น และเพื่อศึกษาปัจจัยในด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนให้แก่ชุมชนท้องถิ่นอื่นต่อไป ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งสามารถแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนเรื่องผลผลิตทางการเกษตรได้ เพราะเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ความสำเร็จดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ นโยบายภาครัฐด้านการท่องเที่ยว ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ควบคู่กับการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น โดยมีปัจจัยภายใน คือ ปัจจัยด้านพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนเกษตรดั้งเดิมแบบยกท้องร่อง ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของภาครัฐมาตั้งแต่ปี 2520 และตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร รวมถึงปัจจัยด้านผู้นำในการบริหารจัดการตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง การมีผู้นำอย่างเป็นทางการที่ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้สามารถจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงสามารถขยายผลการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไปเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง เช่น การพัฒนาด้านคมนาคม สาธารณูปโภคต่าง และการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี

ภัทรธนภักดิ์ เตี้ยไพบูลย์ (2557) ทำการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านห้วยอนวัต ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยใช้องค์ประกอบด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของบ้านห้วยอนวัต ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านห้วยอนวัต ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับปานกลาง มีค่าคะแนนเฉลี่ย 1.94 และผลการประเมินศักยภาพความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประเมินค่าคะแนนด้านพื้นที่ในระดับความคิดเห็นมากที่สุด สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและศิลปะพื้นบ้านของชุมชน 2) การได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3) การจัดการภายในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรในชุมชนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน 4) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยว และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว 5) การสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชนด้านการท่องเที่ยว 6) การมีผู้นำที่เข้มแข็ง และได้รับการยอมรับ สามารถสร้างความน่าเชื่อถือ พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยว 7) การใช้หลักพึ่งตนเองโดยใช้ปัจจัยที่มีอยู่ในชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 8) การสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว

กนกวรรณ ชูชาญ (2552) ได้ศึกษาการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านผาหมอน และศึกษากระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของผู้นำชุมชน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดแนวทางการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า ด้านสภาวะการณทางกายภาพและสังคม การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของผู้นำชุมชน และกระบวนการจัดการความรู้ของผู้นำชุมชน สรุปได้ว่า สภาวะการณทางกายภาพและสังคมของชนเผ่าปกากะญอ บ้านผาหมอน เป็นชนเผ่าที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม ด้านการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของกลุ่มผู้นำชุมชนอาศัยการถ่ายทอดและนำไปใช้ ผลผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม จุดเด่นที่พบ คือ ศักยภาพทางการท่องเที่ยว เป็นการรวมทุนทางกายภาพ ทุนทางสังคม รวมทุนทางจิตวิญญาณมาปรับใช้ในการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ พบว่าแนวโน้มของสภาพปัญหาในการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ การขาดการหมุนเวียนความรู้และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ความหลากหลายและความแตกต่างของสภาพปัญหา การเปลี่ยนแปลงของบทบาทผู้นำ รวมถึงการดำเนินงานทางด้านการท่องเที่ยวเกิดขึ้นกับกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว และพบว่า “เวทีเรียนรู้” เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระตุ้นให้ผู้นำชุมชนเกิดกระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมด้วยตนเอง ทำให้เกิดการค้นพบ กำหนดเป้าหมาย พัฒนาทักษะ และสร้างแรงจูงใจในการฟื้นฟูองค์ความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ใหม่จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเครื่องมือที่นำมาใช้ใน

การศึกษาที่เอื้อให้เกิดการจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างพื้นที่เรียนรู้ รวมไปถึงการรังสรรค์บรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือ

การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสามารถสรุปและเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังนี้

การสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย มุ่งศึกษาการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย และได้นำเอาทฤษฎีแนวคิดความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) มาใช้ในการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อดูถึงระดับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว อิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว รวมถึงแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม จากนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ กล่าวได้ว่า ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาเพื่ออธิบายว่า ในสังคมหนึ่งที่มีการจำแนกแตกต่างของโครงสร้างทางสังคม บุคคลยึดมั่นผูกพันกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมได้อย่างไร โดยในงานวิจัยนี้ได้ทำการสังเคราะห์ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า เป็นการตระหนักรู้ของคนในชุมชนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชน ตระหนักรู้ถึงการที่มีสิ่งคล้ายกัน มีสำนึกร่วมและสังสรรค์ความเชื่อร่วมกัน มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสมานสามัคคีกัน เอื้อเพื่อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน มีการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จ รายละเอียดดังตารางที่ 1

จากการสังเคราะห์ความหมายดังกล่าวข้างต้น ในงานวิจัยครั้งนี้นำมาสังเคราะห์ถึงความ เป็นปึกแผ่นทางสังคมได้ 4 มิติ ตามแนวคิดของ Landecker (1951) ได้แก่ 1) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural integration) 2) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative Integration) 3) การบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional Integration) และ 4) การบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication Integration)

ตารางที่ 1 สังเคราะห์ทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity)

องค์ประกอบ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social solidarity)	นักวิชาการ							รวม
	Durkheim (1956)	Landecker (1951)	ฌาณินญา จินดามล (2549)	มณฑิตี พุกกะษัปรีชิตติ (2552)	อภิชาติ สุขแสง (2555)	Kyle M. Woosnam (2011)	Huang and Stewart (1996)	
1. การสั่งสมความเชื่อร่วม	√			√	√		√	4
2. การมีสำนึกร่วม	√				√		√	3
3. การจำแนกความแตกต่างในการทำหน้าที่	√	√			√	√		4
4. การช่วยเหลือแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่	√	√		√	√	√		4
5. ยึดมั่นในศีลธรรม วัฒนธรรมประเพณี	√	√		√	√		√	5
6. ปฏิบัติตามบรรทัดฐานชุมชน	√	√					√	2
7. มีความผูกพัน	√	√	√		√			3
8. ความกลมเกลียว สมานฉันท์	√	√	√		√			3
9. เอื้อเพื่อเกื้อกูลช่วยเหลือกัน	√	√	√		√	√		5
10. พึงพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน	√	√	√		√	√		5
11. ตระหนักในหน้าที่ส่วนตน	√	√			√	√		3
12. ตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวม	√	√	√		√	√	√	5
13. มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน				√	√		√	3
14. มีความรู้สึกถึงความมั่นคงทางสังคมและจิตใจ	√	√	√			√		3
15. การปฏิสังสรรค์และทำกิจกรรมร่วมกัน	√	√	√	√		√		5
16. มีความสัมพันธ์ ติดต่อสื่อสารระหว่างกัน	√	√		√	√		√	5
17. ไม่มีความขัดแย้งหรือเป็นศัตรูกัน						√		1
รวม	15	13	7	6	13	9	7	

นอกจากนี้ ยังได้สังเคราะห์ถึงปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งจากแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัจจัยเชิงนโยบายที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว มี 2 ระดับ ได้แก่ ปัจจัยระดับครัวเรือน ประกอบด้วย การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน และผลประโยชน์ที่ได้จากการ

จัดการท่องเที่ยวชุมชน และปัจจัยระดับชุมชน ประกอบด้วย ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมแต่สามารถผสมผสานได้อย่างกลมกลืนจนเป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ที่ถึงแม้ความเป็นชุมชนท้องถิ่นในแบบดั้งเดิมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น มีการจำแนกความแตกต่างในการทำหรือปฏิบัติหน้าที่ แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนท้องถิ่นก็ยังคงรักษาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมไว้

ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาเพื่ออธิบายว่า ในสังคมหนึ่งที่มีการจำแนกแตกต่างของโครงสร้างทางสังคม บุคคลยึดมั่นผูกพันกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมได้อย่างไร โดยในงานวิจัยครั้งนี้ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน คือ การตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชน ตระหนักรู้ถึงการที่มีสิ่งคล้ายกัน มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสมานสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน มีการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จ โดยในการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในครั้งนี้ มองความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ใน 4 มิติ ตามแนวคิดของ Landecker (1951) ที่นำแนวความคิดความเป็นปึกแผ่น ของ Durkheim มาใช้ โดยเปลี่ยนจากการใช้คำว่า “ความเป็นปึกแผ่น” (Solidarity) มาเป็น “บูรณาการ” (Integration) ได้แก่ 1) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration) หมายถึง ความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลกับวัฒนธรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากการประเพณีและปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน ความรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน 2) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative Integration) หมายถึง ความรู้สึกตระหนักถึงบรรทัดฐานหรือแบบแผนของชุมชน โดยพิจารณาจากการยอมรับและกระทำตามแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้โดยไม่มีข้อขัดแย้ง การมีความคิดเห็นในทางบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และปรับตัวให้สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน 3) การบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional Integration) หมายถึง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในชุมชน และการแลกเปลี่ยนการทำงานด้านการท่องเที่ยวตามหน้าที่ โดยพิจารณาจากการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่กันในเรื่องการท่องเที่ยว มีการแลกเปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่ มีการพึ่งพิงกันตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และ

4) การบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication Integration) หมายถึง การมีการติดต่อกับบุคคลหรือกลุ่มทางสังคม โดยพิจารณาได้จากรูปแบบของการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กันระหว่างสมาชิกในสังคม ความถี่ของการติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมทางสังคมทั้งที่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ พิจารณาจากความสัมพันธ์ในลักษณะความเป็นศัตรูคู่พยาบาล หรือไม่ถูกกันระหว่างปัจเจกบุคคลในชุมชนอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความล้มเหลวของบูรณาการทางการสื่อสารได้

ในกรณีของสังคมไทย ความเป็นชุมชนท้องถิ่นในแบบดั้งเดิมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเพราะชุมชนเป็นระบบเปิดที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอก ดังนั้นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นจึงเกิดจากเหตุปัจจัยหลายด้าน ทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และนโยบายการพัฒนาของรัฐ ที่ล้วนมีผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน ดังกรณีของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่ได้เข้าไปเชื่อมโยงกับความเป็นชุมชนมากขึ้น จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายนั้นคือการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวลงไปสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยเป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนนั้นหวังว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและกำหนดทิศทาง บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ แต่ในความเป็นจริงการท่องเที่ยวชุมชนส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านบวกและลบ โดยเฉพาะมิติด้านสังคม

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนจากการท่องเที่ยวในด้านบวกคือ ช่วยเพิ่มและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน เกิดการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน (โกสินทร์ ดอกบัว, 2551: 134) ทำให้คนในชุมชนมีความภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น และมีการสืบสานฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมากขึ้น (วิภาดา ศุภรัฐปรีชา, 2553) เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554: 18-19) แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็ส่งผลกระทบต่อชุมชน กล่าวคือ ประเพณีและวัฒนธรรมถูกทำให้กลายเป็นสินค้ามากขึ้น เพื่อสนองธุรกิจท่องเที่ยว (รัศมี ชูทรงเดช, 2555) ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป มีการย้ายถิ่นเข้ามาในชุมชนมากขึ้น และมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับโอกาสและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว (วิภาดา ศุภรัฐปรีชา, 2553) นอกจากนี้การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการบิดเบือนของศิลปวัฒนธรรม ภาวะไร้ระเบียบของสังคม และการกระจุกตัวของรายได้ที่เกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางการเงินที่เหนือกว่า (บุษบา สิทธิการ และคณะ, 2549) เกิดความขัดแย้งในชุมชนเนื่องจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

หรือแม้กระทั่งความขัดแย้งของกลุ่มอำนาจต่างๆ ในชุมชน ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง (พจนา สวนศรี, 2550: 8; มณีวรรณ พิวนิม, 2544) และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

จากที่กล่าวมาชี้ให้เห็นว่า นโยบายการท่องเที่ยวชุมชน และแนวคิดการท่องเที่ยวชุมชนเป็นแนวคิดที่ดี ที่พยายามสร้างการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน และพยายามใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน แต่ในอีกด้านหนึ่ง การผลักดันนโยบายด้านการท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ชนบท ส่งผลต่อการตอบสนองของครัวเรือนในเรื่องการท่องเที่ยว อีกทั้งอิทธิพลจากนโยบายส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระดับชุมชน ซึ่งปัจจัยเชิงโครงสร้างนี้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมหรือการปฏิบัติของคนในชุมชนในระดับครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือนนี้ก็จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน หรือความเป็นปึกแผ่นของชุมชนด้วย เพราะจะเห็นได้ว่านโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน นำไปสู่การจัดระบบชุมชนใหม่ มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว มีเรื่องของรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การเกิดความขัดแย้งและส่งผลให้เกิดความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน หรือทำให้ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนลดลง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน อันเป็นผลมาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน มีทั้งปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชน ที่เห็นได้ว่าเป็นปัจจัยที่จำเป็นต้องวิเคราะห์ใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน เพราะปัจจัยเชิงนโยบายส่งผลต่อโครงสร้างระดับชุมชน และส่งผลต่อการจัดการในระดับครัวเรือน ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถสะท้อนถึงอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ชัดเจนมากขึ้น จึงมีการวิเคราะห์หน่วยการศึกษาใน 2 ระดับ คือ ระดับครัวเรือน โดยมุ่งวิเคราะห์ครัวเรือนซึ่งได้รับอิทธิพลจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่นำไปปฏิบัติในระดับชุมชน และทั้งปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชน มีผลกับความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งผลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถคัดเลือกตัวแปรในแต่ละกลุ่มปัจจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยระดับครัวเรือน ประกอบด้วย องค์ประกอบของปัจจัย ได้แก่

1.1 การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งพิจารณาจาก

- การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (พิจารณาจากการรับรู้ถึงนโยบายหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเครือข่ายในการนำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน ที่จะส่งผลต่อการปรับตัวเองเข้าสู่งานบริการ เช่น รีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น)

- ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (พิจารณาจาก ความรู้สึกยินดีของหัวหน้าครัวเรือนต่อการมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และความรู้สึกเป็นมิตรหรือเป็นหนึ่งเดียวกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน)
- ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (พิจารณาจากประสบการณ์การเข้าร่วมการฝึกอบรมความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนและประสบการณ์ในการศึกษาดูงานในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน)
- การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (พิจารณาจาก การมีส่วนร่วมของครัวเรือนในการท่องเที่ยวในชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล)

1.2 ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งพิจารณาจาก

- การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว (พิจารณาจากการที่ครัวเรือนมีกิจการหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น โฮมสเตย์ การเป็นฐานเรียนรู้มัคคุเทศก์ชุมชน ร้านค้า อาหาร ของที่ระลึก และอื่นๆ)
- รายได้จากการท่องเที่ยว (พิจารณาจากรายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนที่ครัวเรือนได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น จากการจัดธุรกิจรีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือจากการแบ่งปันผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน)

2. ปัจจัยระดับชุมชน ประกอบด้วย องค์ประกอบของปัจจัย ได้แก่

2.1 ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน ซึ่งพิจารณาจาก

- การรับรู้นโยบายของผู้นำ (พิจารณาจากการรับรู้ถึงนโยบายหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเครือข่ายในการนำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ที่จะส่งผลต่อการนำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาใช้ในชุมชนของตนเอง)
- ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน (พิจารณาจากระยะเวลาในการเริ่มรับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมาจัดการท่องเที่ยวในชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน)
- การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (พิจารณาจากจำนวนงบประมาณในการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ยต่อปี)

2.2 การสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งพิจารณาจาก

- การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (พิจารณาจาก จำนวนองค์กรเครือข่ายที่เข้ามาให้การสนับสนุนและให้ความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชน)
- การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (พิจารณาจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนอื่นเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน)
- ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (พิจารณาจากความต่อเนื่องขององค์กรที่เข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน)

2.3 การจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งพิจารณาจาก

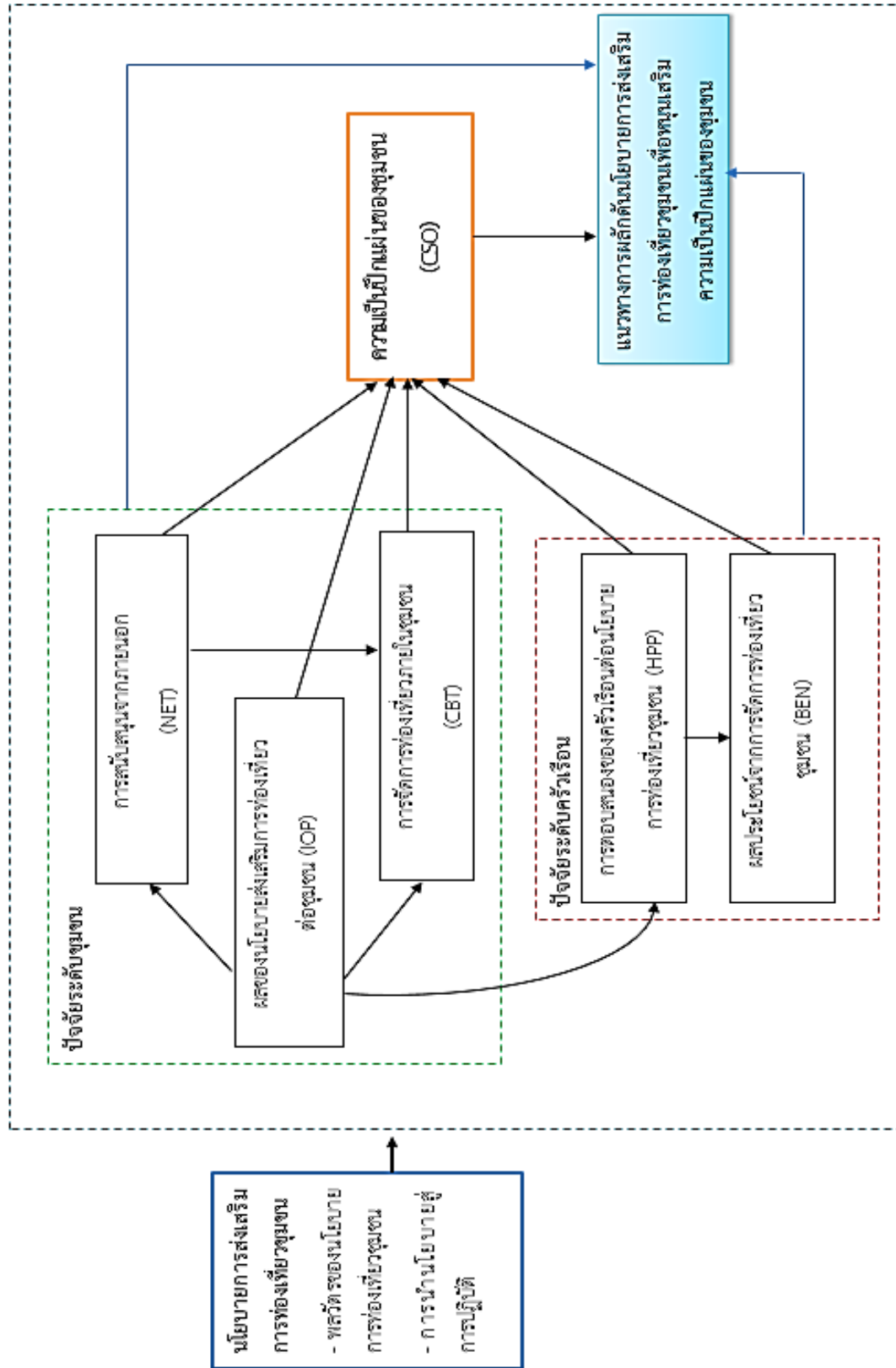
- รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (พิจารณาจากรูปแบบองค์กรท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน เช่น ในรูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ชมรม สมาคม กลุ่มสหกรณ์ เครือข่ายการท่องเที่ยว หรือในรูปแบบอื่นๆ)
- ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (พิจารณาจากการมีการจัดตั้งองค์กรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน การมีผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน การมีวัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ระเบียบในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของสมาชิกกลุ่ม ศักยภาพในการพึ่งตนเองและมีการเรียนรู้ในระดับสูง รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม)
- จำนวนนักท่องเที่ยว (พิจารณาจากปริมาณนักท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ย/ปี)
- ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (พิจารณาจากความพร้อมของชุมชนทั้งในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ด้านโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ มีคฤหาสน์ที่ท้องถิ่น และด้านระบบการจัดการและการประสานงาน)
- การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของผู้นำในการท่องเที่ยวในชุมชน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล)

ในภาพรวมสามารถสรุปได้ว่า จากปัจจัยระดับชุมชน และปัจจัยระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลมาจากปัจจัยเชิงนโยบายที่ได้รับอิทธิพลมาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนมีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนถูกนำไปสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน ซึ่งระดับการพัฒนาก็จะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ได้ส่งผลให้ปัจจัยด้านโครงสร้างระดับชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ผลของอิทธิพลนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวส่งผลโดยตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

และส่งผลโดยอ้อมผ่านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน และการเกิดผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่าความแตกต่างในโครงสร้างระดับชุมชนดังกล่าว มีอิทธิพลโดยตรงต่อปัจจัยระดับครัวเรือนเพราะส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งปัจจัยทั้งในระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนมีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านบวกและด้านลบ รวมทั้งส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชน แต่จากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธการท่องเที่ยวได้ ดังนั้น ชุมชนต้องมีการปรับตัวและหาแนวทางในการเสนอแนะนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่สามารถหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และลดผลกระทบที่จะเกิดต่อชุมชนในทุกด้านให้มากที่สุด ดังนั้น ในการศึกษาอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาและวิเคราะห์การก่อเกิดของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและการนำเอานโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติของประเทศไทย และศึกษาถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และศึกษาอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน เพื่อความชัดเจนยิ่งขึ้นจึงขอเสนอเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับโครงสร้างชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ดังนี้

แผนภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

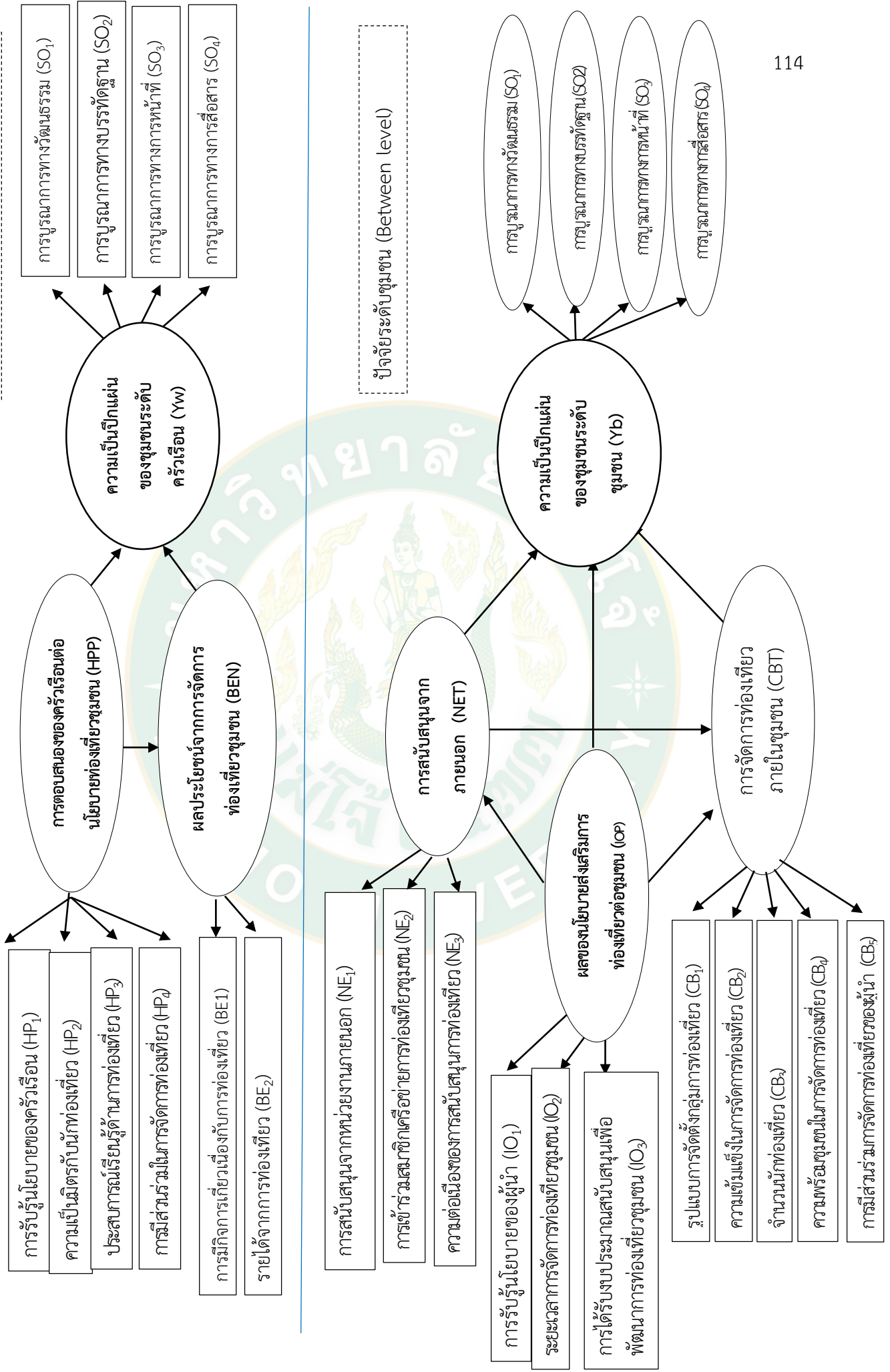
จากแผนภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (CSO) ถูกกำหนดโดยองค์ประกอบด้านนโยบาย คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) โดยส่งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อปัจจัยทั้งในระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือน โดยระดับชุมชนส่งอิทธิพลทางอ้อมผ่านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NET) และด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT)) ในขณะที่ในระดับครัวเรือนส่งผ่านองค์ประกอบด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับ (Multi-Level Causal Model)

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบทั้งหมดเป็นองค์ประกอบแฝงหรือตัวแปรแฝง (Latent Variable) ซึ่งในการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดตัวแปรวัด (Observe Variable) ในแต่ละองค์ประกอบได้ดังนี้

- ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (CSO) วัดจาก การบูรณาการทางวัฒนธรรม (SO₁) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (SO₂) การบูรณาการทางการหน้าที่ (SO₃) และการบูรณาการทางการสื่อสาร (SO₄)
- ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) วัดจาก การรับรู้นโยบายของผู้นำ (IO₁) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂) และการได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂)
- การสนับสนุนจากภายนอก (NET) วัดจาก การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE₁) และการเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE₂) และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE₃)
- การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) วัดจาก รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB₁) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB₂) จำนวนนักท่องเที่ยว (CB₃) ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB₄) และการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB₅)
- การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) วัดจาก การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP₁) ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (HP₂) ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (HP₃) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP₄)
- ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) วัดจาก การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว (BE₁) และรายได้จากการท่องเที่ยว (BE₂)

เพื่อให้สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจน จึงเขียนแผนภาพ หรือรูปแบบการวัดได้ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพ 2 โมเดลการวัด (Measurement Model)

สมมติฐานในการวิจัย

การศึกษาอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย โดยการวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนจากการบูรณาการ 4 มิติ คือ (1) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (2) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (3) การบูรณาการทางการหน้าที่ และ (4) การบูรณาการทางการสื่อสาร ซึ่งนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน เป็นตัวแปรที่คาดว่าจะมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนั้นสมมติฐานในการวิจัยจึงมี ดังนี้

1. ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวเป็นผลรวมของความรู้สึกร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม การบูรณาการทางบรรทัดฐาน การบูรณาการทางการหน้าที่ และการบูรณาการทางการสื่อสารของครัวเรือนในชุมชน

2. โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ปัจจัยในระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชนมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดย

3.1 ในระดับครัวเรือน

ปัจจัยด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน และปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยปัจจัยด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

3.2 ในระดับชุมชน

ปัจจัยด้านผลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสนับสนุนภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยปัจจัยด้านผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านการสนับสนุนจากภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภายนอกมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ในขณะที่ปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย 2) ศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย 3) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 4) ศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว และ 5) เสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลและใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสานทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการศึกษารายกรณี (Case Study) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured-Interview) รวมถึงการประชุมกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) เพื่อร่วมกันหาแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และเนื่องจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอันเป็นผลมาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน มีทั้งปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชน เพราะการจัดการท่องเที่ยวในระดับครัวเรือน ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเชิงนโยบายที่ส่งผลผ่านการจัดการในระดับชุมชน ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถสะท้อนถึงอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ชัดเจนมากขึ้น จึงมีการวิเคราะห์หน่วยการศึกษาใน 2 ระดับ คือ ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน นำไปสู่การออกแบบการวิจัยและกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

การดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบการวิจัยเพื่อศึกษาการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธี ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเริ่มศึกษาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2525-2519) โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2540) ซึ่งเป็นแผนที่อยู่ในระยะเริ่มที่มีการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง และทำการศึกษาจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ แผนการพัฒนาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) รวมทั้งศึกษาจากเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยครอบคลุมในประเด็นการก่อเกิดของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย รวมไปถึงรูปแบบของการนำเอานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลถึงการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนที่เกิดจากการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น

นอกจากนั้น ได้ทำการศึกษากรณี (Case Study) ชุมชนท่องเที่ยว 2 ชุมชน โดยเลือกจากชุมชนที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จ กับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกในประเด็นการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การนำนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมาสู่การปฏิบัติในชุมชน และผลจากการนำเอานโยบายการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยทำการศึกษากรณีศึกษาจากชุมชนท่องเที่ยว โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประธานกลุ่มท่องเที่ยวในชุมชน และหัวหน้าครัวเรือนในชุมชน

หลังจากศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากงานเขียน หนังสือ เอกสารและงานวิจัย และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured-Interview) แล้วในลำดับต่อมา ผู้ศึกษาก็จะนำเอาข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาทำการวิเคราะห์ การก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การนำนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมาสู่การปฏิบัติ และผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจัดทำรายงานวิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison) และสรุปความเชื่อมโยง (Inductive Method) พร้อมรายงานผลการศึกษาเกี่ยวกับการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

การดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบการวิจัยเพื่อศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเพื่อศึกษาถึงอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมีอิทธิพลและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระดับชุมชน และส่งผลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติของประชาชนในชุมชนในระดับครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือนนี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือความเป็นปึกแผ่นของชุมชนด้วย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน อันเป็นผลมาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน มีทั้งปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชน ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สามารถสะท้อนถึงอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ชัดเจนมากขึ้น จึงมีการวิเคราะห์หน่วยการศึกษาใน 2 ระดับ คือ ปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชน ที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ครัวเรือนและชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย จากการศึกษาฐานข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนพบว่า จากฐานข้อมูลของกรมการท่องเที่ยวชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีจำนวน 55 ชุมชน (กรมการท่องเที่ยว, 2560) จากฐานข้อมูลของศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า มีจำนวน 19 ชุมชน (ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559) และจากฐานข้อมูลของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบว่า มีจำนวน 19 ชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559) ชุมชนท่องเที่ยวในเครือข่ายขององค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อพท.) 4 ชุมชน (องค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (อพท.), 2559) และชุมชนท่องเที่ยวจากฐานข้อมูลของกรมพัฒนาชุมชน มีจำนวน 10 ชุมชน (กรมพัฒนาชุมชน, 2560) แต่เมื่อทำการสังเคราะห์จากฐานข้อมูลทั้งหมดแล้วพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีจำนวนทั้งหมด

88 ชุมชน โดยในการศึกษารั้งนี้ประชากรที่จะทำการศึกษา จึงได้แก่ ชุมชนท่องเที่ยว 88 ชุมชนทั่วภาคเหนือตอนบน โดยศึกษาจาก 2 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน

ขนาดกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาถึงอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งมีการวิเคราะห์หน่วยการศึกษาใน 2 ระดับ คือ ปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชน ดังนั้น ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้ จึงมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ดังนี้

ขนาดกลุ่มตัวอย่างของหน่วยวิเคราะห์ระดับชุมชน

จากจำนวนประชากรชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือ จำนวน 88 ชุมชน ได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการวิเคราะห์อำนาจในการทดสอบ (Power of Test) ด้วยโปรแกรม G*Power (J. Cohen, 1988) โดยกำหนดสถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และขนาดนัยสำคัญการทดสอบที่ระดับ 0.05 โดยกำหนด Effect Size Conventions $f^2 = 0.15$, ∞ err prob= 0.01 และ ค่า Power $(1 - \beta \text{ err prob}) = 0.118831$ ซึ่งจากการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม รวม 56 ชุมชน โดยกระจายตามสัดส่วน แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กลุ่มตัวอย่างชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ประเทศไทย

ลำดับ ที่	จังหวัด	ชุมชนท่องเที่ยว		
		จำนวนประชากร (ชุมชน)	เทียบสัดส่วน	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง (ชุมชน)
1	เชียงใหม่	24	15.27	15
2	ลำพูน	6	3.81	4
3	ลำปาง	5	3.18	3
4	แม่ฮ่องสอน	14	8.90	9
5	เชียงราย	15	9.54	10
6	พะเยา	16	10.18	10
7	แพร่	3	1.90	2
8	น่าน	5	3.18	3
	รวมทั้งหมด	88		56

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่าได้จากชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ประเทศไทย จำนวน 88 ชุมชน เมื่อทำการเทียบสัดส่วนให้ได้จำนวนตามขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม และทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากจากชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างครบจำนวน 56 ชุมชน

ขนาดกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่างของหน่วยการวิเคราะห์ระดับครัวเรือน

จากจำนวนประชากรครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จำนวน 88 ชุมชน ได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการวิเคราะห์อำนาจในการทดสอบ (Power of Test) ด้วยโปรแกรม G*Power (J. Cohen, 1988) โดยกำหนดสถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และขนาดนัยสำคัญการทดสอบที่ระดับ 0.05 โดยกำหนด Effect Size Conventions $f^2 = 0.02$, ∞ err prob = 0.05 และ ค่า Power ($1 - \beta$ err prob) = 0.95 ซึ่งจากการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมรวม 652 ครัวเรือน

ภายหลังจากที่ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมแล้ว เมื่อทำการคำนวณค่าเทียบกับจำนวนชุมชน 56 ชุมชน แล้วนั้น พบว่าในแต่ละชุมชนจะทำการเก็บกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนจำนวน $(652/56 = 11.64)$ หรือ 12 ครัวเรือนต่อชุมชน รวมทั้งหมด 672 ครัวเรือน โดยทำการสุ่มแบบเจาะจง เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนที่เป็นกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในชุมชน และกลุ่มที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยกำหนด ดังนี้

1. กลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ ครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ค้าขาย มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จำนวน 6 ครัวเรือน
2. กลุ่มที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ สมาชิกในชุมชนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมหรือได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว จำนวน 6 ครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม ผลการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างทำให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างสอดคล้องกับหลักการใช้สถิติการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structure Equation Model) ซึ่งกำหนดว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างควรมีขนาดไม่น้อยกว่า 20 เท่า ของตัวแปรทำนายหรือตัวแปรสังเกตได้ (Velicer Ding, and Harlow, 1995: 119-143) เนื่องจากขนาดตัวอย่างมีขนาดใหญ่ จึงมีโอกาที่ตัวแปรจะมีการแจกแจงเป็นปกติมากกว่าตัวอย่างที่น้อยกว่า ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้จำนวนทั้งหมด 21 ตัวแปร จึงควรมีกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า 420 หน่วย ซึ่งจากการคำนวณได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม ด้วยโปรแกรม G*Power ข้างต้น ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม 652 ครัวเรือน และทำการเก็บจริงทั้งหมด 672 ครัวเรือน (12 ครัวเรือน ต่อ 1 ชุมชน)

เครื่องมือและการพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชน อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน มีทั้งปัจจัยระดับครัวเรือน และปัจจัยระดับชุมชน ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีการศึกษาจากหน่วยการวิเคราะห์ใน 2 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน และระดับชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงมี 2 ชุด ดังนี้

1. การศึกษาระดับครัวเรือน

จากการทบทวนทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความเป็นปีกแผ่นทางสังคม นโยบายการท่องเที่ยวชุมชน ปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลความเป็นปีกแผ่นของชุมชน พบว่ามีตัวแปรที่น่าสนใจทั้งตัวแปรปัจจัยระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่ได้รับอิทธิพลจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติในระดับครัวเรือนในเรื่องของการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งตัวแปรในระดับครัวเรือนใช้ในงานวิจัยนี้ มีทั้งหมด 8 ตัวแปร ได้แก่

1.1 ตัวแปรแฝง ได้แก่

1.1.1 การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว ดังนี้ (1) การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP₁) (2) ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (HP₂) ประสิทธิภาพเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (HP₃) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP₄)

1.1.2 ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัว คือ การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว (BE₁) รายได้จากการท่องเที่ยว (BE₂)

สำหรับผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามในการวิจัยของหน่วยในการศึกษาระดับครัวเรือนนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว จากขนาดกลุ่มตัว 672 ครัวเรือน โดยเก็บข้อมูลจากครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวตัวอย่าง 56 ชุมชน ชุมชนละ 12 ครัวเรือน รวมทั้งหมด 672 ครัวเรือน

ในการศึกษาหน่วยการศึกษาในระดับครัวเรือนนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลปัจจัยระดับครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว และความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งสร้างขึ้นมาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสร้างเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยประเด็นหลักในแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน (เพศ และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน) ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของครัวเรือน (ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดย

ชุมชนของครัวเรือน รายได้จากการท่องเที่ยวของครัวเรือน) การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือน การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน และการวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

โดยสอบถามหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลได้ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของครัวเรือน

ตอนที่ 3 การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน

ตอนที่ 4 ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือน

ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน

ตอนที่ 6 ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ในตอนที่ 3-6 เป็นแบบวัดเป็นมาตราส่วนประเมินค่าแบบ Likert Scale เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ระดับ ได้แก่

มากที่สุด	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	5
มาก	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	4
ปานกลาง	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	3
น้อย	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	2
น้อยที่สุด	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	1

2. การศึกษาระดับชุมชน

จากการทบทวนทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน ปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลความเป็นปึกแผ่นของชุมชน พบว่ามีตัวแปรในระดับชุมชนที่ส่งผลต่อการประพฤติปฏิบัติในระดับครัวเรือนในเรื่องของการท่องเที่ยว และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งตัวแปรในระดับชุมชนที่ใช้ในงานวิจัยนี้ มีทั้งหมด 14 ตัวแปร ได้แก่

2.1 ตัวแปรแฝงภายนอก ได้แก่ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว ดังนี้ (1) การรับรู้นโยบายของผู้นำ (IO₁) (2) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂) และ (3) การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₃)

2.2 ตัวแปรแฝงภายใน ได้แก่

2.2.1 การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว ดังนี้ (1) การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE₁) การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE₂) และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE₃)

2.2.2 การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัว ดังนี้ (1) รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB₁) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB₂) จำนวนนักท่องเที่ยว (CB₃) ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB₄) และการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB₅)

สำหรับผู้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามในการวิจัยของหน่วยในการศึกษาระดับชุมชนนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็น ผู้นำชุมชน หรือประธานกลุ่มท่องเที่ยว หรือบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลของชุมชน และข้อมูลที่สะท้อนถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมไปถึงข้อมูลอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายที่เกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งหมด 56 ชุมชน

ในการศึกษาหน่วยการศึกษาในระดับชุมชนนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม (Questionnaires) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งสร้างขึ้นมาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสร้างเป็นแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง โดยประเด็นหลักในแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน (ชื่อชุมชน จำนวนสมาชิกในชุมชน เพศ อายุ ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชน พื้นที่ และสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชน) ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน (รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชน ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน งบประมาณที่ได้รับสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวในชุมชน การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ความต่อเนื่องของการได้รับการสนับสนุน และการเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน) การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โดยสอบถามผู้นำชุมชน หรือประธานกลุ่มท่องเที่ยว หรือบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

ตอนที่ 3 การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน

ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน

ตอนที่ 5 ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ตอนที่ 6 ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ในตอนที 3-6 เป็นแบบวัดเป็นมาตรฐานประเมินค่าแบบ Likert Scale เป็นข้อคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยตัวเลือก 5 ระดับ ได้แก่

มากที่สุด	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	5
มาก	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	4
ปานกลาง	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	3
น้อย	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	2
น้อยที่สุด	มีน้ำหนักคะแนนเท่ากับ	1

การพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

การทำวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaires) ประกอบไปด้วยแบบสอบถาม 2 ชุด ได้แก่ ชุดสำหรับหน่วยการศึกษาในระดับคร้วเรือน ประกอบไปด้วยข้อคำถาม 6 ตอน และชุดสำหรับหน่วยการศึกษาในระดับชุมชน ประกอบไปด้วยข้อคำถาม 6 ตอน เพื่อให้เกิดความตรง (Valid) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือที่ใช้ ในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างเครื่องมือสำหรับหน่วยการศึกษาระดับคร้วเรือน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือสำหรับหน่วยการศึกษาระดับชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครื่องมือวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือขั้นตอนที่ 1 และ 2 สำหรับหน่วยการศึกษาระดับคร้วเรือน แบบวัดตัวแปรระดับคร้วเรือน คือ การรับรู้นโยบายของคร้วเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของคร้วเรือน การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของคร้วเรือน และแบบวัดตัวแปรระดับชุมชน คือ การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน มีวิธีการดังนี้

- 1.1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในแต่ละตัวแปร แล้วนำมาสังเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิด และตัวแปรของการวิจัย
- 1.2 สร้างข้อคำถามของแต่ละตัวแปรตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และสอดคล้องกับนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ
- 1.3 สร้างเครื่องมือแบบสอบถาม
- 1.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบแนะนำและปรับปรุงแก้ไข

- 1.5 นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบแก้ไขความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นผู้วิจัยทำการนำมาปรับปรุงแก้ไข
- 1.6 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับชุมชนท่องเที่ยวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ครัวเรือน และนำมาวิเคราะห์โดยหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) โดยเครื่องมือได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเกิน 0.70 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น (Lee. J. Cronbach, 1990: 204) จากนั้นนำผลการวิเคราะห์มาประกอบการพิจารณาเพื่อจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูล ซึ่งค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

ตัวแปร	ลักษณะเครื่องมือ	ค่าความเชื่อมั่น
เครื่องมือการวิจัยในระดับครัวเรือน		
การรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน	ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)	0.90
ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือน	ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)	0.89
การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน	ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)	0.95
เครื่องมือการวิจัยในระดับชุมชน		
การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน	ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)	0.95
การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน	ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)	0.97
ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน	ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)	0.91
ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	ประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale)	0.96

- 1.7 ทำการวิเคราะห์ทางสถิติในการคัดเลือกองค์ประกอบและตัวแปรที่เหมาะสมของแบบวัดในแต่ละตัวแปรแฝง โดยใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อยืนยันความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งผลการทดสอบพบว่า แบบสอบถามมีความตรงเชิงโครงสร้างสูงเพราะตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variable) มีความสัมพันธ์ร่วมกันสูง (Common Factor Variance)

โดยในขั้นตอนนี้จะปรากฏในแบบสอบถามของหน่วยการศึกษาระดับชุมชน ตอนที่ 3-6 และแบบสอบถามของหน่วยการศึกษาระดับครัวเรือน ตอนที่ 3-5

2. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในขั้นตอนที่ 3 การสร้างเครื่องมือวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งวัดจากการตระหนักรู้ของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

2.1 ศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) แล้วนำมาสังเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อกำหนดตัวแปรของการวิจัย ซึ่งได้องค์ประกอบของความเป็นปึกแผ่นของชุมชน 4 องค์ประกอบ คือ การบูรณาการทางวัฒนธรรม การบูรณาการทางบรรทัดฐาน การบูรณาการทางการหน้าที่ และการบูรณาการทางการสื่อสาร

2.2 สร้างข้อคำถามแยกตาม 4 องค์ประกอบ ของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามกรอบแนวคิดของการวิจัย และสอดคล้องกับนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ จากนั้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแนะนำและปรับปรุงแก้ไข และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาตรวจสอบแก้ไขความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity)

2.3 นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง 30 ครัวเรือน และนำมาวิเคราะห์โดยหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) โดยเครื่องมือวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.930 หลังจากนั้นผู้วิจัยจะทำการปรับปรุงและจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลกลับมา ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ทางสถิติในการคัดเลือกองค์ประกอบและตัวแปรที่เหมาะสมของแบบวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อให้ได้ข้อคำถามบางข้อที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำหรือข้อคำถามที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และทำการตัดข้อคำถามนั้นออก จากนั้นข้อคำถามที่เหลือก็จะเป็ข้อคำถามแบบวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามหลักทฤษฎี

โดยในขั้นตอนนี้จะปรากฏในแบบสอบถามของหน่วยการศึกษาระดับครัวเรือน

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาชั้นตอนนี้ ดำเนินการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มแรก คือ หน่วยการวิเคราะห์ระดับครัวเรือน ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว เพื่อศึกษาถึงปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับครัวเรือน โดยทำการศึกษาถึงการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายส่งเสริมท่องเที่ยวชุมชน จากการรับรู้นโยบายของหัวหน้าครัวเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน รวมไปถึงการตระหนักถึงของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวต่อความรู้สึกถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

2. กลุ่มที่สอง คือ หน่วยการวิเคราะห์ระดับชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน หรือประธานกลุ่มท่องเที่ยว หรือบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลของชุมชน และข้อมูลที่สะท้อนถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมไปถึงข้อมูลปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับชุมชน ประกอบด้วย อิทธิพลนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

3. การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) สอบถามหน่วยการศึกษาในระดับครัวเรือน โดยสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว เพื่อเก็บข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของครัวเรือน การรับรู้ของครัวเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือน การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน และการวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน นอกจากนี้ ยังใช้แบบสอบถามสอบถามหน่วยการศึกษาในระดับชุมชน โดยสอบถามจากผู้นำชุมชน หรือผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลที่เป็นภาพรวมของชุมชน ทั้งในเรื่องของ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน การรับรู้ของครัวเรือนต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้นำ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับชุมชนด้วยตนเอง ส่วนในระดับครัวเรือนมีผู้ช่วยเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับแบบสอบถามการวิจัยก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนที่ 2 นี้ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะทำการสังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อยืนยันผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลหน่วยการศึกษาระดับครัวเรือน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน (เพศ และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของ

คร้วเรือน) ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของคร้วเรือน (ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของคร้วเรือน รายได้จากการท่องเที่ยวของคร้วเรือน) การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าคร้วเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของคร้วเรือน การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของคร้วเรือน และการวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผู้วิจัยทำการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ด้วยโปรแกรม SPSS (Statistics Package for the Social Sciences) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8

2. การวิเคราะห์ข้อมูลหน่วยการศึกษาระดับชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของชุมชน (จำนวนสมาชิกในชุมชน, เพศ อายุ ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชน, พื้นที่ และสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชน) ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน (รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชน, ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน, งบประมาณที่ได้รับสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว, จำนวนนักท่องเที่ยวในชุมชน, การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ความต่อเนื่องของการได้รับการสนับสนุน และการเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน) การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้วิจัยจะใช้การหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ด้วยโปรแกรม SPSS (Statistics Package for the Social Sciences) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหน่วยการศึกษาระดับคร้วเรือน และระดับชุมชน ในการหาค่าเฉลี่ย มีการแปลผลค่าเฉลี่ยที่ได้ ดังนี้

การแปลผล

สูตรหาระดับขั้น

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วง}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

ดังนั้นระดับจึงแบ่งตามระดับดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00	หมายความว่า	มากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20	หมายความว่า	มาก
คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40	หมายความว่า	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60	หมายความว่า	น้อย
คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80	หมายความว่า	น้อยที่สุด

3. การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบาย ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ (The Multilevel Structural Equation Model: MSEM) และนำมาสร้างเป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship Model) โดยการใช้โปรแกรม Mplus Version 8

สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

ในกรณีศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่ส่งผลต่อความ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยปัจจัยที่ศึกษาทุกตัวในแบบจำลองเชิงสาเหตุ (Causal Relationship Model) เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variables) ซึ่งในการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) ได้วัดหรือสังเกตจากตัวแปรสังเกต (Observed Variables) โดยความเป็นปึกแผ่น ของชุมชน (CSO) วัดจาก การบูรณาการทางวัฒนธรรม (SO₁) การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (SO₂) การบูรณาการทางการหน้าที่ (SO₃) และการบูรณาการทางการสื่อสาร (SO₄) และปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่

- ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) วัดจาก การรับรู้ นโยบายของผู้นำ (IO₁) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂) และการได้รับงบประมาณ สนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₃)
- การสนับสนุนจากภายนอก (NET) วัดจาก การสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอก (NE₁) และการเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE₂) และความต่อเนื่องของ การสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE₃)
- การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) วัดจาก รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการ ท่องเที่ยว (CB₁) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB₂) จำนวนนักท่องเที่ยว (CB₃) ความพร้อมชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยว (CB₄) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB₅)
- การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) วัดจาก การรับรู้ นโยบายของครัวเรือน (HP₁) ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (HP₂) ประสบการณ์เรียนรู้ด้าน การท่องเที่ยว (HP₃) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP₄)
- ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) วัดจากการมีกิจการ เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว (BE₁) และรายได้จากการท่องเที่ยว (BE₂)

สถิติในการวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ซึ่งมีดัชนีที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนี้

1) ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-square Statistics) เป็นค่าสถิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยภาพรวม ค่าไค-สแควร์ โดยมีสมมติฐานการทดสอบ คือ $H_0 = S = \sum$ เมื่อ S แทนเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ และ \sum แทนเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของตัวแปรสังเกตได้ที่ประมาณมาจากรูปแบบ ถ้าค่าไค-สแควร์ไม่มีนัยสำคัญ แสดงว่าเมทริกซ์ความแปรปรวนทั้งสองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งก็หมายความว่ารูปแบบที่ทดสอบมีความกลมกลืนกัน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากฟังก์ชันความกลมกลืนที่มีค่าเป็น 0 กล่าวคือ ถ้าค่าไค-สแควร์ มีค่าต่ำมากหรือมีค่าเท่ากับค่าองศาความเป็นอิสระจะยิ่งดี แสดงว่ารูปแบบสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Bollen, 1989: 278; Diamantopoulos and Siguaw, 2000: 98) ค่าสถิติไค-สแควร์ขึ้นอยู่กับความโด่ง ความเบ้ และยังขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ถ้ากลุ่มตัวอย่างยิ่งใหญ่มาก ค่าไค-สแควร์ก็จะยิ่งสูงมากจนอาจทำให้สรุปผลได้ไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงแก้ไขโดยการพิจารณาค่าไค-สแควร์สัมพันธ์ (χ^2/df) ซึ่งควรมีค่าน้อยกว่า 2.00

2) ดัชนีความกลมกลืนเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index: CFI) เป็นดัชนีที่พัฒนาขึ้นโดย (Bollen, 1989) คำนวณจากค่าสถิติไค-สแควร์ ที่มีการแจกแจงแบบ Non-central Distribution มีค่าอยู่ระหว่าง 0-1 ยิ่งค่าเข้าใกล้ 1 ก็ยิ่งแสดงว่ารูปแบบมีความกลมกลืนกับรูปแบบฐานเกณฑ์ที่นิยมใช้ คือ รูปแบบที่มีความกลมกลืนควรมีค่า CFI ไม่ต่ำกว่า 0.90

3) ดัชนี TLI เป็นดัชนีที่บอกว่ารูปแบบที่นำมาตรวจสอบดีกว่ารูปแบบที่ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันเลย (Baseline Model) หรือรูปแบบอิสระ (Independence Model) ค่าของดัชนีเหล่านี้มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 ค่า TLI ที่ดีควรมีค่า 0.90 ขึ้นไป (Kaplan, 2000: 110; Diamantopoulos and Siguaw, 2000: 88)

TLI คำนวณได้จากสูตร

$$TLI = \frac{x^2/df(Null Model) - x^2/df(Proposed Model)}{\frac{x^2}{df}(Null Model) - 1}$$

ค่า TLI แปรผันตามค่าเฉลี่ยความสัมพันธ์ของข้อมูล และมีค่ามากกว่า 1 ได้

4) ดัชนีรากที่สองของค่าเฉลี่ยความคาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เป็นดัชนีที่พัฒนาขึ้นโดย (Steiger, 1990) โดย

RMSEA เป็นดัชนีที่สร้างขึ้นจากสถิติไค-สแควร์ที่มีการแจกแจงแบบ Non-Central Distribution ใช้ทดสอบสมมติฐาน

$$H_0 : S = \Sigma$$

แต่นำค่าองศาความเป็นอิสระมาปรับแก้ โดยมีสูตรการคำนวณ ดังนี้

$$RMSEA = (F0/df)^2$$

เมื่อ F0 คือ Population Discrepancy Function Value หรือค่าฟังก์ชันความกลมกลืนเมื่อรูปแบบสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้า F0 เท่ากับศูนย์ ค่า RMSEA จะเท่ากับศูนย์ แสดงว่ารูปแบบสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก

ซึ่ง Diamantopoulos and Sigauw (2000: 85) เสนอว่าค่า RMSEA ที่ดีมากๆ ควรมีค่าน้อยกว่า 0.05 หากค่า RMSEA ระหว่าง 0.05-0.08 หมายถึง รูปแบบค่อนข้างสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และค่าระหว่าง 0.08-0.10 หมายถึง รูปแบบสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์เล็กน้อย และค่าที่มากกว่า 0.10 แสดงว่ารูปแบบยังไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Brown and Cudeck, 1993) ได้เสนอเกณฑ์การตัดสินใจไว้ว่า รูปแบบที่มีความกลมกลืนควรมีค่า RMSEA ไม่เกินกว่า 0.05

5) ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนในรูปความคลาดเคลื่อน (Standardized Root Mean Square Residual: SRMR) เป็นการวัดความสอดคล้องกลมกลืนแบบสัมบูรณ์ ซึ่งศึกษาความแตกต่างมาตรฐานระหว่าง S กับ Σ ซึ่งค่า SRMR มีแนวโน้มที่จะเล็กลงเมื่อขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้น และเมื่อจำนวนของพารามิเตอร์ในรูปแบบเพิ่มขึ้น ถ้าค่า SRMR เป็นศูนย์ แสดงว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์พอดี ส่วนค่า SRMR ที่น้อยกว่า 0.08 โดยทั่วไปถือว่ารูปแบบดี (Hu and Bentler, 1999) แต่สำหรับ Diamantopoulos and Sigauw (2000: 87) กล่าวว่าค่า SRMR ควรมีค่าน้อยกว่า 0.05 จึงจะสรุปได้ว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ใช้เกณฑ์ดัชนีดังนี้

ตารางที่ 4 เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ดัชนีความกลมกลืน		เกณฑ์	อ้างอิง
χ^2 -test		ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)	Diamantopoulos and Siguaw (2000: 83)
χ^2/df	< 2.00	สอดคล้องกลมกลืนดี	Bollen (1989: 278)
	2.00-5.00	สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้	Diamantopoulos and Siguaw (2000: 98)
CFI (Comparative Fit Index)	> 0.95	สอดคล้องกลมกลืนดี	Kaplan (2000: 110)
TLI	0.90-0.95	สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้	Diamantopoulos and Siguaw (2000: 88)
RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation)	< 0.05	สอดคล้องกลมกลืนดี	Diamantopoulos and Siguaw (2000: 85)
	0.05 - 0.08	สอดคล้องกลมกลืนพอใช้ได้	
	0.08 - 0.10	สอดคล้องกลมกลืนไม่ค่อยดี	
	> 0.10	สอดคล้องกลมกลืนไม่ดี	
SRMR (Standardized Root Mean Square Residual)	< 0.05		Diamantopoulos and Siguaw (2000: 88)
	< 0.08		Hu and Bentler (1999)

ที่มา: สุภมาศ อังศุโชติ และคณะ (2555: 12)

การดำเนินการวิจัยขั้นตอนที่ 3

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบการวิจัยเพื่อเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และ 2 ทั้งข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มาวิเคราะห์เนื้อหา และข้อมูลจากแบบสอบถามที่แปรผลแล้ว และสรุปประเด็นตามกรอบ จากนั้นสังเคราะห์และเรียบเรียงถึงลักษณะและระดับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว รวมทั้งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งปัจจัยในระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือน ที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อสังเคราะห์ให้เห็นถึง

ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว เพื่อนำผลการวิจัยประกอบในการวิเคราะห์เพื่อเสนอเป็นแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในระหว่างการรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยได้ดำเนินการยกร่างข้อเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างยั่งยืน

3. จัดการประชุมกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) เป็นการนำเอาผู้นำชุมชนประชาชนในชุมชนท่องเที่ยว นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เข้ามาพูดคุยเพื่อวิพากษ์แนวทางการผลักดันนโยบายที่ผู้วิจัยได้ทำการยกร่าง พร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นในประเด็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อร่วมกันหาแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน จากนั้นผู้วิจัยทำการสรุปผลข้อเสนอแนะในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อช่วยในการหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และทำการปรับปรุงเนื้อหาตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อช่วยในการหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่มีพลังเชิงนโยบาย สามารถผลักดันนโยบายให้เกิดขึ้นได้จริง

จากการดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอนข้างต้น มีเป้าหมายเพื่อตอบคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพรวมของวิธีดำเนินการวิจัย จึงสรุปให้เห็นถึงความสอดคล้องของคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงดังตารางที่ 5 ตารางที่ 5 ความสอดคล้องของคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

คำถามการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล
1. นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทยมีการก่อเกิดและมีพลวัตของนโยบายอย่างไร	1. เพื่อศึกษาการก่อเกิดและพลวัตของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย (การดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 1)	1. การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร (Documentary Research) 2. การสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured - Interview)	1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) 2. ตารางการสังเคราะห์เปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison)
2. ชุมชนท่องเที่ยวมี	2. เพื่อศึกษาความเป็น	แบบสอบถาม	1. การวิเคราะห์

คำถามการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล
ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากน้อยเพียงใด	ปึกแผ่นของชุมชนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย (การดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 2)	(Questionnaire)	สถิติเชิงพรรณนา 2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA)
3. โมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับข้อมูลเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกันหรือไม่	3. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนากับข้อมูลเชิงประจักษ์ (การดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 2)	แบบสอบถาม (Questionnaire)	1. การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา 2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) 3. การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ (The Multilevel Structural Equation Model: MSEM)
4. มีปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	4. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	แบบสอบถาม (Questionnaire)	1. การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา 2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis:

คำถามการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล
	(การดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 2)		CFA) 3. การวิเคราะห์ โมเดลสมการ โครงสร้างพหุระดับ (The Multilevel Structural Equation Model: MSEM)
5. แนวทางในการ ผลักดันนโยบายการ ส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนเพื่อช่วยในการหนุน เสริมความเป็นปึกแผ่น ของชุมชนควรมีลักษณะ อย่างไร	5. เพื่อเสนอแนวทาง การผลักดันนโยบายการ ส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชนเพื่อหนุนเสริมความ เป็นปึกแผ่นของชุมชน (การดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 3)	1. การศึกษาและวิเคราะห์ ข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร (Documentary Research) 2. ผลการวิจัยจากขั้นตอน ที่ 1 และ 2 3. การจัดการประชุม กลุ่มย่อย (Small Group Discussion)	1. การวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) 2. การสรุปประเด็น เพื่อสร้างแนว ทางการผลักดัน นโยบายฯ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย” ดำเนินการรวบรวมข้อมูลและใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสานทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured - Interview) รวมถึงการอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) เพื่อร่วมกันหาแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งผลการวิจัยนำเสนอเป็น 6 ตอน ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนและชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาคือความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ตอนที่ 4 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

ตอนที่ 5 ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

ตอนที่ 6 แนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งในโลกที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับต้นๆ ของโลก ดังนั้น รัฐบาลในทุกยุคทุกสมัยจึงมีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ และกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งนโยบายจากภาครัฐได้ออกมาในหลายรูปแบบ ทั้งนโยบายการสนับสนุนในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว สาธารณูปโภค นโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว นโยบายในการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว นโยบายด้านการตลาดในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงนโยบายในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ซึ่งการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และรองรับกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบการท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ที่มีชื่อเสียงในเมืองใหญ่ ไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณี วิถีชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวชุมชน ดังนั้น ในการนำเสนอในตอนแรกนี้จะนำเสนอถึงการก่อเกิดและพลวัตรของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยว่ามีจุดเริ่มต้นของนโยบายอย่างไร มีฐานคิดของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างไร และตัวนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมีพลวัตรของนโยบายในแต่ละยุคสมัยอย่างไร ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคมในรูปแบบใดบ้าง รวมทั้งนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทยมีการผลักดันนโยบายการสู่การปฏิบัติในรูปแบบใด เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงมิติของการพัฒนาของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน รูปแบบการนำเอานโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนที่เกิดจากการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนท้องถิ่น

1.1 การก่อเกิดของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย

นโยบายสาธารณะ (Public Policy) เมื่อกล่าวถึงคำนี้ ย่อมหมายถึงสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งตามนิยามความหมาย นโยบายสาธารณะ คือ สิ่งใดก็ตามที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ (Dye, 1978) นอกจากนี้ นโยบายสาธารณะยังหมายถึงอำนาจในการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าของสังคมทั้งหมด ซึ่งผู้ที่มีอำนาจในการจัดสรร คือ รัฐบาล และสิ่งที่รัฐบาลตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำเป็นผลมาจากการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าของสังคม (Easton, 1953: 129) นอกจากนี้ นโยบายสาธารณะยังหมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่รัฐจัดขึ้น หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือแนวทางปฏิบัติที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐได้กำหนดขึ้นเพื่อเจตนาในการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะ

สั้นและระยะยาว (วรเดช จันทรศร, 2547) ซึ่งในภาพรวม กล่าวได้ว่า นโยบายสาธารณะเป็นกิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ เป็นการใช้อำนาจของรัฐบาลในการจัดสรรกิจกรรมเพื่อตอบสนองค่านิยมของสังคม โดยเป็นชุดของการกระทำที่มีแบบแผน มีระบบ และกระบวนการอย่างชัดเจน กิจกรรมที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำต้องมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนจำนวนมาก เป็นกิจกรรมที่ต้องกระทำให้ปรากฏเป็นจริง มีผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญของสังคม และเป็นการเลือกที่จะกระทำโดยพิจารณาจากผลการวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดต่อทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

นโยบายต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทยในแต่ละยุคแต่ละสมัย ล้วนแล้วแต่สะท้อนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เพราะนโยบายที่ลงไปสู่ประชาชนมักจะเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ทั้งในด้านค่านิยมของสังคม การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพของประชาชน ซึ่งหากรัฐบาลสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก็จะทำให้รัฐบาลได้รับการยอมรับและได้รับความนิยมนอกจากประชาชนอย่างกว้างขวาง ได้รับความศรัทธาเชื่อถือจากประชาชน และมีผลในการส่งเสริมให้รัฐบาลได้ทำหน้าที่ในการบริหารประเทศต่อไปอีก หรือเรียกได้ว่านโยบายสาธารณะมีผลต่อการดำรงอยู่ของรัฐบาล

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นอีกหนึ่งนโยบายหนึ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญ เพราะจากตัวเลขสถิติการท่องเที่ยวของประเทศมีอัตราการเจริญเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้จากการท่องเที่ยวที่มีการเติบโตอย่างมากในทุกๆ ปี เป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้และสร้างงานสร้างอาชีพให้กับประเทศอย่างมหาศาล ซึ่งเมื่อก้าวถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ ประเทศไทยมีความชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมาตั้งแต่ก่อนการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 โดยได้เริ่มต้นขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ได้มีการศึกษากิจการท่องเที่ยว และได้ดำริที่จะส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างจริงจัง และได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการ กรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2502 โดยตัด “สำนักงานท่องเที่ยว” ออก แล้วจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การอิสระ เรียกว่า “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” มีชื่อย่อว่า “อ.ส.ท.” โดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2502 โดยองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่เดิมนั้นมีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง ณ เวลานั้นมีจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 1.10 ล้านคน สร้างรายได้สู่ประเทศ 3.99 ล้านบาท (ฝ่ายวิจัยธนาคารกรุงศรีอยุธยา, 2545) ซึ่งประเทศไทยได้พยายามพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและอุตสาหกรรมภาคบริการต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่คาดว่าจะเติบโตขึ้น

ต่อมาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของ อ.ส.ท. ให้มีขอบเขตการปฏิบัติงานกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการพัฒนา อนุรักษ์ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และการส่งเสริมเผยแพร่ จึงได้มีการนำเสนอร่างพระราชบัญญัติการ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้หน่วยงานการท่องเที่ยวของรัฐ มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบในการพัฒนาส่งเสริมเผยแพร่ และดำเนินกิจการเพื่อเป็นการริเริ่มให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนคุ้มครองให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผ่านการพิจารณาประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 96 ตอนที่ 72 วันที่ 4 พฤษภาคม 2522 จัดตั้ง “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” ขึ้น มีชื่อย่อว่า “ททท.” เพื่อให้เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประเทศ จึงกล่าวได้ว่าการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการยกระดับองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) ให้เป็น “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)” หรือ Tourism Authority of Thailand (TAT) โดยขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อทำหน้าที่ดำเนินนโยบายและส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548: 22) ซึ่งถือว่าการก่อตั้ง ททท. นี้ ทำให้การท่องเที่ยวมีการเติบโตอย่างชัดเจนและเรียกได้ว่าเป็น “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

นอกจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและขอบเขตขององค์การด้านการท่องเที่ยวแล้วนั้น ในด้านนโยบายยังมีการเริ่มบรรจุการพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เป็นครั้งแรก และโครงการรณรงค์และสนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เปิดตัวโครงการ “ปีท่องเที่ยวไทย” (Visit Thailand Year) ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างชัดเจน ซึ่งภายหลังจากนั้น จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยก็ได้มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ทำให้เริ่มมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศอย่างจริงจัง เพื่อนำรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศไทย และช่วยลดการขาดดุลของประเทศ และถือได้ว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตขึ้นไปพร้อมๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ที่ขณะนั้นมุ่งเน้นการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม สร้างงาน สร้างรายได้มากขึ้น ซึ่งทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศและผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ หรือ GDP เติบโตมากขึ้น ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับมีแนวทางหรือมีการกำหนดทิศทางในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมาโดยตลอด รวมไปถึงการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย ซึ่งสามารถสังเคราะห์แนวนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและพัฒนาการท่องเที่ยวของแผนที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เข้าสู่การท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนได้ดังนี้

ตารางที่ 6 การสังเคราะห์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ด้านนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน	หมายเหตุ
ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)	<ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนการรักษาคความมั่นคง - แก้ปัญหาเศรษฐกิจรัดตัว และเพิ่มรายได้ประชาชาติ ให้สอดคล้องกับทรัพยากรทางเศรษฐกิจ - แก้ไขปัญหาดุลการค้าและเงิน - รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ - ยกระดับรายได้และระดับการครองชีพของประชาชน - ในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น - ขยายบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงประชาชนส่วนรวม - การลดอัตราเพิ่มของประชากร - ยกระดับการมีงานทำ 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำแผนหลักการพัฒนการท่องเที่ยว - ส่งเสริมส่วนราชการและเอกชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศ - ประสานงานและแก้ไขข้อบกพร่องและข้อบังคับที่ล้าสมัย - ให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว - ส่งเสริมการขยายบริเวณในท้องถิ่น - รักษาความสะอาด - สนับสนุนความร่วมมือแคว้นสหกิจ - เอกชน แนะนำนักท่องเที่ยว และฝึกอบรมเจ้าหน้าที่มีคุณสมบัติและบริการเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวต่างๆ - **องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย <u>140</u> - <u>ด้านบาท</u> 	<p>มุ่งในเรื่องของการพัฒนาแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยว และเตรียมความพร้อม ทั้งในด้าน การพัฒนาตัวแหล่งท่องเที่ยว ท่องเที่ยว ข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวกับบริการการท่องเที่ยว การเตรียมพร้อมบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และการ การประสานกับภาคเอกชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อ ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยือนยังประเทศไทย เป็นหลัก เพื่อกระตุ้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจในประเทศในภาพรวม</p>	<p>มีการเริ่มบรรจุการพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนฯ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เป็นครั้งแรก นโยบายของรัฐบาลในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 3 นี้ เริ่มเห็นได้ว่าให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวได้เจริญก้าวหน้าจนกลายเป็นธุรกิจที่สำคัญในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนของรัฐและของเอกชน ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ของชาติ และเป็นภาคอเนกประสงค์ของเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไปพร้อมๆ กัน</p>

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว	หมายเหตุ
ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)	<p>เร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ</p> <p>ลดช่องว่างในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่ประชาชนให้ลดน้อยลง</p> <p>ปรับปรุงคุณภาพของประชากร ตลอดจนการเพิ่มการจ้างงานในประเทศ</p> <p>เร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหารทรัพยากร ตลอดจนสิ่งแวดล้อมของชาติ</p> <p>สนับสนุนขีดความสามารถในการป้องกันประเทศและแก้ปัญหาในบางพื้นที่เพื่อความมั่นคง</p>	<p>เน้นเพิ่มรายได้เงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยว</p> <p>การส่งเสริมการท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญท่องเที่ยวเดิมและใหม่ - การจัดประชุมคนชาติไม่แยก - สนับสนุนคนไทยเที่ยวในประเทศ - พัฒนาระบบการขนส่ง - ส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ <p>การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดลำดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว - กำหนดหลักการในการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะแหล่งขึ้นให้สอดคล้องกับการพัฒนาในสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง - ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในด้านการลงทุน สิ่งอำนวยความสะดวก 	<p>มุ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมและแหล่งใหม่ สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบขนส่ง และเตรียมความพร้อมบุคลากรด้านท่องเที่ยว</p> <p>ประสานภาคเอกชนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อดูพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีประเทศไทย นอกจากนั้นมุ่งเน้นสนับสนุนคนไทยเที่ยวในประเทศ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและลดการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ และเริ่มให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว</p> <p>มี ส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว</p> <p>พัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน แต่เป็นการผลิตสินค้าเพื่อการเป็นของที่ระลึกมากกว่า</p>	<p>จากปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงิน และการขยายตัวของการท่องเที่ยว ทำให้แผนพัฒนาฉบับที่ 4 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมากขึ้น เห็นได้จากการจัดสรรงบประมาณที่มากขึ้นในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว</p> <p>การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ สนับสนุนให้คนไทยเที่ยวในประเทศ และเริ่มให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว</p> <p>การลงทุนในภาคเอกชนเพิ่มขึ้น การควบคุมการลงทุนมีปัญหาอีก ทั้งกฎหมายยังไม่อำนาจในการควบคุมจริงจัง ซึ่งไม่ทันกับการขยายตัวในด้านการท่องเที่ยวและส่งผลเสียแก่สภาพแวดล้อม</p>	

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	หมายเหตุ
		<p>ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และสนับสนุนให้มีสถาบันหรือสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาคหรือท้องถิ่น</p> <p>การจัดรูปธุรกิจต่างๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงหน่วยงานด้านแหล่งท่องเที่ยว - จัดให้มีกฎหมายแม่บทของการท่องเที่ยวขึ้นโดยเฉพาะ - ส่งเสริมการรวมตัวของเอกชนเพื่อความคล่องตัวในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ <p>การยกมาตรฐานกำลังคนในธุรกิจท่องเที่ยว</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีการวางแผนเพื่อพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการ โดยเฉพาะในธุรกิจโรงแรมและมัคคุเทศก์ <p>งบประมาณ 645 ล้านบาท</p>		

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการลงทุนที่เกี่ยวข้อง	นโยบายส่งเสริมการลงทุนที่เกี่ยวข้อง	นโยบายส่งเสริมการลงทุนที่เกี่ยวข้อง	หมายเหตุ
ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) แห่งชาติ	ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่จะก่อให้เกิดความปรองดองไม่ว่า - พื้นฐานเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ (เร่งระดมเงินออม, สร้างวิสัยทัศน์ทางเศรษฐกิจและการเงิน และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของประเทศ) - ปรับโครงสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ - การพัฒนาโครงสร้างและกระจายบริการทางสังคม - แก้ไขความยากจนในชนบท - ประสานการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติ - ปฏิรูประบบบริหารงานพัฒนาของรัฐและกระจายสินทรัพย์	ส่งเสริมให้นักลงทุนต่างชาติ เดินทางมาประเทศไทยมากขึ้น และเดินทางมาวันและใช้จ่ายมากขึ้น 1) ปรับการตลาดให้ทันสมัย 2) เผยแพร่ให้ความรู้เรื่องอนุรักษทรัพย์การรวมชาติ/ศิลปวัฒนธรรม 3) จัดศูนย์ประสานและติดตามข่าวที่จะกระหอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 4) ใช้มาตรการระลอกการเดินทางไปเที่ยวต่างประเทศของคนไทย และดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างประเทศให้มาท่องเที่ยวยังประเทศไทย	- ส่งเสริมให้นักลงทุนต่างชาติเดินทางมาประเทศไทยมากขึ้น และเดินทางมาวันและใช้จ่ายมากขึ้น 1) ปรับการตลาดให้ทันสมัย 2) เผยแพร่ให้ความรู้เรื่องอนุรักษทรัพย์การรวมชาติ/ศิลปวัฒนธรรม 3) จัดศูนย์ประสานและติดตามข่าวที่จะกระหอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 4) ใช้มาตรการระลอกการเดินทางไปเที่ยวต่างประเทศของคนไทย และดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างประเทศให้มาท่องเที่ยวยังประเทศไทย - ส่งเสริมการลงทุนทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	ในแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ในด้านนโยบายท่องเที่ยวยังคงมุ่งเน้นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางมาอย่างประเทศไทยให้มากขึ้น และระลอกการเดินทางไปท่องเที่ยวยังต่างประเทศของคนไทย เน้นการปรับปรุงกฎหมายเพื่อรองรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว และพัฒนาบุคลากรและกำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นหลัก ยังไม่มีการพัฒนาในรูปแบบของกระจายการลงทุนไปยังต่างประเทศ	

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	หมายเหตุ
		<p>1) ปรับปรุง พ.ร.บ.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 ให้มีอำนาจในการควบคุมการใช้ที่ดินและการก่อสร้างในแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>2) ทำแผนลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นขั้นตอน</p> <p>- สนับสนุนภาคเอกชนลงทุนด้านบริการท่องเที่ยว และสร้างความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว</p> <p>1) ให้ความคุ้มครองป้องกันและปราบปรามพิเศษ</p> <p>2) ปรับปรุงพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวให้มีอำนาจควบคุมและจัดระเบียบธุรกิจ</p> <p>- เร่งรัดการพัฒนาท่าอากาศยานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกระดับ</p>		

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน	หมายเหตุ
ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)	<p>ด้านเศรษฐกิจ ต้องรักษาระดับการขยายตัวไว้ให้ได้ต่ำกว่าร้อยละ 5</p> <p>ด้านสังคมมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพคนเพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและเมืองให้ได้ดีมีมาตรฐาน</p> <p>- เพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาประเทศ (ด้านทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ และระบบการบริหารจัดการ)</p> <p>- ปรับปรุงระบบการผลิต การตลาด และยกระดับคุณภาพปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ</p> <p>- มุ่งกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบท</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กระจายบริการสนับสนุนการท่องเที่ยว - พัฒนาศักยภาพประชาสัมพันธ์ประเทศไทยในเขตต่างประเศ - อนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาค - พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก - ปรับปรุงรูปแบบของสินค้าที่ดัดกรรม - พื้นฐานและของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยว - เร่งส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว - พัฒนาบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อสร้างงานให้แก่ระบบเศรษฐกิจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม - การสนับสนุนการจัดมีแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาค 	<p>จากการพัฒนาที่ผ่านมา พบว่าประเทศไทยมีปัญหาในการกระจายรายได้ ดังนั้นในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 จึงเน้นการกระจายรายได้และการพัฒนาสู่ภูมิภาคและชนบทในทุกด้าน ซึ่งในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว มีการสนับสนุนโดยให้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาค โดยการจัดให้มีแผนพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาค ส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาค และสนับสนุนการปรับปรุงรูปแบบ และสนับสนุนการปรับปรุงรูปแบบของสินค้าที่ดัดกรรมพื้นฐานและของที่ระลึกในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นเรื่องเริ่มต้นของการกระจายนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไปยังชนบทอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น</p>	<p>ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 ยังใช้การเพิ่มรายได้จากบริการการท่องเที่ยวในการบรรเทาปัญหาการศึกษา ดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัด เพราะนำมาซึ่งรายได้เงินตราต่างประเทศ และการสร้างงาน อีกทั้งได้มีการจัดทำโครงการณรงค์ และสนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย “ปีประเทศไทยได้เปิดตัวโครงการ “ปีท่องเที่ยวไทย” (Visit Thailand Year) ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อสนับสนุนให้คนไทยเที่ยวเมืองไทย และประชาสัมพันธ์พร้อมประเทศไทย เป็นที่รู้จักของต่างชาติ</p>

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	หมายเหตุ
ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)	<ul style="list-style-type: none"> - รักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและต่อเนื่องได้อย่างมีเสถียรภาพ - การกระจายรายได้และกระจายการพัฒนาสู่ภูมิภาคและชนบท - การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 1) ร่วมมือประเทศอาเซียนเพื่อพัฒนาจรรยาท่องเที่ยวในอาเซียน 2) สนับสนุนให้ไทยเป็นประตูสู่การท่องเที่ยวและประชาคมอาเซียน 3) สนับสนุนภาคเอกชนภาคเอกชนในการพัฒนาบริการท่องเที่ยว - อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว 1) แผนแม่บทเพื่อฟื้นฟูสภาพแหล่งท่องเที่ยวและระบบสุขภาพชุมชน 2) นำมาตรการทางกฎหมายมาใช้กับการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมต่างๆ ของธุรกิจเอกชนรอบแหล่งท่องเที่ยว 	<p>ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยว กำหนดนโยบายสร้างจิตสำนึกและทัศนคติประชาชน ถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับอิทธิพลของกระแสโลกที่มีการให้ความสำคัญต่อเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงให้ ความสำคัญกับ “การท่องเที่ยวที่ ยั่งยืน” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้น พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p>	<p>การขยายตัวอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว และประชากรเมือง ก่อให้เกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ต่อคุณภาพชีวิตประชาชนและชุมชน แต่ในแผนนี้ยังคงส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศเพื่อเป็นแหล่งเงินตราต่างประเทศแต่จากการประชุมระดับโลกเรื่องสิ่งแวดล้อม “Earth Summit” เป็นจุดเริ่มต้นเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน</p>	

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน	หมายเหตุ
		<p>3) สนับสนุนองค์การของรัฐภาคเอกชน และประชาชนในระดับท้องถิ่นเช่นผู้มีส่วนร่วมในการบริหาร บูรณะจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ</p> <p>4) สนับสนุนบทบาทของภาคเอกชน ให้เข้ามาส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มากขึ้น</p> <p>- พัฒนาและยกระดับคุณภาพกำลังคน ด้านการท่องเที่ยว</p> <p>1) ขยายการผลิตกำลังคนในระดับอุดมศึกษาและวิชาชีพให้ได้ปริมาณและมีคุณภาพ สอดคล้องความต้องการตลาดธุรกิจท่องเที่ยว</p> <p>5) สนับสนุนภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการลงทุนผลิตและฝึกอบรมกำลังคน</p>		

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	หมายเหตุ
ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	<ul style="list-style-type: none"> - เสริมสร้างศักยภาพของคน - พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคง - พัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพ มั่นคงและสมดุล - สร้างโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคนในภาคมีส่วนร่วมในการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ - สนับสนุนให้คนไทยเที่ยวในประเทศ - พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว - ส่งเสริมนักท่องเที่ยวคุณภาพ - ร่วมมือกับพันธมิตรอาเซียน - พัฒนาโครงสร้างการคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยง - ให้ธุรกิจเอกชนและองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาคนี้ - ปรับบทบาทของ ททท. ไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวในประเทศ - ส่งเสริมองค์กรชุมชนและท้องถิ่นในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว <p>**ประกาศในปี 2541 -2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) และส่งเสริมชุมชนไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยว**</p>	<p>เน้นการสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนทุกรูปแบบ และเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน โดยนอกจากจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้า ยังส่งเสริมการรวมกลุ่มชุมชนเพื่อทำการท่องเที่ยว อีกทั้งยังส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกความรู้ความเข้าใจ เกิดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งภาพรวมเป็นการมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนชนบทและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม จัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการสนับสนุนการทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชนไทยโดยชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม</p>	<p>ที่ผ่านมานโยบายมุ่งเน้นพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภค การตลาดและการลงทุนแต่ในแผน 8 นี้ให้ความสำคัญกับ “คน” เน้นการพัฒนาศักยภาพของคนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน อีกทั้งให้คนสำคัญเกี่ยวกับกฎระเบียบ การค้าปลีกค้าส่งร่วมในการพัฒนาตลอดด้วย รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กำหนดเป้าหมายที่จะมีรูปแบบท่องเที่ยวมากขึ้นเป็นการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนเข้ามา มีบทบาทและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งในรูปของอาชีพและรายได้เสริมยังรวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน</p>

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน	หมายเหตุ
<p>ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)</p> <p>มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ” ใน 3 ด้าน คือ สังคม คุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมसानนันทน์และเอื้ออาทรต่อกัน โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”</p> <ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ และมีภูมิคุ้มกัน - วางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเท่าทันโลก - ให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ - แก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - การอนุรักษ์ฟื้นฟู อนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน - พัฒนาการท่องเที่ยว เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น - บูรณาการทุกฝ่ายในการอนุรักษ์ฟื้นฟู/ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ (ปรับปรุงภูมิเขยรับอธิษฐานขอฝน) - พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อเพิ่มการจ้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชน - โดยพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพเชิงวัฒนธรรมและวิถีชุมชน - ทวีปพยากรณ์เศรษฐกิจในพ.ศ. 2549 และเชิงยุทธศาสตร์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร 	<p>เน้นส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนระดับฐานราก สนับสนุนกิจกรรมกลุ่มอาชีพ เน้นการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์กิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งส่งเสริมบทบาทชุมชน และองค์กรชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว สนับสนุนการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน และบริการในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรสู่ท้องถิ่นมากขึ้น</p>	<p>จากวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้งในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในสภาวะวิกฤติ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและการลงทุน ดังนั้นในแผนพัฒนาฉบับที่ 9 จึงได้อันเชิญแนวปฏิบัติ “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยยึดหลัก “ทางสายกลาง” เพื่อวางรากฐานการพัฒนาให้เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ มีภูมิคุ้มกัน ต่อการแสวงหาเปลี่ยนแปลงภายนอก และสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น</p>	

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน	หมายเหตุ
		<ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อขยายโอกาสด้านการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยว - ปรับปรุงคุณภาพการบริหารและการผลิตภัณฑท์ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและเพียงพอ - ส่งเสริมบทบาทชุมชนและองค์กรชุมชนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวควบรวม สนิบสนุน การพัฒนาสินค้าที่ตรงถึงบ้านและ บริการที่เชื่อมโยงธุรกิจท่องเที่ยว - ให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีระยะพักพิกรานและนักท่องเที่ยวคุณภาพจากต่างประเทศ - ประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึก การท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพเพื่อส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวไทยมากขึ้น 		

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ของรัฐบาล	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน	หมายเหตุ
ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างโอกาสการเรียนรู้คุณค่าคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง - เพิ่มศักยภาพของชุมชนเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม - ปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรม - สร้างภูมิคุ้มกันและระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การคลัง พลังงาน การลงทุน - ส่งเสริมการแข่งขันด้านการค้า และการลงทุนให้เป็นธรรม - เสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ 	<p>ปรับโครงสร้างภาคบริการ พัฒนาเป็น ศูนย์กลางการท่องเที่ยวแบบความโดดเด่น และหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ความเป็นไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฟื้นฟู พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย - ส่งเสริมการตลาด พัฒนาธุรกิจ บริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว - พัฒนาคุณภาพธุรกิจและบริการ - ส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวและ กลุ่มลูกค้าธุรกิจการท่องเที่ยว - พัฒนาปัจจัยสนับสนุนให้เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว - สร้างเครือขายความร่วมมือเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว - สนับสนุนการรวมกลุ่มชุมชน เพื่อเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่องเที่ยว โดยใช้ทุนเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม - สร้างความเป็นธรรมในภาครัฐ ถึงและจัดการทรัพยากรส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จาก อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากคุณค่า - สร้างความมั่นคงเศรษฐกิจชุมชน 1) สนับสนุนการรวมกลุ่ม ชุมชน 2) ส่งเสริมการร่วมทุนระหว่าง เครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการ สร้างสรรค์คุณค่าและบริการที่มี โอกาสทางการตลาดสูง 	<p>เน้นการพัฒนาที่สมดุลและมีความสุขเป็นภาคีริเริ่มความพร้อม สำหรับอนาคตซึ่งในระดับชุมชน นโยบายต่างๆมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของชุมชน รัฐมี แนวคิดในการสนับสนุนการนำเอา การท่องเที่ยวชุมชนเป็นศรีอเนกใน การพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรชุมชน และมี จิตสำนึกในการอนุรักษ์ เพิ่มความ หลากหลายของผลิตภัณฑ์ด้านการ ท่องเที่ยว</p>

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	วัตถุประสงค์หลัก เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนา	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ	นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	หมายเหตุ
ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)	<ul style="list-style-type: none"> - วางรากฐานให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีค่านิยมที่ดี - คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และสังคม การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ - เศรษฐกิจเข้มแข็ง มีเสถียรภาพ - รักษาพื้นที่ยุทธศาสตร์ทางยุทธศาสตร์ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม - การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันสมัย และทำงานเชิงบูรณาการของภาคี - ก้าวหน้าอย่างมีความเจริญรุ่งเรือง - ผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ 	<ul style="list-style-type: none"> - เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขัน - พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการ 1) ส่งเสริมการสร้างรายได้ โดย <ol style="list-style-type: none"> 1.1) เพิ่มมูลค่าสินค้าบริการ 1.2) พัฒนาคัลเจอร์ท่องเที่ยว 1.3) พัฒนาความเชื่อมโยงและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของการท่องเที่ยว 1.4) ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์รับเศรษฐกิจ 1.5) พัฒนาศักยภาพของบุคลากรในภาคบริการและการท่องเที่ยว 1.6) พัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง 2) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้ทันสมัย และบังคับใช้มาตรฐานด้านมาตรฐานการท่องเที่ยว 3) ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว 	<ul style="list-style-type: none"> - เสริมสร้างศักยภาพเศรษฐกิจชุมชน และสร้างความเข้มแข็งทางสังคม - หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยการสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว - ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ การสืบพอดอดีต ทัศนวิสัยวัฒนธรรมท้องถิ่น และการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 	<p>การท่องเที่ยวชุมชนมีแนวทางและรูปแบบหลากหลายมากขึ้น มีการส่งเสริมการสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว โดยใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน เช่น เชื่อมโยงกับพื้นที่ตำบล ท้องถิ่นผลิตภัณฑ์ จึงทำให้เกิดโครงการส่งเสริมหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว, หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry Village : CIV), ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเอื้อภาคการศึกษาในรูปแบบของนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน</p>

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 จนถึงฉบับที่ 7 นั้น จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายที่ความเจริญรุ่งเรืองและการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมาก เพราะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีรายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอันดับหนึ่งของประเทศและยังคงเป็นอันดับต้นๆ จนถึงปัจจุบัน โดยสถิติรายได้จากการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยมีมูลค่า 11,232 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 219,364 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2539 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550: 75) และในปี พ.ศ. 2560 มีรายได้จากการท่องเที่ยวถึง 2,754,000 ล้านบาท โดยเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 1,824,000 ล้านบาท และรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศของชาวไทย 930,000 ล้านบาท (สำนักปลัดกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, 2558: 62-65) ซึ่งจากสถิติสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ดังนั้น ในทุกรัฐบาลจึงเห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและได้มีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกวิถีทาง ทั้งในด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่พิเศษ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาคบริการเพื่อรองรับต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายนั้นคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT)

จุดเริ่มต้นและฐานคิดของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555: 7) ทั้งนี้รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง (สินธุ์ สโรบล, 2547: 15) ซึ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว นอกจากจะเป็นการเข้ามาเป็นเจ้าของร่วมกันและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาแล้วนั้น ยังเป็นการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่าเป้าหมายของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชน โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการ

ท่องเที่ยวโดยการมีประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและกำหนดทิศทางบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

"การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวในอีกรูปแบบหนึ่งที่เติบโตมาพร้อมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน คือ การที่มุ่งพัฒนาให้คนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการท่องเที่ยว เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่นให้ใช้ความรู้ของตนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยให้มีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งการเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชน ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยคนในชุมชนจึงเป็นการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน เป็นการพัฒนาคนในชุมชนให้มีบทบาทที่สำคัญในการอนุรักษ์ความเป็นชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนชุมชนเป็นเหมือนบ้านของตนเองที่คอยต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยความยินดี

เมื่อพิจารณาถึงฐานคิดของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน จากกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการก่อรูปนโยบาย (Policy Formation) ขั้นตอนการกำหนดทางเลือกและการตัดสินใจนโยบาย (Policy Decision-Making) ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) และขั้นตอนประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) เพื่อการสืบต่อหรือยุตินโยบาย (Policy Continuation and Termination) จากกระบวนการกำหนดนโยบายดังกล่าว เมื่อทำการวิเคราะห์กระบวนการกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะในขั้นตอนการก่อรูปนโยบาย ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการนโยบาย โดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่การพิจารณาลักษณะของปัญหาสาธารณะและความสำคัญของปัญหา วงจรของประเด็นปัญหา นโยบาย การกำหนดวาระการพิจารณาปัญหา นโยบาย การกำหนดวัตถุประสงค์ของนโยบายและองค์การริเริ่มการก่อรูปนโยบาย

ในกรณีของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้นมีจุดเริ่มต้นจากการเล็งเห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ที่ถึงแม้ว่าการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่ผ่านมาจะมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด รัฐบาลในทุกสมัยมุ่งให้ความสำคัญกับการส่งเสริมนโยบายด้านการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวทั้งจากนักท่องเที่ยวในประเทศ และจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ โดยการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยเฉพาะการมีแคมเปญต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ เช่น Amazing Thailand, Miracle Thailand ที่มุ่งเน้นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักในเมืองหลัก ดังเช่น กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต พัทยา เชียงใหม่ เพื่อดึงดูดเงินตราต่างประเทศเข้ามายังประเทศไทย โดยให้ความสำคัญกับปริมาณหรือจำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ แต่ละเลยถึง

ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นแม้จะมีทั้งในด้านบวก คือ กระตุ้นการเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม ที่สะท้อนได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม ในด้านลบ การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม และปัญหาการกระจุกตัวของรายได้จากการท่องเที่ยว ที่ถึงแม้ว่ารายได้ที่ได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะสูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ แต่ส่วนใหญ่อยู่ที่ภาคธุรกิจ โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก การขนส่ง แต่รายได้กลับไม่กระจายไปสู่ประชาชนในระดับชุมชนเท่าที่ควร ที่สำคัญคือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท่องเที่ยว นำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นทรัพย์สินรวมมาตอบสนองความต้องการของกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยม โดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของธรรมชาติและความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเท่าที่ควร การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมถึงการขยายตัวของประชากรในเมืองได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่างๆ มากมาย ทั้งปัญหามลพิษ เช่น น้ำเน่า อากาศเสีย เสียงรบกวน กากของเสีย และสารอันตรายซึ่งเพิ่มปริมาณมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชน

นอกจากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ยังมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน นั่นคือ การที่โลกเกิดการตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ช่วงปี พ.ศ.2535 จากการประชุมระดับโลก เรื่องสิ่งแวดล้อมโลก “Earth Summit” ที่นับเป็นจุดเริ่มในการผลักดันความคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ส่งอิทธิพลถึงการให้ความสำคัญเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ คือ กระแสความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และกระแสความต้องการในการพัฒนาคนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หลังจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีฐานคิดจากการเดินทางท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติเป็นฐาน และเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยหรือต่ำ หรือไม่มีผลกระทบต่อวิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส เรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติและองค์ประกอบธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น อีกทั้งเป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการคิด (วางแผน) การทำ (ปฏิบัติหรือดำเนินการ) และการติดตามตรวจสอบประเมินผล เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในการจัดการของคนในท้องถิ่น ในการเข้ามามีบทบาทและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งในรูปแบบของตัวเงิน

รายได้ อาชีพเสริม และในรูปแบบของการอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

นอกจากนี้ นโยบายและแผนงานต่างๆของรัฐบาลเป็นส่วนสำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยว ในเชิงปฏิบัติ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2539-2540 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกำหนดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง สอดรับกับแผนการพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีรัฐบาล เอกชน และประชาชน ในการส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ กำหนดนโยบายสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้แก่ประชาชนถึงความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การปรับทิศทางดังกล่าวเป็นความพยายามในนโยบายระดับชาติจึงยังไม่มีผลเชิงปฏิบัติการสู่ในระดับท้องถิ่นอย่างจริงจัง อีกทั้งมีนโยบายในการกระจายการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากมีการกระจายอำนาจและสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (มาตรา 46 และ มาตรา 56) ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางในเรื่องของสิทธิชุมชนมากขึ้น โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติถึงการกระจายอำนาจไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐว่า “รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง” และได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาการกระจายอำนาจอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในมาตรา 46 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” รวมถึงมาตรา 56 ได้บัญญัติไว้ว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพและการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งจากข้อบัญญัติในมาตรา 46 และมาตรา 56 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 สะท้อนให้เห็นถึงการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับชุมชนท้องถิ่นในการจัดการมากยิ่งขึ้น

จากปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ประกอบกับปัจจัยแวดล้อมจากการตื่นตัวในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน และนโยบายการกระจายอำนาจและสิทธิชุมชน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพิจารณาถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว และสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ผ่านมา โดยภาครัฐหันมาทบทวนถึงผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นว่าเมื่อประเทศมีอัตราการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างมากและ

ต่อเนื่อง สร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล แต่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือลดปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างไร และเมื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นขยายผลไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับคนมากมาย แต่กระจุกเฉพาะในกลุ่มทุนที่ทำธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจเชื่อมโยง แต่การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วไป “ชุมชนจะได้ประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยว” และ “การท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างไร” ซึ่งการทบทวนถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นจึงเริ่มเป็นที่สนใจมากยิ่งขึ้น และมีการนำเอาแนวคิดการท่องเที่ยวที่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต รวมไปถึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร รับประโยชน์จากทรัพยากร และตระหนักให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากร เพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนจึงมีการนำมาปฏิบัติในเชิงนโยบาย ทั้งในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากยิ่งขึ้นและเป็นรูปธรรม

การส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการพัฒนาขึ้นของการท่องเที่ยวโดยชุมชนสะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนจากการที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างจริงจัง ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2540) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐบาล เอกชน และประชาชน ในการส่งเสริมให้คนไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ กำหนดนโยบายสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้แก่ประชาชนถึงความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การปรับทิศทางดังกล่าวเป็นความพยายามในนโยบายระดับชาติจึงยังไม่มีผลการประเมินเชิงปฏิบัติการสู่ในระดับท้องถิ่นอย่างจริงจัง ในปี พ.ศ. 2542 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและรายงาน ซึ่งได้เสนอวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระยะ 10 ปี คือ “การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป” และได้กำหนดจุดมุ่งหมายสูงสุด (Super Goal) ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คงสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และทางสังคมที่ดีและประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ (กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544: 5)

ต่อมา ปี พ.ศ. 2544 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กำหนดแผนนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทางปฏิบัติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้

กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวในระยะกลาง คือมุ่งพัฒนาและส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพและระยะยาว คือมุ่งพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานระดับสากล อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2545 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดนโยบายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ โดยสามารถแบ่งออกเป็นนโยบายด้านต่างๆ รวม 6 ด้านด้วยกัน คือ การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว การจัดการการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว และการส่งเสริมการลงทุน

นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจโดยเชื่อมโยงกับโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product-OTOP) ในปี พ.ศ. 2544 ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์และเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นโครงการที่ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจากการท่องเที่ยว และในปี 2547 มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมนโยบายด้านการท่องเที่ยวลงไปสู่การปฏิบัติในชนบทหลากหลายรูปแบบ และในปัจจุบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มเป็นที่ยอมรับว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งซึ่งชุมชนเข้ามามีบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และยังมีอีกหลายหน่วยงานที่ได้ใช้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือในการเข้าไปพัฒนาชุมชน และที่สำคัญคือจะเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism) จึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือการพัฒนาชุมชนที่รัฐได้หยิบมาใช้ในการพิจารณาชุมชนที่มีความพร้อมในการประยุกต์ใช้การท่องเที่ยวกับพื้นที่ของตน กล่าวคือแนวคิดดังกล่าวเป็นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะเข้าไปถึง หรือต้องการนำเสนอความเป็นชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และปัจจุบันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้นำไปสู่การปฏิบัติในชุมชนหลายรูปแบบ เช่น โครงการส่งเสริมหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว, หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์” (Creative Industry Village : CIV), หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร, หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และในอีกหลากหลายรูปแบบของการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน

พลวัตของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวนโยบายและสถานการณ์ต่างๆ ล้วนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถเรียงลำดับสรุปสถานการณ์สำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยที่สะท้อนกระบวนการเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้ดังนี้

ตารางที่ 7 สรุปสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
2535	การประชุม “Earth Summit” ที่กรุงริโอ เดอ นาเจอร์ ประเทศบราซิลในหัวข้อ “การพัฒนาที่ยั่งยืน”	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มีนโยบายในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว	แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และนโยบายในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรและปัจจัยที่เกี่ยวข้องในแหล่งท่องเที่ยว ส่งอิทธิพลถึงการให้ความสำคัญเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนามาสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2538-2539	เกิดแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ	- การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในค่านิยมและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - รัฐบาลทบทวนแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและหันมาส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและทรัพยากรเพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชนท้องถิ่น จนเกิดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism)	แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไป จากการท่องเที่ยวที่เน้นจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยว มาสู่นโยบายการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมุ่งให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
2540	- เกิดวิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง - การกระจายอำนาจและสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้ความสำคัญกับนโยบายท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น	นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเริ่มมีการวางแผนอย่างเป็นทางการแต่ยังไม่มีผลการประเมินนโยบายเชิงปฏิบัติสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
	พ.ศ. 2540 (มาตรา 46 และ มาตรา 56)	นโยบายระดับชาติสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)	
2541	ประเทศประสบวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้รัฐใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการกู้วิกฤตเศรษฐกิจชาติภายใต้สโลแกน "Amazing Thailand"	ชุดความรู้เรื่องการเตรียมความพร้อมชุมชน CBT จากโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST)	นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตขึ้น พร้อมกับการสนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นในการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ
2544	รัฐบาลมีนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์	- คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและกำหนดแผนนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทางปฏิบัติ - ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในธุรกิจท่องเที่ยวและบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ของรัฐฯ	มีการเชื่อมโยงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนกับนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ที่มุ่งส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการโดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตชุมชน
2545	การปฏิรูประบบราชการ พ.ศ.2545 มีการปรับบทบาทและโครงสร้างส่วนราชการ	- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กำหนดนโยบายหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ โดยแบ่งออกเป็นนโยบาย	มีการกำหนดแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติเพื่อดำเนินการตามกลยุทธ์ต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 14 แผนงาน 37 โครงการ (งบประมาณเบื้องต้น 480 ล้านบาท) ระยะเวลา

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
		ด้านต่างๆ 6 ด้าน ได้แก่ 1. การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม 2. การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว 3. การจัดการการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ 4. การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น 5. การส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว 6. การส่งเสริมการลงทุนการท่องเที่ยวเข้าไปในชนบทในหลายรูปแบบ	ดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549)
2545-2546	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2545) แบ่งแยกภารกิจระหว่างกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา - มินโยบายการส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการบริการ เพิ่มความ 	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ขยายผลองค์ความรู้ CBT ด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น - เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร - ส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ 	จากการศึกษาเปรียบเทียบระบบราชการ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภารกิจ หน้าที่ในการจัดการการท่องเที่ยวขององค์กรด้านการท่องเที่ยว ทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดการพัฒนารูปแบบแยกส่วน โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีภารกิจหลักในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและวางแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีภารกิจหลักในการประชาสัมพันธ์และทำการตลาดการท่องเที่ยว และองค์การบริหารพื้นที่

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การทองเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
	<p>หลากหลายของรูปแบบการบริการและการท่องเที่ยวและยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการและการท่องเที่ยว</p> <p>- มีการจัดตั้งองค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. โดยมีภารกิจในการประสานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ(2546)</p>	<p>จัดการท่องเที่ยวมากขึ้นทั้งในรูปแบบการจัดการสหกรณ์ การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว</p>	<p>พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีภารกิจในการประสานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ</p>
2547		<p>- มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อคงความเข้มแข็งและดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของตน</p>	<p>มีการสนับสนุนชุมชนที่มีกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาการให้บริการโฮมสเตย์ในชุมชน</p>
2548	<p>- ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยว</p>		<p>นโยบายและแผนพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมีการวางระบบและทิศทางการพัฒนาชัดเจนยิ่งขึ้น</p>

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ ภายนอก	สถานการณ์การ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
	แห่งชาติ ทำหน้าที่ กำหนดนโยบายและ แผนด้านการส่งเสริม และพัฒนาด้านการ ท่องเที่ยวให้เป็นไป อย่างเป็นระบบและ เป็นเอกภาพ		
2549	<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการเห็นชอบหลักการในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว พ.ศ. 2550-2553 เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศในระยะ 4 ปี ของรัฐบาล - เกิดรัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ทำให้การดำเนินงานตามนโยบายของคณะกรรมการชุดดังกล่าวต้องหยุดชะงักไป 	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมมือกับ โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) จัดตั้งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-) ทำานวิจัยและพัฒนาเรื่อง CBT - ผู้นำชุมชน CBT ทั่วประเทศ จำนวน 30 คน เข้ารับการฝึกอบรมและดูงานที่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและร่วมขับเคลื่อนเพื่อผลักดันให้ CBT เป็นที่ยอมรับในทุกกระดับ 	มีองค์กรหลักที่ทำการขับเคลื่อนนโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ทำการขับเคลื่อนนโยบายผ่านการวิจัยชุมชน
2550	การประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism	ชุมชน 62 แห่ง ทั่วประเทศ ได้รับรางวัล	การกระจายการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ได้รับการสนใจและมีการขับเคลื่อนผ่านหน่วยงานอื่นๆ

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
	Awards) ประเภทชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวเพื่อเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาในหลวงรัชกาลที่ 9 และมีการส่งเสริมไทยเที่ยวไทย		
2552-2553	- The Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships (CSR-MAP) for Thai Sustainable Tourism Supply Chains Project โดยความร่วมมือระหว่าง CBT, TEATA, ECEAT และมูลนิธิไปไม้เซีย ได้นำแนวทางเกณฑ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของโลกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	ยกร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และรับฟังข้อคิดเห็นของผู้ประกอบการ	การยกร่างมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปในรูปแบบและมาตรฐานเดียวกัน ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชุมชน เกิดผลกระทบต่อความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
	- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีนโยบาย 7 Green		
2554	องค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ได้ตั้งสำนักท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น	อพท. มีการทำงานเพื่อรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 13 แห่งในพื้นที่พิเศษ โดยใช้เกณฑ์ที่มาจาก CSR-MAP เป็นแนวทางโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการรับรองแหล่งจากหลายภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน นักวิชาการ และชุมชนผู้มีประสบการณ์	มีการนํานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่การปฏิบัติในชุมชนที่มีการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษที่มีลักษณะเฉพาะ
2555		- เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนและสร้างการรับรู้แนวทางการพัฒนา CBT ที่อ้างอิงมาตรฐานสากลระดับประเทศและภูมิภาคอาเซียน - มีการวิจัยเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยและสถานการณ์ CBT ในประชาคมอาเซียน โดย CBT-I โดยได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยมุ่งเป้าจาก วช. และสกว.	การขยายนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการขยายและสร้างเครือข่ายในระดับประเทศและในระดับภูมิภาค

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การทองเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
		- ชุมชน CBT มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัดและระดับภาคชัดเจนขึ้น	
2558	<p>- ประกาศให้เป็นปีทองเที่ยววิถีไทย ส่งเสริมเพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ประเทศไทยในมุมมองใหม่ เน้นคุณค่าที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการมาเที่ยวเมืองไทย</p> <p>- เริ่มมีการตลาดที่สนับสนุน CBT หลากหลายช่องทาง อาทิ Local A like ที่ทำให้ CBT เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง ในการสร้าง Market Place องค์กร Creative Move ที่ส่งเสริมให้มีการทำ Content เพื่อสื่อเรื่องราวดีๆ ในชุมชน</p>	<p>- การทองเที่ยวโดยชุมชนได้รับความสนใจ เกิดกระแสการทองเที่ยวชุมชนทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ</p> <p>- องค์กรความรู้หลายๆ เรื่องมีการสรุปบทเรียน อาทิ เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวทองเที่ยวโดยชุมชน การตลาดการทองเที่ยวโดยชุมชน การสร้างแบรนด์ของชุมชน และชุมชนต้นแบบที่ขับเคลื่อนโดยอพท.</p>	การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเริ่มมีการขยายการสู่การปฏิบัติในชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบที่หลากหลาย
2559-2560	<p>- นโยบายประเทศไทย 4.0</p> <p>- เกิดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดย</p>	การทองเที่ยวชุมชนและการทองเที่ยวโดยชุมชนจะเดินด้วยกันอย่างไรเพื่อความมั่นคง และ	กระแสของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในหลายรูปแบบและจากหลายหน่วยงาน เช่น หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว,

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ ภายนอก	สถานการณ์การ ท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
	ชุมชนอย่างยั่งยืน (พ.ศ. 2559-2563) - ปีสากลของการ ท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อการพัฒนา	ยั่งยืน	หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์” (Creative Industry Village : CIV), ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี
		การท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย (ททท.) ชู นโยบาย/แคมเปญเพื่อ ประชาสัมพันธ์และทำ การตลาดให้กับการ ท่องเที่ยวชุมชน - Amazing Thailand Go Local ท่องเที่ยว ท้องถิ่นไทย ชุมชนเติบโต ใหญ่ เมืองไทยเติบโต - Village To The World เพิ่มมูลค่ายกระดับการ ท่องเที่ยว	
2560-2561		กรมการพัฒนาชุมชน (พช.) จัดทำโครงการ เพื่อผลักดันให้ชุมชนเป็น แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน จุดเด่นจากสถานที่ ท่องเที่ยว สินค้า OTOP ชุมชน เพื่อสร้างรายได้ เพิ่มให้ชุมชนผ่านการ ท่องเที่ยว - โครงการหมู่บ้านโฮม	ชุมชนกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยว มากขึ้นในหลากหลายรูปแบบการ จัดการ เกิดความซ้ำซ้อนและ ขาดอัตลักษณ์หรือจุดเด่นของความ เป็นชุมชนท่องเที่ยว

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ภายนอก	สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน	การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน
		เพื่อการท่องเที่ยว 8 เส้น ทาง (OTOP Village) - โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม	

จากจุดเริ่มต้นและฐานคิดของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน รวมทั้งพัฒนาการเชิงนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ที่พัฒนาจากการท่องเที่ยวในแบบอุตสาหกรรมที่เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักที่มีชื่อเสียง เน้นจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยว ที่ก่อปัญหาและส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม พัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบเรียนรู้ รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรมชุมชน และพัฒนามาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่นอกจากจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แล้วยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวชุมชน ที่เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ วัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน จากพัฒนาการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักถึงผลกระทบของนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว และการสร้างทางเลือกให้กับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไปสู่การนำเอาการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนลงสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งพัฒนาการเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยนี้สามารถสรุปการพัฒนาในแต่ละยุคสมัยจำแนกตามหน่วยงาน (Actors) ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่นำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปปฏิบัติในระดับชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา (Tools) และลักษณะชุมชนในการพัฒนาดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สรุปและสังเคราะห์พัฒนาการเชิงนโยบายของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย

พัฒนาการ ประเด็น	Mass Tourism (พ.ศ. 2503-2535)	Eco Tourism (พ.ศ. 2536-2545)	Community Based Tourism (CBT) (พ.ศ. 2545-2555)	อะไรก็ท่องเที่ยวชุมชน (พ.ศ. 2555-ปัจจุบัน)
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Actors)	- รัฐ	- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) - สถาบันการศึกษา (อุดมศึกษา) - กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)	- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน - กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) - กรมการท่องเที่ยว - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) - องค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.	หลากหลายหน่วยงาน - กรมการพัฒนาชุมชน - กระทรวงวัฒนธรรม - กระทรวงอุตสาหกรรม - องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
เครื่องมือการพัฒนา (Tools)	Policy Top-Down	Participatory Action Research (PAR)	- Participatory Action Research (PAR) - Co-management	- Participatory Action Research (PAR) - Community Enterprises - Learning Center
รูปแบบ/ลักษณะ ชุมชนในการพัฒนา	Passive	- Active - เน้นการอนุรักษ์ - Sharing - ชุมชนที่พร้อม มีศักยภาพ การท่องเที่ยวชุมชน	- Active - Localism - Culture/ Way of life/ Homestay - ชุมชนที่พร้อม มีศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน	- Active + Passive - ผลประโยชน์ - ทุน - ทุกชุมชนสามารถเป็นชุมชน ท่องเที่ยว

จากตารางที่ 8 สรุปภาพรวมพัฒนาการเชิงนโยบายของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่าในแต่ละระยะของนโยบายชุมชนได้มีการนำเอานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ชุมชนไปสู่การปฏิบัติในชุมชนที่ต่างกัน จากหน่วยงาน (Actors) ที่แตกต่างกันทั้งแนวคิด (Concept) ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติและเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา ซึ่งผลจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้ชุมชนที่ได้รับผลจากนโยบายมีรูปแบบการพัฒนาและการตอบสนองต่อนโยบายที่ต่างกัน และผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวแตกต่างกันตามไปด้วย

ภาพที่ 10 พัฒนาการเชิงนโยบายของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม พัฒนาการเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวล้วนตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ชุมชนจะเป็นการสร้างอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน กระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม อาจมองข้ามผลกระทบในมิติทางด้านสังคม ความเป็นชุมชน วิถีชีวิตของชุมชน และความเป็นปึกแผ่นของคนในชุมชน ที่เมื่อมีการสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน ชุมชนบางแห่งนักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่มากเกินไป (Over Carrying Capacity) ชุมชนจึงได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งด้านบวกและด้านลบ ที่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการผลักดันให้ชุมชนท้องถิ่นกลายเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจทางการท่องเที่ยวบนฐานความเป็นชุมชน มองข้ามผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

ต่อความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่เป็นสถาบันทางสังคมที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ รวมไปถึงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทั้งความสัมพันธ์ในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมไปถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน เพราะเมื่อเกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนเกิดการตอบสนองต่อนโยบาย ทำให้ภายในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเป็นสมาคม ชมรม หรือวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร การขัดผลประโยชน์ในชุมชน มีการสร้างข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน จึงทำให้บางกลุ่มได้ผลประโยชน์ บางกลุ่มไม่ได้ประโยชน์ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่านโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน นำไปสู่การจัดระบบชุมชนใหม่ และก่อให้เกิดความขัดแย้งและความขัดแย้งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน หรือทำให้ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนลดลง

1.2 การผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติของประเทศไทย

การผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการส่งเสริมนโยบายและมีการนำนโยบายสู่การปฏิบัติในหลายองค์กร โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐของประเทศ ซึ่งหน่วยงานและรูปแบบในการส่งเสริมและผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติมีดังนี้

องค์กร/หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว

จากอัตราการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวไทย ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว และรายได้จากการท่องเที่ยว ที่สามารถดึงดูดเงินตราต่างประเทศได้อย่างมหาศาล และกลายเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงให้ความสำคัญในการผลักดันนโยบายด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรหลักที่มีบทบาทผลักดันนโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 องค์กรหลักที่มีบทบาทผลักดันนโยบายด้านการท่องเที่ยวของประเทศตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

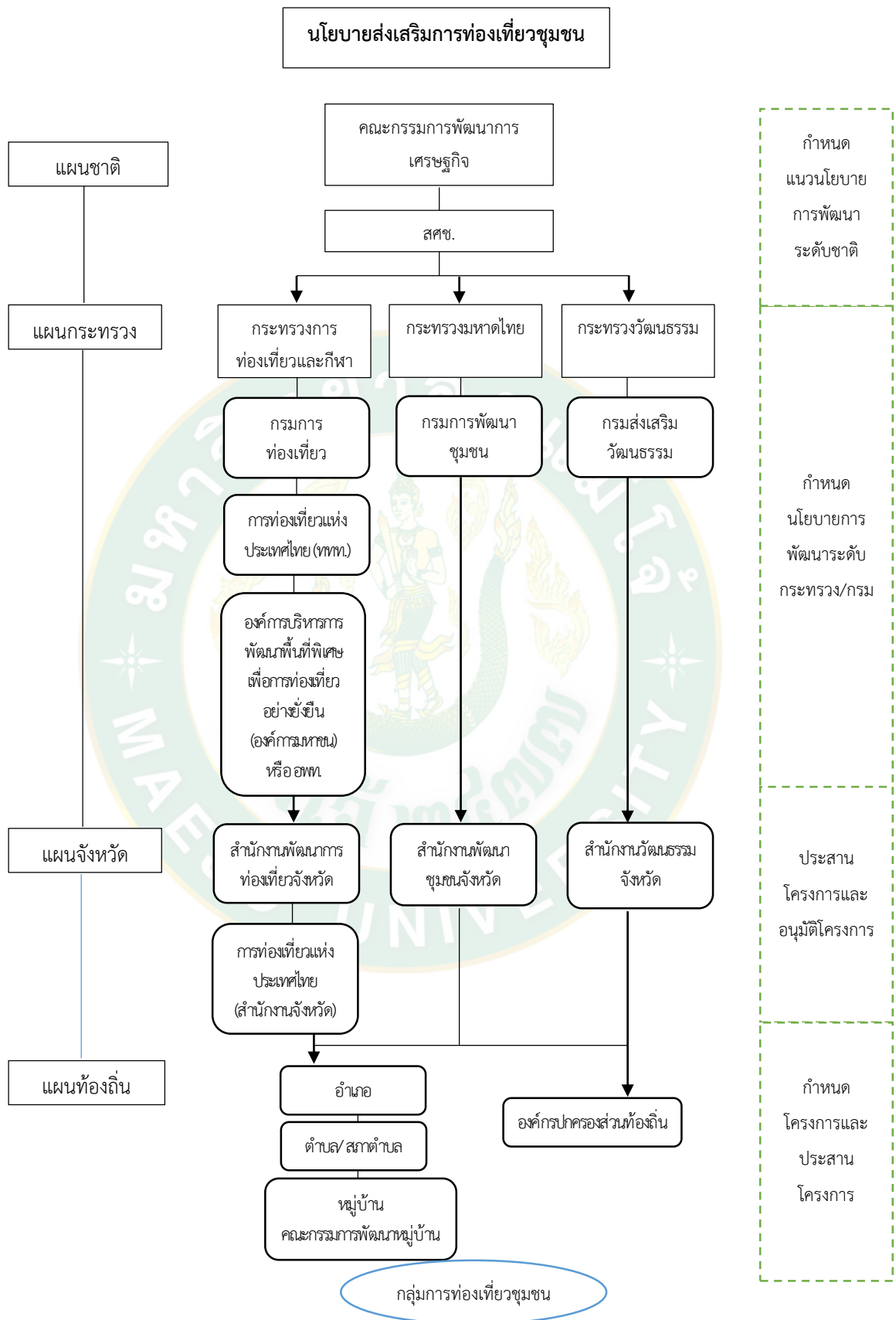
ปี	หน่วยงาน	ภารกิจหลัก
2479	กระทรวงเศรษฐกิจ	เสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยสยามต่อคณะรัฐมนตรี โดยเสนอแผนและวัตถุประสงค์ของการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 3 ประการ คือ 1. งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว 2. งานรับรองนักท่องเที่ยว 3. งานบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวและที่พัก
2493	สำนักงานท่องเที่ยว	
2502	องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.)	
2522	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)	ดำเนินนโยบายและส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ทั้งในด้านการพัฒนา อนุรักษ์ ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและการส่งเสริมเผยแพร่ ตลอดจนคุ้มครองความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
2545	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีหน่วยงานในสังกัดที่ดำเนินการด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ - สำนักงานรัฐมนตรี - สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา - กรมการท่องเที่ยว - สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ** ปีแห่งการปฏิรูประบบราชการของประเทศไทย มีการปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารการท่องเที่ยว โดยมีการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวมทั้งแบ่งแยกประเภทภารกิจระหว่าง	ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ในการปฏิรูประบบราชการ สมัยรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร โดยรับโอนภารกิจด้านการกีฬา และการท่องเที่ยวจากกระทรวงต่างๆ เข้ามาไว้ด้วยกัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยถูกโอนมาเป็นรัฐวิสาหกิจภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา) โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การกีฬา การศึกษาด้านกีฬา นันทนาการ และราชการอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ให้อำนาจหน้าที่ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และในส่วนของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มุ่งเน้นภารกิจหลักด้านการตลาดและสร้างภาพพจน์ของประเทศไทย โดยให้

ปี	หน่วยงาน	ภารกิจหลัก
	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ไม่ให้มีอำนาจทับซ้อนกัน แต่ต้องทำงานควบคู่กันและ ประสานกันอย่างเป็นเอกภาพ **	ความสำคัญกับการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยว เดินทางมาเที่ยวในเมืองไทยให้มากขึ้น
2545	สำนักงานส่งเสริมการจัดการ ประชุมและนิทรรศการ (องค์การ มหาชน) หรือ สสปน.	ส่งเสริม อุตสาหกรรม MICE (ไมซ์) ย่อมาจาก Meetings, Incentives, Conventions and Exhibitions เพื่ออำนวยความสะดวกและ พัฒนามาตรฐานการจัดงานให้สอดคล้องกับ บทบาทของไทยที่มีความสำคัญมากขึ้นใน ฐานะเป็นประเทศที่สามารถเป็นที่จัดการ ประชุมและนิทรรศการระดับนานาชาติได้ อย่างมีศักยภาพ และมุ่งหวังที่จะทำให้ ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการจัดการประชุม การ ท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล และการจัด นิทรรศการ ระดับโลกในภูมิภาคเอเชีย
2546	องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่ พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท.	มีหน้าที่บริหารและพัฒนาพื้นที่เพื่อการ ท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการ เป็นองค์กรกลางทำ หน้าที่กำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ และประสานงานกับท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่เป็น แหล่งท่องเที่ยว หรือส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวให้มีการบริหาร จัดการพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ
2549	สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Thailand Community Based Tourism Institute : CBT-I)	<ul style="list-style-type: none"> • สนับสนุนให้การวิจัยและการพัฒนา CBT เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ ยั่งยืน • ให้บริการการฝึกอบรมความรู้ด้านการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน

ปี	หน่วยงาน	ภารกิจหลัก
		<ul style="list-style-type: none"> • สนับสนุนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจและผลักดันนโยบายการท่องเที่ยวให้รับใช้ชุมชน • สร้างความร่วมมือให้ภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน • เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยและภูมิภาค

รูปแบบโครงสร้างในการส่งเสริมและผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ

การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ นั้นหมายถึง การนำนโยบายแห่งรัฐมาดำเนินการให้สำเร็จ ล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของ แผนงาน และโครงการ หรือในรูปของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งนโยบาย ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนนั้น เป็นการผลักดันให้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในประเทศไทยที่เคยกระจุก อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหลัก เกิดการกระจายตัวทั้งในด้านจำนวนนักท่องเที่ยว รายได้ และอาชีพที่ เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ไปสู่คนในชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้คนในชุมชน ท้องถิ่นมีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยรูปแบบโครงสร้างในการ ส่งเสริมและผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติไปสู่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ส่งผ่าน หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐทั้งหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยว และหน่วยงานที่ ไม่ได้มีภารกิจหลักด้านการท่องเที่ยว แต่มีบทบาทในการขับเคลื่อนนโยบายในรูปแบบของแผน และ โครงการ รวมถึงแคมเปญที่ส่งเสริมให้คนหันมาท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น ดังนี้

ภาพที่ 11 รูปแบบโครงสร้างในการส่งเสริมและผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของครัวเรือนและชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

2.1 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ข้อมูลลักษณะทั่วไปของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ได้แก่ เพศของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน

ผลการวิจัยลักษณะทั่วไปของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 672 ครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.80 เป็นเพศชาย มีเพียงร้อยละ 11.20 ที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง ทั้งนี้เนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่มีผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว ทั้งผู้นำในครอบครัวที่จะเป็นคนคอยนำและตัดสินใจและเป็นผู้นำในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และส่วนใหญ่ ร้อยละ 47.02 มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา และมีการศึกษาอยู่ในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 3.27

นอกจากนี้ ในด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 49.60 ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวจะมีจำนวนสมาชิก 3-5 คน มีเพียงร้อยละ 0.7 ที่มีจำนวนสมาชิกมากกว่า 8 คน โดยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ย คือ 5.06 คน ในด้านรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.70 มีรายได้ประมาณ 10,001-20,000 บาท/เดือน รองลงมา ร้อยละ 27.20 มีรายได้ประมาณ 20,001-30,000 บาท/เดือน และมีเพียงร้อยละ 10.40 ที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท โดยครัวเรือนที่มีรายได้ต่อเดือนสูงที่สุด คือ 80,000 บาท น้อยที่สุด 6,500 บาท และรายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยคือ 20,533.35 บาท

ในด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.70 ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว และมีเพียงร้อยละ 36.30 ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นได้ว่าครัวเรือนไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนแบบเป็นทางการ แต่มีบางกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มโดยที่ไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม และที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นทางการนั้น จะเป็นกลุ่มที่เข้ามามีผลประโยชน์และมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ดังรายละเอียดในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน

ลักษณะทั่วไปของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
เพศของหัวหน้าครัวเรือน		
ชาย	597	88.80
หญิง	75	11.20
รวม	672	100

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไปของครัวเรือน	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน		
ประถมศึกษา	242	36.01
มัธยมศึกษา	316	47.02
ปริญญาตรี	92	13.70
สูงกว่าปริญญาตรี	22	3.27
รวม	672	100
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
ต่ำกว่า 3 คน	57	8.5
3 - 5 คน	333	49.60
6 - 8 คน	277	41.20
มากกว่า 8 คน	5	0.7
รวม	672	100
ค่าต่ำสุด = 1 ค่าสูงสุด = 9 ค่าเฉลี่ย = 5.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.37		
รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	70	10.40
10,001 - 20,000 บาท	341	50.70
20,001 - 30,000 บาท	183	27.20
มากกว่า 30,000 บาท	78	11.60
รวม	672	100
ค่าต่ำสุด = 6,500 ค่าสูงสุด = 80,000 ค่าเฉลี่ย = 20,533.35 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 8,931.81		
การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน		
เข้าร่วม	244	36.30
ไม่ได้เข้าร่วม	428	63.70
รวม	672	100

2.2 ลักษณะทั่วไปของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ข้อมูลลักษณะทั่วไปของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ได้แก่ จำนวนสมาชิกในชุมชน เพศของผู้นำชุมชน อายุของผู้นำชุมชน ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชน ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชน

ผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 56 แห่ง พบว่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 44.64 มีจำนวนสมาชิก 101-150 ครั้วเรือน และจำนวนสมาชิกในชุมชนโดยเฉลี่ย คือ 194.41 ครั้วเรือน โดยผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.50 เป็นเพศชาย เนื่องจากสังคมไทยตั้งแต่อดีตเป็นสังคมที่ชายเป็นใหญ่หรือเป็นเพศที่เป็นผู้นำทั้งในระดับประเทศและระดับครัวเรือน ที่ถึงแม้ว่าเวลาผ่านไป สังคมมีการเปลี่ยนแปลง และเกิดความเท่าเทียมกันในสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ชายก็ยังได้รับโอกาสและความไว้วางใจในการเป็นผู้นำในชุมชนมากกว่าผู้หญิง และผู้นำส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.86 อยู่ในช่วงอายุ 51-60 ปี และมีอายุเฉลี่ย 48.85 ปี ด้านระดับการศึกษาของผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 48.21 มีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา มีเพียงร้อยละ 5.36 ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี ทั้งนี้เนื่องมาจากระบบการศึกษาในอดีตที่การศึกษาภาคบังคับในประเทศไทยนั้นได้กำหนดเพียงแค่ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา

ด้านประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ร้อยละ 60.71 ตั้งอยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) รองลงมาร้อยละ 33.93 อยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบล และร้อยละ 3.57 อยู่ในพื้นที่เทศบาลนคร ได้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่ และเทศบาลนครลำปาง มีเพียงร้อยละ 1.79 ที่อยู่ในพื้นที่เทศบาลเมือง

นอกจากนี้ ด้านสิ่งดึงดูดใจของชุมชนที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน พบว่าชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.73 มีจุดดึงดูดใจด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน รองลงมาร้อยละ 31.82 มีจุดดึงดูดใจด้านกลุ่มวิสาหกิจชุมชน/กลุ่มอาชีพที่มีในชุมชน และร้อยละ 25.45 ที่มีจุดดึงดูดใจด้านธรรมชาติ ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นว่าชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่พยายามยกวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายของชุมชน ซึ่งวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เป็นแบบแผนของคนในชุมชนที่ร่วมกันผลิตสร้างขึ้น ซึ่งรวมไปถึงประเพณีและวิถีปฏิบัติต่างๆ ในชุมชนด้วย รองลงมาคือการนำเอากลุ่มอาชีพหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากหน่วยงานภาครัฐในการนำเอาผลิตภัณฑ์และกลุ่มอาชีพมาเป็นจุดจุดท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว อาทิ โครงการโอท็อปนวัตกรรม และหมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว โดยรายละเอียดลักษณะทั่วไปของชุมชนท่องเที่ยวแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของลักษณะทั่วไปของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ลักษณะทั่วไปของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในชุมชน		
ต่ำกว่า 100 ครั้วเรือน	7	12.56
101 – 150 ครั้วเรือน	25	44.64
151 – 200 ครั้วเรือน	11	19.64
มากกว่า 200 ครั้วเรือน	13	23.21
รวม	56	100

ค่าต่ำสุด = 42 ค่าสูงสุด = 790 ค่าเฉลี่ย = 194.41 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 141.40

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ลักษณะทั่วไปของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
เพศของผู้นำชุมชน		
ชาย	49	87.50
หญิง	7	12.50
รวม	56	100
อายุของผู้นำชุมชน		
ต่ำกว่า 40 ปี	10	17.86
41 - 50 ปี	20	37.71
51 - 60 ปี	24	42.86
มากกว่า 60 ปี	2	3.57
รวม	56	100
ค่าต่ำสุด = 25 ค่าสูงสุด = 62 ค่าเฉลี่ย = 48.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 7.04		
ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชน		
ประถมศึกษา	18	32.14
มัธยมศึกษา	27	48.21
ปริญญาตรี	8	14.29
สูงกว่าปริญญาตรี	3	5.36
รวม	56	100
ประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น		
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	34	60.71
เทศบาลตำบล	19	33.93
เทศบาลเมือง	1	1.79
เทศบาลนคร	2	3.57
รวม	56	100
สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว		
ธรรมชาติ	28	25.45
วัฒนธรรม/ วิถีชีวิต	47	42.73
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน/ กลุ่มอาชีพ	35	31.82
รวม	110	100

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน หมายถึง การตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยพิจารณาจากความตระหนักรู้ถึงความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น ความสมานสามัคคี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันในด้านการท่องเที่ยว มีการให้ความช่วยเหลือแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จ โดยในการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในครั้งนี้ มองความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเชื่อมโยงกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ใน 4 มิติ ตามทฤษฎีของ Landecker (1951) ประกอบด้วย มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ และมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร

โดยผลการวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในแต่ละมิติ ดังนี้

3.1 การบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration)

การวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผ่านมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการพิจารณาถึงความสอดคล้องสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครัวเรือนกับวัฒนธรรมของชุมชน โดยพิจารณาจากการประพฤติและปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน ความรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.75)

เมื่อพิจารณารายละเอียดในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนยังคงยึดถือและปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของชุมชนเช่นเดียวกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งมีระดับการตระหนักรู้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$) เพราะจะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน แต่วิถีปฏิบัติของชุมชนยังคงอยู่ และสมาชิกในชุมชนก็ยังคงปฏิบัติตามวิถีนั้นถึงแม้ว่าจะเกิดกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชนจากการท่องเที่ยวก็ตาม ซึ่งเมื่อวิถีปฏิบัติของชุมชนยังคงอยู่ ดังนั้นการท่องเที่ยวในชุมชนไม่ได้ทำให้วิถีชีวิตที่แตกต่างจากครัวเรือนอื่นๆ ในชุมชน ($\bar{X} = 3.72$) ทุกคนยังคงวิถีชีวิตคงเดิม ทั้งการประกอบอาชีพ แบบแผนปฏิบัติต่างๆ

นอกจากนี้ ในประเด็นการท่องเที่ยวชุมชนมีผลดีต่อการรื้อฟื้นประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนมีระดับการตระหนักรู้อยู่ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X} = 3.60$) รองลงมา เมื่อมีการจัดงานประเพณีของชุมชน ครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาร่วม ($\bar{X} = 3.53$) และประเด็นที่มีระดับการตระหนักรู้อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ภายหลังมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ยังคงรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามชีวิตปกติของชุมชน ($\bar{X} = 3.30$) ผลการวิเคราะห์แสดงรายละเอียดในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม

ที่	การบูรณาการทางวัฒนธรรม	ระดับการตระหนักรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	เมื่อมีการจัดงานประเพณีของชุมชน ครั้วเรือนของท่านเข้าร่วมกิจกรรมแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาแล้วก็ตาม	3.53	0.77	มาก
2.	ครั้วเรือนของท่านยึดถือและปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของชุมชน เช่นเดียวกันกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน	3.84	0.67	มาก
3.	การท่องเที่ยวในชุมชนไม่ได้ทำให้ครั้วเรือนของท่านมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากครั้วเรือนอื่นๆ ในชุมชน	3.72	0.75	มาก
4.	ครั้วเรือนของท่านมองว่าการท่องเที่ยวชุมชนมีผลดีต่อการรื้อฟื้นประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน	3.60	0.84	มาก
5.	ภายหลังจากที่มีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ครั้วเรือนของท่านยังคงรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน	3.30	0.70	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.60	0.75	มาก

3.2 การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative Integration)

การวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผ่านมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน ซึ่งเป็นการพิจารณาถึงความรู้สึกตระหนักรู้ของสมาชิกในครั้วเรือนในด้านการปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือแบบแผนของชุมชน โดยพิจารณาจากการยอมรับและกระทำตามแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้โดยไม่มีข้อขัดแย้ง การมีความคิดเห็นในทางบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และปรับตัวให้สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐานอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$, S.D. = 0.83)

เมื่อพิจารณารายละเอียดในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความรู้สึกตระหนักรู้ถึงแบบแผนในการอยู่ร่วมกันในชุมชน แม้ว่าชุมชนจะมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.41$) ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในชุมชนที่มีการอยู่อาศัย

กันมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีความผูกพัน และมีแบบแผนในการอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังคงมีการดำเนินชีวิตภายใต้แบบแผนเดิม ที่ถึงแม้ว่าเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนซึ่งอาจทำให้แบบแผนชีวิตหรือแบบแผนในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่สมาชิกในชุมชนก็มีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

นอกเหนือจากนี้ระดับการตระหนักรู้อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ดังนี้ มีการยอมรับแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้โดยไม่มีข้อขัดแย้ง ($\bar{X} = 3.35$) มีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นสิ่งที่คนในชุมชนเห็นดีเห็นงามร่วมกัน ($\bar{X} = 3.28$) มีความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์/ระเบียบการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.20$) และการเห็นว่าสมาชิกในชุมชนได้ประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนถ้วนหน้า ($\bar{X} = 3.09$) ซึ่งจะเห็นได้ว่าในประเด็นการได้ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมีระดับการตระหนักรู้ที่น้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ใช่คนทั้งหมดที่ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว มีเพียงกลุ่มที่เป็นสมาชิก หรือมีกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเท่านั้นที่ได้ประโยชน์ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน

ที่	การบูรณาการทางบรรทัดฐาน	ระดับการตระหนักรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ครัวเรือนของท่านมีความรู้สึกตระหนักรู้ถึงแบบแผนในการอยู่ร่วมกันในชุมชน แม้ว่าชุมชนจะมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนก็ตาม	3.41	0.60	มาก
2.	ครัวเรือนของท่านยอมรับแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้โดยไม่มีข้อขัดแย้ง	3.35	0.72	ปานกลาง
3.	ครัวเรือนของท่านมีความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์/ระเบียบการท่องเที่ยวในชุมชน	3.20	0.85	ปานกลาง
4.	ครัวเรือนของท่านมีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นสิ่งที่คนในชุมชนเห็นดีเห็นงามร่วมกัน	3.28	1.05	ปานกลาง
5.	ครัวเรือนของท่านเห็นว่าสมาชิกในชุมชนได้ประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนถ้วนหน้า	3.09	0.94	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.27	0.83	ปานกลาง

3.3 การบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional Integration)

การวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผ่านมิติการบูรณาการทางการหน้าที่ ซึ่งเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของครัวเรือนในชุมชน และการแลกเปลี่ยนการทำงานด้านการท่องเที่ยวตามหน้าที่ โดยพิจารณาจากการยอมรับและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ การแบ่งแยกบทบาทหน้าที่กันในเรื่องการท่องเที่ยวในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่ มีการพึ่งพิงกันตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.25$, S.D. = 0.99)

เมื่อพิจารณารายละเอียดในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่ พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่ในรายประเด็นอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ ตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.40$) ซึ่งจะเห็นได้ว่าครัวเรือนในชุมชนทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวและที่ไม่ได้เป็นสมาชิกตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยผู้ที่เป็นสมาชิกก็จะมีหน้าที่และปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และในส่วนของผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกก็ปฏิบัติหน้าที่ของตน ไม่ก้าวก่ายหรือขัดขวางกลุ่มที่ดำเนินการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ รองลงมา คือ การพึ่งพิงและให้การช่วยเหลือสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.28$) การแบ่งแยกบทบาทของสมาชิกในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ครัวเรือนของท่านรู้สึกมีความรับผิดชอบกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.22$) การแลกเปลี่ยนและร่วมทำงานด้านการท่องเที่ยวกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ($\bar{X} = 3.19$) และการตระหนักและยอมรับบทบาทของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน แม้ว่าจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนก็ตาม ($\bar{X} = 3.15$) ตามลำดับซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่

ที่	การบูรณาการทางการหน้าที่	ระดับการตระหนักรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ครัวเรือนของท่านตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน	3.40	0.93	ปานกลาง
2.	การแบ่งแยกบทบาทของสมาชิกในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ครัวเรือนของท่านรู้สึกมีความรับผิดชอบกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	3.22	1.01	ปานกลาง
3.	ครัวเรือนของท่านมีการแลกเปลี่ยนและร่วมทำงานด้านการท่องเที่ยวกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน	3.19	1.03	ปานกลาง
4.	ครัวเรือนของท่านมีการพึ่งพิงและให้การช่วยเหลือสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	3.28	1.03	ปานกลาง
5.	ครัวเรือนของท่านตระหนักและยอมรับบทบาทของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน แม้ว่าจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนก็ตาม	3.15	0.96	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.25	0.99	ปานกลาง

3.4 การบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication Integration)

การวิเคราะห์ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนผ่านมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร หมายถึงการที่สมาชิกในครัวเรือนมีการติดต่อกับบุคคลหรือกลุ่มทางสังคม โดยพิจารณาได้จากรูปแบบของการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กันระหว่างครัวเรือนในชุมชน ความถี่ของการติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมทางสังคม ทั้งที่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ กับมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติการบูรณาการทางการสื่อสารอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.80)

เมื่อพิจารณารายละเอียดในมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีระดับการตระหนักรู้ในระดับมากในประเด็นการมีความสัมพันธ์กับกลุ่มการท่องเที่ยว

ในระดับที่ดี ($\bar{X} = 3.41$) เนื่องจากการที่เป็นสมาชิกในชุมชนเดียวกัน นอกเหนือจากนั้น มีระดับการตระหนักรู้อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ได้แก่ การที่ไม่มีความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ($\bar{X} = 3.38$) การเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ($\bar{X} = 3.20$) การเข้าไปมีบทบาทในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นทางการ ($\bar{X} = 3.00$) และการมีการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กับสมาชิกอื่นๆในชุมชนในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนในหลายรูปแบบ ($\bar{X} = 2.64$) เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีเพียงส่วนน้อยที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว และส่วนใหญ่มีอาชีพและรายได้หลักอยู่แล้ว จึงมีการติดต่อสื่อสารในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวน้อย และชุมชนส่วนใหญ่ขาดการประสานให้ข้อมูลแก่สมาชิกในชุมชน จึงทำให้เกิดการไม่เข้าใจ ไม่ยอมรับ และส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ผลการวิเคราะห์แสดงรายละเอียดในตารางที่ 15 ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปกติของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร

ที่	การบูรณาการทางการสื่อสาร	ระดับการตระหนักรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ครัวเรือนของท่านมีการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กับสมาชิกในชุมชนในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในหลายรูปแบบ	2.64	0.84	ปานกลาง
2.	ครัวเรือนของท่านเข้าไปมีบทบาท (พูดคุย/พบปะ/ติดต่อ) ในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยเข้าไปเป็นสมาชิกในกลุ่มการท่องเที่ยว หรือกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง	3.00	0.94	ปานกลาง
3.	ครัวเรือนของท่านเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนแบบไม่เป็นทางการ	3.20	0.73	ปานกลาง
4.	ครัวเรือนของท่านมีความสัมพันธ์กับกลุ่มการท่องเที่ยวในระดับที่ดี	3.41	0.82	มาก
5.	ครัวเรือนของท่านไม่มีความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน	3.38	0.69	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.12	0.80	ปานกลาง

โดยสรุปเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวมีการตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.84)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมมากที่สุด ($\bar{X} = 3.60$) รองลงมาคือ มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน ($\bar{X} = 3.27$) มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ ($\bar{X} = 3.25$) ตามลำดับ และมิติที่ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้น้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด) คือ มิติการบูรณาการทางการสื่อสาร ($\bar{X} = 3.12$) ซึ่งสะท้อนถึงการขาดการสื่อสารกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ทั้งที่มีและไม่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว เพราะหากขาดการสื่อสารหรือประสานติดต่อกันในเรื่องของการท่องเที่ยวแก่สมาชิกในชุมชน จะส่งผลต่อการเข้าใจและยอมรับกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะส่งผลต่อปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนด้วย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม

ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว	ระดับการตระหนักรู้		
	\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1. การบูรณาการทางวัฒนธรรม	3.60	0.75	มาก
2. การบูรณาการทางบรรทัดฐาน	3.27	0.83	ปานกลาง
3. การบูรณาการทางการหน้าที่	3.25	0.99	ปานกลาง
4. การบูรณาการทางการสื่อสาร	3.12	0.80	ปานกลาง
ความเป็นปึกแผ่นในภาพรวม	3.31	0.84	ปานกลาง

การทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนจากการตระหนักรู้ของครัวเรือนก่อนนำไปใช้จำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงก่อน หรือตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการวัดเป็นตัวแทนของการวัดตัวแปรหรือไม่ โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันระดับเดียว (Single Level Confirmatory) ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8

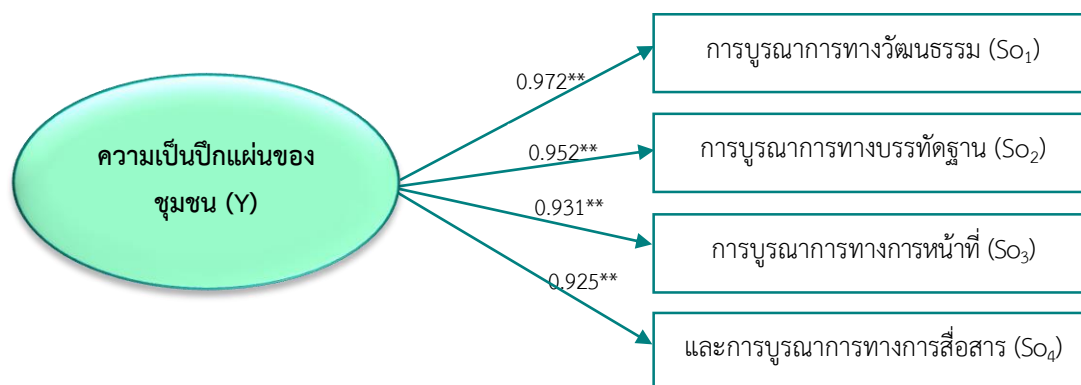
จากสมมติฐานการวิจัย ซึ่งมีสมมติฐานว่าความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวเป็นผลรวมของความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม การบูรณาการทางบรรทัดฐาน การบูรณาการทางการหน้าที่ และการบูรณาการทางการสื่อสาร ของครัวเรือนในชุมชน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8 พบว่ารูปแบบการวัดตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมีความตรงเชิงโครงสร้าง พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของรูปแบบ ได้แก่ ค่า $\chi^2 = 105.22$, $df = 82$, $p = 0.072$, ดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.028, SRMR = 0.015 และ $\chi^2/df = 1.2822$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ CFI และ TLI ที่มีค่าเท่ากับ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ SRMR มีค่าเข้าใกล้ 0 และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 รายละเอียดดังตารางที่ 17 และภาพที่ 12

ตารางที่ 17 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

องค์ประกอบ (ตัวแปรสังเกตได้)	Factor Loading	sig
1. การบูรณาการทางวัฒนธรรม (So ₁)	0.972	0.00
2. การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (So ₂)	0.952	0.00
3. การบูรณาการทางการหน้าที่ (So ₃)	0.931	0.00
4. การบูรณาการทางการสื่อสาร (So ₄)	0.925	0.00

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ (β) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 4 ตัวแปร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบของทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุด คือการบูรณาการทางวัฒนธรรม (So₁) (HP₁) ($\beta = 0.972$) รองลงมา คือ การบูรณาการทางบรรทัดฐาน (So₂) ($\beta = 0.952$) การบูรณาการทางการหน้าที่ (So₃) ($\beta = 0.931$) และการบูรณาการทางการสื่อสาร (So₄) ($\beta = 0.925$) ตามลำดับ ซึ่งจากค่า Factor loading ที่มีค่าสูง ตั้งแต่ 0.925 -0.972 แสดงว่าตัวแปรเชิงประจักษ์มีความตรงต่อการวัด (Validity) สูง สามารถแสดงรายละเอียดดังภาพที่ 12

$$x^2 = , 105.22, df = 82, p = 0.072, x^2/df = 1.2822, CFI = 0.999, TLI = 0.999,$$

$$RMSEA = 0.028, SRMR = 0.015 \text{ (Mplus 8 Standardized Edstimates)}$$

ภาพที่ 12 รูปแบบการวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวตามการตระหนักรู้ของครัวเรือน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปว่า รูปแบบการวัดที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีมีความตรงหรือมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 4 ตัวแปร ได้แก่ มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม การบูรณาการทางบรรทัดฐาน การบูรณาการทางการหน้าที่ และการบูรณาการทางการสื่อสาร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการวัดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยทุกตัวแปรมีค่าน้ำหนักเป็นบวก หมายความว่าหากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวนี้สูงก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม หากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวต่ำก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านความเป็นปึกแผ่นของชุมชนต่ำด้วย และแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านความเป็นปึกแผ่นของชุมชนของแต่ละตัวบ่งชี้ที่มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกันไม่ได้แยกจากกันอย่างอิสระ

ตอนที่ 4 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

เพื่อให้การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการทำความเข้าใจผลการวิเคราะห์ข้อมูลตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์หรืออักษร และความหมายที่ใช้แทนค่าสถิติและตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อการนำเสนอข้อมูลดังนี้สัญลักษณ์หรืออักษรที่ใช้แทนค่าสถิติ

สัญลักษณ์หรืออักษรที่ใช้แทนค่าสถิติ

สัญลักษณ์หรืออักษร	ความหมาย
\bar{X}	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean)
SD	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
CV	ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (Coefficient of variation)
SE	ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error)
SK	ค่าความเบ้ (Skewness)
KU	ค่าความโด่ง (Kurtosis)
χ^2	ค่าสถิติไคสแควร์
Df	องศาอิสระ (Degree of Freedom)
P	ความน่าจะเป็น (Probability) ที่จะปฏิเสธสมมุติฐานหลัก (H_0)
R^2	ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง
β	ค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ
n_p^2	Partial eta square
η^2	Eta square
Σ	เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วม
W หรือ ตัวห้อย w	ระดับครัวเรือน (Household Level) หรือภายในกลุ่ม (Within Group)
B หรือ ตัวห้อย b	ระดับชุมชน (Communities Level) หรือภายในกลุ่ม (Between Group)

สัญลักษณ์ตัวแปรระดับครัวเรือน (Within Group)

ตัวแปร	ความหมาย
ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN)	
BE1	การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว
BE2	รายได้จากการท่องเที่ยว
การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP)	
HP1	การรับรู้นโยบายของครัวเรือน

ตัวแปร	ความหมาย
HP2	ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว
HP3	ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว
HP4	การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว
ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Yw)	
SO1	การบูรณาการทางวัฒนธรรม
SO2	การบูรณาการทางบรรทัดฐาน
SO3	การบูรณาการทางการหน้าที่
SO4	การบูรณาการทางการสื่อสาร

สัญลักษณ์ตัวแปรระดับชุมชน (Between Group)

ตัวแปร	ความหมาย
การสนับสนุนจากภายนอก (NET)	
NE1	การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก
NE2	การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน
NE3	ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว
นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP)	
IO1	การรับรู้นโยบายของผู้นำ
IO2	ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
IO3	การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT)	
CB1	รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว
CB2	ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว
CB3	จำนวนนักท่องเที่ยว
CB4	ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
CB5	การมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ
ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Yb)	
SO1	การบูรณาการทางวัฒนธรรม
SO2	การบูรณาการทางบรรทัดฐาน
SO3	การบูรณาการทางการหน้าที่
SO4	การบูรณาการทางการสื่อสาร

สัญลักษณ์ตัวแปรที่ใช้แบ่งระดับในการวิเคราะห์ Multilevel

ตัวแปร	ความหมาย
Clus	ตัวแปรที่ใช้แบ่งระดับในการวิเคราะห์ Multilevel (Cluster Variable)

ผลการศึกษาในตอนที 4 นำเสนอตามลำดับ คือ

4.1 ลักษณะทั่วไปของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

4.2 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

ซึ่งผลการศึกษาในแต่หัวข้อปรากฏดังนี้

4.1 ลักษณะทั่วไปของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

การศึกษาปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนซึ่งความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเป็นการตระหนักรู้ในระดับครัวเรือนต่อความเป็นหนึ่งเดียวกันในด้าน การท่องเที่ยวในชุมชน แต่การตระหนักรู้ของครัวเรือนก็มีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในระดับชุมชน ดังนั้น การศึกษาเพียงเฉพาะปัจจัยระดับครัวเรือนเพียงระดับเดียวอาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องตามธรรมชาติและโครงสร้างของข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ทุกระดับ คือทั้งระดับครัวเรือน และระดับชุมชน โดยปัจจัยแต่ละระดับมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ปัจจัยระดับครัวเรือน

ข้อมูลปัจจัยระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นข้อมูลปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ได้แก่ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรดังนี้

1) การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP)

การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) เป็นตัวแปรแฝง (Latent variable) ซึ่งตัวแปรเชิงทฤษฎีไม่สามารถวัดได้โดยตรง จะต้องวัดผ่านกลุ่มตัวแปรสังเกตได้ ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี พบว่า ตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวต้องวัดผ่านตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัว ได้แก่ การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP₁) ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (HP₂) ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (HP₃) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP₄) โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรสังเกตได้ดังนี้

1.1) การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP₁)

ผลการวิเคราะห์การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ซึ่งหมายถึง การเข้าใจในหลักการและรายละเอียดของนโยบายหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเครือข่ายในการนำเอา

การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน ที่จะส่งผลต่อการปรับตัวเอง เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงกิจกรรมเชื่อมโยง ทั้งด้านที่พัก ร้านอาหาร การขนส่ง และของที่ระลึก ผลการวิจัยพบว่าหัวหน้าครัวเรือนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการรับรู้นโยบายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.60$, S.D. = 0.76)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการรับรู้โยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน พบว่าหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวมีการรับรู้ที่รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.97$) รองลงมาคือมีการรับรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจะส่งผลต่อการเกิดความต้อการด้านที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก หรือมีคู่แข่งท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.79$) ในประเด็นที่มีการรับรู้โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 2 ประเด็น ได้แก่ การรับรู้มาก่อนว่าการท่องเที่ยวชุมชนทำให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ ($\bar{X} = 3.34$) และการรู้ว่าชุมชนสามารถพัฒนาไปเป็นชุมชนท่องเที่ยวได้โดยไม่สูญเสียวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิม ($\bar{X} = 3.30$) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ที่	การรับรู้โยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	ระดับการรับรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ท่านรู้ว่ารัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน	3.97	0.70	มาก
2.	ท่านรู้มาก่อนว่าการท่องเที่ยวชุมชนทำให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ	3.34	0.81	ปานกลาง
3.	ท่านรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจะส่งผลต่อการเกิดความต้อการด้านที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก หรือมีคู่แข่งท้องถิ่น	3.79	0.53	มาก
4.	ท่านเห็นว่าชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้คนมาเที่ยว	3.64	1.04	มาก
5.	ท่านรู้ว่าสมาชิกในครัวเรือนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งในด้านการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการ และการรับผลประโยชน์	3.58	1.01	มาก
6.	ท่านรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนจะก่อให้เกิดอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้กับสมาชิกในครัวเรือน	3.61	0.75	มาก

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ที่	การรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	ระดับการรับรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย
7.	ท่านรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจะทำให้ครัวเรือนของท่านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว	3.67	0.79	มาก
8.	ท่านรับรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนทำให้ครัวเรือนได้รับความสะดวกจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค	3.67	0.72	มาก
9.	ท่านรู้ว่าชุมชนสามารถพัฒนาไปเป็นชุมชนท่องเที่ยวได้โดยไม่สูญเสียวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิม	3.30	0.66	ปานกลาง
10.	ท่านรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้สมาชิกในครัวเรือนเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน	3.45	0.59	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.60	0.76	มาก

1.2) ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือน

ผลการวิเคราะห์ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย หมายถึง ความรู้สึกยินดีของหัวหน้าครัวเรือนต่อการมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และความรู้สึกเป็นกันเอง ไม่รังเกียจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน โดยพิจารณาจากการพบปะทักทายนักท่องเที่ยว การใช้ประโยชน์สาธารณะร่วมกับนักท่องเที่ยว และการให้คำแนะนำหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.85)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวรู้สึกดีเมื่อเห็นนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.94$) รองลงมา มีการปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาด้วยความเป็นมิตร ($\bar{X} = 3.70$) และคนในชุมชนรู้สึกพอใจที่ชุมชนได้รับประโยชน์จากการมีผู้เข้าชมหรือนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ($\bar{X} = 3.61$) แต่อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวยังมีประเด็นที่มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ครัวเรือนไม่รังเกียจนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยม

เยือนวัดหรือศาสนสถานของชุมชน ($\bar{X} = 3.30$) และครัวเรือนรู้สึกว่าได้เพื่อนใหม่จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ($\bar{X} = 3.24$) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 19 ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

ที่	ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว	ระดับความคิดเห็น		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกดีเมื่อเห็นนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน	3.94	0.58	มาก
2.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านไม่รังเกียจนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมเยือนวัดหรือศาสนสถานของชุมชน	3.30	0.89	ปานกลาง
3.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านสามารถนั่งรับประทานอาหารร่วมโต๊ะ/ร้าน กับนักท่องเที่ยวได้	3.48	0.80	มาก
4.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านเคยทักทายหรือสนทนากับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน	3.44	1.37	มาก
5.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกว่าได้เพื่อนใหม่จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน	3.24	1.03	ปานกลาง
6.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกภูมิใจที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนชุมชน	3.32	0.76	ปานกลาง
7.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกพอใจที่ชุมชนได้รับประโยชน์จากการมีผู้เข้าชมหรือมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน	3.61	0.68	มาก
8.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกขอบคุณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนสำหรับการมีส่วนร่วมทำให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นดีขึ้น	3.58	0.75	มาก
9.	สมาชิกในครัวเรือนของท่านปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาด้วยความเป็นมิตร	3.70	0.67	มาก
10.	หากนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสม สมาชิกในครัวเรือนของท่านตักเตือนด้วยความสุภาพ	3.58	0.93	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.52	0.85	มาก

1.3) ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชนของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย เป็นการศึกษาถึงการได้รับโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปรับตัวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งประสบการณ์ในการได้รับการอบรม และศึกษาดูงาน ผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 61.75 ไม่เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และมีเพียงร้อยละ 38.25 ที่มีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยว มีประสบการณ์ในการอบรมและศึกษาดูงานโดยเฉลี่ย 2.15 ครั้ง ซึ่งผู้ที่มีประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้นำของกลุ่มท่องเที่ยวที่ได้โอกาสและเคยมีประสบการณ์ในการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน มีเพียงส่วนน้อยในกลุ่มคนที่ไม่ได้เป็นผู้นำหรืออยู่ในสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวที่จะได้รับโอกาสในส่วนนี้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว

ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน		
ไม่เคย	415	61.75
เคย	257	38.25
จำนวนครั้งที่เข้าร่วม		
ไม่เคย	415	61.75
1-3 ครั้ง	97	14.43
4-6 ครั้ง	110	16.37
มากกว่า 6 ครั้ง	50	7.45
รวม	672	100

ค่าต่ำสุด = 0 ค่าสูงสุด = 25 ค่าเฉลี่ย = 2.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 3.97

1.4) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน หมายถึง การที่สมาชิกในครัวเรือนเข้าไปมีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยครอบคลุมตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และการติดตามประเมินผลการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่

ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ตามกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ด้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.97)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนในประเด็นต่างๆ ในระดับปานกลาง ดังนี้ มีส่วนร่วมในการประชุมพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน ($\bar{X} = 3.19$) มีส่วนร่วมในการพิจารณาการแบ่งปันรายได้หรือผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ($\bar{X} = 3.08$) และมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.88$) ซึ่งจากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นได้ว่า ครัวเรือนชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในเรื่องของการริเริ่มจัดตั้ง การบริหารจัดการ การพัฒนา รวมไปถึงการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเพียงแค่บางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่มีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ที่	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการประชุมพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน	3.19	0.78	ปานกลาง
2.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน	2.88	1.14	ปานกลาง
3.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน	3.02	0.98	ปานกลาง
4.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาการแบ่งปันรายได้หรือผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน	3.08	0.99	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.04	0.97	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการวางแผน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.68$, S.D. = 0.88)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการวางแผนของ พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการท่องเที่ยวในชุมชนในประเด็นการมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.81$) โดยมีส่วนร่วมวางแผนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.55$) ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนส่วนใหญ่ผ่านการประชุมจากสมาชิกในชุมชนเพื่อเป็นข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชน ทั้งคนที่เป็สมาชิก และไม่ได้เป็นสมาชิกในกลุ่มท่องเที่ยว แต่ในส่วนของการวางแผนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นการวางแผนและดำเนินการเฉพาะภายในกลุ่มสมาชิกมากกว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน

ที่	การมีส่วนร่วมในการวางแผน	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมวางแผนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	2.55	0.78	น้อย
2.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	2.68	0.93	ปานกลาง
3.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	2.81	0.94	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		2.68	0.88	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.91)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พบว่า คร้วเรือนในชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความสะอาดและสวยงามในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เพราะพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวเป็นของสาธารณะที่ทุกคนในชุมชนมีสิทธิร่วมกัน ดังนั้นประชาชนในชุมชนจึงช่วยกันดูแลรักษา รองลงมาคร้วเรือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.77$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่เป็นสมาชิกในชุมชนแต่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยว แต่เข้ามาร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น ทำอาหาร และโฮมสเตย์ ในกรณีที่ต้องการบุคคลให้ความช่วยเหลือในกิจกรรมต่างๆ อย่างไรก็ตาม คร้วเรือนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) เพราะจะเห็นได้ว่าผลที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวบางกลุ่มไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว แต่เป็นการช่วยเหลือหรือเข้ามาร่วมกิจกรรมเมื่อมีเวลามากกว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 23

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของคร้วเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ที่	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	คร้วเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน	2.98	0.88	ปานกลาง
2.	คร้วเรือนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน	3.77	0.86	มาก
3.	คร้วเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความสะอาดและสวยงาม	3.82	0.87	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.52	0.91	มาก

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวของคร้วเรือน พบว่าคร้วเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 1.02)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า คร้วเรือนในชุมชนท่องเที่ยวได้รับรายได้เพิ่มขึ้นจากการมีกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนในระดับมาก ($\bar{X} = 3.47$) เนื่องจากเมื่อมี

การจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน กลุ่มที่ตอบสนองต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว และเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ทั้งด้านการเป็นมัคคุเทศก์ การจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก การจัดโฮมสเตย์ ซึ่งทำให้ครัวเรือนในชุมชนได้รายได้เพิ่มจากรายได้หลักที่มีอยู่เดิม แต่ส่วนของการได้รับประโยชน์จากการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$) เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนยังไม่เห็นผลชัดเจนในการเกิดผลประโยชน์ในภาพรวม หรือการได้รับงบประมาณจากภาครัฐมาพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นรูปธรรม เช่น ถนน ไฟฟ้า ห้องน้ำ หรือศาลา จึงทำให้คนในชุมชนยังไม่เห็นถึงการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ผลการวิเคราะห์แสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 24

ตารางที่ 24 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ที่	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ครัวเรือนของท่านได้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน	3.38	0.95	ปานกลาง
2.	ครัวเรือนของท่านได้รับรายได้เพิ่มขึ้นจากการมีการท่องเที่ยวในชุมชน	3.47	0.96	มาก
3.	ครัวเรือนของท่านได้รับประโยชน์จากการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน	3.27	0.96	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.37	1.02	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือนพบว่าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.60$, S.D. = 0.96)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล พบว่าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.00$) แต่มีส่วนร่วมในการสรุปผลการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.20$) ซึ่งส่วนใหญ่การสรุปผลการดำเนินการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มสมาชิก ไม่ได้มีการสรุปผลให้กับชุมชนในภาพรวม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 25

ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของ
ครัวเรือน ในด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ที่	การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย
1.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการสรุปผลการดำเนินงาน การท่องเที่ยวของชุมชน	2.20	0.88	น้อย
2.	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของ แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยว	3.00	1.04	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		2.60	0.96	น้อย

โดยสรุปเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของ
ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว
มีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.95)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ด้านที่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ
มาก คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.52$) รองลงมา มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปาน
กลาง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{X} = 3.37$) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X} = 3.04$)
การมีส่วนร่วมในการวางแผน ($\bar{X} = 2.68$) และด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมใน
การติดตามและประเมินผล ($\bar{X} = 2.60$) ซึ่งผลการสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 26
ตารางที่ 26 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของ
ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม

	การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนของครัวเรือน	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	3.52	0.91	มาก
2	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	3.37	1.02	ปานกลาง
3	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.04	0.97	ปานกลาง
4	การมีส่วนร่วมในการวางแผน	2.68	0.88	ปานกลาง
5	การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	2.60	0.96	น้อย
การมีส่วนร่วมในภาพรวม		3.04	0.95	ปานกลาง

การทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการตอบสนองของครัวเรือน ต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP)

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงการตอบสนองของครัวเรือนต่อ
นโยบายท่องเที่ยวชุมชนก่อนนำไปใช้จำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝง
ข้างต้นก่อน หรือตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการวัดเป็นตัวแทนของการวัดตัวแปรหรือไม่ โดยใช้การวิเคราะห์
องค์ประกอบเชิงยืนยันระดับเดียว (Single Level Confirmatory) ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8

จากสมมติฐานการวิจัย ซึ่งมีสมมติฐานว่าการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบาย
ท่องเที่ยวชุมชนเป็นผลรวมของการรับรู้นโยบายของครัวเรือน ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว
ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ของครัวเรือนใน
ชุมชน

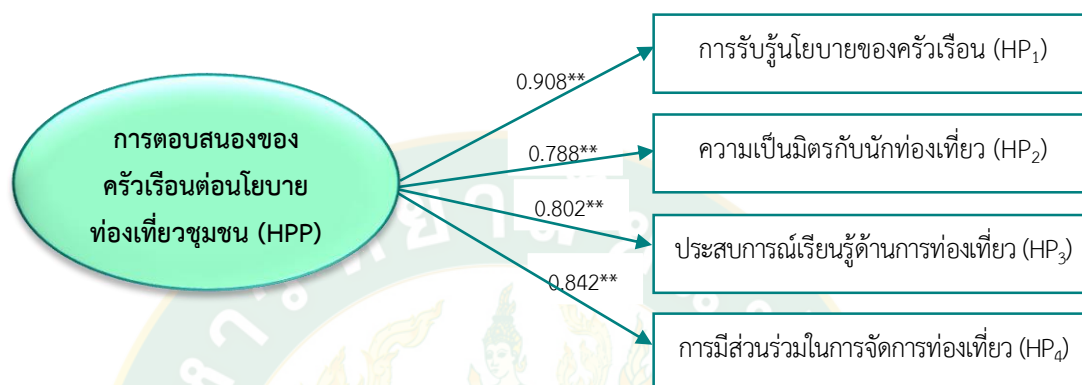
ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8 พบว่า
รูปแบบการวัดตัวแปรแฝงการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนมีความตรงเชิง
โครงสร้าง พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของรูปแบบ ได้แก่ ค่า $\chi^2 = 115.02$, $df = 86$,
 $p = 0.091$, ดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.020, SRMR = 0.010 และ $\chi^2/df = 1.3374$
โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับ
สมมติฐานว่ารูปแบบการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ CFI และ TLI
ที่มีค่าเท่ากับ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ SRMR มีค่าเข้าใกล้ 0 และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2
รายละเอียดดังตารางที่ 27 และภาพที่ 13

ตารางที่ 27 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการตอบสนองของครัวเรือนต่อ
นโยบายท่องเที่ยวชุมชน

องค์ประกอบ (ตัวแปรสังเกตได้)	Factor Loading	sig
1. การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP ₁)	0.908	0.00
2. ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (HP ₂)	0.788	0.00
3. ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (HP ₃)	0.802	0.00
4. การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP ₄)	0.842	0.00

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ (β) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 4 ตัว
แปร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบของทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยตัว
แปรที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุด คือการรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP₁) ($\beta = 0.908$) รองลงมา

คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP₄) ($\beta = 0.842$) ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (HP₃) ($\beta = 0.802$) และความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว (HP₂) ($\beta = 0.788$) ตามลำดับ ซึ่งจากค่า Factor Loading ที่มีค่าค่อนข้างสูง ถึงสูง ตั้งแต่ 0.788 - 0.908 แสดงว่าตัวแปรเชิงประจักษ์มีความตรงต่อการวัด (Validity) สูง สามารถแสดงรายละเอียดดังภาพที่ 13

$$x^2 = , 115.02, df = 86, p = 0.091, x^2/df = 1.3374, CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.020, SRMR = 0.010 \text{ (Mplus 8 Standardized Edstimates)}$$

ภาพที่ 13 รูปแบบการวัดการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปว่า รูปแบบการวัดที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีมีความตรงหรือมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 4 ตัวแปร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการวัดการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน โดยทุกตัวแปรมีความน่าหนักเป็นบวก หมายความว่าหากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวนี้สูงก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนในระดับสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม หากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวต่ำก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนต่ำด้วย และแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนของแต่ละตัวบ่งชี้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันซึ่งกันและกันไม่ได้แยกจากกันอย่างอิสระ

2) ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN)

ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) ไม่สามารถวัดด้วยตัวเองได้โดยตรง ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี พบว่าต้องวัดผ่านตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัว ได้แก่ การมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว (BE_1) และรายได้จากการท่องเที่ยว (BE_2) โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรสังเกตได้ดังนี้

2.1) การมีกิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวในชุมชน

ผลการวิจัยเกี่ยวกับกิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น รีสอร์ท โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งรายได้ทั้งรายได้หลักและรายได้เสริมแก่ครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 50 ไม่มีกิจการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในชุมชน มีเพียงร้อยละ 50 ที่มีกิจการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนในส่วนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว กับผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างละครึ่ง ดังรายละเอียดในตารางที่ 28

ตารางที่ 28 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการมีกิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวในชุมชน

การมีกิจการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	336	50.00
มี	336	50.00
รวม	672	100

2.2) ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิจัยเกี่ยวกับผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย เป็นการศึกษาถึงผลประโยชน์ที่ครัวเรือนได้รับอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ซึ่งพิจารณาจากรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว เช่น จากการมีธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 50 ไม่มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน รองลงมาร้อยละ 41.07 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน รองลงมาร้อยละ 5.21 มีรายได้ระหว่าง 5,000-10,000 บาท/เดือน มีเพียงร้อยละ 1.49 ที่มีรายได้มากกว่า 15,000 บาท และรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 1,839.50 บาท/เดือน ดังรายละเอียดในตารางที่ 29

ตารางที่ 29 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย
จำแนกตามผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน

รายได้จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มี	336	50.00
ต่ำกว่า 5,000 บาท	276	41.07
5,001 - 10,000 บาท	35	5.21
10,000 - 15,000 บาท	15	2.23
มากกว่า 15,000 บาท	10	1.49
รวม	672	100

ค่าต่ำสุด = 0 ค่าสูงสุด = 25,000 ค่าเฉลี่ย = 1,839.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 3,558.31

การทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชน (BEN)

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการ
ท่องเที่ยวชุมชนก่อนนำไปใช้จำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงข้างต้นก่อน
หรือตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการวัดเป็นตัวแทนของการวัดตัวแปรหรือไม่ โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิง
ยืนยันระดับเดียว (Single Level Confirmatory) ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8

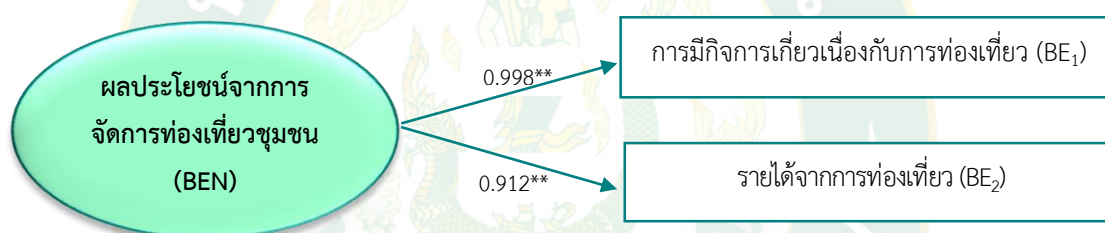
จากสมมติฐานการวิจัย ซึ่งมีสมมติฐานว่าผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว
ชุมชนเป็นผลรวมของการมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว และรายได้จากการท่องเที่ยว ของ
ครัวเรือนในชุมชน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8 พบว่า
รูปแบบการวัดตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีความตรงเชิงโครงสร้าง
พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของรูปแบบ ได้แก่ ค่า $\chi^2 = 125.22$, $df = 90$, $p = 0.088$,
ดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.018, SRMR = 0.015 และ $\chi^2/df = 1.3913$ โดยค่า p
มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานว่า
รูปแบบการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ CFI และ TLI ที่มีค่าเท่ากับ
1 ค่าดัชนี RMSEA และ SRMR มีค่าเข้าใกล้ 0 และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 รายละเอียดดังตารางที่
30 และภาพที่ 14

ตารางที่ 30 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

องค์ประกอบ (ตัวแปรสังเกตได้)	Factor Loading	sig
1. การมีกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (BE ₁)	0.998	0.00
2. รายได้จากการท่องเที่ยว (BE ₂)	0.912	0.00

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ (β) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 2 ตัวแปร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบของทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุด คือคือ การมีกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (BE₁) ($\beta = 0.998$) รองลงมาคือ รายได้จากการท่องเที่ยว (BE₂) ($\beta = 0.912$) ตามลำดับ ซึ่งจากค่า Factor Loading ที่มีค่าสูง ตั้งแต่ 0.912 - 0.998 แสดงว่าตัวแปรเชิงประจักษ์มีความตรงต่อการวัด (Validity) สูง สามารถแสดงรายละเอียดดังภาพที่ 14

$$x^2 = , 125.22, df = 90, p = 0.088, x^2/df = 1.3913, CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.018, SRMR = 0.015 \text{ (Mplus 8 Standardized Edstimates)}$$

ภาพที่ 14 รูปแบบการวัดผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปว่า รูปแบบการวัดที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีมีความตรงหรือมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 2 ตัวแปร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการวัดผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยทุกตัวแปรมีค่าน้ำหนักเป็นบวก หมายความว่าหากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวนี้สูงก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนในระดับสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม หากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวต่ำก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนต่ำด้วย และแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของแต่ละตัวบ่งชี้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกันซึ่งกันและกันไม่ได้แยกจากกันอย่างอิสระ

4.1.2 ปัจจัยระดับชุมชน

ข้อมูลปัจจัยระดับชุมชน ซึ่งเป็นข้อมูลปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ได้แก่ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้ง 3 ปัจจัยในระดับชุมชนนี้เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรดังนี้

1) ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP)

ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) ไม่สามารถวัดด้วยตัวเองได้โดยตรง ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี พบว่าต้องวัดผ่านตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัว ได้แก่ การรับรู้นโยบายของผู้นำ (IO₁) และการได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂) โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรสังเกตได้ดังนี้

1.1) การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน

ผลการวิเคราะห์การรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย 3 ด้าน ประกอบด้วย การรับรู้ความสำคัญของนโยบาย การรับรู้การสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ และการรับรู้ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

การรับรู้ความสำคัญของนโยบาย

การรับรู้ความสำคัญของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการรับรู้ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = 0.94)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการรับรู้ความสำคัญของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวมีการรับรู้ความสำคัญนโยบายในทุกประเด็นอยู่ในระดับมาก ซึ่งที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การรับรู้ว่าการส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ ($\bar{X} = 3.93$) ซึ่งสะท้อนเห็นว่าผู้นำชุมชนส่วนใหญ่รับรู้ถึงการส่งเสริมนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐ และผู้นำรับรู้ว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนจะทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ ($\bar{X} = 3.80$) ซึ่งอยู่ในระดับมากเช่นกัน แสดงให้เห็นว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นและการดำเนินนโยบายส่งผลให้ผู้นำชุมชนรับรู้ถึงความสำคัญของนโยบายที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 31

ตารางที่ 31 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว
ชุมชนของผู้นำชุมชน ในด้านการรับรู้ความสำคัญของนโยบาย

ที่	การรับรู้ความสำคัญของนโยบาย	ระดับการรับรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย
1.	ท่านรับรู้ว่าการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจาก หน่วยงานภาครัฐ	3.93	1.00	มาก
2.	ท่านรับรู้ว่าสามารถนำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือใน การพัฒนาชุมชนได้	3.86	0.92	มาก
3.	ท่านรับรู้ว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนจะทำให้ชุมชน มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ	3.80	0.90	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.86	0.94	มาก

การรับรู้การสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ

การรับรู้การสนับสนุนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่การปฏิบัติของผู้นำ
ชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการรับรู้อยู่ในระดับปานกลาง
($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 1.02)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการรับรู้การสนับสนุนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว
ชุมชนสู่การปฏิบัติของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวมีการรับรู้ที่ชุมชนสามารถขอ
งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$)
และรับรู้ว่าจะสามารถนำเอาฐานทรัพยากรชุมชนมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยวได้อยู่ในระดับมาก
($\bar{X} = 3.50$) แต่ในเรื่องของการรับรู้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามาบริหาร
จัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ($\bar{X} = 3.30$) และการรับรู้ถึงแหล่งทุนหรือแหล่งงบประมาณที่
สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ($\bar{X} = 3.20$) อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำ
ชุมชนรู้ว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมีความสำคัญและสามารถขอรับงบประมาณจาก
ภาครัฐได้ แต่การรับรู้วิธีการเข้าถึงแหล่งทุนยังอยู่ในระดับน้อย กล่าวคือ ผู้นำยังมีความรู้ในเรื่องของ
ความหลากหลายของแหล่งทุนที่สนับสนุนการท่องเที่ยว และวิธีการในการยื่นขอรับแหล่งทุน ผลการ
วิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 32

ตารางที่ 32 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว
ชุมชนของผู้นำชุมชน ในด้านการรับรู้การสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ

ที่	การรับรู้การสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ	ระดับการรับรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย
1.	ท่านรับรู้ว่าคุณสามารถของงบประมาณสนับสนุนจาก ภาครัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้	3.58	1.12	มาก
2.	ท่านรับรู้ถึงแหล่งทุนหรือแหล่งงบประมาณที่สนับสนุนการ พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน	3.20	1.03	ปานกลาง
3.	ท่านรับรู้ว่าคุณสามารถนำเอาฐานทรัพยากรชุมชนมาเป็นต้นทุน ในการจัดการท่องเที่ยวได้	3.50	0.93	มาก
4.	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ ชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง	3.30	0.98	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.39	1.02	ปานกลาง

การรับรู้ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน

การรับรู้ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชน
ของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการรับรู้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.90)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการรับรู้ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนของ
ผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวมีการรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนก่อให้เกิดสร้างอาชีพ
หลักและอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน และรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนจะทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริม
จากการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากเท่ากัน ($\bar{X} = 3.83$) แต่การรับรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
ทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับความสะดวกจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า โทรศัพท์ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$) ทั้งนี้เนื่องมาจากการเกิดการ
ท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ผลประโยชน์ที่ได้ที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมคือรายได้ของบุคคลในกลุ่มสมาชิก
มากกว่าที่จะเห็นผลในรูปธรรมในภาพรวมระดับชุมชน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดใน
ตารางที่ 33

ตารางที่ 33 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการรับรู้ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน

ที่	การรับรู้ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน	ระดับการรับรู้		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนก่อให้เกิดสร้างอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน	3.83	0.86	มาก
2.	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนจะทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว	3.83	0.79	มาก
3.	ท่านรับรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับความสะดวกจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า โทรศัพท์	3.33	0.94	ปานกลาง
4.	ท่านรับรู้ว่าชุมชนสามารถพัฒนาไปเป็นชุมชนท่องเที่ยวได้โดยไม่สูญเสียวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิม	3.63	0.96	มาก
5.	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน	3.56	0.93	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.63	0.90	มาก

โดยสรุปเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของการรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า ผู้นำชุมชนท่องเที่ยวมีการรับรู้นโยบายในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.95)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบพบว่า ด้านที่มีการรับรู้สูงสุด คือ ด้านความสำคัญของนโยบาย ($\bar{X} = 3.86$) รองลงมาคือด้านผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.63$) และด้านการสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.39$) ตามลำดับ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 34

ตารางที่ 34 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการรับรู้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ของผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม

การรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน	ระดับการรับรู้		
	\bar{x}	S.D.	การแปลความหมาย
1. ความสำคัญของนโยบาย	3.86	0.94	มาก
2. การสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ	3.39	1.02	มาก
3. ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน	3.63	0.90	มาก
การรับรู้ในภาพรวม	3.63	0.95	มาก

1.2) ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ผลการวิจัยเกี่ยวกับระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ซึ่งเป็นระยะเวลาในการเริ่มรับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมาจัดการท่องเที่ยวในชุมชน หรือการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองไปใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยนับตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงปัจจุบัน พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 33.93 มีการดำเนินการท่องเที่ยวชุมชนมาแล้วเป็นระยะเวลา 11-15 ปี เพราะเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการสนับสนุนการท่องเที่ยวในประเทศและการท่องเที่ยวชุมชน เป็นหนึ่งทางเลือกของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่รัฐบาลเริ่มสนับสนุนให้ชุมชนดำเนินการ รองลงมา ร้อยละ 27.57 มีการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนมาแล้วเป็นระยะเวลา 5-10 ปี รองลงมาใกล้เคียงกันร้อยละ 26.79 มีการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนน้อยกว่า 5 ปี และมีเพียงร้อยละ 10.71 ที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนมากกว่า 15 ปี ซึ่งส่วนใหญ่ชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลานานจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชนอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในเรื่องของการดำรงชีวิตของคนในชุมชน อาชีพ และการปรับตัวของคนในชุมชนต่อการท่องเที่ยว รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน โดยระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ยของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย คือ 9.57 ปี ดังรายละเอียดในตารางที่ 35

ตารางที่ 35 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 5 ปี	15	26.79
5 - 10 ปี	16	27.57
11 - 15 ปี	19	33.93
มากกว่า 15 ปี	6	10.71
รวม	56	100

ค่าต่ำสุด = 1 ค่าสูงสุด = 21 ค่าเฉลี่ย = 9.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.76

1.3) การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิจัยการได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยเฉลี่ยในแต่ละปีของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 39.28 ได้รับงบประมาณต่อปีต่ำกว่า 50,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 26.79 ได้รับงบประมาณต่อปีประมาณ 50,000 – 100,000 บาท และร้อยละ 14.29 ได้รับงบประมาณต่อปีมากกว่า 100,000 บาท โดยงบประมาณส่วนใหญ่เป็นงบประมาณในการอบรมบุคลากร และพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว อาทิ ของที่ระลึก กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน และโบร์ชัวร์ รวมถึงงบประมาณในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น อาคารประชุม ศูนย์ให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว และศูนย์แสดงสินค้าชุมชน

แต่อย่างไรก็ตาม ในจำนวนชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน มีถึงร้อยละ 19.64 ที่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งชุมชนเหล่านี้เมื่อมีการรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและเห็นถึงทิศทางการเติบโตของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวยังชุมชน จึงได้มีการรวมตัวกันและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนเอง โดยไม่ได้อาศัยงบประมาณในการสนับสนุนจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงจำนวนงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ย แล้วพบว่า ได้รับงบประมาณโดยเฉลี่ยต่อชุมชน 59,642.85 บาทต่อปี ดังรายละเอียดในตารางที่ 36

ตารางที่ 36 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับ	11	19.64
ต่ำกว่า 50,000 บาท	22	39.28
50,000 – 100,000 บาท	15	26.79
มากกว่า 100,000 บาท	8	14.29
รวม	56	100

ค่าต่ำสุด = 0 ค่าสูงสุด = 500,000 ค่าเฉลี่ย = 59,642.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 91,188.40

การทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP)

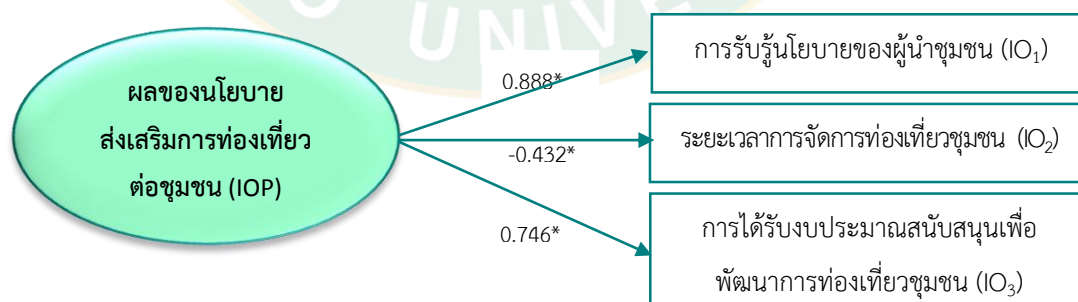
การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ก่อนนำไปใช้จำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงข้างต้นก่อน หรือตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการวัดเป็นตัวแทนของการวัดตัวแปรหรือไม่ โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันระดับเดียว (Single Level Confirmatory) ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8 จากสมมติฐานการวิจัย ซึ่งมีสมมติฐานว่าผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนเป็นผลรวมของการรับรู้นโยบายของผู้นำชุมชน ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และการได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า รูปแบบการวัดตัวแปรแฝงผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนมีความตรงเชิงโครงสร้าง พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของรูปแบบ ได้แก่ ค่า $\chi^2 = 132.20$, $df = 80$, $p = 0.062$, ดัชนี CFI = 0.995, TLI = 0.995, RMSEA = 0.032, SRMR = 0.024 และ $\chi^2/df = 1.6525$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ CFI และ TLI ที่มีค่าเท่ากับ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ SRMR มีค่าเข้าใกล้ 0 และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 รายละเอียดดังตารางที่ 37 และภาพที่ 15

ตารางที่ 37 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP)

องค์ประกอบ (ตัวแปรสังเกตได้)	Factor Loading	sig
1. การรับรู้นโยบายของผู้นำชุมชน (IO ₁)	0.888	0.023
2. ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO ₂)	-0.432	0.044
3. การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO ₃)	0.746	0.013

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ (β) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ตัวแปร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบของการรับรู้นโยบายของผู้นำชุมชน (IO₁) และการได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₃) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุด คือการรับรู้นโยบายของผู้นำชุมชน (IO₁) ($\beta = 0.888$) รองลงมา คือ การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₃) ($\beta = 0.746$) ตามลำดับ ซึ่งจากค่า Factor loading ที่มีค่าค่อนข้างสูง ตั้งแต่ 0.746 - 0.888 แสดงว่าตัวแปรเชิงประจักษ์มีความตรงต่อการวัด (Validity) สูง แต่ตัวแปรระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂) มีค่า Factor Loading ต่ำ และมีทิศทางไปในทางตรงกันข้าม (ลบ) ($\beta = -0.432$) (ดังภาพที่ 15) แต่อย่างไรก็ตาม โดยหลักทฤษฎีระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนั้น จึงได้มีการแยกตัวแปรสังเกตได้ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂) นี้ ไปเป็นตัวแปรเดี่ยวที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

$$x^2 = 132.20, df = 80, p = 0.062, x^2 / df = 1.6525, CFI = 0.995, TLI = 0.995, \\ RMSEA = 0.032, SRMR = 0.024 \text{ (Mplus 8 Standardized Ed Estimates)}$$

ภาพที่ 15 รูปแบบการวัดผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปว่า รูปแบบการวัดที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีมีความตรงหรือมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรสังเกตได้ ได้แก่ การรับรู้นโยบายของผู้นำชุมชน (IO₁) และ การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₃) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการวัดผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน โดยทุกตัวแปรมีค่าน้ำหนักเป็นบวก หมายความว่า หากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวนี้สูงก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม หากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวต่ำก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนต่ำด้วย และแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบด้านผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนของแต่ละตัวบ่งชี้ที่มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกันไม่ได้แยกจากกันอย่างอิสระ

2) การสนับสนุนจากภายนอก (NET)

การสนับสนุนจากภายนอก (NET) เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) ไม่สามารถวัดด้วยตัวเองได้โดยตรง ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี พบว่าต้องวัดผ่านตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัว ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE₁) การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE₂) และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE₃) โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรสังเกตได้ดังนี้

2.1) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ผลการวิจัยการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยในระยะเริ่มแรกในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งที่เกิดจากการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรเครือข่ายอื่นๆ ที่เข้ามาสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ และองค์ความรู้ รวมไปถึงการที่ชุมชนเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ผลการวิจัยพบว่าในระยะแรกเริ่มของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 76.79 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก โดยหน่วยงานหลักที่ได้มาให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) มีเพียงร้อยละ 23.21 ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก แต่เป็นการที่ชุมชนริเริ่มการดำเนินงานเอง

โดยชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกส่วนใหญ่ 46.43 มีหน่วยงานเข้าไปสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว 1-3 หน่วยงาน รองลงมาร้อยละ 33.93 มีหน่วยงานเข้า

ไปสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวมากกว่า 3 หน่วยงาน และชุมชนที่มีหน่วยงานเข้าไปสนับสนุนมากที่สุดคือ 8 หน่วยงาน โดยชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีหน่วยงานเข้าไปสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 4.78 หน่วยงาน หรือประมาณ 4 หน่วยงาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าจำนวนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคนอกในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น โดยบางชุมชนที่เริ่มต้นดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นเอง แต่เมื่อมีการเจริญเติบโตมากขึ้น จึงทำให้หน่วยงานภาครัฐเข้าไปสนับสนุนและพัฒนาให้เกิดผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ในการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 61.64 ได้รับการสนับสนุนในรูปแบบของการให้ความรู้ทางวิชาการ การอบรม และศึกษาดูงาน มีเพียงส่วนน้อย ร้อยละ 38.36 ที่ได้รับการสนับสนุนในรูปแบบของงบประมาณในการดำเนินการ ดังรายละเอียดในตารางที่ 38

ตารางที่ 38 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	จำนวน	ร้อยละ
การได้รับการสนับสนุน		
ไม่ได้รับ	11	19.64
ได้รับ 1-3 หน่วยงาน	26	46.43
ได้รับ มากกว่า 3 หน่วยงาน	19	33.93
รวม	56	100
รูปแบบที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน		
งบประมาณ	28	38.36
วิชาการ/ อบรม/ ศึกษาดูงาน	45	61.64
รวม	73	100

ค่าต่ำสุด = 0 ค่าสูงสุด = 8 ค่าเฉลี่ย = 4.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.88

2.2) การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิจัยการเข้าร่วมการเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนท่องเที่ยวเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนอื่นเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวและการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันจากการรวมเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 75 ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก มีเพียงร้อยละ 25 ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน เพราะโดยส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินการในรูปของกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง และป็นผลประโยชน์ภายในกลุ่ม

สมาชิก และบางส่วนปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาชุมชน มีเพียงส่วนน้อยที่ดำเนินการเชื่อมโยงเครือข่ายกับชุมชนอื่น ซึ่งรูปแบบของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกส่วนใหญ่จะมีการเข้าร่วมในรูปแบบของเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนของอำเภอ หรือระดับจังหวัด ดังรายละเอียดในตารางที่ 39

ตารางที่ 39 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เข้าร่วม	42	75.00
เข้าร่วม	14	25.00
รวม	56	100

2.3) ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว หมายถึงการได้รับการสนับสนุนในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนจากหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากมีการสนับสนุนจากหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปอย่างเป็นระบบ และมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.70 ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความต่อเนื่องในการดำเนินการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐนั้น ในบางชุมชนที่มีการดำเนินการท่องเที่ยวอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม มีกลุ่มการท่องเที่ยวที่เข้มแข็ง จะมีการได้รับการสนับสนุนมากทั้งในด้านที่หน่วยงานเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตของชุมชนจากการจัดการท่องเที่ยวจึงเข้ามาสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และในด้านของชุมชนที่มีพลังในการขับเคลื่อนและดำเนินการเขียนโครงการเพื่อขอรับงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐเอง และมีเพียงร้อยละ 39.30 ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง ดังรายละเอียดในตารางที่ 40

ตารางที่ 40 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว

ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ต่อเนื่อง	34	60.70
ไม่ต่อเนื่อง	22	39.30
รวม	56	100

การทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอก (NET)

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอก (NET) ก่อนนำไปใช้จำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงข้างต้นก่อน หรือตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการวัดเป็นตัวแทนของการวัดตัวแปรหรือไม่ โดยใช้การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยันระดับเดียว (Single Level Confirmatory) ด้วยโปรแกรม Mplus Version 8

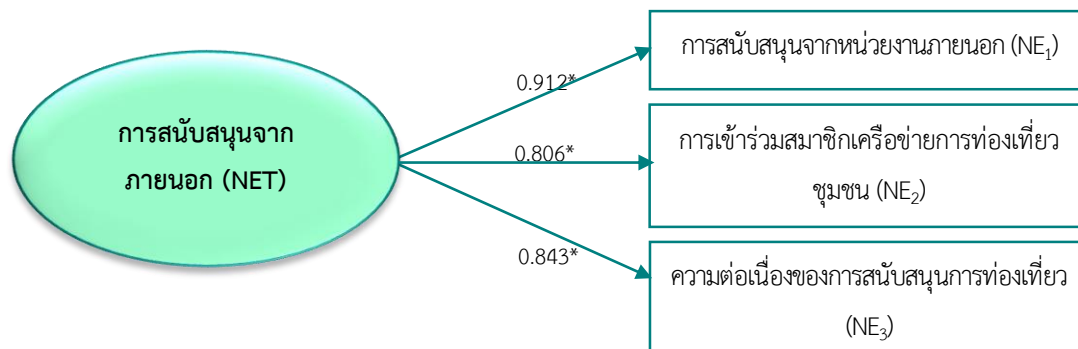
จากสมมติฐานการวิจัย ซึ่งมีสมมติฐานว่าการสนับสนุนจากภายนอกเป็นผลรวมของการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า รูปแบบการวัดตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอกมีความตรงเชิงโครงสร้าง พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของรูปแบบ ได้แก่ ค่า $\chi^2 = 128.12$, $df = 92$, $p = 0.088$, ดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.022, SRMR = 0.020 และ $\chi^2/df = 1.3926$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ CFI และ TLI ที่มีค่าเท่ากับ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ SRMR มีค่าเข้าใกล้ 0 และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 รายละเอียดดังตารางที่ 41 และภาพที่ 16

ตารางที่ 41 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอก

องค์ประกอบ (ตัวแปรสังเกตได้)	Factor Loading	sig
1. การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE ₁)	0.912	0.040
2. การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE ₂)	0.806	0.023
3. ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE ₃)	0.843	0.033

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ (β) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ตัวแปร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบของการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE₁) การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE₂) และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE₃) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุด คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE₁) ($\beta = 0.912$) รองลงมาคือ ความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE₃) ($\beta = 0.843$) และการเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE₂) ($\beta = 0.806$) ตามลำดับ ซึ่งจากค่า Factor Loading ที่มีค่าค่อนข้างสูง ถึงสูง ตั้งแต่ 0.806 - 0.912 แสดงว่าตัวแปรเชิงประจักษ์มีความตรงต่อการวัด (Validity) สูง สามารถแสดงรายละเอียดดังภาพที่ 16

$$x^2 = 128.12, df = 92, p = 0.088, x^2/df = 1.3926, CFI = 0.999, TLI = 0.999,$$

$$RMSEA = 0.022, SRMR = 0.020 \text{ (Mplus 8 Standardized Ed Estimates)}$$

ภาพที่ 16 รูปแบบการวัดผลของการสนับสนุนจากภายนอก

จากข้อมูลข้างต้นสรุปว่า รูปแบบการวัดที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีมีความตรงหรือมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ตัว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการวัดผลของการสนับสนุนจากภายนอก โดยทุกตัวแปร มีค่าน้ำหนักเป็นบวก หมายความว่าหากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวนี้สูงก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านการสนับสนุนจากภายนอกสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม หากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวต่ำก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านการสนับสนุนจากภายนอกต่ำด้วย และแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านการสนับสนุนจากภายนอกของแต่ละตัวบ่งชี้มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกันไม่ได้แยกจากกันอย่างอิสระ

3) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT)

การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) ไม่สามารถวัดด้วยตัวเองได้โดยตรง ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี พบว่าต้องวัดผ่านตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัว ได้แก่ รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB₁) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB₂) จำนวนนักท่องเที่ยว (CB₃) ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB₄) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB₅) โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรสังเกตได้ดังนี้

3.1) รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน

ผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ซึ่งเป็นรูปแบบองค์กรท่องเที่ยวที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 50 มีการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปแบบของกลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันในชุมชนโดยไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนแบบเป็น

ทางการ แต่เป็นที่รู้จักของกลุ่มสมาชิกและคนในชุมชน รองลงมาร้อยละ 25.00 ดำเนินการในรูปแบบของชมรม ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจและมีจุดประสงค์ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน มีการประชุมกันและทำกิจกรรมร่วมกันในเรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งบางชุมชนรวมตัวกันอย่างเป็นทางการและบางชุมชนก็รวมตัวกันเป็นชมรมแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่มีข้อบังคับทางกฎหมายและไม่ต้องจดทะเบียน รองลงมา ร้อยละ 17.86 เป็นการดำเนินการในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และน้อยที่สุดคือการดำเนินการท่องเที่ยวในรูปแบบของกลุ่มสหกรณ์ เพียงร้อยละ 7.14 ซึ่งการดำเนินการในรูปแบบของสหกรณ์นี้ จะอยู่ในรูปแบบของกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน ซึ่งเป็นสถาบันการเงินแห่งหนึ่งที่มีสมาชิกเป็นบุคคลที่มีอาชีพอย่างเดียวกันหรืออาศัยในที่ชุมชนเดียวกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ และให้กู้ยืมเงินเมื่อเกิดความจำเป็น หรือเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์นอกวง โดยการดำเนินการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของกลุ่ม โดยผลประโยชน์หรือรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวนำเข้ากลุ่มออมทรัพย์และมีการปันผลประโยชน์ในทุกปี ซึ่งเป็นการปันผลรวมกันทั้งเงินออมทรัพย์และรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ผลการวิเคราะห์เสนอตั้งรายละเอียดในตารางที่ 42

ตารางที่ 42 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามรูปแบบการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน

รูปแบบการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	10	17.86
ชมรม	14	25.00
กลุ่มสหกรณ์	4	7.14
กลุ่มท่องเที่ยว	28	50.00
รวม	56	100

3.2) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน คือ การที่ชุมชนมีการรวมตัวกันจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน มีผู้นำที่มีบทบาทในชุมชน โดยชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน มีการกำหนดระเบียบในการบริหารจัดการ และสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินการ รวมทั้งกลุ่มมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง และมีการเรียนรู้และมีการกระจายผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่ม ซึ่งหากชุมชนท่องเที่ยวที่มีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ก็จะเกิดทั้งผลดีและผลทางลบ กล่าวคือ ผลดี คือชุมชนมีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนและมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีพลังในการ

ขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน แต่ในทางกลับกัน หากบางชุมชนที่กลุ่มการท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งและมีพลังในการขับเคลื่อนหรือมีบทบาทอย่างมากในชุมชน อาจเกิดการสร้างกลุ่มอำนาจขึ้นมาในชุมชน และอาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้

ผลจากการศึกษาความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความเข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = 0.97)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่าชุมชนท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในระดับมากในประเด็นที่ชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.63$) และชุมชนมีการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรด้านการท่องเที่ยวเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{X} = 3.56$) และชุมชนมีระเบียบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{X} = 3.53$) ซึ่งเมื่อชุมชนมีเป้าหมายร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวทั้งวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการ และมีการร่วมกันออกกฎระเบียบในการบริหารจัดการ ก็จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง และไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน อีกทั้งยังสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิกอื่นๆในชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มการท่องเที่ยวอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ในประเด็นกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนมีระเบียบ/กฎเกณฑ์ในการจัดสรรรายได้เข้าสู่ชุมชน ($\bar{X} = 3.23$) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดสรรรายได้เข้าสู่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและสม่ำเสมอ ซึ่งหากเกิดการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนโดยการใช้ทรัพยากรของชุมชนซึ่งเป็นของสาธารณะหรือของร่วมกันของคนในชุมชน แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดให้แก่คนบางกลุ่ม และไม่มีการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อพัฒนาชุมชนในภาพรวม อาจทำให้เกิดผลกระทบหรือความขัดแย้งเกิดขึ้นตามมาได้ นอกจากนี้ และการที่กลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง ($\bar{X} = 3.10$) ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด แสดงให้เห็นได้ว่ากลุ่มการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังไม่มีความสามารถในการพึ่งตนเอง การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนยังไม่สามารถสร้างงานสร้างรายได้ซึ่งเป็นรายได้หลักให้กับสมาชิกได้ สมาชิกกลุ่มยังต้องประกอบอาชีพซึ่งเป็นรายได้หลักในการเลี้ยงชีพ และการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหรือรายได้เสริมให้แก่สมาชิก และกลุ่มการท่องเที่ยวยังต้องพึ่งพากลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการผลิตสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผู้สูงอายุ ในการช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 43

ตารางที่ 43 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ที่	ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน	ระดับความเข้มแข็ง		
		\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย
1.	ชุมชนมีการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรด้านการท่องเที่ยวเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	3.56	1.06	มาก
2.	ชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน	3.63	0.98	มาก
3.	ชุมชนมีระเบียบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	3.53	1.04	มาก
4.	สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน	3.40	1.09	ปานกลาง
5.	สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดำเนินการของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน	3.43	0.78	มาก
6.	กลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเอง	3.10	0.98	ปานกลาง
7.	สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนมีการเข้าร่วมประชุมสัมมนาและศึกษาดูงาน	3.50	0.93	มาก
8.	ชุมชนมีคณะศึกษาดูงานมาเยี่ยมชมอยู่เสมอ	3.46	0.99	มาก
9.	กลุ่มการท่องเที่ยวมีการกระจายรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนแก่สมาชิกกลุ่ม	3.33	0.81	ปานกลาง
10.	กลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนมีระเบียบ/กฎเกณฑ์ในการจัดสรรรายได้เข้าสู่ชุมชน	3.23	1.04	ปานกลาง
ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในภาพรวม		3.40	0.97	ปานกลาง

3.3) จำนวนนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยจำนวนนักท่องเที่ยวหรือปริมาณนักท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ยในแต่ละปี ของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทยส่วนใหญ่ ร้อยละ 44.64 มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อปีน้อยกว่า 1,000 คน เนื่องจากบางชุมชนยังไม่เป็นที่รู้จักต่อนักท่องเที่ยว และบางชุมชนผู้ที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวในประเภทเข้ามาศึกษาดูงาน ซึ่งมาเป็นกลุ่ม และมาเพียงบางช่วงฤดูกาล อีกทั้งบางชุมชนมีการกำหนดกฎเกณฑ์และจำนวนในการรับนักท่องเที่ยวต่อเดือนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องการรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามามากเกินไปเกินความสามารถในการรองรับของชุมชนและอาจจะก่อให้เกิดความ

เดื่อดร้อนแก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน

นอกจากนี้ รองลงมาร้อยละ 26.79 มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อปีมากกว่า 3,000 คน ซึ่งในกลุ่มนี้จะเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงและเป็นเป้าหมายของนักท่องเที่ยว และได้รับความสนใจอย่างมากเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ของรัฐ และการรวิวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งจะเป็นชุมชนที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อวันเป็นจำนวนมาก และมีจำนวนนักท่องเที่ยวล้นหรือเกินรองรับเมื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยว เช่น บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านบัว จังหวัดพะเยา และมีเพียงร้อยละ 7.14 ที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อปีประมาณ 2,001 – 3,000 คน โดยจำนวนนักท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ยคือ 3,915.18 คน ดังรายละเอียดในตารางที่ 44

ตารางที่ 44 จำนวนและร้อยละของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย จำแนกตามจำนวนนักท่องเที่ยว

จำนวนนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 1,000 คน	25	44.64
1,001 – 2,000 คน	12	21.43
2,001 – 3,000 คน	4	7.14
มากกว่า 3,000 คน	15	26.79
รวม	56	100

ค่าต่ำสุด = 150 ค่าสูงสุด = 50,000 ค่าเฉลี่ย = 3,915.18 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 7,574.89

3.4) ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ผลการวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งพิจารณาจากองค์ประกอบ 6 ด้าน ประกอบด้วยด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน และของที่ระลึก ด้านบุคลากรการท่องเที่ยว และด้านระบบการจัดการ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวพบว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.81)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความพร้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีความพร้อมในเรื่องของเอกลักษณ์ในเรื่องวิถีชีวิตวัฒนธรรม ที่สามารถให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ได้อยู่ใน

ระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) ซึ่งวัฒนธรรมสามารถเรียนรู้ได้ทั้งจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน จากกลุ่มวิสาหกิจต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งประเพณีและกิจกรรมในชุมชน รองลงมา ชุมชนมีความพร้อมในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ($\bar{X} = 4.10$) ซึ่งโดยส่วนใหญ่แหล่งท่องเที่ยวจะเป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ป่าชุมชน ถ้ำ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัด กลุ่มวิสาหกิจ พื้นที่การเกษตร และแปลงเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ชุมชนยังมีความพร้อมในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นที่น่าสนใจ ให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณี ตำนาน การละเล่นพื้นเมือง เพลงและศิลปะประจำถิ่น ($\bar{X} = 3.86$) และความพร้อมในทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนได้ในระดับมากเช่นกัน ($\bar{X} = 3.83$) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 45 ตารางที่ 45 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

ที่	ความพร้อมในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว	ระดับความพร้อม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น	4.10	0.80	มาก
2.	ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน	3.83	0.91	มาก
3.	ชุมชนมีเอกลักษณ์ในเรื่องวิถีชีวิตวัฒนธรรม ที่สามารถให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ได้	4.16	0.75	มาก
4.	ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นที่น่าสนใจให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณี ตำนาน การละเล่นพื้นเมือง เพลงและศิลปะประจำถิ่น	3.86	0.81	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.98	0.81	มาก

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.97)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนใน ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านโปรแกรมที่นำเสนอ แหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งของดีของชุมชนในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$) รองลงมาคือการมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย ที่นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามความสนใจ ($\bar{X} = 3.76$) แต่อย่างไรก็ตามชุมชนยังมีความพร้อมในเรื่องเส้นทางท่องเที่ยวที่พร้อมรับนักท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$) ซึ่งการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนจะช่วยให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีเรื่องราว และมีความน่าสนใจ สามารถสร้างความสนใจและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นชุมชนควรมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่สามารถร้อยเรียงเป็นเรื่องราวและสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวได้ โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 46

ตารางที่ 46 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว

ที่	ความพร้อมในด้านการจัดการท่องเที่ยว	ระดับความพร้อม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ชุมชนมีโปรแกรมที่นำเสนอแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งของดีของชุมชน	4.03	0.87	มาก
2.	ชุมชนมีเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนที่พร้อมรับนักท่องเที่ยว	3.36	1.15	ปานกลาง
3.	กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามความสนใจ	3.76	0.89	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.71	0.97	มาก

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 1.29)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนใน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวมีความพร้อมด้านที่พัก นอน ห้องน้ำ อาหารที่สะอาด ปลอดภัย และเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยวในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$) เพราะชุมชน

ท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดทำโฮมสเตย์ไว้รองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งมีการสนับสนุนในด้านของอาหารจากกลุ่มแม่บ้านในชุมชน หรือร้านอาหารที่อยู่ในชุมชน แต่ในด้านการให้บริการยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชน เช่น จักรยาน รถราง รถอีแต๊ก มีระดับความพร้อมในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.56$) และชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดการรองรับในด้านนี้ เพราะต้องใช้งบประมาณมาก แต่ในบางชุมชนมีกลุ่มในด้านยานพาหนะและมีระบบการจัดการเฉพาะภายในกลุ่มเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 47

ตารางที่ 47 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ที่	ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	ระดับความพร้อม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ชุมชนมีที่พัก ห้องน้ำ อาหาร ที่สะอาดปลอดภัยและเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว	3.50	1.13	มาก
2.	มีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และภาษาท้องถิ่น ในรูปแบบของเอกสาร	2.90	1.35	ปานกลาง
3.	มีแผนที่/แผนผัง/ป้ายบอกเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน	3.23	1.23	ปานกลาง
4.	ชุมชนมีการให้บริการยานพาหนะในการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชน เช่น จักรยาน รถราง รถอีแต๊ก	2.56	1.43	น้อย
ค่าเฉลี่ยรวม		3.05	1.29	ปานกลาง

ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก

ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 1.03)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึกพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึก ของฝาก หรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.80$) โดยเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตจากวัตถุดิบหรือทรัพยากรในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.62$) และผลิตภัณฑ์ที่นำมาเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวมาจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ($\bar{X} = 3.56$) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 48

ตารางที่ 48 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก

ที่	ความพร้อมในด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก	ระดับความพร้อม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึก ของฝาก หรือ จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว	3.80	1.01	มาก
2.	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตจากวัตถุดิบหรือทรัพยากรในท้องถิ่น	3.62	1.07	มาก
3.	ผลิตภัณฑ์ที่นำมาเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวมาจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน	3.56	1.02	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.66	1.03	มาก

ด้านบุคลากรการท่องเที่ยว

ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านบุคลากรการท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนที่มีความสามารถ และมีคุณภาพเป็นอีกส่วนสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมในด้านบุคลากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$, S.D. = 0.79)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านบุคลากรการท่องเที่ยวพบว่า ความรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของคนในชุมชนยังมีน้อย ($\bar{X} = 3.06$) อีกทั้ง ชุมชนท่องเที่ยวยังมีบุคลากรที่มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และให้บริการนักท่องเที่ยวได้ไม่เพียงพอ ($\bar{X} = 3.24$) ซึ่งบุคลากรส่วนใหญ่ไม่สามารถให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้ แต่อย่างไรก็ตาม สมาชิกในชุมชนมีความยินดีและต้อนรับนักท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าบางคนจะไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวหรือมีส่วนได้เสียกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนก็ตาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 49

ตารางที่ 49 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนในด้านบุคลากรการท่องเที่ยว

ที่	ความพร้อมในด้านบุคลากรการท่องเที่ยว	ระดับความพร้อม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ชุมชนมีบุคลากรที่มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และให้บริการนักท่องเที่ยวได้	3.24	0.93	ปานกลาง
2.	คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา	3.06	0.87	ปานกลาง
3.	สมาชิกในชุมชนมีความยินดีและต้อนรับนักท่องเที่ยว	3.83	0.56	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.38	0.79	ปานกลาง

ด้านระบบการจัดการ

ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านระบบการจัดการซึ่งมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นระบบ การสร้างกฎระเบียบ ข้อตกลงร่วมกัน ทั้งในเรื่องผลประโยชน์ การอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีชีวิต วัฒนธรรมชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว พบว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความพร้อมในด้านระบบการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.92)

เมื่อพิจารณารายละเอียดความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในด้านระบบการจัดการพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวมีความพร้อมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$) โดยชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{X} = 3.73$) อีกทั้งมีการจัดเตรียมข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับโปรแกรม ราคา การบริการ ($\bar{X} = 3.66$) แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีระบบการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์แก่สมาชิกและชุมชนที่ไม่ชัดเจนและเป็นระบบ จึงทำให้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.16$) ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 50

ตารางที่ 50 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
ชุมชนในด้านระบบการจัดการ

ที่	ความพร้อมในด้านระบบการจัดการ	ระดับความพร้อม		
		\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย
1.	ชุมชนมีกลุ่ม/องค์กรในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว	3.43	0.98	มาก
2.	ชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และ การท่องเที่ยวของชุมชน	3.73	0.90	มาก
3.	ชุมชนมีการจัดเตรียมข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับโปรแกรม ราคา การบริการ	3.66	0.95	มาก
4.	ชุมชนมีระบบการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์แก่สมาชิก และชุมชน	3.16	1.14	ปานกลาง
5.	ชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.90	0.62	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.58	0.92	มาก

โดยสรุปเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
ของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวความพร้อมในภาพ
รวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.96)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ด้านที่มีการมีความพร้อมอยู่
ในระดับมาก ได้แก่ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.98$) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.71$)
ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก ($\bar{X} = 3.66$) และด้านระบบการจัดการ ($\bar{X} = 3.58$) ตามลำดับ
นอกนั้นมีความพร้อมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านบุคลากรการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.38$) และด้าน
สิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 3.05$) ตามลำดับ เพราะเมื่อชุมชนมีการนำการท่องเที่ยวเข้าไปพัฒนา
ชุมชน โดยเฉพาะจากการเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก จึงทำให้ชุมชนต้องมีการเตรียมความ
พร้อมเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น โดยบางชุมชนมีพื้นฐานทรัพยากรที่พร้อมอยู่แล้ว
แต่บางชุมชนต้องมีการจัดสร้างขึ้นมาเพื่อให้พร้อมในการรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะจุดที่เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดดังตารางที่ 51

ตารางที่ 51 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม

	ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน	ระดับความพร้อม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1	ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว	3.98	0.81	มาก
2	ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.71	0.97	มาก
3	ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก	3.66	1.03	มาก
4	ด้านระบบการจัดการ	3.58	0.92	มาก
5	ด้านบุคลากรการท่องเที่ยว	3.38	0.79	ปานกลาง
6	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.05	1.29	ปานกลาง
ความพร้อมของชุมชนในภาพรวม		3.56	0.96	มาก

3.5) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน

ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ตามกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ด้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 1.20)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนในประเด็นต่างๆ ในระดับมาก โดยเฉพาะมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อริเริ่มการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.86$) และมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มและคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน ($\bar{X} = 3.66$) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการริเริ่มการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะในการตัดสินใจเริ่มต้น เพราะผู้นำมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่จะทำหรือไม่ทำ นอกจากนี้ในเรื่องของการพิจารณาผลตอบแทนหรือผลประโยชน์ และการวางระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 52

ตารางที่ 52 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ที่	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อริเริ่มการท่องเที่ยวในชุมชน	3.86	1.21	มาก
2.	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มและคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน	3.66	1.19	มาก
3.	ท่านมีส่วนร่วมในการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	3.43	1.21	มาก
4.	ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงผลตอบแทนหรือผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน	3.53	1.19	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.62	1.20	มาก

การมีส่วนร่วมในการวางแผน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการมีส่วนร่วมในการวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$, S.D. = 1.12)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการวางแผนของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.46$) ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะตัดสินใจดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนต้องผ่านการตัดสินใจจากสมาชิกและผู้นำชุมชน และผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนและสร้างผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด นอกจากนี้ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนในการวางแผนเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน และมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดที่ดึงดูดใจของชุมชนในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 3.26$) เพราะในส่วนของกิจกรรมและรายละเอียดของการกำหนดจุดท่องเที่ยวต่างๆ เป็นในส่วนของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินการ ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่เบื้องหลังในการควบคุมให้การจัดการเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 53

ตารางที่ 53 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน

ที่	การมีส่วนร่วมในการวางแผน	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ท่านมีส่วนร่วมวางแผนในการวางเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชน	3.26	1.19	ปานกลาง
2.	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน	3.30	1.20	ปานกลาง
3.	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดที่ดึงดูดใจของชุมชน	3.26	1.11	ปานกลาง
4.	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน	3.46	1.00	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.32	1.12	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 1.12)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของผู้นำชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความสะอาดและสวยงามอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเป็นทรัพย์สินสาธารณะ เป็นความรับผิดชอบที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาให้มีความสะอาด สวยงาม โดยเฉพาะผู้นำชุมชน ซึ่งในชุมชนท่องเที่ยว ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการนำให้สมาชิกในชุมชนยอมรับและช่วยกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และปฏิบัติตามระเบียบในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน อย่างไรก็ตาม ผู้นำมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$) เพราะชุมชนท่องเที่ยวบางชุมชนเท่านั้นที่มีผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มการท่องเที่ยวเป็นคนเดียวกัน แต่การดำเนินการต่างๆ ต้องผ่านการยอมรับจากผู้ที่ผู้นำชุมชนผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 54

ตารางที่ 54 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ที่	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ท่านมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน	3.20	1.46	ปานกลาง
2.	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน	3.46	1.20	มาก
3.	ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน	3.73	0.98	มาก
4.	ท่านมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความสะอาดและสวยงาม	4.00	0.83	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.59	1.12	มาก

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชนพบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.06$, S.D. = 1.05)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของผู้นำชุมชนพบว่า การท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ท่านได้รับโอกาสในการเข้าร่วมประชุม สัมมนามากขึ้น ($\bar{X} = 3.53$) เพราะเมื่อเกิดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและวางแผนทิศทางการดำเนินการก็คือผู้นำชุมชน ดังนั้น ผู้นำชุมชนจึงได้รับโอกาสมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนในการเข้าร่วมประชุมสัมมนาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แต่ในส่วนของกรณีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว) และการท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ท่านมีรายได้เพิ่มขึ้นนั้น อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.60$) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังรายละเอียดในตารางที่ 55

ตารางที่ 55 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ที่	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปลความหมาย
1.	ท่านได้รับการชื่นชมจากคนในชุมชนหรือหน่วยงานภายนอกจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน	3.36	1.13	ปานกลาง
2.	การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนทำให้ท่านได้รับการยอมรับนับถือมากขึ้น	3.20	0.99	ปานกลาง
3.	ท่านได้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว)	2.60	1.23	น้อย
4.	การท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ท่านมีรายได้เพิ่มขึ้น	2.60	1.02	น้อย
5.	การท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ท่านได้รับโอกาสในการเข้าร่วมประชุม สัมมนามากขึ้น	3.53	0.89	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		3.06	1.05	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชนพบว่าผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.34$, S.D. = 1.00)

เมื่อพิจารณารายละเอียดการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลของผู้นำชุมชนพบว่า ผู้นำชุมชนของชุมชนท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$) แต่ในด้านอื่น ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการติดตามผลการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X} = 3.13$) และการมีส่วนร่วมในการสรุปผลการดำเนินงานการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{X} = 3.03$) เพราะในการติดตามและสรุปผลในเรื่องการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินการภายในเฉพาะสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวในส่วนของผู้นำเป็นเพียงผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่คอยรับฟังผลและควบคุมทิศทางการพัฒนาให้เหมาะสมแต่อย่างไรก็ตาม ในบางชุมชนผู้นำเข้าไปมีบทบาทในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของ

กลุ่มการท่องเที่ยวและนำเอาประเด็นเข้าประชุมในระดับชุมชนด้วย เพื่อเป็นการสะท้อนภาพรวมการพัฒนาของชุมชนที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงรายละเอียดในตารางที่ 56 ตารางที่ 56 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ที่	การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	ระดับการมีส่วนร่วม		
		\bar{X}	S.D.	การแปล ความหมาย
1.	ในการประชุมของชุมชนได้มีการบรรจุวาระการประชุมในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในการประชุมด้วย	3.23	1.20	ปานกลาง
2.	ท่านได้มีส่วนร่วมในการติดตามผลการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	3.13	0.99	ปานกลาง
3.	ท่านมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอยู่เสมอ	3.96	0.74	มาก
4.	ท่านมีส่วนร่วมในการสรุปผลการดำเนินงานการท่องเที่ยวของชุมชน	3.03	1.07	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.34	1.00	มาก

โดยสรุปเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า ผู้นำชุมชนท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 1.10)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ด้านที่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X} = 3.62$) และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{X} = 3.59$) นอกนั้นมีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ($\bar{X} = 3.34$) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ($\bar{X} = 3.32$) และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{X} = 3.06$) ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 57

ตารางที่ 57 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของ ผู้นำชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวม

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ชุมชนของผู้นำชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม		การแปลความหมาย
	\bar{x}	S.D.	
1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.62	1.20	มาก
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	3.32	1.12	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	3.59	1.12	มาก
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	3.06	1.05	ปานกลาง
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและ ประเมินผล	3.34	1.00	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในภาพรวม	3.39	1.10	ปานกลาง

การทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายใน ชุมชน (CBT)

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายใน
ชุมชน (CBT) ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันชั้นเดียว (Single Level Confirmatory) ด้วย
โปรแกรม Mplus Version 8

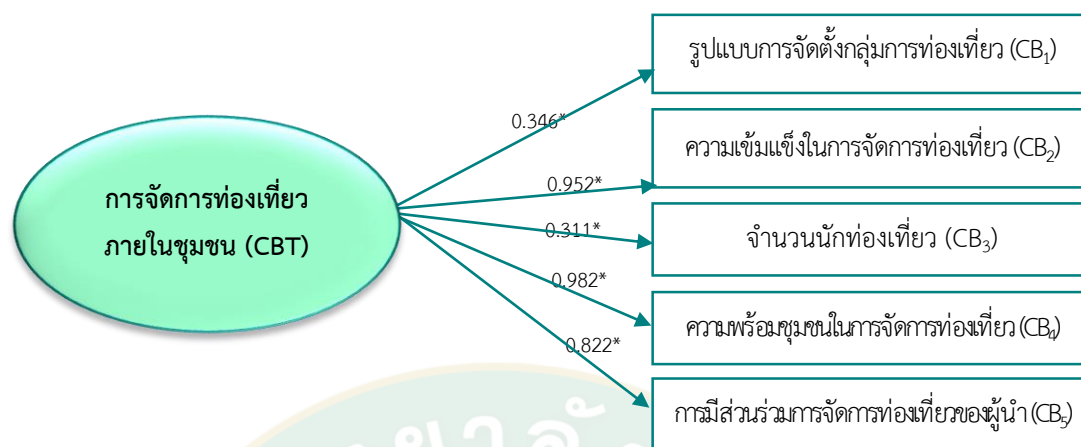
จากสมมติฐานการวิจัย ซึ่งมีสมมติฐานว่าการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นผลรวม
ของรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยว
ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า รูปแบบการวัดตัวแปรแฝงการจัดการ
ท่องเที่ยวภายในชุมชนมีความตรงเชิงโครงสร้าง พิจารณาจากค่าสถิติที่ใช้ตรวจสอบความตรงของ
รูปแบบ ได้แก่ ค่า $\chi^2 = 124.42$, $df = 95$, $p = 0.078$, ดัชนี CFI = 0.996, TLI = 0.996, RMSEA = 0.031,
SRMR = 0.022 และ $\chi^2/df = 1.3096$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2
ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ ยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบการวัดมีความตรงเชิงโครงสร้าง ซึ่ง
สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ CFI และ TLI ที่มีค่าเท่ากับ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ SRMR มีค่าเข้า
ใกล้ 0 และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 รายละเอียดดังตารางที่ 58 และภาพที่ 17

ตารางที่ 58 ดัชนีทดสอบความตรงของโมเดลการวัดตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

องค์ประกอบ (ตัวแปรสังเกตได้)	Factor Loading	sig
1. รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB ₁)	0.346	0.021
2. ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB ₂)	0.952	0.035
3. จำนวนนักท่องเที่ยว (CB ₃)	0.311	0.012
4. ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB ₄)	0.982	0.032
5. การมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB ₅)	0.822	0.025

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบ (β) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 5 ตัวแปร พบว่าค่าสัมประสิทธิ์น้ำหนักองค์ประกอบของรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB₁) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB₂) จำนวนนักท่องเที่ยว (CB₃) ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB₄) และการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB₅) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยตัวแปรที่มีน้ำหนักความสำคัญสูงสุด คือ ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB₄) ($\beta = 0.982$) รองลงมาคือ ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB₂) ($\beta = 0.952$) การมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB₅) ($\beta = 0.822$) รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB₁) ($\beta = 0.346$) และจำนวนนักท่องเที่ยว (CB₃) ($\beta = 0.311$) ตามลำดับ ซึ่งจากค่า Factor Loading ของตัวแปรความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ ที่มีค่าค่อนข้างสูง ถึงสูง ตั้งแต่ 0.822 - 0.982 แสดงว่าตัวแปรเชิงประจักษ์มีความตรงต่อการวัด (Validity) สูง แต่ตัวแปรจำนวนนักท่องเที่ยว และรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว มีค่า Factor Loading ต่ำ 0.311 - 0.346 แต่อย่างไรก็ตาม ตามทฤษฎี ทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์หรือมีความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน อีกทั้ง Hair (2010) กำหนดไว้ว่าถ้าขนาดกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 350 ค่า Factor Loading ต้องไม่ต่ำกว่า 0.30 ดังนั้น จึงคงตัวแปรทั้งสองไว้ โดยสามารถแสดงรายละเอียดดังภาพที่ 17

$$x^2 = , 124.42, df = 95, p = 0.078, x^2/df = 1.3096, CFI = 0.996, TLI = 0.996, \\ RMSEA = 0.031, SRMR = 0.022 \text{ (Mplus 8 Standardized Edstimates)}$$

ภาพที่ 17 รูปแบบการวัดผลของการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

จากข้อมูลข้างต้นสรุปว่า รูปแบบการวัดที่สร้างขึ้นตามทฤษฎีมีความตรงหรือมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 3 ตัว ได้แก่ ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB₂) ความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB₄) และการมีส่วนร่วมการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำ (CB₅) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการวัดผลของการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน โดยทุกตัวแปรมีค่าน้ำหนักเป็นบวก หมายความว่าหากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวนี้สูงก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนสูงด้วย ในทางตรงกันข้าม หากครัวเรือนมีลักษณะตามตัวบ่งชี้ดังกล่าวต่ำก็จะส่งผลให้องค์ประกอบด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนต่ำด้วย และแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนของแต่ละตัวบ่งชี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวพันซึ่งกันและกันไม่ได้แยกจากกันอย่างอิสระ แต่ตัวแปรระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และจำนวนนักท่องเที่ยว มีค่า Factor Loading ต่ำ แต่โดยหลักทฤษฎี ระยะเวลาในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่แตกต่างกันจะมีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

4.2 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยมีสมมติฐานหลักคือนโยบาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ในชุมชน เพราะการจัดการ ชุมชนต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ทั้งในเชิงอำนาจการตัดสินใจในชุมชน การกำหนดทิศทางการ พัฒนา และการเข้าถึงทรัพยากรชุมชน ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากการท่องเที่ยว ชุมชน ซึ่งหัวใจสำคัญคือการแปลงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่การปฏิบัติ รวมถึงการมีส่วนร่วม ของครัวเรือนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี ตลอดจนรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิด การวิจัย (หน้า 106-114) สะท้อนให้เห็นว่า ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวเป็นผลรวมของ ความตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการ ท่องเที่ยวในชุมชน โดยความตระหนักรู้ต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนถูกกำหนดหรือ ได้รับอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) และอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) จากปัจจัยเชิงนโยบาย ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนและระดับครัวเรือน ซึ่งระบบความสัมพันธ์ตามกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นแบบจำลองหรือโมเดลในการวัด (Measurement Model) และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือ ตอนบนประเทศไทย หลังจากนั้นได้ทำการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลที่สร้าง ขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

4.2.1 ผลการตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว สำหรับตัวแปรระดับครัวเรือน

สมมติฐานในการวิจัย คือ รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความ เป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยระดับครัวเรือนประกอบด้วย การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชน (BEN) สามารถทำนายความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดย ปัจจัยด้านการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการจัดการ

ท่องเที่ยวชุมชน และความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการศึกษาความสามารถในการทำนายของตัวแปรระดับครัวเรือน (Household Level) ที่มีต่อตัวแปรตาม ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์รูปแบบเชิงสาเหตุระดับเดียว (Single Level Causal Analysis) โดยทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม Mplus 8 ผลการวิเคราะห์พบว่า รูปแบบเชิงสาเหตุดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 101.239$ $df = 84$ $p = 0.080$ ดัชนี CFI = 0.966, TLI = 0.966, RMSEA = 0.028, SRMR = 0.012 และ $\chi^2/df = 1.2023$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่า ค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความตรง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนี CFI และ TLI ที่มีค่าเข้าใกล้ 1 ค่าดัชนี RMSEA และ SRMR มีค่าเข้าใกล้ 0 และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่าตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือรูปแบบมีความตรง สามารถแสดงดังตารางที่ 59

ตารางที่ 59 ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวของตัวแปรระดับครัวเรือน

ตัวแปรทำนาย ระดับครัวเรือน (Within)	อิทธิพล			อิทธิพล		
	ตรง	อ้อม	รวม	ตรง	อ้อม	รวม
	(DE)	(IE)	(TE)	(DE)	(IE)	(TE)
	Y			BEN		
1. BEN	0.410**	-	0.410**	-	-	-
2. HPP	0.678**	0.308**	0.986**	0.752**	-	0.752**

R^2 ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน = 0.426

R^2 ของตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน = 0.849

$$\chi^2 = 101.239, df = 84, p = 0.080, \chi^2/df = 1.2023 \quad CFI = 0.966, TLI = 0.966, \\ RMSEA = 0.028, SRMR = 0.012 \text{ (Mplus 8 Standardized Estimates)}$$

หมายเหตุ: 1) * หมายถึง $p < 0.05$, ** หมายถึง $p < 0.01$

2) DE = Direct Effect (อิทธิพลทางตรง), IE = Indirect Effect (อิทธิพลทางอ้อม), TE = Total Effect (อิทธิพลรวม)

4.2.2 ผลการตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว สำหรับตัวแปรระดับชุมชน

สมมติฐานในการวิจัย คือ รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในระดับชุมชนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยระดับชุมชนประกอบด้วย ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สามารถทำนายความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปัจจัยด้านผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านการสนับสนุนจากภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภายนอกมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ในขณะที่ปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการศึกษาความสามารถในการทำนายของตัวแปรระดับชุมชน (Communities Level) ที่มีต่อตัวแปรตาม ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์รูปแบบเชิงสาเหตุระดับเดียว (Single Level Causal Analysis) โดยทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม Mplus 8 ผลการวิเคราะห์พบว่า รูปแบบเชิงสาเหตุดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 108.484$ $df = 88$, $p = 0.682$ ดัชนี CFI = 0.996, TLI = 0.996, RMSEA = 0.030, SRMR = 0.009 และ $\chi^2/df = 1.233$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่า ค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความตรง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนี CFI และ TLI ที่มีค่าเข้าใกล้ 1 ค่าดัชนี RMSEA มีค่าต่ำกว่า 0.05 และ SRMR มีค่าต่ำกว่า 0.08 (Hu and Bentler, 1999) และ χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่าตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือรูปแบบมีความตรงสามารถแสดงดังตารางที่ 60

ตารางที่ 60 ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวของตัวแปรระดับชุมชน

ตัวแปร ทำนาย ระดับชุมชน (Between)	อิทธิพล			อิทธิพล			อิทธิพล		
	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)
	Y			NET			CBT		
1. IOP	-0.212*	-0.479*	-0.691*	0.595*	-	0.595*	0.704*	0.239*	0.943*
2. NET	-0.283*	-0.178*	-0.461*	-	-	-	0.402*	-	0.402*
3. CBT	-0.442*	-	-0.442*	-	-	-	-	-	-
4. TIME	-0.203	-	-	-	-	-	-	-	-

R^2 ของตัวแปรแฝงความเป็นปีกแผ่นของชุมชน 0.508

R^2 ของตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอก = 0.620

R^2 ของตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน = 0.868

$$\chi^2 = 108.484, df = 88, p = 0.682 \quad \chi^2/df = 1.233, CFI = 0.996, TLI = 0.996,$$

$$RMSEA = 0.030, SRMR = 0.009 \text{ (Mplus 8 Standardized Estimates)}$$

หมายเหตุ: 1) * หมายถึง $p < 0.05$, ** หมายถึง $p < 0.01$

2) DE = Direct Effect (อิทธิพลทางตรง), IE = Indirect Effect (อิทธิพลทางอ้อม),
TE = Total Effect (อิทธิพลรวม)

4.2.3 ผลการวิเคราะห์ความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว (Multilevel Causal Analysis)

ในการตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว วิธีทางสถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เชิงสาเหตุทุกระดับ (Multilevel Causal Analysis) ซึ่งใช้วิเคราะห์ตัวแปรทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน (Heck and Thomas, 2015) รวมทั้งสามารถทดสอบอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนได้โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาว่าความแปรปรวนในตัวแปรความเป็นปีกแผ่นของชุมชนสามารถทำนายได้ด้วยตัวแปรทำนายระดับครัวเรือนและระดับชุมชนได้หรือไม่ (Muthen, 1994) เนื่องจากข้อจำกัดด้านกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เพราะจากการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความตรงโดยทั่วไปจะพิจารณาที่ค่า χ^2 ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ค่า χ^2 มีความไวต่อขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความตรง

ในตอนนี้พิจารณาเฉพาะค่า Intercept มาวิเคราะห์เป็นตัวแปรตามในระดับชุมชนเท่านั้น ไม่ได้นำความชัน (Slope) มาพิจารณาเป็นตัวแปรตาม

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้มีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบความตรงหรือความสอดคล้องของรูปแบบเชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีสมมติฐานในการทดสอบ คือ เมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมตามรูปแบบสมมติฐาน (Σ) เท่ากับเมทริกซ์ความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมตามที่ได้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ (S) ตลอดจนศึกษาปัจจัยระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่สัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชน

สมมติฐานในการวิจัย คือ รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยระดับครัวเรือนประกอบด้วย การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) และปัจจัยระดับชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สามารถทำนายความเป็นปีกแผ่นของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับจะช่วยอธิบายความแตกต่างระหว่างระดับซึ่งในที่นี้คือความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระดับครัวเรือน และระดับชุมชน โดยที่จำนวนความแปรปรวนในตัวแปรตามทั้งหมดในที่นี้คือความเป็นปีกแผ่นของชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรทำนายระดับครัวเรือนและระดับชุมชน

การนำเสนอข้อมูลประกอบด้วย ค่าสถิติตรวจสอบความตรงของรูปแบบ ค่าขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชน โดยการประมาณค่าด้วยโปรแกรม SPSS และ Mplus Version 8

ผลการวิเคราะห์ความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ถึงอิทธิพลที่ส่งผลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าตัวแปรแฝง (Latent Variables) ในระดับชุมชน 3 ปัจจัย คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) และตัวแปรสังเกตได้ (Observe Variables) คือ ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชน (Yb)

โดยอิทธิพลของปัจจัยนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) เป็นปัจจัยเข้า ซึ่งสามารถวัดหรือสังเกตได้จากการรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน (IO₁) ปัจจัยระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (IO₂) และปัจจัยการได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน (IO₃)

ในขณะที่อิทธิพลจากการสนับสนุนจากภายนอก (NET) สามารถวัดหรือสังเกตได้จากจำนวนการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก (NE_1) การเข้าร่วมสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (NE_2) และความต่อเนื่องของการสนับสนุนการท่องเที่ยว (NE_3) และอิทธิพลของปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) วัดหรือสังเกตได้จากรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว (CB_1) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว (CB_2) จำนวนนักท่องเที่ยว (CB_3) และความพร้อมชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว (CB_4) และปัจจัยระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) โดยทั้ง 4 ปัจจัยมีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Y_b)

ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนเป็นผลรวมของการตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน ซึ่งปัจจัยระดับครัวเรือนที่มีผลหรือมีอิทธิพลต่อความตระหนักรู้หรือความเป็นปึกแผ่นของชุมชนถูกกำหนดโดยตัวแปรแฝง (Latent Variables) ในระดับครัวเรือน 2 ปัจจัย คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ซึ่งมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการตระหนักรู้ถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน โดยทางอ้อมส่งผ่านปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN)

ทั้งนี้ตัวปัจจัยการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน (HPP) โดยปัจจัยดังกล่าววัดหรือสังเกตได้จากตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variables) คือ การรับรู้นโยบายของครัวเรือน (HP_1) ความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว (HP_2) ประสบการณ์เรียนรู้ด้านการท่องเที่ยว (HP_3) และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว (HP_4) ในขณะที่ปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ซึ่งเป็นปัจจัยแฝงที่วัดหรือสังเกตได้จาก การมีกิจกรรมเนื่องกับการท่องเที่ยว (BE_1) และรายได้จากการท่องเที่ยว (BE_2)

จากโมเดลการวัดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือการวัดตามนิยามเชิงปฏิบัติการ พร้อมทั้งตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) แล้วจึงได้นำไปเก็บข้อมูลจากชุมชนท่องเที่ยวทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน จากนั้นนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลตามกรอบแนวคิดการวิจัยและกรอบการวัด โดยอาศัยค่าสถิติในการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล (รายละเอียดในบทที่ 3 หน้า 129-132)

ผลการวิเคราะห์ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรทำนายระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่มีต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพหุระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผลการวิเคราะห์พบว่ารูปแบบเชิงสาเหตุพหุระดับดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 226.204$ $df = 195$, $p = 0.0605$ $\chi^2/df = 1.166$ ค่าดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.006, SRMR_w = 0.012, SRMR_b = 0.042 โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบเชิงสาเหตุพหุระดับมีความตรง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนี CFI และ TLI ที่มีค่าเข้าใกล้ 1 ค่าดัชนี RMSEA มีค่าต่ำกว่า 0.06 และ SRMR_w และ SRMR_b มีค่าต่ำกว่า 0.08 และค่า

χ^2/df มีค่าน้อยกว่า 2 ดังนั้นผลการวิเคราะห์ครั้งนี้จึงยอมรับสมมติฐานหลักที่ว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามทฤษฎีที่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือรูปแบบมีความตรง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบการวิจัยและกรอบการวัด หรือโมเดลการวิเคราะห์ มีความสอดคล้องกัน แสดงให้เห็นถึงความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) และความสามารถของกรอบแนวคิดการวิจัยในการอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวอันเกิดจากอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมเชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ของปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่มีต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน โดยค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลจำแนกตามตัวแปรทำนายในแต่ละระดับ แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 61

ตารางที่ 61 ขนาดอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวมของตัวแปรทำนายระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่มีต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ตัวแปรทำนายระดับครัวเรือน	อิทธิพล			อิทธิพล			อิทธิพล		
	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)	ตรง (DE)	อ้อม (IE)	รวม (TE)
	Yw			BEN			-		
1. BEN	0.388**	-	0.388**	-	-	-	-	-	-
2. HPP	0.700**	0.271**	0.971**	0.658**	-	0.658**	-	-	-
	Yb			NET			CBT		
1. IOP	-0.368*	-0.526*	-0.894*	0.586*	-	0.586*	0.728*	0.248*	0.976*
2. NET	-0.275*	-0.213*	-0.488*	-	-	-	0.424*	-	0.424*
3. CBT	-0.502*	-	-0.502*	-	-	-	-	-	-
4. TIME	-0.195	-	-	-	-	-	-	-	-

R^2 ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับครัวเรือน = 0.405

R^2 ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับชุมชน = 0.768

R^2 ของตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน = 0.856

R^2 ของตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอก = 0.324

R^2 ของตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน = 0.822

$$\chi^2 = 226.204 \text{ df} = 194, p = 0.605 \quad \chi^2/df = 1.166. \text{ CFI} = 0.999, \text{ TLI} = 0.999,$$

$$\text{RMSEA} = 0.006, \text{ SRMR}_w = 0.012, \text{ SRMR}_B = 0.042 \text{ (Mplus 8 standardized estimates)}$$

หมายเหตุ: 1) * หมายถึง $p < 0.05$, ** หมายถึง $p < 0.01$

2) DE = Direct Effect (อิทธิพลทางตรง), IE = Indirect Effect (อิทธิพลทางอ้อม),

TE = Total Effect (อิทธิพลรวม)

ตอนที่ 5 ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

การศึกษาคือความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทยพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.84) โดยมีมิติที่ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ที่น้อยที่สุด คือ มิติการบูรณาการทางการสื่อสาร ซึ่งอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว มีดังนี้

5.1 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

จากผลการตรวจสอบความตรงหรือความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว สำหรับตัวแปรระดับครัวเรือน ตารางที่ 59 พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือรูปแบบมีความตรงซึ่งสามารถอธิบายขนาดอิทธิพลของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในระดับครัวเรือน (Household Level) สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) **อิทธิพลทางตรง** การศึกษาขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามการตระหนักรู้ของครัวเรือน พบว่า ตัวแปร การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ($\beta = 0.678$) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ($\beta = 0.410$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

ส่วนขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน พบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ($\beta = 0.752$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01

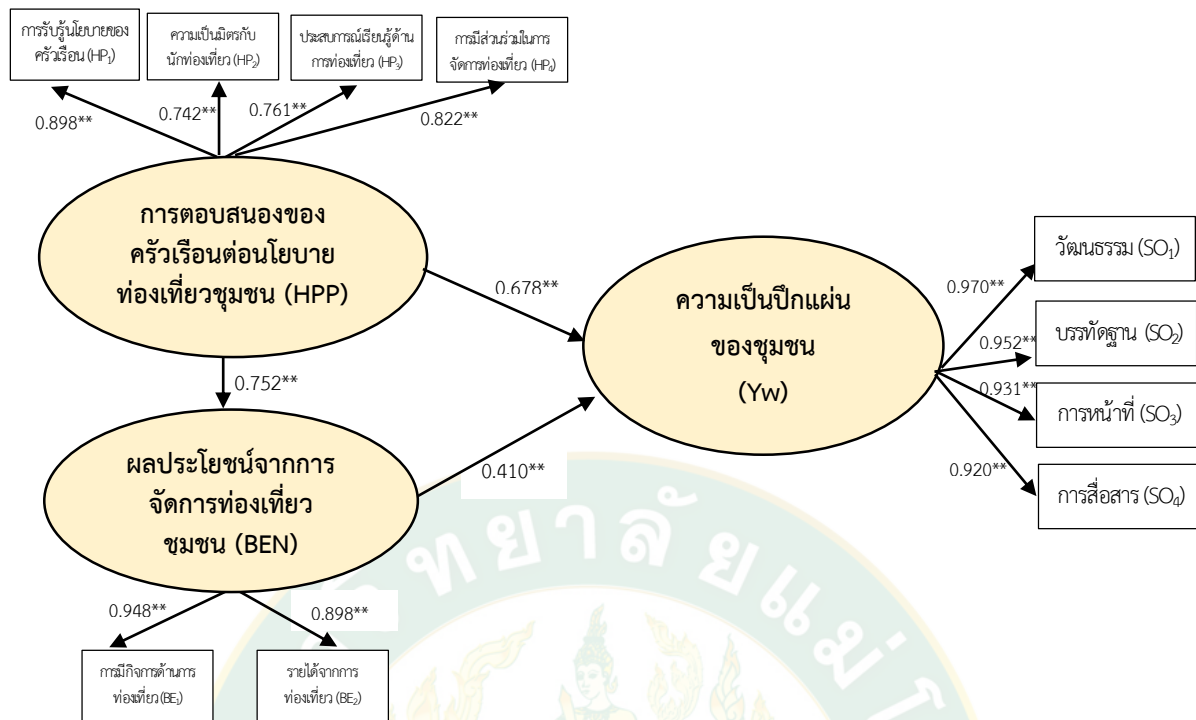
2) **อิทธิพลทางอ้อม** ผลการศึกษาพบว่า การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ที่ส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่าน ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ

0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.308 ($\beta = 0.308$) แสดงว่าในระดับครัวเรือน เมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนจากรัฐถูกนำมาปฏิบัติในระดับชุมชน แล้วเมื่อครัวเรือนในชุมชนมีการตอบสนองต่อนโยบาย มีการรับรู้นโยบายและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนในรูปแบบต่างๆ จะส่งผลต่อการมีผลประโยชน์หรือรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่เพิ่มขึ้นด้วย

3) อิทธิพลโดยรวม การศึกษาขนาดอิทธิพลโดยรวมของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามการตระหนักรู้ของครัวเรือน พบว่า การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) มีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด 0.986 ($\beta = 0.986$) แสดงว่าเมื่อครัวเรือนมีการตอบสนองต่อนโยบายและเข้าร่วมการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนจะส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่สูงขึ้น และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งพบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 42.60 ($R^2 = 0.426$)

ส่วนอิทธิพลโดยรวมที่ส่งผลต่อผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวม 0.752 ($\beta = 0.752$) แสดงว่าเมื่อครัวเรือนในชุมชนมีการตอบสนองต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการรับรู้และเท่าทันต่อนโยบาย และมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวมากขึ้น จะทำให้ครัวเรือนได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนสูงขึ้นเช่นกัน และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งพบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้ร้อยละ 84.90 ($R^2 = 0.849$)

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับครัวเรือน สามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 18

$$\chi^2 = 101.239, df = 84, p = 0.080, \chi^2/df = 1.2023 \quad CFI = 0.966, TLI = 0.966,$$

$$RMSEA = 0.028, SRMR = 0.012 \text{ (Mplus 8 Standardized Estimates)}$$

ภาพที่ 18 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับครัวเรือน

ผลจากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท้องถิ่นตามการตระหนักรู้ของครัวเรือนดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาตัวแปรระดับครัวเรือน พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากที่สุด คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท้องถิ่น (HPP) ($\beta = 0.678$) รองลงมาคือ ผลประโยชน์จากการจัดการท้องถิ่น (BEN) ($\beta = 0.410$) โดยพบว่าการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท้องถิ่น (HPP) ยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยส่งผ่านการได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท้องถิ่น (BEN) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.308 ($\beta = 0.308$)

สำหรับอิทธิพลโดยรวมเชิงบวกที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสูงสุด คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท้องถิ่น (HPP) ($\beta = 0.986$) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งพบว่า ตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท้องถิ่น (HPP) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท้องถิ่น (BEN) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 42.60 ($R^2 = 0.426$) ส่วน

อิทธิพลโดยรวมที่ส่งผลต่อผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ($\beta = 0.752$) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) พบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้ร้อยละ 84.90 ($R^2 = 0.849$)

5.2 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในระดับชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

จากผลการตรวจสอบความตรงหรือความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว สำหรับตัวแปรระดับชุมชน จากตารางที่ 60 พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือรูปแบบมีความตรงซึ่งสามารถอธิบายขนาดอิทธิพลของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในระดับชุมชน (Communities Level) สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) **อิทธิพลทางตรง** การศึกษาขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนจากระดับชุมชน พบว่า ตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = -0.212$) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ($\beta = -0.283$) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) ($\beta = -0.203$) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ($\beta = -0.442$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ส่วนขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการสนับสนุนจากภายนอก (NET) พบว่าผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = 0.595$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการสนับสนุนจากภายนอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สำหรับขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน (CBT) พบว่า การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ($\beta = 0.402$) และผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = 0.704$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

2) **อิทธิพลทางอ้อม** ผลการศึกษาพบว่า ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ที่ส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนของแต่ละชุมชน ซึ่งอิทธิพลทางอ้อมได้ส่งผ่าน 2 ทางด้วยกัน คือ ผ่านตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ -0.479 ($\beta = -0.479$) แสดงว่าในระดับชุมชน เมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนถูกนำมาสู่การ

ปฏิบัติในระดับชุมชน ผู้นำมีการรับรู้และตอบสนองต่อนโยบาย มีการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาการ
 ท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน มีการสนับสนุนจากภายนอก ทำให้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลต่อ
 ชุมชนมากขึ้น และเกิดการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนมากขึ้น และการสนับสนุนจากภายนอก (NET) ส่ง
 อิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านการจัดการท่องเที่ยวภายใน
 ชุมชน (CBT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ -0.178
 $(\beta = -0.178)$ แสดงว่าเมื่อหน่วยงานในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมีมากขึ้น ผู้นำเข้ามามีส่วนร่วมใน
 การจัดการ โดยบางชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อหน่วยงานเท่านั้น ไม่ได้มี
 ความต้องการที่แท้จริงในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการสร้างความพร้อมให้กับชุมชนเพื่อ
 ตอบสนองต่อหน่วยงานที่ใช้งบประมาณและเข้ามาให้ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว โดยบางชุมชนเป็น
 การสร้างความพร้อมโดยการจัดเตรียมขึ้นมา ไม่ได้เป็นความพร้อมที่เกิดขึ้นจากศักยภาพของชุมชนและคน
 ในชุมชน ดังนั้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาก็ต้องมีการจัดเตรียมทุกครั้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต
 ของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ ในบางชุมชนที่กลุ่มการท่องเที่ยวมีการเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานจน
 ทำให้กลุ่มท่องเที่ยวเกิดความเข้มแข็งและมีอำนาจในชุมชนมากขึ้น ทำให้กลุ่มในชุมชนเกิดการแข่งขันกัน
 มีการสร้างกลุ่มอำนาจใหม่ขึ้นมาในชุมชน เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มอำนาจเดิมหรือกลุ่มผู้นำชุมชน สร้าง
 ความแตกแยกระหว่างสมาชิกในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนโดยเฉพาะในมิติที่
 เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ส่วนผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ได้ส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อการ
 จัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) โดยเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านการสนับสนุนจากภายนอก (NET)
 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.239 ($\beta = 0.239$)
 แสดงว่าเมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเกิดกับชุมชนจะส่งผลให้มีการเข้ามาสนับสนุนจาก
 หน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ และจะส่งผลให้ชุมชนเกิดการจัดการท่องเที่ยว
 ภายในชุมชนแต่ละชุมชนมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม สะท้อนจากการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นใน
 ชุมชน การมีนักท่องเที่ยวเข้ามา และชุมชนพยายามสร้างความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว

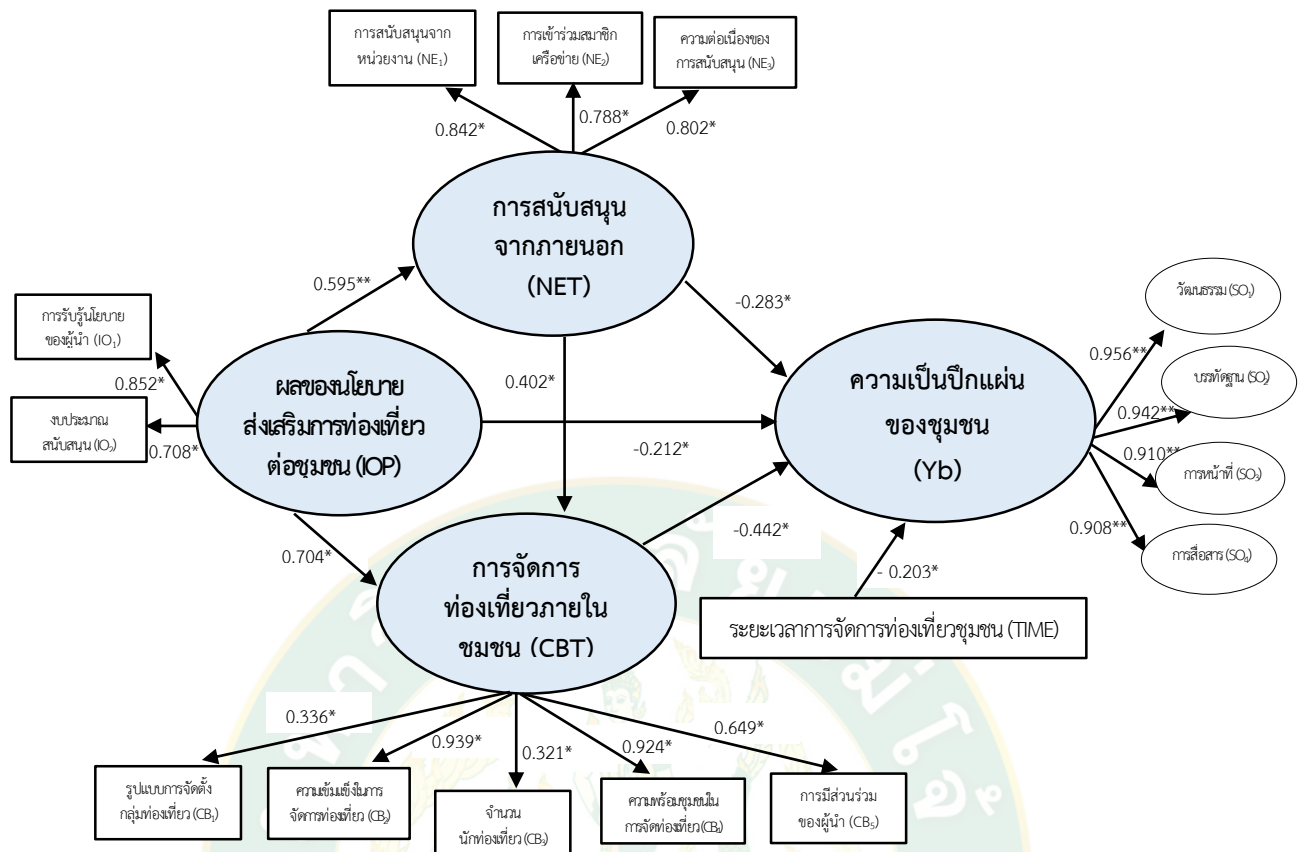
3) อิทธิพลโดยรวม การศึกษาขนาดอิทธิพลโดยรวมของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความ
 เป็นปึกแผ่นของชุมชนแต่ละชุมชน พบว่า ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การ
 สนับสนุนจากภายนอก (NET) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) และการจัดการ
 ท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) มีค่าสัมประสิทธิ์
 ขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด ($\beta = -0.691$) แสดงว่า เมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนส่งผลต่อ
 ชุมชน มีการเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ ผู้นำรับรู้และสนองต่อนโยบาย จะส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่น

ของชุมชนในทางตรงกันข้าม ก็คือ เมื่อระยะเวลาในการจัดการเริ่มนานความน่าสนใจหรือการตอบสนองของคนในชุมชนเริ่มลดลงหรือคงที่ ไม่ตื่นเต้นกับสิ่งที่เกิดขึ้นและไม่มีพลังในการพัฒนาให้ดีขึ้น และยังได้รับงบประมาณในการสนับสนุนสูง แต่งบประมาณก็ลงไปกับสมาชิกเพียงบางกลุ่ม ไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนในภาพรวมก็จะยิ่งทำให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนลดน้อยลง โดยเฉพาะในมิติของการท่องเที่ยว โดยเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งพบว่าตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ร้อยละ 50.80 ($R^2 = 0.508$)

ส่วนอิทธิพลโดยรวมที่จะส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สูงสุดคือ ตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด ($\beta = 0.943$) แสดงว่าเมื่อมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนในรูปแบบของงบประมาณจากหน่วยงานรัฐ และผู้นำมีการรับรู้นโยบายและตอบสนองต่อนโยบาย โครงการ ที่รัฐได้นำเข้ามาโดยไม่มี การต่อต้านหรือปฏิเสธการนำการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนในระดับชุมชน ซึ่งพบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) และตัวแปรนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ร้อยละ 86.80 ($R^2 = 0.868$)

ส่วนอิทธิพลโดยรวมที่จะส่งผลต่อการสนับสนุนจากภายนอก (NET) ของชุมชนท่องเที่ยวแต่ละชุมชน คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวม ($\beta = 0.595$) แสดงว่าเมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้ามาปฏิบัติในชุมชนผ่านการรับรู้ของผู้นำชุมชน และมีงบประมาณเข้ามาสนับสนุน ย่อมส่งผลให้มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกสูงขึ้นเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอกในระดับชุมชน พบว่าตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอกได้ร้อยละ 62.00 ($R^2 = 0.620$)

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับชุมชน สามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 19

$$\chi^2 = 108.484, df = 88, p = 0.682, \chi^2/df = 1.233, CFI = 0.996, TLI = 0.996, RMSEA = 0.030, SRMR = 0.009 \text{ (Mplus 8 Standardized Estimates)}$$

ภาพที่ 19 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับชุมชน

ผลจากการวิเคราะห์ข้างต้นสรุปได้ว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาตัวแปรระดับชุมชน (Communities Level) พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนมากที่สุด คือ การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ($\beta = -0.442$) รองลงมา คือ การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ($\beta = -0.283$) ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = -0.212$) และระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) ($\beta = -0.203$) ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า ปัจจัยผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นต่อชุมชนนั้นสามารถส่งผลโดยตรงได้น้อย เพราะต้องผ่านกระบวนการในการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับชุมชน ซึ่งนโยบายแปลงไปเป็นโครงการ กิจกรรม ต่างๆ ต้องถูกนำไปปฏิบัติผ่านหน่วยงานหรือองค์กรทั้งหน่วยงานหลักและหน่วยงานรองที่มีภารกิจในด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน นอกจากนี้ เมื่อผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนส่งอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่การดำเนินการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดกับสมาชิกในชุมชนทั้งหมด แต่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชน

เพียงบางกลุ่มที่มีการตอบสนองต่อนโยบาย ดังนั้น เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น มีการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นมาบริหารจัดการ และถ้าในกรณีที่บางชุมชนมีกลุ่มการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งมากกว่ากลุ่มอำนาจเดิมที่มีอยู่ ก็ทำให้เกิดการคานอำนาจกันขึ้น นอกจากนี้งบประมาณในการพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ ลงมาสู่กลุ่มการท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มใหญ่ในชุมชน ทำให้เกิดความไม่พอใจและความขัดแย้งขึ้น อีกทั้งเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน มีการประชาสัมพันธ์ชุมชนขึ้นจากภาครัฐ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนจำนวนมาก ซึ่งบางชุมชนมากจนเกินการรองรับ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ทั้งทางกายภาพและจิตใจ สร้างความรำคาญหรืออึดอัดใจแก่สมาชิกในชุมชน บางชุมชนเกิดปัญหาทรุดตึ๊ด ปัญหาขยะ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในชุมชน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

จากผลดังกล่าวพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ที่ส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แต่ละแห่ง โดยส่งผ่านการสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ -0.479 ($\beta = -0.479$)

สำหรับตัวแปรที่มีอิทธิพลโดยรวมเชิงลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสูงสุด คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = -0.691$) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน พบว่าตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 50.80 ($R^2 = 0.508$) ส่วนอิทธิพลโดยรวมที่จะส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สูงสุดคือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = 0.943$) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) พบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) และตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ร้อยละ 86.80 ($R^2 = 0.868$) และในส่วนของอิทธิพลโดยรวมที่จะส่งผลต่อการสนับสนุนจากภายนอก (NET) ของชุมชนท่องเที่ยวแต่ละชุมชน คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = 0.595$) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) พบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนได้ร้อยละ 62.00 ($R^2 = 0.620$)

5.3 อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทุกระดับ ทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

จากผลการตรวจสอบความตรงหรือความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยเป็นปัจจัยทุกระดับทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ตามตารางที่ 61 พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือรูปแบบมีความตรง ซึ่งสามารถอธิบายขนาดอิทธิพลของตัวแปรทุกระดับทั้งระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลจำแนกตามตัวแปรทำนายในแต่ละระดับ ดังนี้

1) **ตัวแปรทำนายระดับครัวเรือน** เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของตัวแปรระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1.1) **อิทธิพลทางตรง** การศึกษาขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนจากการตระหนักรู้ของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว พบว่า ตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ($\beta = 0.658$) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ($\beta = 0.388$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01

ส่วนขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) พบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยมีขนาดอิทธิพล 0.700 ($\beta = 0.700$)

1.2) **อิทธิพลทางอ้อม** ผลการศึกษาพบว่า การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามการตระหนักรู้ของครัวเรือนในชุมชน ซึ่งอิทธิพลทางอ้อมได้ส่งผ่านตัวแปร ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.271 ($\beta = 0.271$) แสดงว่าในระดับครัวเรือนเมื่อนโยบายท่องเที่ยวมาสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน และคนในชุมชนรับรู้และมีการตอบสนองต่อนโยบายทั้งในการเริ่มเรียนรู้และมีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชน เมื่อมีการตอบสนองต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนของครัวเรือนมากขึ้น ก็จะส่งผลให้ครัวเรือนในชุมชนมีกิจการที่เกี่ยวข้องหรือใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่ง

อิทธิพลส่งผลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน เพราะเมื่อครัวเรือนในชุมชนมีการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมาก ผลกระทบทางบวกที่ได้จากการท่องเที่ยว และการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมด้วยกันของสมาชิกในชุมชน เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยน มีกิจกรรมร่วมกัน ก็จะส่งผลให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่มากขึ้น แต่ในทางกลับกัน หากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนเกิดแค่เพียงกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมหรือการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ทำให้การท่องเที่ยวสร้างความเดือดร้อนรำคาญใจแก่สมาชิกในชุมชนจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในทางลบเช่นเดียวกัน

1.3) อิทธิพลโดยรวม การศึกษาอิทธิพลโดยรวม ของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามการตระหนักรู้ของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวนั้น พบว่า ตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 โดยการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) มีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด 0.971 ($\beta = 0.971$) แสดงว่าเมื่อครัวเรือนมีตอบสนองต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสูง จะส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่สูงขึ้น นอกจากนี้เมื่อครัวเรือนมีการตอบสนองต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสูง ยังส่งผลต่อการได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการมีกิจการเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว และการมีรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอิทธิพลที่จะส่งผลโดยอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในที่สุด และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชน พบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ร้อยละ 40.50 ($R^2 = 0.405$)

ส่วนอิทธิพลโดยรวมที่ส่งผลต่อตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด 0.658 ($\beta = 0.658$) เมื่อพิจารณาถึงค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของครัวเรือน พบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) สามารถอธิบายความแปรปรวนของผลประโยชน์ของครัวเรือนจากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนได้ร้อยละ 85.60 ($R^2 = 0.856$)

2) **ตัวแปรทำนายระดับชุมชน** เมื่อพิจารณาขนาดอิทธิพลของตัวแปรระดับชุมชนที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชน สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1.1) **อิทธิพลทางตรง** การศึกษาขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในระดับชุมชน พบว่า ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = -0.368$) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ($\beta = -0.275$) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ($\beta = -0.502$) และ ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) ($\beta = -0.195$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

1.2) **อิทธิพลทางอ้อม** ผลการศึกษาพบว่า ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชนของแต่ละชุมชน ซึ่งอิทธิพลทางอ้อมได้ส่งผ่าน 2 ทางด้วยกัน คือ ผ่านตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ -0.526 ($\beta = -0.526$) แสดงว่าในระดับชุมชน เมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนถูกนำมาสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนสูง มีการเข้าไปสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากขึ้น จึงทำให้เกิดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน ผู้นำมีการรับรู้และตอบสนองต่อนโยบายมากขึ้น และชุมชนก็ยอมรับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น แต่เมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนถูกนำมาสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน มีการสนับสนุนจากภายนอกมากจนเกินไป มีหน่วยงานเข้าไปในชุมชนจำนวนมากจนทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน สมาชิกในชุมชนเกิดความเบื่อหน่ายที่ต้องรองรับการขับเคลื่อนการดำเนินการท่องเที่ยวในหลายมิติ เช่น ด้านวัฒนธรรม ด้านการเกษตร ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสุขภาพ จากหลายหน่วยงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานไม่มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันจึงเกิดความซ้ำซ้อนในการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ชุมชน อีกทั้งเมื่อมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหลายหน่วยงาน ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการได้เองต้องมีการพึ่งพิงหน่วยงานที่เลี้ยงตลอดเวลา ขาดการพึ่งพาตนเอง ทำให้เมื่อไม่มีหน่วยงานที่เลี้ยงช่วยเหลือ ชุมชนไม่สามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเองได้ อีกทั้งมีงบประมาณจากหลายหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน แต่เมื่อการท่องเที่ยวดำเนินการขึ้นมีความจำเป็นต้องเดินหน้าจึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดการขึ้น ทั้งในเรื่องของงบประมาณ การจัดสรรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อความเป็นปีกแผ่นของชุมชน อีกทั้ง ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ยังส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) โดยส่งอิทธิพลผ่านการสนับสนุนจากภายนอก (NET)

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.248 ($\beta = 0.248$) ซึ่งแสดงว่าเมื่อมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวมีผลต่อชุมชน ผู้นำรับรู้และเกิดการตอบสนองนโยบาย มีงบประมาณเข้ามาเพื่อพัฒนา จึงทำให้มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาทั้งเป็นหน่วยงานที่เลี้ยงและให้การสนับสนุนมากขึ้น ทั้งให้ความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ การต้อนรับ และอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลให้มีการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่สูงขึ้นในที่สุด

นอกจากนี้ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกจำนวนมาก ทำให้การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนเกิดความเป็นรูปธรรมมากขึ้น ผู้นำเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น มีรูปแบบในการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น ชุมชนพยายามสร้างความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งบางแห่งอาจไม่ได้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่พร้อมแต่พยายามสร้างชุมชนให้พร้อม ทั้งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก ด้านบุคลากรการท่องเที่ยว และด้านระบบการจัดการ ซึ่งการท่องเที่ยว หากชุมชนไม่มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต และการจัดการทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน และจะเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นหากไม่มีรูปแบบการจัดการที่เป็นธรรมกับทั้งผู้ที่มีส่วนเสียกับการท่องเที่ยวและสมาชิกในชุมชนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้อีกด้านหนึ่งของความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว หากชุมชนใดที่ตอบสนองต่อนโยบาย ทำให้ภายในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเป็นสมาคม ชมรม หรือวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยว กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนมีความเข้มแข็งสูง มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาชุมชน จะส่งผลให้เกิดการคานอำนาจในชุมชน เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร การขัดผลประโยชน์ในชุมชน มีการสร้างข้อตกลงหรือระเบียบในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน จึงทำให้บางกลุ่มได้ผลประโยชน์ บางกลุ่มไม่ได้ประโยชน์ บางกลุ่มเห็นด้วยกับการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว บางกลุ่มไม่เห็นด้วยเพราะต้องการความเป็นส่วนตัว แต่เมื่อพัฒนาสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามา สร้างความอึดอัด รู้สึกไม่ปลอดภัย ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่านโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน นำไปสู่การจัดระบบชุมชนใหม่ และก่อให้เกิดความขัดแย้งและความขัดแย้งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน หรือทำให้ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนลดลง

นอกจากนี้ การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ยังส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยเป็นอิทธิพลที่ส่งผ่านการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ - 0.213 ($\beta = - 0.213$) แสดงว่าเมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนมากขึ้น จะทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น แต่เมื่อเกิดการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน

มากขึ้น การจัดการมีความเป็นรูปแบบที่เป็นทางการตามหลักการ แต่ไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ประกอบกับมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น กลุ่มการท่องเที่ยวมีความเข้มแข็งจนคานอำนาจกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน จะส่งผลให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนลดลงเช่นเดียวกัน

1.3) อิทธิพลโดยรวม การศึกษาขนาดอิทธิพลโดยรวมของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับชุมชน พบว่า ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) มีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด -0.894 ($\beta = -0.894$) ซึ่งเป็นอิทธิพลทางลบ แสดงว่าเมื่อผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นต่อชุมชนสูงจะส่งผลให้ มีการสนับสนุนจากภายนอกเพิ่มมากขึ้น และเกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนแต่ละชุมชนลดลง เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในระดับชุมชน ซึ่งพบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) และผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 76.80 ($R^2 = 0.768$)

ส่วนอิทธิพลโดยรวมที่จะส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สูงสุดคือตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวมสูงสุด 0.976 ($\beta = 0.976$) แสดงว่าเมื่อมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนสูงจะส่งผลให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนสูงขึ้นตามไปด้วย เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนในระดับชุมชน ซึ่งพบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) และตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ร้อยละ 82.20 ($R^2 = 0.822$)

ส่วนอิทธิพลโดยรวมที่จะส่งผลต่อการสนับสนุนจากภายนอก (NET) ของชุมชนท่องเที่ยวแต่ละชุมชน คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลรวม 0.586 ($\beta = 0.586$) แสดงว่าเมื่อการตอบสนองของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนสูง ผู้นำชุมชนมีการรับรู้และตอบสนองต่อนโยบาย มีงบประมาณเข้ามาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ผู้นำรู้และยอมรับการที่จะนำเอาการท่องเที่ยวชุมชนเข้ามาในพื้นที่ จะส่งผลให้มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากขึ้นเช่นเดียวกัน เพราะการเข้ามาของหน่วยงานในเบื้องต้นต้องผ่านการเห็นชอบหรือการตัดสินใจรับนโยบายหรือการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนก่อน และถ้าผู้นำ

ตัดสินใจที่จะดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน จะมีการนำการท่องเที่ยวไปดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) ของตัวแปรแฝงการสนับสนุนจากภายนอกในระดับชุมชน พบว่าตัวแปรผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอกได้ร้อยละ 32.40 ($R^2 = 0.324$)

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน ส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนผ่านปัจจัยทั้งระดับครัวเรือนซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยระดับชุมชน ทั้งจากการสนับสนุนจากภายนอกและการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งจากกรณีศึกษาของชุมชนสวรรค์บ้านนา (นามสมมติ) ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบาย จากในระยะเริ่มต้นที่ชุมชนยังคงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมที่ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าจะทำให้ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเปลี่ยนจากเชิงกลไกเป็นความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic Solidarity) แต่การตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชนยังคงอยู่ โดยพิจารณาจากความตระหนักรู้ของคนในชุมชนถึงการที่มีสิ่งคล้ายกัน มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสมานสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันในด้านการท่องเที่ยว มีการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จในด้านการจัดการท่องเที่ยว แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนสวรรค์บ้านนาได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติต่างๆ ดังนี้

1) มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration)

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมของชุมชนสวรรค์บ้านนา โดยพิจารณาจากการประพุดติและปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน ความรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อมีการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน และเมื่อชุมชนมีการตอบสนองต่อนโยบายและดำเนินการท่องเที่ยวขึ้น ทำให้ชุมชนที่เคยอยู่กันเพียงแค่อสมาชิกในชุมชนต้องมีคนอื่นหรือนักท่องเที่ยวเข้ามาอยู่ในชุมชน ที่ถึงแม้จะเป็นการมาเพียงชั่วคราว แต่ก็สร้างการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนได้ แต่สำหรับชุมชนสวรรค์บ้านนา เมื่อเกิดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน คนในชุมชนยังคงดำเนินตามแผนปกติของชีวิต ตามอาชีพ และวิถีชีวิต แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา จะต้องมีการเตรียมการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งหากตรงกับ

วันสำคัญทั้งทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนก็จะไม่รับนักท่องเที่ยว หรือรับนักท่องเที่ยวเฉพาะเมื่อกิจกรรมใดที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมได้เท่านั้น จึงทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน

2) มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative Integration)

ในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน เมื่อพิจารณาถึงการปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือแบบแผนของชุมชนของคนในชุมชน การยอมรับและกระทำตามแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าชุมชนสวรรค์บ้านนา มีแบบแผนหรือระเบียบในการจัดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ทั้งกฎ กติการ่วมกันในชุมชน และระเบียบในการปันผลประโยชน์แก่สมาชิกและชุมชน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ระเบียบที่เคยกำหนดไว้ใช้กลับไม่ได้เป็นไปตามที่เคยกำหนด ผลประโยชน์ไม่ได้กระจายสู่สมาชิกและชุมชน แต่กลับเป็นไปเพื่อคนกลุ่มเดียวในชุมชน จึงทำให้เกิดความไม่พอใจของคนในชุมชน และไม่เข้าร่วมกิจกรรมใดๆ ของกลุ่มการท่องเที่ยว และมีความคิดเห็นในทางที่ไม่ดีต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และต่อยอดให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน

3) มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional Integration)

มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของครัวเรือนในชุมชน และการแลกเปลี่ยนการทำงานด้านการท่องเที่ยวตามหน้าที่ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการยอมรับและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ชุมชนสวรรค์บ้านนาเคยมีการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ในเรื่องของการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในเรื่องของคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยว ตำแหน่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา อาหาร และของที่ระลึก ซึ่งสมาชิกกลุ่มรวมถึงสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ที่อาจไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มการท่องเที่ยวมีการแลกเปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่ มีการพึ่งพิงกันตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน แต่เมื่อมีคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์หรือบทบาทหน้าที่ของตน มีการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มของตนจนมากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่ก็ลดน้อยลง คนในชุมชนหันตัวเองออกจากการท่องเที่ยวและไม่ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงทำให้การดำเนินการหรือการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปได้ยาก

4) มิติการบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication Integration)

มิติการบูรณาการทางการสื่อสารของชุมชนสวรรค์บ้านนานั้น การมีการติดต่อกับบุคคลหรือกลุ่มอื่นๆ ของสมาชิกในครัวเรือนลดน้อยลง การติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กันระหว่างครัวเรือนในชุมชนในเรื่องการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวจากสมาชิกในชุมชนน้อย อีกทั้ง เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ไม่มีการติดต่อประสานให้ข้อมูลแก่สมาชิกอื่นๆ ทำให้เกิดผลกระทบและสร้างความไม่พอใจแก่สมาชิกในชุมชน ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนอันเนื่องมาจากขาดการสื่อสาร และปัญหาในการจัดการผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว

โดยสรุป ปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนของชุมชนสวรรค์บ้านนา จากการตระหนักรู้ของคนในชุมชนคือ ปัญหาด้านการบูรณาการทางบรรทัดฐาน และการบูรณาการทางการหน้าที่ กล่าวคือ ชุมชนมีปัญหาในการบริหารจัดการ และการปันผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน มีผู้ที่เป็นหลักในการประสานงานและบริหารจัดการทั้งหมดโดยไม่มีภาระกระจายหรือแบ่งปันผลประโยชน์แก่ชุมชนที่ชัดเจน ซึ่งในความเป็นจริง ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำคนใหม่ เข้ามาจัดการและวางกฎระเบียบควบคุม โดยได้มีการกำหนดระเบียบในการปันผลประโยชน์ไว้ว่า ในการรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง กลุ่มการท่องเที่ยวจะต้องแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับชุมชนเป็นรายได้ส่วนกลางของชุมชน 500 บาท/ครั้ง แต่บางครั้งก็ไม่ได้ให้ แต่เป็นการให้ประโยชน์แก่พวกพ้อง ทำให้คนในชุมชนไม่พอใจและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

นอกจากนี้ เมื่อมีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการพัฒนาทั้งโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว และบุคลากรทางการท่องเที่ยว มีการอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ แต่เกิดประเด็นการขัดแย้งในเรื่องของการหักหัวคิว หรือหักเงินจากการไปอบรมของผู้นำหรือผู้ที่เป็นหลักในการประสานงาน อีกทั้งในด้านที่พัก ปัจจุบันบ้านที่เป็นโฮมสเตย์และจุดที่เป็นศูนย์รวมในการรับแขกหรือนักท่องเที่ยวได้ถูกเจ้าของ ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นท่องเที่ยวชุมชนร่วมกับผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวคนปัจจุบันไล่ให้ออกจากพื้นที่ เนื่องจากมีปัญหาในการปันผลประโยชน์

นอกจากนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเปลี่ยนไป เมื่อมีปัญหาในเรื่องของการปันผลประโยชน์และคนในชุมชนไม่พอใจและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เคยเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่มาจากชีวิต ไม่ได้มีการปรุงแต่งหรือสร้างขึ้น แต่ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวกำหนดว่าหากบางกลุ่มในชุมชนไม่จัดแสดงสินค้าเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ก็จะไม่ได้รับค่าจ้าง ทำให้คนในชุมชนไม่พอใจและไม่เข้าร่วมกิจกรรม จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนกลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำมาจากภายนอก มีการไปนำเอาศูนย์เรียนรู้อาชีพต่างๆ จากหมู่บ้านอื่นมาจัดแสดงแทนเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน

ในด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก งบประมาณต่างๆ ที่ได้รับมา เช่น งบประมาณในการจัดซื้อจักรยาน มีการนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตน คือ มีการนำไปไว้ที่บ้านตนเอง และเก็บค่าเช่าจากนักท่องเที่ยว ไม่ได้นำไปแบ่งปันให้กับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน หรือเป็นส่วนกลางของชุมชน จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

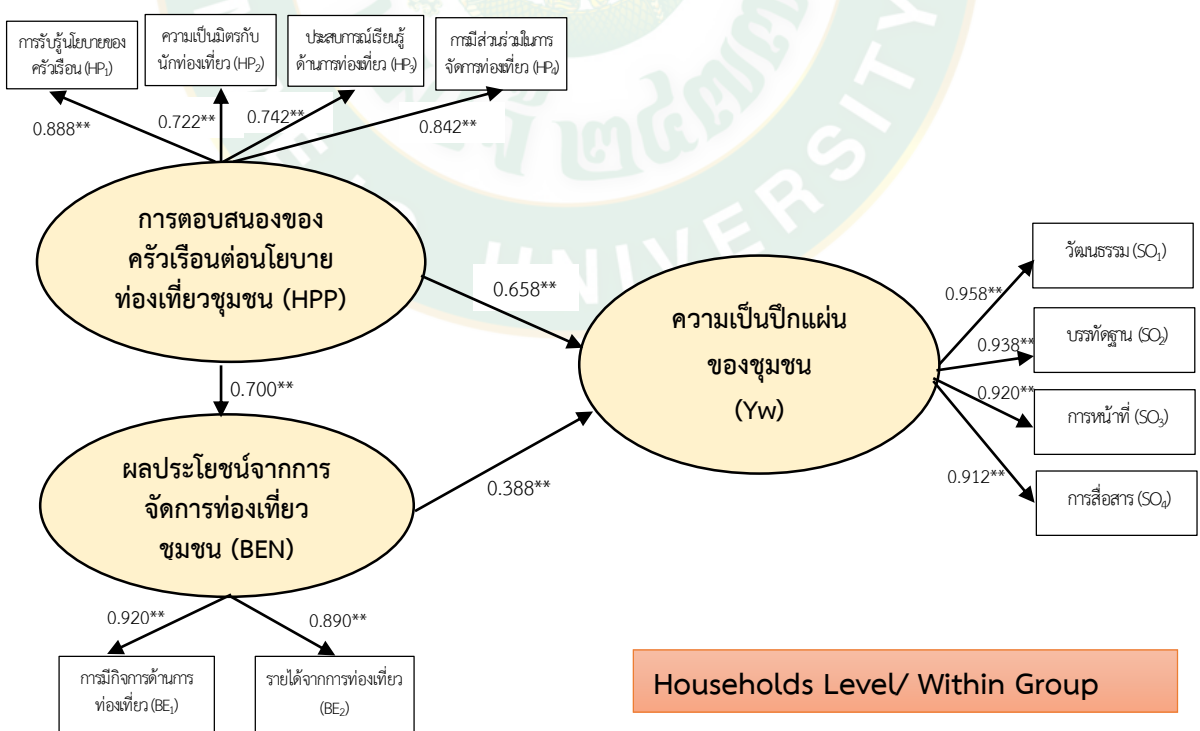
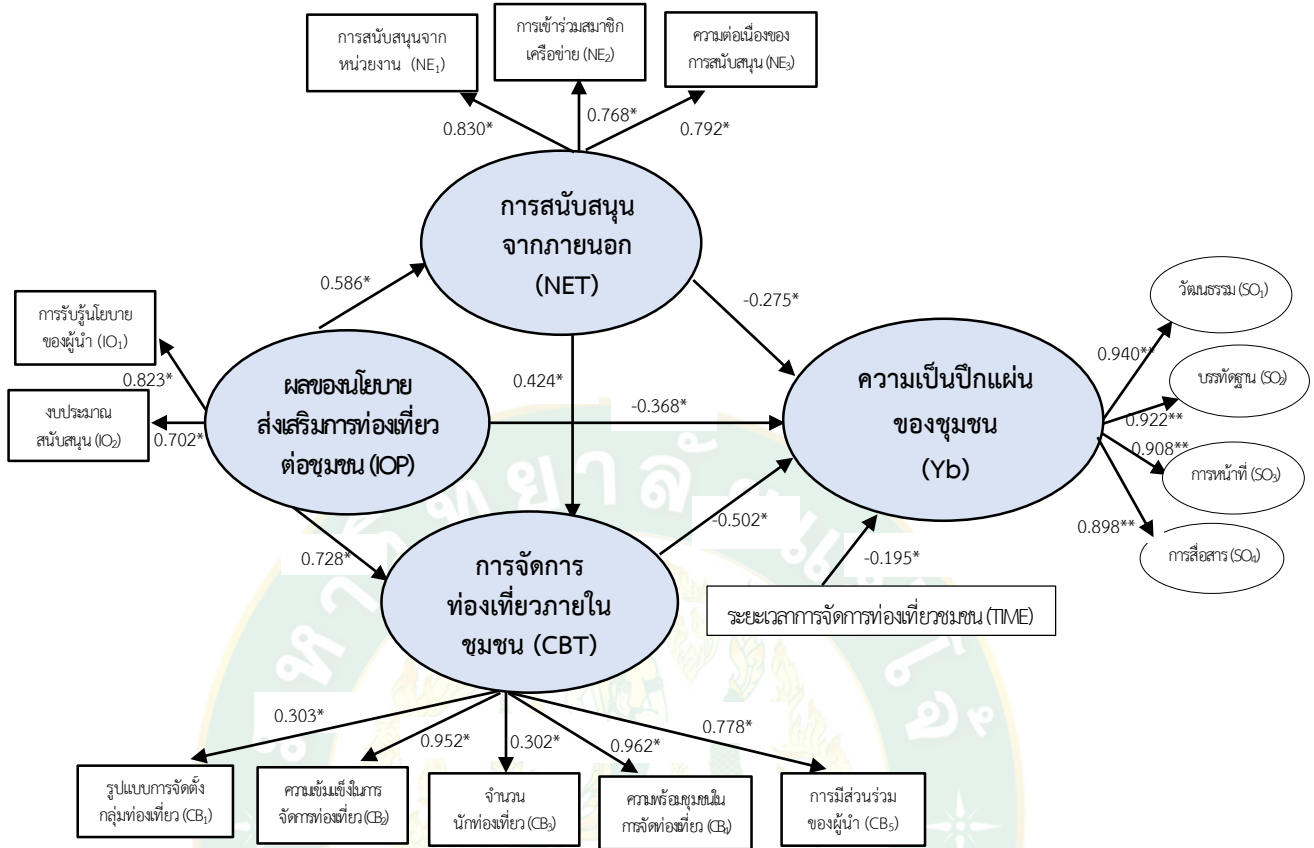
ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสวรรค์บ้านนา ได้แก่ 1) ผู้นำ เมื่อผู้นำที่ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชนมีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงกฎระเบียบและชุมชน จึงทำให้เกิดการไม่พอใจของสมาชิกในชุมชน และทำให้การยอมรับในตัวผู้นำลดลง ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติตามและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน 2) การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการ

ห้องเที่ยวในชุมชน แต่งงบประมาณที่ได้กลับไปกระจุกอยู่กับกลุ่มคนกลุ่มเดียวในชุมชน ไม่ได้ถูกกระจายเพื่อประโยชน์ในชุมชนภาพรวม จึงทำให้เกิดความไม่พอใจกันของคนในชุมชน และความขัดแย้งตามมา 3) รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวที่ไม่ชัดเจน จากที่เคยเป็นกลุ่มที่มีกฎระเบียบชัดเจนร่วมกัน กลับกลายเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพียงกลุ่มเดียว 4) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนในภาพรวมมีความเข้มแข็งลดลงจากอดีต สมาชิกในชุมชนไม่ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอีกต่อไป ขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชน ระเบียบที่มีไม่ได้ถูกยอมรับ เนื่องจากปัญหาเรื่องผลประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว อีกทั้งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ได้ถูกแบ่งปันไปเพื่อการพัฒนาชุมชน 5) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนที่ลดลง สมาชิกในชุมชนไม่ยอมรับหัวหน้ากลุ่มท่องเที่ยว จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมและไม่ช่วยเหลือกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 6) การมีรายได้จากการท่องเที่ยว ที่เกิดกับคนกลุ่มเดียว ไม่ได้เกิดการกระจายรายได้แก่สมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ที่ปัญหาสำคัญ คือ รายได้ที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกจัดสรรหรือปันผลประโยชน์แก่ชุมชนตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคยกำหนดไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการ และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

จากผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายทั้งปัจจัยในระดับครัวเรือนและปัจจัยในระดับชุมชน และการศึกษาคณิศศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสามารถ แสดงรายละเอียดดังภาพที่ 20

Communities Level/ Between Group

Households Level/ Within Group

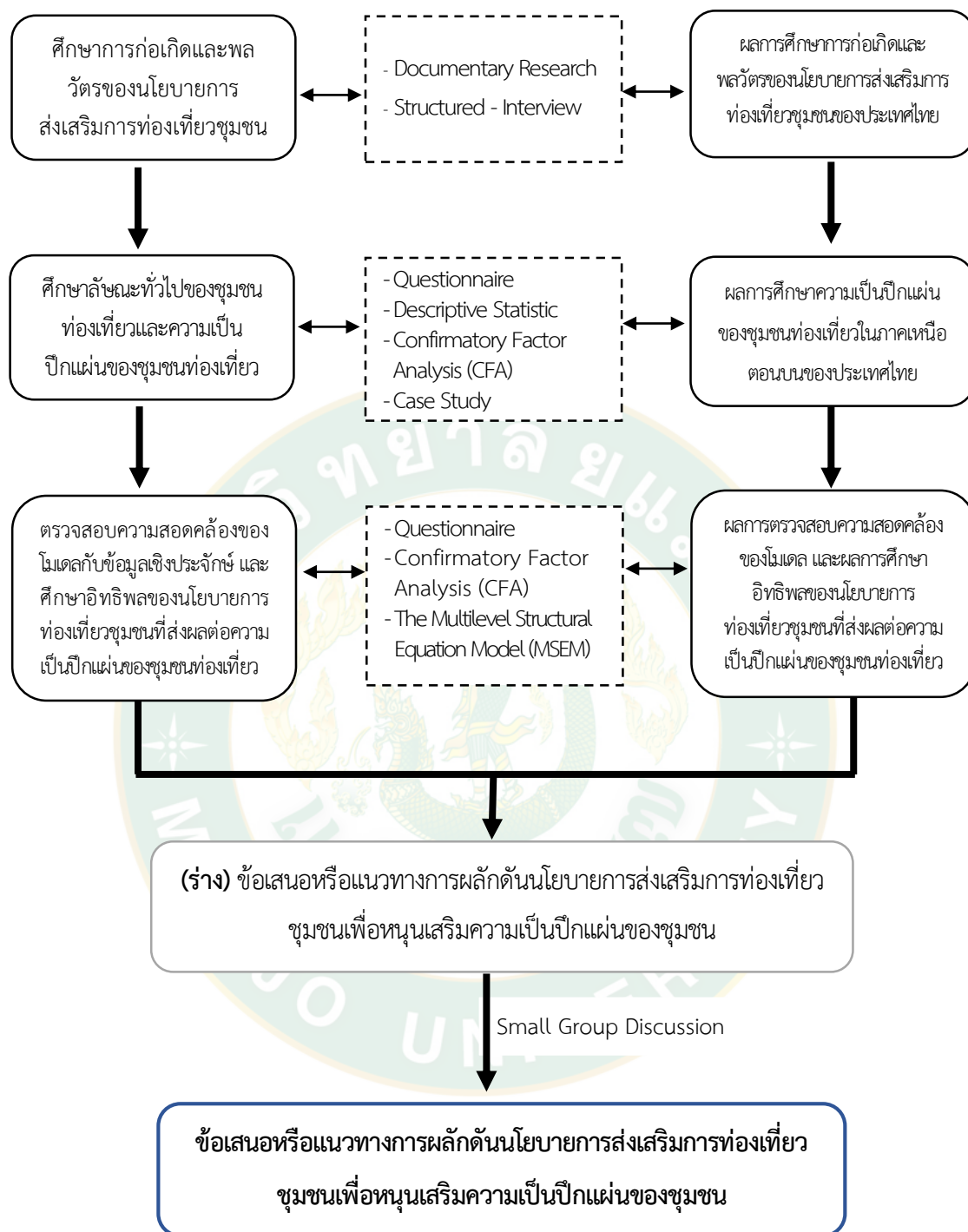
$\chi^2 = 226.204$ $df = 194$, $p = 0.605$ $\chi^2/df = 1.166$. CFI = 0.999, TLI = 0.999,

RMSEA = 0.006, SRMR_W = 0.012, SRMR_B = 0.042 (Mplus 8 standardized estimates)

ภาพที่ 20 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ตอนที่ 6 แนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ในการพัฒนาแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนนั้น จากผลการวิจัยในการศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ที่แสดงถึงผลการศึกษาก่อเกิด พลวัตร และกระบวนการในการผลักดันสู่การปฏิบัติของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย ซึ่งจากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงพลวัตรการเปลี่ยนแปลงของนโยบายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงรูปแบบในการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนว่าประเทศไทยมีหน่วยงาน (Actor) ที่มีหน้าที่ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และกระบวนการและรูปแบบในการนำนโยบายไปใช้ เช่น รูปแบบของโครงการ และกิจกรรมต่างๆ รวมถึงนโยบายในระดับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน นอกจากนี้ มีการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมิติของผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เกิดต่อชุมชนท่องเที่ยวที่ทำให้ความเป็นชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม และสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังเช่นความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนและการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งผลการศึกษาความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และปัจจัยเชิงนโยบายทุกระดับทั้งระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่ส่งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาวิเคราะห์ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนท่องเที่ยว และสมาชิกทั้งที่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน นำมาสู่หลักการและเหตุผล และแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการในการนำมาสู่การเสนอแนวทางพัฒนา ดังนี้

ภาพที่ 21 กระบวนการในการเสนอแนวทางในการผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น นำมาสู่หลักการและแนวทางในการผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนี้

6.1 หลักการและเหตุผล

จากผลการวิจัยการก่อเกิด พลวัต และกระบวนการในการผลักดันสู่การปฏิบัติของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย รวมทั้งผลการศึกษาความสอดคล้องของโมเดลที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พัฒนาเป็นโมเดลสมการโครงสร้างเพื่ออธิบายอิทธิพลที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และผลการศึกษาปัจจัยเชิงนโยบายพระระดับทั้งระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่ส่งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว รวมทั้งศึกษาสถานการณ์และปรากฏการณ์การท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมา พบว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเกิดจากบริษัท 4 ประการหลัก ดังนี้

1) รัฐบาลที่ผ่านมา ใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในการพัฒนาประเทศในระดับมหภาคมาโดยตลอด โดยเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ในจังหวัดหลัก เช่น ภูเก็ต พัทยา เชียงใหม่ โดยสถิติรายได้จากการท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เป็นอันดับหนึ่งของประเทศ โดยมีมูลค่า 11,232 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 219,364 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2539 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550: 75) และในปี พ.ศ. 2560 มีรายได้จากการท่องเที่ยวถึง 2,754,000 ล้านบาท โดยเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ 1,824,000 ล้านบาท และรายได้จากการท่องเที่ยวภายในประเทศของชาวไทย 930,000 ล้านบาท (สำนักปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558: 62-65) ซึ่งจากสถิติสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ก่อให้เกิดการลงทุนในการผลิตและการบริการแก่นักท่องเที่ยว ช่วยสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ประชาชนให้มีความงอกงามและมีรายได้ เช่น ในธุรกิจโรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร การขนส่งทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ซึ่งเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจขยายตัว และทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2) นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ผ่านมา มีการประเมินผลของนโยบายจากจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่าการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่จากรายได้จากนักท่องเที่ยวที่ผ่านมา มีการกระจุกตัวอยู่กับส่วนกลางหรือกระจุกอยู่กับภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นหลัก เช่น ในธุรกิจที่พัก โรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ของที่ระลึก ระบบขนส่ง แต่รายได้จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกกระจายไปในระดับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งสะท้อน

ให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีปัญหาในเรื่องของการกระจายรายได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ นักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ได้คิดหาวิธีการในการแก้ไขปัญหา โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดชุมชน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมกับธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แต่เป็นการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของชุมชนของตน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay) จึงเกิดขึ้นตามมา

3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป จากอดีตที่เป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน คือ ท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยม ในจังหวัดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ ภูเก็ต กระบี่ โดยเดินทางแบบกรุ๊ปทัวร์ มีการบริหารจัดการการเดินทาง ที่พัก การรับประทานอาหาร โดยบริษัททัวร์ เพราะในอดีตการติดต่อสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลยังเข้าถึงลำบาก แต่ปัจจุบันพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป ด้วยปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ทำให้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น นักท่องเที่ยวจึงเปลี่ยนมาเป็นการเดินทางด้วยตนเอง และหาข้อมูลการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง หรือเดินทางเป็นกลุ่มที่เล็กลง เปลี่ยนจากการท่องเที่ยวแบบแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่เน้นการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของสถานที่ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมกับผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการหันมาสนใจประเพณี วัฒนธรรมชุมชน เรียนรู้และมีประสบการณ์ร่วมมากขึ้น

4) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเกิดผลทั้งทางบวกและทางลบต่อคนในสังคม ทางบวกก็คือประเทศได้รายรับเงินตราต่างประเทศมากขึ้น เกิดรายได้แก่รัฐบาล เกิดการจ้างงาน และสร้างรายได้ให้กับคนในสังคม เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ประเพณี แต่ในทางกลับกัน การท่องเที่ยวก็เกิดผลในทางลบ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ผลกระทบทางสังคม ทำให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลง การเลือนหายของอาชีพดั้งเดิมในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี การมีค่านิยมผิดๆ จากการเลียนแบบนักท่องเที่ยว ปัญหาความไม่เข้าใจและการขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว รวมถึงปัญหาสังคมต่างๆ อาทิ ยาเสพติด โรคนอกรีต คุณค่าของงานศิลปะลดลงวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกนำเสนอขายในรูปแบบของสินค้าเน้นตอบสนองนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พื้นที่ธรรมชาติบางส่วนถูกทำลาย เพื่อการสร้างที่พักในแหล่งธรรมชาติกิจกรรมนันทนาการบางประเภทมีผลต่อธรรมชาติ อาทิ การตั้งแคมป์ไฟ การตัดต้นไม้ อีกทั้ง การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกอาจส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และปัญหาการรุกรานพื้นที่ธรรมชาติ เกิดการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากที่ดินในแนวทางที่ไม่เหมาะสม และเกิดการรบกวนธรรมชาติหากไม่มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมธรรมชาติ นอกจากนี้ ผลกระทบของการท่องเที่ยว คือ ปัญหาด้านมลพิษ ขยะมูลฝอยต่าง ๆ

ที่เกิดจากนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการที่กำจัดไม่เหมาะสม ทำลายภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งกลิ่น และภาพ น้ำเน่าเสีย จากผู้ประกอบการต่างๆ อาทิ โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร ฯลฯ อากาศเสีย จากการก่อสร้างเนื่องมาจากการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวมีทั้งผลดีและผลเสียต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงมีการคิดหาการท่องเที่ยวที่จะช่วยลดผลกระทบดังกล่าวข้างต้นโดยการพัฒนาเริ่มต้นจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Communities Based Tourism) และการท่องเที่ยวชุมชน (Communities Tourism) ซึ่งจากแนวคิดการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ดี แต่ไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชนจึงทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดผลทางลบต่อชุมชน

จากบริบท 4 ประการดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่านโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเกิดปัญหา โดยเฉพาะปัญหาด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นไม่ถูกกระจายไปยังผู้ได้รับผลกระทบร่วมกัน คือ สมาชิกในชุมชนท้องถิ่น แต่กลับไปกระจุกอยู่เพียงในภาคธุรกิจและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กอรปกับ พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป นำมาสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ดังนั้นนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนจึงถูกนำมาใช้ เพื่อกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวชุมชนเริ่มต้นจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อโดยมีจิตสำนึกที่จะรักษาสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น พัฒนามาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2555: 7) ทั้งนี้รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง (สินธุ์ สโรบล, 2547: 15) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโดยเป้าหมายของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นหวังว่าการท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ โดยในทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะทำให้เกิดรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดการจ้างงานท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ในทางด้านสังคม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังไว้ว่าจะก่อให้เกิดความภูมิใจในความเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น โดยการได้รับรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวลดความยากจน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและการท่องเที่ยวอาจนำมาซึ่งการพัฒนาระบบ

สาธารณูปโภคที่เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า โทรศัพท์ เป็นต้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดองค์ความรู้และทักษะที่เพิ่มเติมขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมระหว่างชุมชนด้วยกัน ชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภายนอก และชุมชนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยว ซึ่งองค์ความรู้และทักษะต่างๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจจัดการทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชน นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการกระชับความผูกพันระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยผ่านการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของท้องถิ่น ลดการอพยพย้ายถิ่นของประชาชนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้มาเยือนและได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่ากลับไป นอกจากนี้ในทางด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังไว้ว่าจะเกิดการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและไม่เสื่อมโทรม เกิดคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี และเป็นระเบียบ เกิดความหวงแหนในทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณสถานต่างๆ และทำให้เกิดแนวร่วมในการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ขึ้น ระหว่างประชาชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวต่างชาติ (ดร.ชนันท์ งามพันธุ์, 2550: 6-10) ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าเป้าหมายของแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชน โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยการมีประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและกำหนดทิศทาง บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน

จากการที่การท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ และที่สำคัญคือจะเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) จึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือการพัฒนาชุมชนที่รัฐได้หยิบมาใช้ในการพิจารณาชุมชนที่มีความพร้อมในการประยุกต์ใช้การท่องเที่ยวกับพื้นที่ของตน กล่าวคือ แนวคิดดังกล่าวเป็นการใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะเข้าไปถึง หรือต้องการนำเสนอความเป็นชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง โดยให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจ โดยเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน (เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2557: 21)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กระบวนการในการทำให้การท่องเที่ยวชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ ก็คือ กระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญที่ทั่วโลกนำไปใช้ ซึ่งไทยก็นำมาใช้ในการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไปปฏิบัติในระดับชุมชนเช่นกัน แต่จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า

การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน หรือกระบวนการในการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปปฏิบัติที่ผ่านมาไม่มีวิธีการหรือกระบวนการที่ชัดเจน ทำให้เกิดปัญหากระบวนการในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เพราะการท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมาที่สร้างการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนกลับกลายเป็นการมีส่วนร่วมในแบบที่ หากคนมีส่วนร่วมจะได้รับผลประโยชน์ และดูแลสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว เพราะเห็นคุณค่าและประโยชน์ที่ได้ แต่ในทางกลับกัน คนที่ไม่มีส่วนร่วมก็จะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน ไม่เห็นคุณค่าในทรัพยากรในชุมชน และอาจเชื่อมโยงไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนนอกเหนือจากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

นอกจากนี้ ผลการวิจัยความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยพบว่า การท่องเที่ยวนอกจากจะเป็นการสร้างรายได้แล้ว ในอีกด้านหนึ่ง การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบแบบแผนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชน ทั้งอำนาจในการบริหารจัดการภายในชุมชน อำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรทั้งทรัพยากรที่เป็นของส่วนรวมในชุมชน และทรัพยากรที่มาจาก การสนับสนุนจากภายนอก เพราะจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ชุมชนท่องเที่ยวบางชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้ แต่บางชุมชนกลับต้องเลิกการจัดการท่องเที่ยวไป เพราะการท่องเที่ยวทำให้คนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวรู้สึกห่างเหิน เป็นคนอื่น อีกทั้งคนในชุมชนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมได้รับผลกระทบทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ (Social Impact) ยกตัวอย่างดังกรณีของชุมชนสวรรค์บ้านนา (นามสมมติ)

ชุมชนสวรรค์บ้านนาเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน จากชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมร่วมกัน มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อมีการนำการท่องเที่ยวเข้ามาจัดการในชุมชนในระยะแรกที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน เกิดการปันผลประโยชน์แก่คนในชุมชน แต่เมื่อเวลาล่วงเลยไป การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเริ่มลดน้อยถอยลง จนกลับกลายเป็นไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากปัญหาในการปันผลประโยชน์แก่สมาชิก และการไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชน เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนที่เปลี่ยนไป จากชุมชนที่มีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันในด้านการท่องเที่ยว มีการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จในด้านการจัดการท่องเที่ยวจนชุมชนกลายเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่มีชื่อเสียง มีนักท่องเที่ยวและคนมาศึกษาดูงานจากทั่วประเทศ กลับกลายเป็นชุมชนที่ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนลดลงในทุกมิติ

ชุมชนสวรรค์บ้านนากลายเป็นชุมชนที่ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนลดลง โดยเฉพาะในมิติ การบูรณาการทางบรรทัดฐาน โดยพบว่า ชุมชนสวรรค์บ้านนามีแบบแผนหรือระเบียบในการจัดการ ท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ทั้งกฎ กติการ่วมกันในชุมชน และระเบียบในการปันผลประโยชน์แก่สมาชิก และชุมชน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ระเบียบที่เคยกำหนดไว้ใช้กลับไม่ได้เป็นไปตามที่เคยกำหนด ผลประโยชน์ไม่ได้กระจายสู่สมาชิกและชุมชน แต่กลับเป็นไปเพื่อคนกลุ่มเดียวในชุมชน จึงทำให้เกิด ความไม่พอใจของคนในชุมชน และไม่เข้าร่วมกิจกรรมใดๆ ของกลุ่มการท่องเที่ยว ซึ่งจากมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐานที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการบูรณาการทางการหน้าที่ กล่าวคือ ชุมชน สวรรค์บ้านนา เคยมีการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ในเรื่องของการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในเรื่องของ คณะกรรมการกลุ่ม ตำแหน่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ที่อาจไม่ได้เข้า ร่วมกลุ่มการท่องเที่ยวมีการแลกเปลี่ยน มีการพึ่งพิงกันตามบทบาทหน้าที่ แต่เมื่อมีคนกลุ่มหนึ่งใน ชุมชนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์หรือบทบาทหน้าที่ของตน มีการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือ กลุ่มของตนจนมากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนใน มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ก็ลดน้อยลง คนในชุมชนหมางเมิน หรือหันตัวเองออกจากการ ท่องเที่ยวและไม่ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงทำให้การดำเนินการหรือการขับเคลื่อนการ ท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปได้อย่าง ทำให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเริ่มลดหายไป โดยเฉพาะความเป็น ปึกแผ่นในมิติการท่องเที่ยวของคนในชุมชน

นอกจากนี้ จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว จะเห็น ได้ว่า ในระดับชุมชน ปัจจัยผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผล ให้เกิดการเข้ามาสนับสนุนจากภายนอก และทำให้ชุมชนที่ตอบสนองต่อนโยบายเกิดการจัดการ ท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ ในระดับครัวเรือน นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวยังมีอิทธิพลส่งผล ต่อการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งส่งผลทางตรงต่อการได้รับ ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และปัจจัยทั้งหมดมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

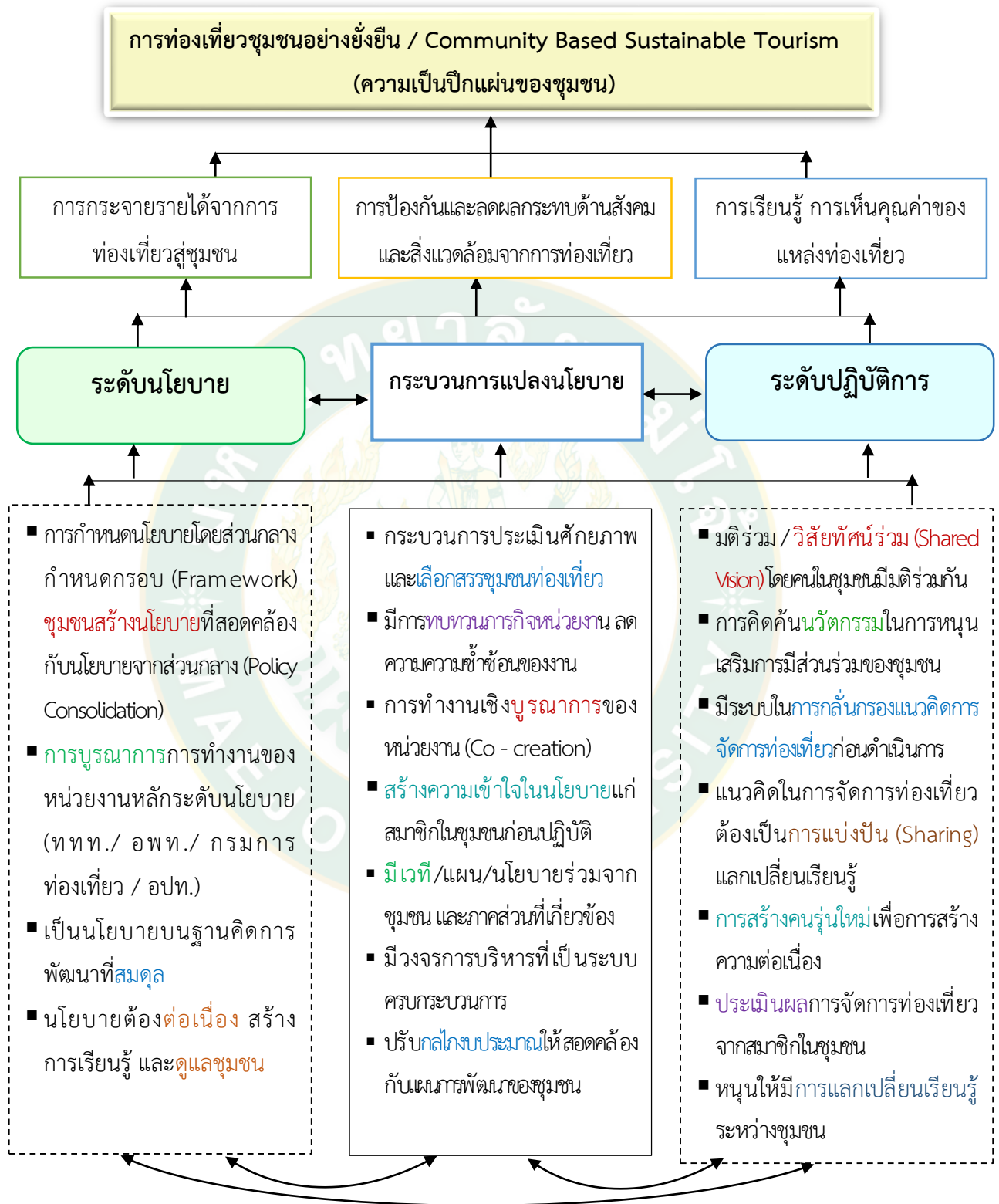
6.2 การเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริม ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

จากผลการวิจัยและหลักการที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเป็น นโยบายที่ดี สามารถแก้ไขปัญหาจากบริบท 4 ประการหลักข้างต้น การท่องเที่ยวชุมชนสามารถอุด รอยรั่วทางเศรษฐกิจจากการกระจุกตัวของรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังพบว่ามีปัญหาในการแปลง นโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น แต่เป็นการนำนโยบายไปสู่ การปฏิบัติแบบจากส่วนกลางลงไปปฏิบัติในชุมชนแบบสายการบังคับบัญชา (Top-Down) มี

หน่วยงานมากมายทั้งที่เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว และหน่วยงานรองที่นำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวไปปฏิบัติ แต่การนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนเป็นลักษณะที่ปฏิบัติกับทุกชุมชนในรูปแบบและหลักการเดียวกัน เป็นมาตรฐานเดียวกัน ตามภารกิจหน้าที่ของหน่วยงานที่ได้รับนโยบายมา แต่กลับละเลยความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในชุมชน เพราะแต่ละชุมชนมีลักษณะเฉพาะและมีรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวก็ควรสอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตชุมชน ดังนั้น จึงทำให้การท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะหากประเมินผลความสำเร็จจากรายได้ นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสามารถสร้างงานและรายได้เสริมแก่คนในชุมชน แต่ในอีกด้านหนึ่ง นโยบายก็ส่งผลกระทบต่อชุมชนในมิติความสัมพันธ์ทางสังคม และส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนั้น ในการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นนโยบายที่ดี สามารถแก้ไขปัญหาและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรมีแนวทางในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนี้

แนวทางในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ภาพที่ 22 แนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

จากแผนภาพ แนวทางในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แสดงรายละเอียดแต่ละประเด็น ดังนี้

6.2.1 ระดับนโยบาย

1) จากผลการวิจัยในตอนต้นที่ 1 จะเห็นได้ว่า นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของไทยที่ผ่านมา เป็นการกำหนดนโยบาย และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติแบบจากบนลงล่าง คือจากตัวนโยบาย และการบริหารจัดการส่งผ่านหน่วยงานทั้งที่เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยมีหน่วยงานภายใต้ได้แก่ กรมการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวและประเทศไทย หรือ ททท. และ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ที่เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย และนอกจากนั้นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนยังส่งผ่านหน่วยงานอื่นๆ ที่อาจจะเป็นหน่วยงานที่ไม่ได้มีภารกิจหลักในการพัฒนาหรือส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่มีการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปปฏิบัติในระดับชุมชน ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กรมส่งเสริมการเกษตร สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงองค์กรสาธารณประโยชน์ (NGOs) ที่ขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปสู่ชุมชนท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าเป็นการขับเคลื่อนจากส่วนกลาง คือ รอคำสั่งจากหน่วยงานของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ตามสายการบังคับบัญชา (Top-Down) จึงทำให้นโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับชุมชนไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่เป็นการนำนโยบายไปปฏิบัติกับชุมชนตามรูปแบบที่หน่วยงานกำหนด จึงทำให้ทุกชุมชนถูกออกแบบให้มีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบเดียวกันตามหลักการที่กำหนดโดยหน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุน ลดความเป็นชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลายและมีลักษณะเฉพาะที่ต่างกัน ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติควรให้คนในชุมชนท้องถิ่น หรือสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของตนเอง สามารถออกแบบการท่องเที่ยวในชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของตน แต่ให้สอดคล้องกับนโยบายหลักของรัฐ โดยการสนับสนุนให้ชุมชนมีแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ออกแบบการจัดการของตนเอง ซึ่งการมีแผนชุมชนจะต่อยอดไปสู่การของบประมาณ หรือกำหนดทิศทางที่จะส่งต่อไปให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการ เพื่อที่การนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเข้ามาสู่ชุมชนจะไม่ส่งผลกระทบและไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงไม่สร้างความขัดแย้งที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

2) จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าโดยระบบโครงสร้างในการบริหารจัดการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีพันธกิจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ที่เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ กรมการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งทั้งสองหน่วยงานมีภารกิจหลักที่ต่างกัน โดยกรมการท่องเที่ยวมีภารกิจหลักในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (Product) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ส่วนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีภารกิจหลักในด้านการพัฒนาการตลาด และการประชาสัมพันธ์ (Marketing) จึงทำให้ชุมชนท่องเที่ยวที่ผ่านมาประสบปัญหา เพราะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวกับการพัฒนาการตลาดเป็นคนละหน่วยงาน ซึ่งทำหน้าที่ในส่วนของตน ดังนั้นทั้งสองหน่วยงานหลักต้องมีการบูรณาการและการสื่อสารกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อบูรณาการการทำงานให้ไปในทิศทางเดียวกันและเอื้อซึ่งกันและกัน รวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Co-creation) เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาควิชาการ รัฐ เอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนท้องถิ่น โดยควรมีหน่วยงานหลักในการประสานการดำเนินงาน และหน่วยงานอื่นๆ เป็นหน่วยงานที่เสริมการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำเร็จตามเป้าหมาย ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อชุมชนท่องเที่ยวที่จะสามารถดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนไปพร้อมกันในทุกมิติ

3) จากผลการวิจัยพบว่า การกำหนดนโยบายและน่านโยบายไปปฏิบัติเป็นการขับเคลื่อนจากส่วนกลาง (Top-Down) ผ่านหน่วยงานต่างๆ ในรูปแบบของแผนงาน โครงการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมามีการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับชุมชนมีปัญหา ไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ไม่ตอบสนองความต้องการของชุมชน แต่เมื่อมีการขับเคลื่อนนโยบายจากระดับชุมชนท้องถิ่นก็ทำได้ยาก เพราะไม่มีพลังในการขับเคลื่อน ดังนั้น ควรมีหน่วยงานตัวกลางในการประสานการดำเนินงาน โดยเป็นตัวกลางระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสานงาน หรือภาคประชาสังคม เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนให้การขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4) จากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีพบว่า นโยบายออกแบบมาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเน้นจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นนโยบายที่คำนึงถึงพัฒนาในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งสร้างผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ดังนั้น การออกแบบนโยบายจากรัฐควรเป็นนโยบายบนฐานคิดการพัฒนาที่สมดุลในทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และนโยบายต้องมีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง สามารถสร้างการเรียนรู้ ไปพร้อมกับแก้ปัญหาชุมชน รวมทั้งดูแลชุมชนไปพร้อมๆ กัน

6.2.2 ระดับปฏิบัติการ

การปฏิบัติการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) ในการพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหรือเข้าไปสนับสนุนต้องมีกระบวนการในการคัดเลือกชุมชน หรือมีเกณฑ์ในการคัดเลือก โดยให้ความสำคัญกับชุมชนที่มีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยว หรือคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพโดดเด่นและสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนได้ หรือเลือกชุมชนที่มีการประชุมเพื่อตัดสินใจร่วมกันในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนแล้ว เพราะการที่หน่วยงานคัดเลือกชุมชนตามความเห็นว่าเป็นเหมาะสมของหน่วยงาน แต่ชุมชนไม่มีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวหรือมีคนบางกลุ่มในชุมชนไม่ยอมรับ ก็จะเป็นการสร้างปัญหาและความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

2) การเข้าไปสนับสนุนของหน่วยงานทุกหน่วยงานต้องมีการพิจารณาและทบทวนถึงภารกิจของหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการทำงานของหน่วยงานที่เข้าไปจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการที่มีหน่วยงานเข้าไปมากเกินไป และมีความซ้ำซ้อนของงานทำให้ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งในอีกด้านหนึ่ง การเข้าไปสนับสนุนของหน่วยงานที่มีภารกิจแตกต่างกัน และเข้าไปสร้างความเข้มแข็งให้กับเพียงบางกลุ่มในชุมชน ทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มในชุมชน ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเข้าไปสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีการบูรณาการและการสื่อสารกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อลดความซ้ำซ้อนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มแบบแยกย่อย ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อให้การพัฒนาขับเคลื่อนไปด้วยกันทุกมิติ และเกิดผลเป็นรูปธรรม

3) การท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมาประสบปัญหาด้านการตลาด จึงทำให้นักท่องเที่ยวมีการรับรู้และเข้าใจการท่องเที่ยวชุมชนน้อย และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนน้อย ดังนั้น การท่องเที่ยวชุมชนควรให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนในเชิงการตลาด เช่น มีการรวมกลุ่มเป็นสมาคมหรือหน่วยงานที่ขับเคลื่อนในเรื่องการตลาดของชุมชนท่องเที่ยวโดยเฉพาะ เพื่อที่จะได้มีหน่วยงานที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ กลุ่มเป้าหมายทางการตลาดหมายถึงผู้มาเรียนรู้ เป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ควรออกแบบโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรม เพื่อสร้างทางเลือกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวที่นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้ประสบการณ์และความรู้แล้วนั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะไม่ขัดกับวิถีชุมชนที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมได้

4) จากผลการวิจัยพบว่าอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนต้องอยู่ด้วยกันอย่างเหนียวแน่น ดังนั้น ในการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีการสร้างความรู้และความเข้าใจในนโยบายให้กับสมาชิกในชุมชนในภาพรวมก่อนทำการปฏิบัติ

5) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวหลายแห่งมีการเข้ามาสนับสนุนของหลายหน่วยงาน ซึ่งไม่ตรงกับเป้าหมายของการท่องเที่ยวชุมชน แต่เป็นการสนับสนุนสิ่งที่เป็นรูปธรรมเป็นหลัก เช่น ป้าย ศูนย์ OTOP ทางจักรยาน ตลาด แผ่นพับ การอบรม การพาคนไปดูงาน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เป็นแบบแผนเดียวกันทั้งหมด ทำให้ไม่เกิดความแตกต่างและความสร้างสรรค์ ผลผลิตจากการพัฒนาจึงทำให้ทุกชุมชนมีความคล้ายกัน อีกทั้งมองข้ามการพัฒนาที่เป็นนามธรรม คือ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การตระหนักรู้ถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพของชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่ผิดไปจากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน หน่วยงานควรตระหนักถึงการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปปฏิบัติในระดับชุมชน ที่ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนจริงๆ และตระหนักถึงการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การตระหนักรู้ถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชน จะทำให้คนในชุมชนทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีความขัดแย้ง และการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ รัฐต้องมีการปรับกลไกงบประมาณภาครัฐในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

6) ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และการที่มีจำนวนหน่วยงานเข้าไปในชุมชนมาก ทำให้เกิดปัญหาการซ้ำซ้อนของการทำงาน สร้างความสับสนให้กับคนในชุมชน รวมไปถึงอาจส่งผลต่อการสร้างความขัดแย้งขึ้น ดังนั้น ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ควรมีเวทีกลาง แผน/นโยบายร่วมจากชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มีการประสานแลกเปลี่ยนข้อมูลกันทั้งระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชน เพื่อลดการซ้ำซ้อนในการทำงาน และลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาร่วมกันทุกภาคส่วน เกิดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ครอบคลุมการ อันจะส่งผลให้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เกิดขึ้นสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เกิดการสร้างรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

การปฏิบัติการของชุมชน

1) การดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน ต้องเป็นมติร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชนต้องมีการรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชนก่อน และการดำเนินการต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับสมาชิกทุกคนในชุมชน ทั้งที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจกรรมการท่องเที่ยว และผู้ที่ไม่มีส่วนได้เสีย เพราะการกำหนดทิศทางการพัฒนาเป็นการตัดสินใจคุณค่าของคนในชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาควรเริ่มต้นและตัดสินใจบนพื้นฐานของคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคนในชุมชน เพราะตามหลักกระบวนการพัฒนาอย่างเสรีต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคน กระบวนการมีส่วนร่วมจึงแสดงถึงความตระหนัก ความต้องการ และคุณค่าของประชาชนที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการและการตัดสินใจภายใต้การมีเป้าหมายเดียวกัน (Creighton, 2005) และเมื่อการพัฒนาเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและตัดสินใจคุณค่าของสมาชิกในชุมชนเพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ก็จะทำให้เกิดการยอมรับและสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือหากไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะมี การยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์และทำหน้าที่ของตนเองโดยไม่ขัดแย้งกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น กรณีของบ้านบัว ที่มีการสร้างกฎระเบียบในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนและการปันผลประโยชน์อย่างชัดเจน โดยที่วางกฎไว้ว่า เมื่อใดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ต้องมีการประสานสมาชิกในชุมชนก่อน และกำหนดระเบียบไว้ว่า นักท่องเที่ยว 1 กลุ่ม จะต้องมีการปันรายได้ให้แก่สมาชิกทุกครัวเรือนในชุมชนทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว ครัวเรือนละ 2 บาท เพื่อเป็นการปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกในชุมชนอย่างเป็นธรรม ซึ่งเมื่อมีการได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมแล้วนั้น ก็จะเป็นการป้องกันผลกระทบหรือความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน อีกทั้งเป็นการยกระดับให้สมาชิกในชุมชนยังคงมีการบูรณาการทางบรรทัดฐานและการหน้าที่ในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวคงอยู่หรือมีเพิ่มมากขึ้น

2) กระบวนการในการทำให้การท่องเที่ยวชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเงื่อนไขความสำเร็จของการท่องเที่ยวชุมชนก็คือ กระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ดังนั้น ทุกชุมชนควรมีการคิดนวัตกรรมในการหนุนเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งนวัตกรรมอาจพัฒนามาในรูปแบบของกิจกรรม โครงสร้างการบริหาร ระเบียบกฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการ และการปันผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มและสมาชิกในชุมชน เช่น กรณีของชุมชนสามัคคีรวมใจ ซึ่งเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะมีการคิดนวัตกรรมในการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อเอื้อให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชน

มีรูปแบบในการบริหารจัดการที่ชัดเจน คือมีการตั้งกรรมการชมรมท่องเที่ยวที่เลือกโดยผู้นำชุมชน ซึ่งมีการคัดเลือกตามความเหมาะสมและศักยภาพของคนตามตำแหน่ง และเมื่อคัดเลือกแล้วได้มีการนำเข้าคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อพิจารณาร่วมกัน นอกจากนี้ ในด้านระเบียบกฎเกณฑ์ด้านการท่องเที่ยว มีการตั้งระเบียบกฎเกณฑ์เรื่องการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างชัดเจน โดยมีการฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน และออกมาเป็นกฎระเบียบที่นำมาใช้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งกฎระเบียบที่ให้ความสำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับความสามารถในการรองรับของชุมชน (Carrying Capacity) และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ผู้นำชุมชน “บ้านเราจะมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว รับแค่ 4 กลุ่ม/เดือน และถ้าบ้านเรามีกิจกรรมหรืองานประเพณีชุมชน จะไม่มีการรับนักท่องเที่ยว ถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามา กิจกรรมทั้งหมดจะเสร็จไม่เกิน 2 ทุ่ม เพื่อไม่ให้รบกวนสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชน”

จากระเบียบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตและแบบแผนชีวิตของคนในชุมชนก่อน ทั้งนี้ การกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวข้างต้นทำให้ง่ายต่อการจัดการและไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน นอกจากนี้ ในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ผ่านการร่วมกันคิดและนำเสนอจากคนในชุมชน โดยเน้นจุดเด่นหรือจุดขายของชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ การนวด ย่ำขาง ทำอาหารสมุนไพร ทำยาหม่อง ลูกประคบ ชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมไปถึงการปั่นจักรยานชมหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงรอบชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ผ่านความคิดเห็นร่วมกันของสมาชิกในชุมชนเรียบร้อยแล้ว และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา จะมีการนำเรื่องเข้าประชุมกลุ่มเพื่อแจ้งให้ชุมชนทราบ และแบ่งหน้าที่ในการทำงาน

นวัตกรรมสำคัญในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อนหนุนเสริมการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชนนั้น ชุมชนสามัคคีรวมใจเป็นชุมชนที่มีทั้งความเป็นชนบทและความเป็นเมือง เพราะอยู่ใกล้ตัวเมืองของจังหวัด สมาชิกมีทั้งสมาชิกที่มีอาชีพอยู่ในชุมชน และมีอาชีพที่ต้องออกไปทำงานในเมือง ดังนั้น ในการออกแบบการบริหารจัดการการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงมีการออกแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยในการทำงานหรือแบ่งงานกันภายในชุมชนนั้นจะมีการแบ่งเป็นกะ หรือ 4 คาบ หรือ 4 ช่วงเวลาต่อวัน คือ ช่วงเช้า สาย บ่าย และช่วงเย็น โดยสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทั้งวัน แต่หากมีเวลาในบางช่วงของวันก็สามารถเข้าร่วมได้ และนับช่วงเวลาเป็นกะ หรือเป็นคาบ โดยจะมีผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเป็นผู้บันทึกการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งได้ใช้ประโยชน์จากบริบทที่เป็นของชุมชน เพราะชุมชนเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์

ดังนั้น การปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวจะมีการปันผลเป็นรายปี โดยจะมีการปันผลทุกวันที่ 10 มกราคม ของทุกปี โดยคณะกรรมการจะมีการสรุปรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวที่หักลบค่าใช้จ่ายแล้ว มาหารกับจำนวนคาบหรือกะที่สมาชิกเข้าร่วม และปันผลให้กับสมาชิกตามคาบหรือกะที่สมาชิกเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้บันทึกไว้ ซึ่งแต่ละคนจะได้ไม่เท่ากันตามสัดส่วนการเข้าร่วม อีกทั้งยังมีเงินปันผลออมทรัพย์ของแต่ละคน ที่สมาชิกในชุมชนออมไว้ ดังนั้น ผลประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่กลายเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม คนในชุมชนยอมรับ และเป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้คนในชุมชนสามารถมีกิจกรรมร่วมกัน ลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น อีกทั้งยังสร้างความสมัครสมานและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอีกด้วย

สมาชิกในชุมชน “พี่ก็เข้าร่วมกลุ่มท่องเที่ยว เพราะเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว กลางวันพี่ก็ไปทำงานของพี่ ถ้าวันไหนเย็นๆ ว่าง พี่ก็จะไปช่วยงานกลุ่มตอนเย็น”

สมาชิกในชุมชน “พี่ว่าดีนะ เราได้เงินปันผลจากกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้วแหละทุกปี แต่พอมีการท่องเที่ยวขึ้นในหมู่บ้าน ทำให้ได้เงินปันผลเยอะขึ้น มันไม่ได้ทำเสียหาย แต่มันคืนมาให้เราเป็นตัวเงิน แถมเงินจากการทำการท่องเที่ยว เราแบ่งส่วนหนึ่งไปพัฒนาหมู่บ้านด้วย ไปทำความสะอาด ตกแต่งชุมชนให้สวยงาม ให้ทุนเด็กในชุมชน ช่วยกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ละอีกอย่างก็ทำให้หมู่บ้านเรามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก พี่ว่าผู้ใหญ่เค้าเก่งมากนะ มีแนวทางในการจัดการที่เป็นธรรมชาติ”

นอกจากการปันรายได้ให้แก่สมาชิกในชุมชนแล้วนั้น รายได้ส่วนหนึ่งของกลุ่มการท่องเที่ยวจะมีการปันส่วนหนึ่งไปใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น ทำความสะอาดชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ดูแลสถานที่สาธารณะ ตกแต่งชุมชนให้สวยงาม รวมไปถึงให้ทุนการศึกษาเด็กในชุมชน และแบ่งให้กับชมรมผู้สูงอายุเพื่อดูแลกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ด้วยระบบจัดการที่เป็นรูปธรรม มีอัตลักษณ์เด่นชัด ชุมชนสามัคคีรวมใจจึงเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และหลักคิดนี้ทำให้เห็นได้ว่า หากทุกชุมชนสามารถดึงจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ตัวเองขึ้นมาได้และเข้าใจบริบทของตัวเองก็สามารถเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ และเกิดผลประโยชน์ให้กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืนได้ และจากกรณีของชุมชนสามัคคีรวมใจ สะท้อนให้เห็นว่าการที่จะทำให้ชุมชนท่องเที่ยวที่มีการเริ่มต้นและดำเนินการอยู่แล้วสามารถคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนนั้น ระเบียบกฎเกณฑ์ในการดำเนินการมีความสำคัญอย่างมาก ซึ่งระเบียบที่กำหนดขึ้น จะต้องผ่านความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชนและมีการยอมรับร่วมกันในการปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนด โดยเฉพาะระเบียบในการปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวและสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน เพราะเมื่อสมาชิกใน

ชุมชนยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดขึ้น โดยระเบียบมีความเป็นธรรมต่อทุกคนในชุมชน ก็จะทำให้การดำเนินการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเกิดความมั่นคงและยั่งยืน

3) ผู้นำชุมชนและสมาชิกต้องนำเอาแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญมาประชุมกลั่นกรองก่อนที่จะดำเนินการ เพราะการจัดการท่องเที่ยวตามแนวคิดของหน่วยงานรัฐและผู้เชี่ยวชาญ อาจจะไม่ใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชนก็ได้ ดังเช่น กรณีของบ้านผาหมอน ที่มีการประชุมชนกันชุมชนและปฏิเสธการรับโครงการ OTOP นวัตกรรม เพราะคิดว่าไม่ตรงกับแนวคิดและระบบการจัดการที่มีอยู่ของชุมชน สะท้อนให้เห็นว่า การจะดำเนินการหรือรับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากภาครัฐ และการรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกนั้น ต้องมีการกลั่นกรองการรับความช่วยเหลือ และทำระบบความชัดเจนในการรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะเรื่องที่เป็นตัวเงิน และที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น รางวัลต่างๆ เพราะถ้าไม่มีระบบในการกลั่นกรองจะทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรที่ไม่ใช่ทรัพยากรในชุมชน แต่เป็นการแย่งชิงทรัพยากรที่มาจากภายนอก และสร้างความขัดแย้งในชุมชนได้ และควรเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนในการเริ่มต้นดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมร่วมกันของสมาชิกทั้งสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวและสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน

4) แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนควรเป็นการซื้อขาย (Sale) ร่วมกับการแบ่งปัน (Sharing) เพราะการท่องเที่ยวชุมชนที่เน้นการคิดกำไร รายได้ และมีการปันผลประโยชน์ระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และปันประโยชน์จากการท่องเที่ยวแก่ชุมชนส่วนรวมอย่างเหมาะสมจะก่อให้เกิดการพัฒนา และลดการขัดแย้งในชุมชน แต่หากการท่องเที่ยวชุมชนที่มุ่งเน้นเพียงกำไรและรายได้ตามหลักการทางธุรกิจอย่างเดียว นั้น ไม่สอดคล้องกับการจัดการในระดับชุมชน แต่หากเปลี่ยนเป็นการซื้อขาย (Sale) ร่วมกับการแบ่งปัน (Sharing) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และแบ่งปัน จะทำให้นักท่องเที่ยว และสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกัน และส่งผลสู่การตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

5) ในการดำเนินงาน ชุมชนจะต้องมีคณะกรรมการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยเป็นตัวแทนของคนในชุมชน โดยที่มีการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในวาระการประชุมของชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

6) การสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อการสร้างความต่อเนื่องในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยการเตรียมคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานหรือเข้ามามีส่วนร่วม คณะกรรมการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องมีวาระในการดำรงตำแหน่ง และชุดคณะกรรมการต้องหมุนเวียนไม่พร้อมกันเกิดการทดแทน เพราะปัญหาของชุมชนท่องเที่ยวหลายแห่ง คือ เมื่อเปลี่ยนผู้นำ และเปลี่ยนชุดทำงานหรือคณะกรรมการ ทำให้เกิดการแบ่งแยกฝ่าย และการทำงานขาดตอน เพราะต้องเริ่มต้น

เรียนรู้ใหม่ ดังนั้น หากคณะทำงานมีการหดรัดระไม่พร้อมกัน จะทำให้เกิดการเรียนรู้การบริหารและเกิดการถ่ายโอนความรู้ ทำให้การดำเนินงานและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีความต่อเนื่อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

7) การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีการประเมินผลการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นขั้นตอน ทั้งจากผู้ที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการประเมินตนเอง (Assessment) หรือการประเมินเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะระบบการบันทึกความโปร่งใสต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้ตรวจสอบและพิจารณาทบทวนการปฏิบัติงานที่ผ่านมาว่าเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่ และเพื่อให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานในอนาคตให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่เป็นชุมชนท่องเที่ยว เพราะแต่ละชุมชนมีบริบท มีวิถีชีวิต และมีรูปแบบในการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนแตกต่างกัน แต่ละชุมชนมีจุดเด่นและจุดด้อยแตกต่างกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้แต่ละชุมชนได้เห็นถึงจุดดีและจุดอ่อน และนำมาปรับใช้กับการดำเนินการท่องเที่ยวของตนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการก่อเกิด พลวัต และกระบวนการในการผลักดันสู่การปฏิบัติของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย 3) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 4) เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว และ 5) เพื่อเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยดำเนินการรวบรวมข้อมูลและใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสมผสานทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และการรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured - Interview) รวมถึงการอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย รวม 56 ชุมชน 672 ครัวเรือน สามารถสรุปผลอภิปรายผลการวิจัย และนำเสนอข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผล

1. ผลการศึกษาการก่อเกิด พลวัต และกระบวนการในการผลักดันสู่การปฏิบัติของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมีจุดเริ่มต้นจากการเล็งเห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นแม้จะมีทั้งในด้านบวก คือ กระตุ้นการเติบโตของเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ประชาชน ในทุกรัฐบาลจึงเห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและได้มีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกวิถีทาง แต่อย่างไรก็ตาม ในด้านลบจากการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม และปัญหาการกระจุกตัวของรายได้จากการท่องเที่ยว ที่ส่วนใหญ่อยู่ที่ภาคธุรกิจ ไม่กระจายไปสู่ประชาชนในระดับชุมชนเท่าที่ควร การขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาหามลพิษ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชน

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน นั่นคือ การที่โลกเกิดการตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว หลังจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย และมีการกำหนดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นนโยบายระดับชาติ อีกทั้งมีนโยบายในการกระจายการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากการกระจายอำนาจและสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (มาตรา 46 และ มาตรา 56) ซึ่งจากปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น ประกอบกับปัจจัยแวดล้อมจากการตื่นตัวในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน และนโยบายการกระจายอำนาจและสิทธิชุมชน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และปัจจุบันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้นำไปสู่การปฏิบัติในชุมชนหลายรูปแบบ

จากพัฒนาการที่ผ่านมา รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนมีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) โดยเริ่มจากยุคการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism), การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism), การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism (CBT)) สู่การพัฒนาที่อะไรๆ ก็ท่องเที่ยวชุมชน (All Things are Community Tourism) ผลจากการปรับเปลี่ยนนโยบายได้ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐใช้เครื่องมือในการพัฒนาที่แตกต่างกัน และส่งผลให้ชุมชนมีการปรับตัวตามนโยบายในแต่ละพัฒนาการของนโยบายได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เพราะการท่องเที่ยวในชุมชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชน ทั้งในด้านการเข้าถึงทรัพยากรในชุมชนและความช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการชุมชน เกิดความขัดแย้งในชุมชน บางชุมชนปฏิเสธการสนับสนุนนโยบายจากภาครัฐ บางชุมชนเลิกกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นสิ่งที่ปรากฏจากงานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าพัฒนาการของชุมชนไม่เป็นไปตามหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลของนโยบายส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง และมีปัญหาด้านความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (Community Solidarity)

2. ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 44.64 มีจำนวนสมาชิก 101-150 คนครัวเรือน ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.50 เป็นเพศชาย และส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.86 อยู่ในช่วงอายุ 51-60 ปี และมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 48.21 นอกจากนี้ ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.71 ตั้งอยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในส่วนของสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมายังชุมชน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 42.73 มีจุดดึงดูดใจในเรื่องของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่พยายามยกในเรื่องของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นจุดขายของชุมชน

นอกจากนี้ ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.80 เป็นเพศชาย มีการศึกษาอยู่ในระดับ

มัธยมศึกษา ร้อยละ 49.60 และส่วนใหญ่ ร้อยละ 49.60 มีจำนวนสมาชิก 3-5 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ยคือ 5.06 คน ในด้านรายได้ของครัวเรือน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.70 มีรายได้ประมาณ 10,001-20,000 บาท/เดือน และรายได้ของครัวเรือนโดยเฉลี่ยคือ 20,533.35 บาท นอกจากนี้ ในด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว พบว่าใหญ่ ร้อยละ 63.70 ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว โดยไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนแบบเป็นทางการ แต่มีบางกลุ่มที่เข้ามาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มโดยที่ไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม

3. ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ประเทศไทย โดยพิจารณาจากการตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า ครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยมีการตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามองค์ประกอบ พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ และมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร ตามลำดับ

4. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบาย การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโมเดลเชิงทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์สามารถสรุปผลการตรวจสอบได้ดังนี้

4.1 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยระดับครัวเรือนประกอบด้วย การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) สามารถทำนายความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการศึกษาความสามารถในการทำนายของตัวแปรระดับครัวเรือน (Household level) ที่มีต่อตัวแปรตาม ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผลการวิเคราะห์พบว่า รูปแบบเชิงสาเหตุดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 101.239$ $df = 84$ $p = 0.080$ ดัชนี CFI = 0.966, TLI = 0.966, RMSEA = 0.028, SRMR = 0.012 และ $\chi^2/df = 1.2023$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่า ค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความตรง และทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4.2 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในระดับชุมชนสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยระดับชุมชนประกอบด้วย

ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สามารถทำนายความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการศึกษาความสามารถในการทำนายของตัวแปรระดับชุมชน (Communities level) ที่มีต่อตัวแปรตาม ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผลการวิเคราะห์พบว่า รูปแบบเชิงสาเหตุดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 108.484$ $df = 88$, $p = 0.682$ ดัชนี CFI = 0.996, TLI = 0.996, RMSEA = 0.030, SRMR = 0.009 และ $\chi^2/df = 1.233$ โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่า ค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความตรง และทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

4.3 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยระดับครัวเรือน ประกอบด้วย การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) และปัจจัยระดับชุมชน ประกอบด้วย การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) สามารถทำนายความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ผลการวิเคราะห์พบว่า รูปแบบเชิงสาเหตุทุกระดับดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 226.204$ $df = 195$, $p = 0.0605$ $\chi^2/df = 1.166$ ค่าดัชนี CFI = 0.999, TLI = 0.999, RMSEA = 0.006, SRMR_w = 0.012, SRMR_b = 0.042 โดยค่า p มากพอที่จะไม่ปฏิเสธสมมติฐาน แสดงว่าค่า χ^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือยอมรับสมมติฐานว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความตรง และยอมรับสมมติฐานหลักที่ว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทุกระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนตามทฤษฎีมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว
ท่องเที่ยวชุมชนทั้งปัจจัยระดับชุมชนและปัจจัยระดับครัวเรือนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

จากผลการตรวจสอบความตรงหรือความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยเป็นปัจจัยทุกระดับทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์ของโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือรูปแบบมีความตรง ซึ่งสามารถอธิบายขนาดอิทธิพลของตัวแปรทุกระดับทั้งระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ดังนี้

5.1 ปัจจัยในระดับครัวเรือน พบว่า ตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ($\beta = 0.658$) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ($\beta = 0.388$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว โดยการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) ยังส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งส่งผ่านตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.271 ($\beta = 0.271$) แสดงว่าในระดับครัวเรือนเมื่อนโยบายท่องเที่ยวมาสู่การปฏิบัติในระดับชุมชน และคนในชุมชนรับรู้และมีการตอบสนองต่อนโยบายมากขึ้น ก็จะส่งผลให้ครัวเรือนในชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องหรือใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งอิทธิพลส่งผลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน เพราะเมื่อครัวเรือนในชุมชนมีการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมาก มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างมีส่วนร่วมด้วยกันของสมาชิกในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนก็จะส่งผลให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่สูงขึ้น แต่ในทางกลับกัน หากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมหรือการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน แต่กลับสร้างความเดือดร้อนรำคาญใจแก่สมาชิกในชุมชน ย่อมส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในทางลบเช่นเดียวกัน และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) พบว่าตัวแปรการตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน (HPP) และตัวแปรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (BEN) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวได้ร้อยละ 40.50 ($R^2 = 0.405$)

5.2 ปัจจัยในระดับชุมชน พบว่า ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ($\beta = -0.368$) การสนับสนุนจากภายนอก (NET) ($\beta = -0.275$) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) ($\beta = -0.502$) และ ระยะเวลาการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (TIME) ($\beta = -0.195$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน กล่าวคือ ปัจจัยในระดับชุมชนนี้ยังมีสูงก็ยิ่งจะทำให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นที่ลดลง โดยผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชนยังส่งอิทธิพลทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนของแต่ละชุมชน ผ่านการสนับสนุนจากภายนอก และการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ขนาดอิทธิพลเท่ากับ -0.526 ($\beta = -0.526$) แสดงว่าในระดับชุมชน เมื่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนถูกนำมาสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนสูง ผู้นำมีการรับรู้และตอบสนองต่อนโยบายมากขึ้น และชุมชนก็ยอมรับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น จะทำให้มีการเข้าไปสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากขึ้น จึงทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชน แต่เมื่อหากการสนับสนุนจากภายนอกมากจนเกินไปจนทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน อีกทั้งเมื่อมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหลายหน่วยงานทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการได้เองต้องมีการพึ่งพิงหน่วยงานที่เลี้ยงตลอดเวลา ขาดการพึ่งพาตนเอง

แต่เมื่อการท่องเที่ยวดำเนินการขึ้นมีความจำเป็นต้องเดินทางจึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดการขึ้น ทั้งในเรื่องของงบประมาณ การจัดสรรผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยว และส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

นอกจากนี้ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกจำนวนมาก ทำให้การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนเกิดความเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีรูปแบบในการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น ชุมชนพยายามสร้างความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งบางแห่งอาจไม่ได้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่พร้อมแต่พยายามสร้างชุมชนให้พร้อม ซึ่งการท่องเที่ยวหากชุมชนไม่มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต และการจัดการทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน และจะเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นหากไม่มีรูปแบบการจัดการที่เป็นธรรม นอกจากนี้อีกด้านหนึ่งของความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว หากชุมชนใดที่กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนมีความเข้มแข็งสูง มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาชุมชน จะส่งผลให้เกิดการคานอำนาจในชุมชน เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวชี้ให้เห็นว่านโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน นำไปสู่การจัดระบบชุมชนใหม่ และก่อให้เกิดความขัดแย้งและความขัดแย้งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน หรือทำให้ความเป็นปึกแผ่นในชุมชนลดลง และเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (R^2) พบว่าตัวแปรการสนับสนุนจากภายนอก (NET) การจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน (CBT) และผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน (IOP) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ร้อยละ 76.80 ($R^2 = 0.768$)

6. ผลการเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ได้ทำการเสนอบนหลักการ คือ การพัฒนาที่ผ่านมาใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในการพัฒนาประเทศในระดับมหภาค มีการประเมินผลของนโยบายจากจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่จากรายได้กระจุกตัวอยู่กับภาคธุรกิจ ไม่ได้ถูกกระจายไปในระดับชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนมาเป็นการเดินทางและหาข้อมูลการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง เน้นการท่องเที่ยวที่สร้างการเรียนรู้และประสบการณ์ อีกทั้งการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม นำมาสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเป็นนโยบายที่ดี สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้น แต่ยังมีปัญหาในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น จึงทำให้การท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นในการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีแนวทางในการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนี้

6.1 ระดับนโยบาย

1) นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของไทยที่ผ่านมา เป็นการกำหนดนโยบาย และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติแบบจากบนลงล่าง ตามสายการบังคับบัญชา (Top-Down) จึงทำให้นโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับชุมชนไม่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่เป็นการนำนโยบายไปปฏิบัติกับชุมชนตามรูปแบบที่หน่วยงานกำหนด จึงทำให้ทุกชุมชนถูกออกแบบให้มีการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบเดียวกัน ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติควรให้คนในชุมชนท้องถิ่น หรือสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของตนเอง สามารถออกแบบการท่องเที่ยวในชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของตน แต่ให้สอดคล้องกับนโยบายหลักของรัฐ เพื่อที่นโยบายไม่ส่งผลกระทบและสร้างการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงไม่สร้างความขัดแย้งที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

2) จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าโดยระบบโครงสร้างในการบริหารจัดการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีพันธกิจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ที่เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ กรมการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งทั้งสองหน่วยงานมีภารกิจหลักที่ต่างกัน และมีการทำหน้าที่ในส่วนของตน แต่การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวต้องมีการดำเนินการร่วมกัน ดังนั้น ทั้งสองหน่วยงานหลักต้องมีการบูรณาการและการสื่อสารกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อบูรณาการการทำงานให้ไปในทิศทางเดียวกันและเอื้อซึ่งกันและกัน รวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Co-creation) เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยควรมีหน่วยงานหลักในการประสานการดำเนินงาน และหน่วยงานอื่นๆ เป็นหน่วยงานที่เสริมการพัฒนา เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำเร็จตามเป้าหมาย ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อชุมชนท่องเที่ยวที่จะสามารถดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนไปพร้อมกันในทุกมิติ

3) จากผลการวิจัยพบว่า การกำหนดนโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการขับเคลื่อนจากส่วนกลาง (Top-Down) ผ่านหน่วยงานต่างๆ ในรูปแบบของแผนงาน โครงการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมานำนโยบายไปปฏิบัติในระดับชุมชนมีปัญหา ไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน แต่เมื่อมีการขับเคลื่อนนโยบายจากระดับชุมชนท้องถิ่นก็ทำได้ยาก เพราะไม่มีพลังในการขับเคลื่อน ดังนั้น ควรมีหน่วยงานตัวกลางในการประสานการดำเนินงาน โดยเป็นตัวกลางระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสานงาน หรือภาคประชาสังคม เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชนให้การขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4) จากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาพบว่า นโยบายออกแบบมาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเน้นจำนวนและรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นนโยบายที่คำนึงถึงพัฒนาในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งสร้างผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ดังนั้น การออกแบบนโยบายจากรัฐควรเป็นนโยบายบนฐานคิดการพัฒนาที่สมดุลในทุกมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และนโยบายต้องมีการพัฒนาที่ต่อเนื่อง สามารถสร้างการเรียนรู้ไปพร้อมกับแก้ปัญหาชุมชน รวมทั้งดูแลชุมชนไปพร้อมๆ กัน

6.2 ระดับปฏิบัติการ

การปฏิบัติการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) ในการพัฒนาชุมชนไปสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีกระบวนการในการคัดเลือกชุมชน โดยให้ความสำคัญกับชุมชนที่มีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยว หรือคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพโดดเด่นและสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนได้ เพราะการที่หน่วยงานคัดเลือกชุมชนตามความเห็นที่เหมาะสมของหน่วยงาน แต่ชุมชนไม่มีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวมีคนบางกลุ่มในชุมชนไม่ยอมรับ ก็จะเป็นการสร้างปัญหาและความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

2) การเข้าไปสนับสนุนของหน่วยงานทุกหน่วยงานต้องมีการพิจารณาและทบทวนถึงภารกิจของหน่วยงาน ซึ่งการที่มีหน่วยงานเข้าไปมากเกินไป มีความซ้ำซ้อนของงานทำให้ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งในอีกด้านหนึ่ง การเข้าไปสนับสนุนของหน่วยงานที่มีภารกิจแตกต่างกันและเข้าไปสร้างความเข้มแข็งให้กับเพียงบางกลุ่มในชุมชน ทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มในชุมชน ซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเข้าไปสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีการบูรณาการและการสื่อสารกันระหว่างหน่วยงาน เพื่อลดความซ้ำซ้อนและการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มแบบแยกย่อย เพื่อให้การพัฒนาขับเคลื่อนไปด้วยกันทุกมิติ

3) การท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมาประสบปัญหาด้านการตลาด ดังนั้น ควรให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนในเชิงการตลาด เช่น มีการรวมกลุ่มเป็นสมาคมหรือหน่วยงานที่ขับเคลื่อนในเรื่องการตลาดของชุมชนท่องเที่ยวโดยเฉพาะ เพื่อที่จะได้มีหน่วยงานที่เป็นหลักในการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ควรออกแบบโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

4) จากผลการวิจัยพบว่าอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนั้น ในการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีการสร้างความรู้และความเข้าใจในนโยบายให้กับสมาชิกในชุมชนในภาพรวมก่อนทำการปฏิบัติ

5) ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวที่มีการเข้ามาสนับสนุนของหลายหน่วยงาน ซึ่งไม่ตรงกับเป้าหมายของการท่องเที่ยวชุมชน เป็นการพัฒนาที่เป็นแบบแผนเดียวกันทั้งหมด อีกทั้งมองข้ามความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานควรตระหนักถึงความต้องการของชุมชน และตระหนักถึงการพัฒนาร่วมกันของคนในชุมชน การตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของการท่องเที่ยวชุมชน จะทำให้คนในชุมชนทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีความขัดแย้ง และการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ รัฐต้องมีการปรับกลไกงบประมาณให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนาซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

6) ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกมีอิทธิพลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และการที่มีจำนวนหน่วยงานเข้าไปในชุมชนมาก ทำให้เกิดปัญหาการซ้ำซ้อนของการทำงาน สร้างความสับสนให้กับคนในชุมชน และอาจส่งผลการสร้างความขัดแย้งขึ้น ดังนั้น ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนควรมีเวทีกลาง แผน/นโยบายร่วมจากชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มีการประสานแลกเปลี่ยนข้อมูลกันทั้งระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชน เพื่อลดการซ้ำซ้อนในการทำงาน และลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

การปฏิบัติการของชุมชน

1) การดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน ต้องเป็นมติร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชนต้องมีการรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชนก่อน และการดำเนินการต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับสมาชิกทุกคนในชุมชน เพราะการกำหนดทิศทางการพัฒนาเป็นการตัดสินใจคุณค่าของคนในชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาควรเริ่มต้นและตัดสินใจบนพื้นฐานของคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคนในชุมชน เพราะเมื่อการพัฒนาเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและตัดสินใจคุณค่าของสมาชิกในชุมชน ก็จะทำให้เกิดการยอมรับและสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว หรือหากไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็จะมี การยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์และทำหน้าที่ของตนเองโดยไม่ขัดแย้งกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) กระบวนการในการทำให้การท่องเที่ยวชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ก็คือ กระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ดังนั้น ทุกชุมชนควรมีการคิดนวัตกรรมในการหนุนเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเป็นนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งนวัตกรรมอาจพัฒนามาในรูปแบบของกิจกรรม โครงสร้างการบริหาร ระเบียบกฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการ และการปันผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มและสมาชิกในชุมชน

3) ผู้นำชุมชนและสมาชิกต้องนำเอาแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญมาประชุมกลั่นกรองก่อนที่จะดำเนินการ เพราะการจัดการท่องเที่ยวตามแนวคิดของหน่วยงานรัฐและผู้เชี่ยวชาญ อาจจะไม่ใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพบริบทชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชนก็ได้ และต้องมีการกลั่นกรองการรับความช่วยเหลือ และทำระบบความชัดเจนในการรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะเรื่องที่เป็นตัวเงิน และที่ไม่ใช่ตัวเงิน

4) แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนต้องเปลี่ยนจากการเน้นการซื้อขายเป็นการแบ่งปัน (sharing) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และแบ่งปัน จะทำให้นักท่องเที่ยว และสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญา

5) ในการดำเนินงาน ชุมชนจะต้องมีคณะกรรมการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยเป็นตัวแทนของคนในชุมชน โดยที่มีการกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในวาระการประชุมของชุมชน เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

6) การสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อการสร้างความต่อเนื่องในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยการเตรียมคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงาน คณะกรรมการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องมีวาระในการดำรงตำแหน่ง และหมดวาระไม่พร้อมกัน เพื่อให้เกิดการทดแทน เกิดการเรียนรู้การบริหารและเกิดการถ่ายโอนความรู้ ทำให้การดำเนินงานและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีความต่อเนื่อง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

7) ในการทำงานต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการประเมินผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจากสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะการประเมินตนเอง (Assessment) และประเมินระบบการบันทึกความโปร่งใสต่างๆ เพื่อให้ชุมชนได้ตรวจสอบและพิจารณาทบทวนการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และเพื่อให้ทราบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

8) ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่เป็นชุมชนท่องเที่ยว เพราะแต่ละชุมชนมีบริบท มีวิถีชีวิต และมีรูปแบบในการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนแตกต่างกัน แต่ละชุมชนมีจุดเด่นและจุดด้อยแตกต่างกัน ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้แต่ละชุมชนได้เห็นถึงจุดดีและจุดอ่อน และนำมาปรับใช้กับการดำเนินการท่องเที่ยวของตนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัย ทั้งในประเด็นการศึกษาการก่อเกิด พลวัต และกระบวนการในการผลักดันสู่การปฏิบัติของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศไทย ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว และผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว และ ผลการเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน มีประเด็นการอภิปรายดังนี้

1. ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สะท้อนความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชน ซึ่งจากผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย พบว่า คริวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยมีการตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเห็นได้ว่า มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ และมิติการบูรณาการทางการสื่อสารอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าชุมชนท่องเที่ยวยังคงมีการบูรณาการทางวัฒนธรรมอยู่สูง คริวเรือนในชุมชนยังตระหนักถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมยังคงอยู่ แม้จะมีการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนซึ่ง อภิชาติ สุขแสง (2555) ที่ได้เสนอขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นปึกแผ่นของชุมชนว่าจะมีปัญหาหากการท่องเที่ยวสร้างการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน แต่จากผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนยังไม่ไปกระทบวัฒนธรรม ประเพณีชุมชนจนเกินความเหมาะสม มิเช่นนั้นจะยิ่งทำให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติวัฒนธรรมเกิดปัญหาได้ แต่ในด้านการบูรณาการทางบรรทัดฐานที่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน มีการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ที่เข้าไปกำหนดอำนาจในการจัดการทรัพยากรซึ่งเป็นทรัพยากรร่วมของคนในชุมชน และระเบียบในการจัดการ โดยเฉพาะการจัดการในเรื่องของทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ แต่จะเห็นได้ว่าหลายๆชุมชน ระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นไม่ได้สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิต อีกทั้ง กฎเกณฑ์บางข้อก็ขัดกันหรือจำกัดอำนาจในการใช้ทรัพยากรกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ไม่พอใจ ทั้งระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาเมื่อมีกลุ่มคนไม่ปฏิบัติตามระเบียบ/กฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น โดยพยายามดำเนินการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์แก่พวกพ้อง (อภิชาติ สุขแสง, 2555) ซึ่งปัญหาจากการบูรณาการทางบรรทัดฐานดังกล่าวก็ส่งผลต่อเนื่องกับการบูรณาการทางการหน้าที่ เพราะเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งขึ้นทำให้สมาชิกกลุ่มไม่ทำหน้าที่ของตน รวมทั้งสมาชิกที่ไม่มีส่วนร่วมหรือไม่ได้รับผลประโยชน์จากการ

ท่องเที่ยว เนื่องจากขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้กลุ่มคนที่ไม่พอใจไม่ยอมรับและต่อต้านการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้บางชุมชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จและดำรงอยู่ แต่บางชุมชนต้องล้มเลิกไปและยังฝากบาดแผลจากการนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนที่สะท้อนให้เห็นจากความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่ลดลง ทั้งนี้ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่ลดลงอันเนื่องมาจากปัจจัยเชิงนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน รูปแบบความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปก็จะส่งผลต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในภาพรวม เพราะความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่ลดลงสะท้อนถึงความสมัครสมานสามัคคี เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน ร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมที่ลดลงด้วย (ฉาณินญา จินตามล, 2549) และการแลกเปลี่ยนกันตามหน้าที่ โอกาสในการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ที่จะเป็นโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเกิดการผสมผสานบูรณาการร่วมกันก็ลดลงด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนและความเป็นปึกแผ่นของความสัมพันธ์เหล่านี้มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนและการพัฒนาชุมชนในมิติอื่นๆ และมีความสำคัญต่อการรักษาชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

2. ผลการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในแต่ละมิติเรียงลำดับ คือ มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ และมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร โดยผู้วิจัยนำทฤษฎีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนของ Landecker (1951) มาประยุกต์ใช้ในการอภิปราย โดยมีรายละเอียดในการอภิปรายในแต่ละมิติดังนี้

2.1 ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก เพราะชุมชนยังคงยึดถือและปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของชุมชนเช่นเดียวกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนแต่วิถีปฏิบัติของชุมชนยังคงอยู่ และสมาชิกในชุมชนก็ยังคงปฏิบัติตามวิถีนั้นถึงแม้ว่าจะเกิดกลุ่มการท่องเที่ยวขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในชุมชนจากการท่องเที่ยวก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ฉาณินญา จินตามล (2549) ที่ได้ทำการศึกษาการศึกษาอีตลิสสองในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนอีสาน ที่พบว่าชุมชนใช้ประเพณีอีตลิสสอง เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ค่านิยมด้านต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผี ระบบความสัมพันธ์เชิงครอบครัวและเครือญาติ และวิถีผลิตทางการเกษตรให้กับชาวบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่คนในชุมชนสร้างขึ้น ปฏิบัติและรับรู้ร่วมกัน เป็นวัฒนธรรมของชุมชน โดยประเพณีนี้เน้นให้เกิดวิถีปฏิบัติที่ยังประโยชน์ต่อการธำรงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงครอบครัวและเครือญาติ สร้างความรู้สึกเป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้องกับชาวบ้านร่วมชุมชน ส่งผลให้วิถีปฏิบัติต่อกันมีลักษณะของการช่วยเหลือ เกื้อกูล และแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ซึ่งระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวนับเป็นทุนทางสังคมของชุมชน ที่มีส่วนสำคัญในการยึดโยงชาวบ้านเข้าไว้ด้วยกัน

สร้างความสมานสามัคคีให้เกิดขึ้น ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ดังนั้น การที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนไปพร้อมกับการยังคงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนไว้ มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมเป็นมิติแรกที่ต้องคำนึงถึง โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้าไปพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนต้องคำนึงถึงมิตินี้ และวางแผนในการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปปฏิบัติโดยยึดถือการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ให้ยังคงอยู่เช่นเดิมหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด รวมไปถึงต้องยืดหยุ่นไปถึงการตระหนักให้เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรม วิถีชีวิตเดิมให้แก่คนในชุมชน โดยเฉพาะในเยาวชนคนรุ่นใหม่ เพราะเมื่อคนในชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนแล้วนั้น ถึงแม้ว่าจะมีการเกิดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนหรือไม่ก็ตาม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนจะยังคงอยู่ วิถีชีวิตของคนในชุมชนยังคงเดิม และจะถูกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจากเยาวชนคนรุ่นใหม่ต่อไป ซึ่งก็จะส่งผลให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนยังคงอยู่หรือมีความเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

2.2 มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน ชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความรู้สึกตระหนักรู้ถึงแบบแผนในการอยู่ร่วมกันในชุมชน แม้ว่าชุมชนจะมีการจัดการท่องเที่ยวเนื่องจากสมาชิกในชุมชนที่มีการอยู่อาศัยกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีความผูกพัน และมีแบบแผนในการอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่ก็ยังคงมีการดำเนินชีวิตภายใต้แบบแผนเดิม และมีการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากผลการวิจัยมีระดับความเป็นปึกแผ่นในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐานอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เพราะมีบางชุมชนไม่ยอมรับและไม่สามารปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งขึ้นระหว่างกลุ่มคนที่เป็สมาชิกและมีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยว กับกลุ่มที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยว เพราะการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นการนำทรัพยากรท้องถิ่นและทรัพย์สินของชุมชนซึ่งเป็นของร่วมกันไปใช้เพื่อการท่องเที่ยว แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งมีทั้งผลกระทบทางบวก คือ มีรายได้เพิ่มขึ้นในชุมชน ซึ่งเกิดขึ้นกับคนบางกลุ่ม มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบางส่วน แต่ก็มีผลกระทบทางลบทั้งในเรื่องของความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม และการทำลายวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดกับคนทั้งชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามคนในชุมชนบางส่วนก็เข้าใจถึงการพัฒนา สอดคล้องกับ McGregor and Fawcett (2011) ได้ศึกษาถึงการท่องเที่ยวในเมืองเล็ก ผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยกล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อความเป็นหนึ่งเดียวกันหรือความเป็นปึกแผ่นของชุมชนว่ามีผลทั้งการรับรู้ในแง่ลบของการท่องเที่ยวและการเติบโตที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจสังคมและเครือข่ายการเมือง คนในชุมชนบางส่วนแสดงความรู้สึกของความเข้าใจต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นแม้จะกลัวว่ามันจะคุกคามความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชน อีกทั้งยังยินดีต่อการพัฒนาใหม่และ

โอกาสทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น เพราะมันก็ส่งผลกระทบต่อทางบวกในภาพรวมของชุมชนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและลบ ดังนั้น คนในชุมชนจะต้องมีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับวิถีชีวิตและบรรทัดฐานที่มีอยู่แล้วของชุมชน และเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน บรรทัดฐานที่กำหนดขึ้นมาเพื่อควบคุมการท่องเที่ยวก็ต้องไม่ไปขัดต่อกฎเกณฑ์ของชุมชน และไม่ส่งผลกระทบต่อแบบแผนในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งเมื่อสามารถจัดการได้ ก็จะไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

2.3 มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้ที่ เป็นสมาชิกก็จะมีหน้าที่และปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และในส่วนของผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกก็ปฏิบัติหน้าที่ของตน ไม่ก้าวก่ายหรือขัดขวางกลุ่มที่ดำเนินการท่องเที่ยว แต่ในความเป็นจริงมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองว่ามีหน้าที่อะไรในชุมชน เพราะบางชุมชนมีการแบ่งแยกบทบาทของสมาชิกในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างชัดเจน แต่ในบางชุมชนไม่ได้มีการแบ่งแยกบทบาท อีกทั้งไม่มีการบริหารจัดการที่เป็นรูปแบบ ไม่มีความชัดเจนทั้งเรื่องระเบียบการบริหาร และการแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลที่เกิดขึ้นไม่สอดคล้องกับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่ของ Landecker (1951: 333-340) ที่ต้อง เป็นการพึงพิงเชิงการหาที่นั่นเอง ถ้ามีการแลกเปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่มากเท่าไร ปัจเจกบุคคลแต่ละคนย่อมต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นมากเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า บูรณาการทางการหน้าที่จะยิ่งสูงเท่าไร ในทางตรงกันข้าม หากสังคมมีการแบ่งงานแยกแรงงานกันทำอย่างสิ้นเชิง ปัจเจกบุคคลไม่สามารถติดต่อสัมพันธ์หรือพึ่งพิงซึ่งกันและกันได้ ย่อมหมายความว่า บูรณาการทางการหน้าที่เกิดความล้มเหลวในสังคมนั้นๆ หรือบูรณาการทางการหน้าที่เป็นไปในทิศทางลบ จึงทำให้ความเป็นปึกแผ่นในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่มีอยู่ในระดับปานกลาง

2.4 มิติการบูรณาการทางการสื่อสาร ชุมชนท่องเที่ยวมีความตระหนักรู้ต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติการบูรณาการทางการสื่อสารอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบกับมิติอื่นๆ จะพบว่าในมิติทางการสื่อสารมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ว่าคนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับกลุ่มการท่องเที่ยวในระดับที่ดีเพราะเป็นสมาชิกในชุมชนเดียวกัน แต่ยังคงมีความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีการเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนทั้งที่เป็นแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ อีกทั้งยังมีการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชนในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนน้อย ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือรับรู้เรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน และส่วนใหญ่มีอาชีพและรายได้หลักอยู่แล้ว

ซึ่งเมื่อพิจารณาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในทางการสื่อสารตาม Newcomb (1947) ที่วัดจากความสัมพันธ์ในลักษณะความเป็นศัตรูคู่พยาบาล ความเป็นปรปักษ์ หรือการไม่ถูกกันระหว่างปัจเจกบุคคล (Antagonistic Relationships) เป็นตัวชี้วัดความล้มเหลวของบูรณาการทางการสื่อสาร จะเห็นได้ว่าชุมชนท่องเที่ยวมีความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติทางการสื่อสารน้อย เพราะยังมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในมิติการบูรณาการทางการสื่อสารของ Landecker (1951: 333-340) ที่มองการบ่งชี้ของระดับบูรณาการทางการสื่อสาร ว่าถ้าปัจเจกบุคคลมีการติดต่อสื่อสารกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมมากเท่าไร ก็จะทำให้บูรณาการทางการสื่อสารยิ่งมากเท่านั้น ในทางกลับกัน ถ้าปัจเจกบุคคลมีการติดต่อกับปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มทางสังคมน้อยเท่าไร ก็เท่ากับว่าปัจเจกบุคคลนั้นจะต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวทางสังคมมากเท่านั้น ซึ่งจะถือว่าปัจเจกบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีบูรณาการทางการสื่อสารในระดับที่ต่ำ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือมีการสื่อสารหรือติดต่อกันระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่มทางสังคมน้อย โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้นความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในมิติการบูรณาการทางการสื่อสารจึงน้อยตามไปด้วย

3. อิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน พบว่า ปัจจัยระดับชุมชน การสนับสนุนจากภายนอก มีอิทธิพลโดยตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แต่เป็นอิทธิพลทางลบ กล่าวคือ ยิ่งมีการเข้าไปสนับสนุนจากภายนอกมาก มีความต่อเนื่อง จนชุมชนไม่สามารถดำเนินการทุกอย่างได้เอง ต้องพึ่งหน่วยงานพี่เลี้ยง จะทำให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนลดลง โดยพบว่า ยิ่งชุมชนมีการเข้ามาสนับสนุนจากองค์กร/หน่วยงานภายนอกจำนวนมาก ก็จะทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้ง และเกิดการสร้างกลุ่มอำนาจใหม่มากมายในชุมชนจากการเข้ามาสร้างความเข้มแข็งของหน่วยงาน แต่เป็นการสร้างความเข้มแข็งเป็นกลุ่มๆ ย่อย จึงทำให้เกิดการแข่งขันกันเองภายในชุมชน ซึ่งผลจากการวิจัยนี้ต่างจาก อภิชาติ สุขแสง (2555) ที่พบว่า ปัญหาการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องไม่มีผลต่อการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน เพราะในความเป็นจริง การเข้ามาของหน่วยงานที่นำเอานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนลงมาปฏิบัติในชุมชน แต่ละหน่วยงานมีแนวคิดและเป้าหมายต่างกันและนำเอาแนวคิดและเป้าหมายของหน่วยงานไปถ่ายทอดกับชุมชนที่คิดว่าเหมาะสม โดยเฉพาะชุมชนที่มีศักยภาพและมีชื่อเสียง แต่การที่แต่ละหน่วยงานเข้าไปทั้งหน่วยงานที่มีภารกิจหลักและหน่วยงานที่ไม่ได้มีภารกิจหลักในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเข้าไปตามวัตถุประสงค์และแนวคิดที่แตกต่างกัน ส่งผลให้บางชุมชนเกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน สมาชิกในชุมชนเกิดความเบื่อหน่ายเพราะต้องดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อหน่วยงาน และในบางชุมชนการเข้าไปของหน่วยงานจำนวนมากทำให้เกิดกลุ่มอำนาจใหม่ที่สร้างขึ้นเป็นกลุ่มย่อยๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนเข้าไปสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม OTOP สำนักงานส่งเสริมการเกษตรเข้าไปสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กรมการท่องเที่ยวเข้าไปสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม

ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้าไปทำการตลาดและประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแต่ละหน่วยงานดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันแต่ไม่เกิดการบูรณาการกัน ซึ่งความเป็นจริงดังกล่าวสอดคล้องกับ วรเดช จันทรศร (2548) ที่ชี้ถึงปัญหาในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติที่เกิดจากที่หน่วยงานมีการแสวงหาความร่วมมือ ฟังพา หรือทำความตกลงกับหน่วยงานอื่นๆ น้อย จึงสร้างความซ้ำซ้อนและทำให้คนในชุมชนเกิดการแข่งขัน ซึ่งดีซึ่งเด่น ไม่มีการบูรณาการทุกกลุ่มให้ขับเคลื่อนการพัฒนาไปด้วยกัน ซึ่งส่งผลให้ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนโดยเฉพาะในมิติด้านการท่องเที่ยวลดลง และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในภาพรวมด้วย

นอกจากนี้ การพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนไม่สามารถดำเนินการจัดการได้ด้วยตนเอง ดังนั้น การพึ่งพาควรเป็นการพึ่งพาเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่ใช้การพึ่งพาตลอดไป เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านการกระบวนการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งการลดความช่วยเหลือหรือพึ่งพิงภายนอกนี้ นพดล เหล่ากอ (2549) ชี้ว่าจะทำให้ชุมชนเกิดการสร้างความเข้มแข็งได้เองผ่านการเรียนรู้ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว อีกทั้ง การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนนี้จะทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนไปในทิศทางที่ต้องการได้โดยไม่ต้องรอหน่วยงานภายนอกมาจุดประกายหรือกำหนดทิศทาง (อภิชาติ สุขแสง, 2555) เพราะคนในชุมชนมีความเป็นหนึ่งเดียวกันและมีองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน อีกทั้ง การเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกจำนวนมาก ซึ่งเข้ามาพร้อมกับแนวคิดและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ต่างกัน ส่งอิทธิพลต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ดังนั้น ชุมชนต้องมีระบบการกลั่นกรองแนวคิดและหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน โดยต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ ข้อจำกัด โอกาส และความเสี่ยงในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการกลั่นกรองนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ซึ่งอาจทำให้ชุมชนพบว่าการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาให้เหมาะสมกับชุมชนอาจไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้ (พจนา สวนศรี, 2546b) ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจรับการสนับสนุนนโยบายจากรัฐต่อไป

4. จากผลการศึกษาอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในระดับครัวเรือน การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชน มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งยิ่งครัวเรือนมีการตอบสนองต่อนโยบายสูง ก็จะทำให้ครัวเรือนได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน และเกิดการตระหนักรู้ต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนสูงไปด้วย ทั้งนี้เพราะเมื่อครัวเรือนมีการตอบสนองและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกจะมีผลต่อการพัฒนาความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างมาก เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำอย่างแข็งขัน จนเกิดเป็นพลังที่จะทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายของกลุ่มหรือชุมชนได้ อีกทั้ง การมีส่วนร่วมจะทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากการดำเนินกิจกรรมการ

ท้องถิ่นในชุมชนสามารถทำให้สมาชิกในชุมชนมีการทำกิจกรรมร่วมกัน และผลของการปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการพัฒนาทางความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ตลอดจนความเหนียวแน่นในความสัมพันธ์ระหว่างกัน (อภิชาติ สุขแสง, 2555) และย่อมส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการตระหนักถึงความจำเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นตัวกลางในการนำนโยบายไปปฏิบัติในชุมชนต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่นอกเหนือจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม แต่ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาในสิ่งที่เป็นนามธรรม ดังเช่นการพัฒนาการมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสำนึกร่วม ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างมีพลัง เพราะจะนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่สร้างความเดือดร้อน รวมตัวกันอย่างเป็นปึกแผ่น มีความคิด ทศนคติและความต้องการไปในทิศทางเดียวกัน หรือหากมีความเห็นไม่ตรงกัน ก็จะเป็นการนำความคิดขัดแย้งมาใช้เพื่อการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไป

5. ผลการศึกษาพบว่าความพร้อมชุมชนในการจัดท่องเที่ยว เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนถึงความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และมีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน เพราะการจัดการท่องเที่ยวนั้น ชุมชนต้องมีความพร้อม โดยเฉพาะความพร้อมด้านทรัพยากร กิจกรรม โครงสร้างพื้นฐาน และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว แต่ที่ผ่านมามีพบว่า หลายชุมชนจัดการท่องเที่ยวโดยไม่มีความพร้อม แต่เป็นการดำเนินการเพื่อสนองต่อนโยบายของรัฐ การดำเนินการท่องเที่ยวจึงเป็นรูปแบบการเตรียมความพร้อมโดยการสร้างขึ้น ไม่ได้เกิดจากความพร้อมที่แท้จริง ดังนั้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา จึงทำให้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน และระบบการจัดการทรัพยากรในชุมชน อีกทั้ง ในกรณีของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งใช้ลักษณะเด่น ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และลักษณะธรรมชาติของท้องถิ่นมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งในบางแหล่งท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรสาธารณะที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน (Common Property) บางแหล่งท่องเที่ยวเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ (State Property) และบางแหล่งท่องเที่ยวเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (Private Property) (Coase, 1960; Hardin, 1968) ดังนั้น ในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนให้เกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมนั้น จึงเป็นเรื่องที่คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากที่สุด โดยเฉพาะมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว ดังที่ Coase (1960) มีความเห็นว่า ถ้าทรัพยากรมีความชัดเจนในกรรมสิทธิ์แล้ว ก็สามารถมีการจัดสรรที่มีประสิทธิภาพได้โดยการตกลงกัน และได้ให้ความคิดเห็นที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยสนับสนุนให้มีการวางกฎเกณฑ์ของกรรมสิทธิ์ ไม่ว่าจะในรูปแบบกฎหมาย กฎระเบียบ หรือวิธีปฏิบัติให้มีความชัดเจน เพราะเมื่อมีปัญหาความไม่ชัดเจนของกรรมสิทธิ์เกิดขึ้น ทุกคนก็จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรนั้นโดยไม่มีผู้บำรุงรักษา ในที่สุดทรัพยากรก็จะเสื่อมโทรมลง และจะส่งผลไปถึงปัญหาในการจัดการอำนาจทรัพยากรในชุมชน และส่งผลให้เกิดความขัดแย้งได้ ดังนั้น เมื่อคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และมี

บทบาทร่วมกันในการสร้างข้อตกลงร่วมที่ชัดเจน ก็จะทำให้เกิดการยอมรับและลดผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวได้

6. ผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เป็นอีกปัจจัยเชิงนโยบายในระดับครัวเรือนที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน โดยได้รับอิทธิพลจากการตอบสนองต่อนโยบายของครัวเรือนต่อนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งหากในชุมชนมีการจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัว อาจทำให้เกิดปัญหาความไม่พอใจ ไม่ยอมรับ และสร้างความขัดแย้งขึ้น ซึ่งปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในท้องถิ่นเมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมักมีเรื่องของรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวตามมาเสมอ ซึ่งถ้าหากไม่มีการจัดการที่เป็นระบบ โปร่งใส และให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชนแล้วอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งและความแตกแยกขึ้นในชุมชนเรื่องผลประโยชน์ได้ (ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์, 2549) ดังนั้น ชุมชนควรมีระเบียบ ข้อตกลงร่วมกันในการจัดสรรรายได้อย่างเป็นธรรม ทั้งถึง รวมทั้งต้องมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นรายได้และผลประโยชน์ที่ได้รับทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว และสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน

7. ผู้นำชุมชนมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาชุมชนและสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชน เพราะจากผลการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงนโยบายที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน พบว่า อีกปัจจัยในระดับชุมชนที่สำคัญอย่างมาก คือ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อชุมชน ซึ่งมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ทั้งนี้ ผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่สำคัญนอกเหนือจากงบประมาณที่เข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนา เพราะหากผู้นำรับรู้และตอบสนองต่อนโยบาย ก็จะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวเกิดขึ้น อีกทั้งผู้นำยังมีบทบาทสำคัญต่อการเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ในฐานะผู้นำและผู้ประสานงานกับหน่วยงานในการขับเคลื่อนนโยบายและสร้างให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน ทั้งนี้ หากผู้นำมีความรู้ความสามารถ มีภาวะความเป็นผู้นำ สามารถสร้างความเชื่อถือและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ก็จะทำให้การเข้ามาของหน่วยงานผ่านการคัดกรอง ทั้งคัดกรองตัวหน่วยงาน และแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน อีกทั้งผู้นำส่งผลต่อการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวและกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เพราะผู้นำที่ดี ได้รับการยอมรับ สามารถสร้างความน่าเชื่อถือและมีบทบาทด้านการท่องเที่ยว จะสามารถสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนในการดำเนินการท่องเที่ยวและสามารถสร้างการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมให้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน (พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์, 25577) ซึ่งศักยภาพของผู้นำนี้จะสามารถบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาและสร้างผลประโยชน์ที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งจะทำให้การดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนเกิดความยั่งยืน ดังนั้น ผู้นำและ การสร้างกลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้น เกิดความต่อเนื่อง และสร้างการขับเคลื่อนการทำงานอย่าง

บูรณาการระหว่างกลุ่มและสมาชิกในชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวชุมชนประสบผลสำเร็จ ของ พงณา สนวนศรี (2550) คือ การมีผู้นำที่สร้างศรัทธาหรือมีความสามารถสามารถประสานทรัพยากร นำทางความคิด และลงมือทำอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม และต้องมีการสืบทอด ผลัดเปลี่ยนผู้นำและสร้างผู้นำใหม่ แต่อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งหากผู้นำชุมชนไม่มีภาวะผู้นำ ไม่มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ตอบสนองนโยบายโดยไม่มี การรับรู้หรือไม่มี ความรู้เกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น การดำเนินการพัฒนาจะไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งหรือการพัฒนาชุมชนจากการท่องเที่ยว แต่เป็นการดำเนินการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่องบประมาณและความต้องการของหน่วยงานเท่านั้น โดยไม่ได้มีการกลั่นกรองความเหมาะสมในรูปแบบหรือแนวคิดการจัดตั้งกลุ่ม แนวคิดการดำเนินการ ที่เป็นไปตามแนวคิดของแต่ละ หน่วยงาน ไม่มีจุดยืนที่เหมาะสมของตัวเอง ดังนั้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา การดำเนินการท่องเที่ยว จึงเป็นการจัดเตรียมขึ้นมา เพราะไม่ได้เกิดจากการออกแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการดำเนิน ชีวิตของคนในชุมชน สร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิต และไม่สอดคล้องกับความต้องการ ทำให้สมาชิกใน ชุมชนเกิดความเบื่อหน่ายและหมางเมินต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน และอาจส่งผลต่อ การหมางเมินต่อการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนและความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

8. ผลการเสนอแนวทางการผลักดันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริม ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว พบว่าการดำเนินการหรือการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ การให้ ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และออกแบบ แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom Up) เพื่อให้นโยบายที่กำหนดขึ้น เกิดจากความต้องการของชุมชนท้องถิ่นจริงๆ และสอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตชุมชน เพราะการ ดำเนินการท่องเที่ยวจะยั่งยืนได้นั้น การมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งการจะสร้างการมีส่วนร่วม จากสมาชิกในชุมชนได้นั้น ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนเป็นหลัก (สมชัย เบญจขย, 2549) รวมทั้ง การนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับชุมชนต้องเป็นมิตรร่วมกันของสมาชิกในชุมชนทุกชุมชนที่ต้องร่วมกัน ตัดสินใจ ตั้งแต่ตัดสินใจรับนโยบายและเกิดการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน และตัดสินใจร่วมกันใน การออกแบบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน ทั้งรูปแบบการรวมกลุ่ม การบริหาร จัดการ และการปันผลประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มและผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว เพราะการ ตัดสินใจและมีส่วนร่วมร่วมกันจะลดปัญหาการต่อต้านหรือความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นได้ อีกทั้งการ ให้บุคลากรระดับล่างเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและใช้ดุลยพินิจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ปัญหาจะได้รับการแก้ไขโดยผู้ปฏิบัติที่อยู่ใกล้จุดที่สัมผัสปัญหามากที่สุด โดยผู้กำหนดนโยบายไม่ควร ควบคุมหรือสั่งการให้ผู้ที่บังคับบัญชาปฏิบัติตาม แต่ควรเป็นผู้สนับสนุนด้านงบประมาณ และเปิด โอกาสให้ได้ใช้ประสบการณ์ให้มากที่สุด (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2551) นั่นคือเปิดโอกาสให้ชุมชน รวมทั้งสมาชิกในชุมชนได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและรูปแบบในการนำไปปฏิบัติตนเอง

ดังเช่น กรณีของชุมชนสามัคคีรวมใจที่มีการจัดตั้งกลุ่ม มีการแบ่งหน้าที่กันตามศักยภาพและความเหมาะสมโดยผ่านการพิจารณาจากผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีการออกแบบการจัดการให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยการเชื่อมโยงกับกลุ่มออมทรัพย์ที่มีอยู่เดิมของชุมชน และออกแบบการจัดการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในชุมชนที่เป็นชุมชนกึ่งเมือง สมาชิกมีอาชีพหน้าที่ที่ต่างกัน จึงออกแบบการมีส่วนร่วมออกมาเป็นกะ หรือคาบเวลา เพื่อให้สมาชิกสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากหน้าที่หรือการทำงานหลักได้ นอกจากนี้ การออกแบบระเบียบกฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการโดยสมาชิกในชุมชนทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่ได้มีส่วนร่วมหรือได้เสียกับการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือกลุ่มในชุมชนด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ด้วยการถูกบังคับนั้น สะท้อนให้เห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานหลักที่สำคัญในการพัฒนา (สนธยา พลศรี, 2547) อีกทั้งยังเป็นการสร้างความรู้สึกเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เพราะการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นการคืนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาแก่สมาชิกในชุมชน (สายทิพย์ สุขดิพันธ์, 2534) โดยเฉพาะอำนาจในการตัดสินใจที่จะริเริ่มหรือเริ่มต้นการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนที่ต้องเกิดจากปัญหาหรือความต้องการที่แท้จริง ไม่ใช่เกิดจากความต้องการของหน่วยงาน และความต้องการที่แท้จริงนี้จะสร้างพลังในการหนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยความเต็มใจ หรือหากไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือมีส่วนได้ส่วนเสียก็จะเกิดการยอมรับและปรับตัวโดยไม่เกิดความขัดแย้งหรือไม่เกิดผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

9. ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเน้นการวิจัยในเชิงปริมาณเป็นหลัก โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน 9 จังหวัด รวม 56 ชุมชน เพื่อวัดความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งความเป็นปึกแผ่นทางสังคม หมายถึงการตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชน โดยพิจารณาจากความตระหนักรู้ถึงการที่มีสิ่งคล้ายกัน มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสมานสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันในด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นการวิเคราะห์ถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมนั้นไม่สามารถศึกษาได้เฉพาะหน่วยการวิเคราะห์ระดับชุมชน เพราะจากนิยามจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ถึงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนอันเนื่องมาจากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นมีหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ที่มากกว่าระดับครัวเรือน นั่นคือต้องวิเคราะห์ในระดับชุมชนด้วย เพราะการเห็นดีเห็นงามและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนเกิดจากการตัดสินใจในระดับครัวเรือน (Household Level) และการตัดสินใจของครัวเรือนส่วนหนึ่งถูกกำหนดโดยปัจจัยในระดับชุมชน (Community Level) สอดคล้องกับที่ ศิริชัย กาญจนวาสิ (2550) ชี้ให้เห็นว่าตัวแปรทำนายและตัว

แปรตามที่อยู่ระดับล่าง ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และได้รับอิทธิพลร่วมกันจากตัวแปรทำนายที่อยู่ระดับบน จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์หุระดับ ซึ่งเป็นเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีหลายระดับ สอดแทรกเป็นระดับลัดหลัน (Hierarchical Nested Data) โดยลักษณะของข้อมูลจะแบ่งออกเป็นระดับ โดยระดับล่างสุดจะเป็นข้อมูลในระดับบุคคล โดยข้อมูลระดับบุคคลจะได้รับอิทธิพลมาจากข้อมูลระดับกลุ่ม และข้อมูลระดับกลุ่มจะได้รับอิทธิพลมาจากข้อมูลระดับสถาบัน การวิเคราะห์ปรากฏการณ์เพื่อทำความเข้าใจเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจึงต้องให้ความสำคัญทั้ง 2 ระดับ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงใช้หน่วยการวิเคราะห์ 2 ระดับ ได้แก่ หน่วยการวิเคราะห์ระดับชุมชน และหน่วยการวิเคราะห์ระดับครัวเรือน โดยในระดับชุมชนทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนท่องเที่ยว 56 ชุมชน และเมื่อทำการกำหนดขนาดตัวอย่างของหน่วยการวิเคราะห์ที่สูงกว่าและใช้วัดความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนท่องเที่ยวนั้น ต้องใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละชุมชนถึงชุมชนละ 12 ครัวเรือน รวมทั้งหมด 672 ครัวเรือน ซึ่งเป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่มีจำนวนมาก

10. ในงานวิจัยนี้นอกจากจะวิเคราะห์ใน 2 ระดับ (Multilevel Analysis) แล้ว ตัวปัจจัยทั้งในระดับนโยบายและครัวเรือน รวมถึงตัวแปรด้านความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเองก็มียองค์ประกอบหรือตัวชี้วัดที่หลากหลาย ทั้งตัวแปรแฝง (Latent Variable) และตัวแปรสังเกตได้ (Observe Variable) ซึ่งจากงานวิจัยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ที่มีหน่วยการวิเคราะห์มากกว่า 1 ระดับ และการวิเคราะห์โดยตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้ทั้งหลายต้องมาจากหลักทฤษฎี หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่แข็งแรง และมักใช้ในงานวิจัยด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุข หรือการวิจัยในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิรัศม์ ประสาทแก้ว จรัส อติวิทยากรณ์ และอิศรัฎฐ์ รินไธสง (2557) ที่ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุหุระดับในการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูงแบบบูรณาการพหุมิติ ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัย 3 แห่ง จำนวน 684 คน โดยผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหาร จำนวน 100 คน อาจารย์/คณาจารย์ จำนวน 163 คน และสายสนับสนุนวิชาการ จำนวน 421 คน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีการใช้กลุ่มตัวอย่าง 3 ระดับ คือ ผู้บริหาร อาจารย์ และสายสนับสนุน ในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูงแบบบูรณาการพหุมิติ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์หรือศึกษาในบางประเด็นการวิเคราะห์จากหน่วยการวิเคราะห์ระดับเดียวอาจทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน เพราะข้อมูลสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์มีลักษณะเป็นโครงสร้างที่มีระดับลัดหลัน (Hierarchical Structure) โดยลักษณะของข้อมูลจะแบ่งออกเป็นระดับ โดยระดับล่างสุดจะเป็นข้อมูลในระดับบุคคล โดยข้อมูลระดับบุคคลจะได้รับอิทธิพลมาจากข้อมูลระดับกลุ่ม และข้อมูลระดับกลุ่มจะได้รับอิทธิพลมาจากข้อมูลระดับสถาบัน ซึ่งหากผู้วิจัยไม่ตระหนักถึงโครงสร้างข้อมูลที่มีระดับลัดหลันแล้วก็จะทำให้ฝ่าฝืนข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นอิสระของหน่วยตัวอย่าง อันจะส่งผลให้การประมาณค่า

ความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error) ได้ต่ำกว่าความเป็นจริง (Duncan and et al., 1998; Osborne, 2000; Heck and Thomas, 2000) เพราะในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำตัวแปรต่างๆ ที่อยู่ต่างระดับกันมาวิเคราะห์อยู่ในระดับเดียวกันเป็นการไม่สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติและโครงสร้างของข้อมูล ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องตามธรรมชาติและโครงสร้างของข้อมูลด้วยการวิเคราะห์พหุระดับ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ได้สรุปและวิเคราะห์เพื่อเสนอเป็นข้อเสนอแนะทั้งในเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยเฉพาะกรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ที่เป็นเสมือน 3 เสาหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมไปถึงหน่วยงานที่นำเอาแนวคิดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปปฏิบัติในรูปแบบโครงการต่างๆ อย่างเช่น กรมพัฒนาชุมชนที่ได้ทำโครงการในหลายรูปแบบเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วย เช่น โครงการหมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยว โครงการหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม และอื่นๆ มีการนำเอานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมาปฏิบัติในรูปแบบของแผนงาน โครงการต่างๆ ตามแผนพัฒนาของหน่วยงาน โดยเน้นการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ซึ่งไม่ได้เกิดจากความต้องการหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานเหล่านี้ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของคนในชุมชน รวมทั้งความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว โดยต่อยอดจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยวที่ได้ทำไปแล้วเป็นการพัฒนาการสร้างการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน และพัฒนาจากความต้องการของชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ลดการเกิดปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

2.1 ผลการวิจัยพบว่า การสนับสนุนจากภายนอกมีอิทธิพลโดยตรงต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แต่เป็นอิทธิพลทางลบ กล่าวคือ ยิ่งมีการเข้าไปในสนับสนุนจากภายนอกมากก็ยิ่งทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้ง และเกิดการสร้างกลุ่มอำนาจใหม่มากมายในชุมชนจากการเข้ามาของ

หน่วยงาน ดังนั้น ทุกหน่วยงานต้องมีการพิจารณาและทบทวนถึงภารกิจของหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการทำงานของหน่วยงานที่เข้าไปจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และทำให้ชาวบ้านหรือคนในชุมชนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

2.2 ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวหลายแห่งมีการเข้ามาสนับสนุนของหลายหน่วยงาน ซึ่งไม่ตรงกับเป้าหมายของการท่องเที่ยวชุมชน แต่เป็นการสนับสนุนสิ่งที่เป็นรูปธรรมเป็นหลัก เช่น ป้าย ศูนย์ OTOP ทางจักรยาน ตลาด แผ่นพับ การอบรม การพาคนไปดูงาน ซึ่งเป็นการพัฒนาที่เป็นแบบแผนเดียวกันทั้งหมด ทำให้ไม่เกิดความแตกต่างและความสร้างสรรค์ ผลผลิตจากการพัฒนาจึงทำให้ทุกชุมชนมีความคล้ายกัน อีกทั้งมองข้ามการพัฒนาที่เป็นนามธรรม คือ การพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การตระหนักรู้ถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการตระหนักถึงการอนุรักษ์ งบประมาณทั้งหลายหมดไปกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่สามารถแสดงให้เห็นได้ แต่ไม่ได้ตระหนักถึงการคงอยู่อย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาที่ผิดไปจากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนหน่วยงานควรตระหนักถึงการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนไปปฏิบัติในระดับชุมชน ที่ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนจริงๆ และตระหนักถึงการพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การตระหนักรู้ถึงคุณค่าและคุณประโยชน์ของการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชน จะทำให้คนในชุมชนทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีความขัดแย้ง อีกทั้งควรมีการพิจารณาความเหมาะสมและสอดคล้องของนโยบายกับชุมชน เพราะบางชุมชนที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวมาแล้ว อาจไม่ต้องการเพราะสิ่งเหล่านี้ งบประมาณก็ควรไปยังชุมชนอื่นๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับนโยบายจะเหมาะสมและเกิดประโยชน์มากกว่า และการพัฒนาที่เกิดขึ้นจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน

2.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนต้องมีกระบวนการในการคัดเลือกชุมชน หรือมีเกณฑ์ในการคัดเลือก โดยให้ความสำคัญกับชุมชนที่มีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยว หรือคัดเลือกชุมชนที่มีศักยภาพโดดเด่นและสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนได้ เพราะการที่หน่วยงานคัดเลือกชุมชนตามความเห็นว่าเป็นเหมาะสมของหน่วยงาน แต่ชุมชนไม่มีความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวก็จะเป็นการสร้างปัญหาและความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

2.4 ชุมชนท่องเที่ยวส่วนใหญ่ กลุ่มเป้าหมายทางการตลาดหมายถึงผู้มาเรียนรู้ เป็นนักเรียน นิสิต นักศึกษา ต้องมีการพัฒนาฐานกิจกรรมให้เกิดประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยวทั้งเนื้อหาวิถีชุมชน วัฒนธรรม หรือการพัฒนาทางเลือกกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ควรออกแบบโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรม เพื่อสร้างทางเลือกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวที่

นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้ประสบการณ์และความรู้แล้วนั้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะไม่ขัดกับวิถีชุมชนที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมได้ ซึ่งเมื่อชุมชนไม่มีความเป็นปึกแผ่น ก็จะทำให้ส่งผลกระทบต่อการจัดการส่วนอื่นของชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นก็จะไม่เกิดความยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ในการวิจัยมุ่งศึกษาอิทธิพลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่มีต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งตามกรอบแนวคิดได้กำหนดอิทธิพลของนโยบายที่มีผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อชุมชนและครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม จากการวิจัยพบว่า มีองค์กรและหน่วยงานที่ปฏิบัติงานอยู่ระหว่างหน่วยกำหนดนโยบายในสวนกลาง ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐระดับกระทรวง และชุมชน เช่น สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Thailand Community Based Tourism Institute : CBT-I) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีฐานความเชื่อว่า “การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และเพื่อให้การท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชนยั่งยืน ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว นอกจากนั้น ชุมชนท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาคของไทยยังได้รวมตัวกันจัดตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงการพยายามเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนและต่อตรงกับภาครัฐ อาทิ สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกระบี่ สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดลำปาง สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพร และสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ เป็นต้น โดยองค์กรเหล่านี้ได้รวมกันเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งบทบาทในการขับเคลื่อนและต่อรองเชิงนโยบายดังกล่าวย่อมมีผลต่อการปรับเปลี่ยนกระแสอิทธิพลของนโยบายการท่องเที่ยวชุมชนที่มีผลต่อการพัฒนาและส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของครัวเรือนและชุมชนการท่องเที่ยว ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรวิจัยถึงบทบาทและอิทธิพลขององค์กรและเครือข่ายต่อการพัฒนาและความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว รวมถึงการกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวชุมชนต่อครัวเรือนตลอดจนความยั่งยืนของชุมชนท่องเที่ยว

3.2 ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การรับรู้นโยบายของผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการนำชุมชนเข้าสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว ผู้นำที่สามารถสร้างความไว้วางใจจากสมาชิกในชุมชนย่อมสร้างความเป็นปึกแผ่นในชุมชน อย่างไรก็ตาม หลายชุมชนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง ผู้นำชุมชนกลับประสบปัญหาความชะงักงันของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จนบางชุมชนต้องเลิกกิจกรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะไม่ได้จัดเตรียมกลุ่มผู้นำชุมชนไว้รองรับการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ทารูปแบบและกระบวนการเตรียมการที่เหมาะสมในการเตรียมผู้นำ การบริหารชุมชน และการบริหารจัดการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการปรับตัวของชุมชนท่องเที่ยวให้มีการดำเนินกิจการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนรู้เท่าทันอิทธิพลของนโยบาย และปัจจัยเงื่อนไขภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

3.3 การวิจัยครั้งนี้พิจารณาตัวแปรที่นำมาศึกษาโดยต้องมีทฤษฎีรองรับทุกตัวแปร และมีจำนวนผลงานวิจัยมากพอที่ศึกษาว่าตัวแปรนั้นมีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของเวลาอาจทำให้การอธิบายและทำนายปรากฏการณ์ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในการวิจัยนี้มีข้อจำกัด ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบตัดขวาง (Cross-sectional Study) แม้ว่าจะทำการศึกษาเฉพาะรายกรณี (Case Study) มาอธิบายประกอบก็ตาม ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรวิจัยถึงอิทธิพลของปัจจัยในมิติของช่วงเวลา (Time Series Analysis) พร้อมทั้งใช้ระยะเวลาในการศึกษาติดตามการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในแต่ละระยะตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งจำแนกความแตกต่างของกลุ่มที่ได้รับประโยชน์โดยตรงกับกลุ่มที่ไม่ได้รับประโยชน์หรือไม่ได้มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวกับความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระยะยาว (Longitudinal Study)

3.4 การศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่าปัจจัยในระดับครัวเรือน คือ การตอบสนองของครัวเรือนต่อนโยบายท่องเที่ยวชุมชนเป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยเพื่อหาแนวทางในการพัฒนานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนจากระดับล่างคือชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นสามารถหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ต่อไป

3.5 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นวิธีวิจัยหลักในการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว แต่ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเป็นการศึกษาถึงความตระหนักรู้ของคนในชุมชนต่อความรู้สึกแน่นแฟ้น เป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในเชิงคุณภาพ โดยการเลือกชุมชนกรณีศึกษาเพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการและนำงานวิจัยนี้ไปต่อยอดเพื่อใช้ในการหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชนจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- al., Duncan and et. 1998. Multilevel Covariance Structure Analysis of Sibling Antisocial Behavior. **Structural Equation Modeling**,5(3), 211-228.
- Angell, Robert C. 1941. **The Integration of American Society**. New York: McGraw-Hill Book.
- Bardach, E. 1980. Implementation Studies and the Study of Implements. **Presented at the 1980 meetings of American Policy Science Association**.
- Bentler, Hu and. 1999. Cutoff Criterion for Fit Indices in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives. **Structural Equation Modeling**,6(1-55).
- Bollen. 1989. **Structural Equations with Latent Variables**. New York: John Wiley and Sons.
- Boonratana, R. 2010. Community – based tourism in Thailand: The need and justification for an operational definition. **Kasetsart Journal of Social Sciences**,31(2), 280-289.
- Cernea, Daniel W. Bromley and Michael M. 1989. **The Management of Common Property Natural Resources World Bank Discussion Papers**. Washington D.C. : The World Banko.
- Coase. 1960. The Problem of Social Cost. **Journal of Laws and Economics**,3(1-44).
- Cohen, J. 1988. **Statistical Power Analysis for The Behavioral Sciences**. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Creighton. 2005. **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement** San Francisco: Jossey Bass.
- Cronbach, Lee. J. . 1990. **Essentials of Psychological Testing**. New York Harper & Row.
- Cudeck, Brown and. 1993. **Alternative Ways of Assessing Model Fit**. Place: Sage Publications Inc.
- Ding, Velicer, and Harlow. 1995. Effects of Estimation Methods, Number of Indicators Per Factor, and Improper Solutions on Structural Equation Modeling Fit Indices.

Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 2 (119-143).

- Dye. 1978. **Understanding Public Policy**. Engle wood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Dye, Thomas R. . 1984. **Understanding Public Policy**. 5 th.ed. . Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Easton. 1953. **The Political System An Inquiry in to the State of Political Science**. New York Alfred A. Knorf.
- Easton, D. 1953. **The Political System**. New York: Knopf.
- . 1965. **A Framework for Political Analysis**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Fawcett, McGregor and. 2011. Tourism in a small town: impacts on community solidarity. **International Journal of Sustainable Society**,3(2), 174-189.
- Frank L. Sweetzer, Jr. 1942. A New Emphasis for Neighborhood Research. **In American Sociological Review**,7.
- Hardin. 1968. The Tragedy of the Commons. **Science** 162(3859), 1243-1248.
- Kaplan. 2000. **Structural Equation Model: Foundation and Extensions**. Thousand Oake: Sage Publications.
- Landecker. 1951. Type of Integration and Their Measurement. **The American Journal of Sociology**, 56(332 – 340).
- Linton, R. 1936. **The Study of Man**. New York: D. Appleton-Century Co.
- Muthen. 1994. Multilevel Covariance Structure Analysis. **Sociological Methods and Research**, 22(1), 376-398.
- Newcomb. 1947. Autistic Hostility and Social Reality. **In Human Relations I**,1(69).
- Osborne. 2000. **Advantages of Hierarchical Linear Model. Practical Assessment, Research & Evaluation**. (Publication.: <http://eric.ed.gov/?id=ED422222>)
- Ostrom, E. . 1990. **Governing the Commons**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sharkansky, Ira. 1970. **Policy Analysis in Political Science**. Chicago: Markham Publishing Company.
- Siguaw, Diamantopoulos and. 2000. **Introducing LISREL**. California: Sage Publication.
- Sproule, K.W. . 1996. Community-based Ecotourism Development: Identifying Partners in the Process. **The Ecotourism Equation : Measuring the Impacts (ISTF) Conference**.

- Steiger. 1990. Structural Model Evaluation and Modification: An Interval Estimation Approach. **Multivariate Behavioral Research**,25(173-180).
- Stewart, Yueh-Huang Huang and William P. 1996. Rural tourism development: shifting basis of community solidarity. **Journal of Travel Research**, 34(213-220).
- Stuart, Chapin F. 1939. Social Participation and Social Intelligence. In **American Sociological Review**,4(157).
- Thomas, Heck and. 2000. **An Introduction to Multilevel Modeling Techniques**. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- . 2015. **An Introduction to Multilevel Modeling Techniques**. New York: Routledge.
- Turner, Jonathan H. 2007. **The Structure of Sociological Theory**. Homewood: The Dorsey Press.
- Wildavsky, Pressman and. 1973. **Implementation**. Berkeley, California: University of California Press.
- Williams, W. 1971. **Social Policy Research and Analysis: The Experience in The Federal Social Agencies**. New York: American Elsevier Publishing Co.
- Woosnam, Kyle M. 2011. Comparing Residents' and Tourists' Emotional Solidarity with One Another: An Extension of Durkheim's Model. **Journal of Travel Research**,50(6), 615-626.
- กนกวรรณ ชูชาญ. 2552. **การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2558. **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560**. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กระทรวงมหาดไทย, กรมพัฒนาชุมชน. 2561. **คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544. **แผนการปฏิบัติการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: บริษัท อัลซา จำกัด.
- กาญจนวาลี, ศิริชัย. 2550. **การวิเคราะห์พหุระดับ: Multi-level Analysis**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2550. **สถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศประจำปี พ.ศ. 2550**.

กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- . 2554. องค์ประกอบพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว. **จูลสารการท่องเที่ยว**,4(20), 50-55.
- โกสินทร์ ดอกบัว. 2551. **ทუნทางสังคัมกับการดำรงอยู่ของชุมชนชนบท : กรณีศึกษา : ชุมชนท่องเที่ยว ตำบลบางเจ้าฉ่า หมู่ที่ 8 บ้านยางทอง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง.** พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จริยวัฒน์ โลหะพุนตระกูล. 2553. การพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน ด้วยการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. **วารสาร มจร.วิชาการ**,14(2).
- จันทร์ศร, วรเดช. 2547. **รัฐประศาสนศาสตร์ : จากอดีตสู่อนาคตของการวิจัยในการพัฒนาการบริหารราชการแผ่นดิน.** กรุงเทพฯ หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์.
- จิตต์ังวัฒนา, บุญเลิศ. 2548. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว = Tourism Industry.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุฑารัตน์ เหล่าพราหมณ์. 2558. **ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่นเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี.** สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- จุมพล หนีพานิช. 2549. **การวิเคราะห์นโยบาย: ขอบข่ายแนวคิด ทฤษฎีและกรณีตัวอย่าง.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- , 2554. **การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ มุมมองในทัศนะทางรัฐศาสตร์ การเมือง และรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหาร และการศึกษาของไทย.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2525. **การบริหารการพัฒนาชนบท การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท.** เอกสารวิชาการประกอบการสัมมนาพัฒนานักบริหาร รุ่นที่ 49.
- เฉลิมชัย ปัญญาดี. 2557. **โครงการศึกษาและพัฒนาส่งเสริมพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551.** กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว.
- ชรินทร์พรรณ อะสีติรัตน์. 2553. **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษา ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยวุฒิ ชัยพันธุ์. 2542. **การจัดการ การเกษตร ทฤษฎากรรมชาติ และการท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยศรี ธาราสวัสดิ์พิพัฒน์. 2548. **ชีวิตกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี.** กรุงเทพฯ: แม็ค.
- ภาณีญา จินตามล. 2549. **การศึกษาอีตลิสสองในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนอีสาน.** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ดรรรชนี เอมพันธ์. 2549. หลักการนันทนาการและการท่องเที่ยว. Tourism Resource Management. เอกสารประกอบการสอนวิชา 01308511 หลักการนันทนาการและการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดรรรชนี เอมพันธ์. 2550. การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดรรรชนี เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาส. 2539. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : แนวคิดหลักการและความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนา อุทยานแห่งชาติกับนันทนาการและการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อทรัพยากรที่ยั่งยืน 27-28 พฤษภาคม 2539. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2544. เทคนิควิธีการวิเคราะห์นโยบาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2552. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- นพดล เหล่ากอ. 2549. การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการกองทุนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทหารอากาศ กองบิน 46. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- นภาพรณ หะวานนท์, เพ็ญสิริ จีระเดชากุล และสุรวุฒิ ปัดไธสง. 2550. ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นำชัย ทนุผล. 2542. แนวคิดและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : เอกสารประกอบการสอน วิชา พท 322 = Ecotourism management : concepts and practices. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นิตยา โพธิ์นอก. 2557. ชุมชนกับสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุษบา สิทธิการ, สิริวัฒนา ใจมา และจันทอน คำแสน. 2549. โครงการศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เบญจพรรณ ชินวัตร. 2538. เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. 2536. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท (เล่ม 1). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้ง

กรู๊ป.

ปานจิตร จินหิรัญ และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. 2556. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนชาวเกาะพะงัน. ใน การประชุมมหาดไทยวิชาการ ครั้งที่ 4 เรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมไทย”. น. 224.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2543. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ฝ่ายวิจัยธนาคารกรุงศรีอยุธยา. 2545. **แนวโน้มธุรกิจค้าปลีก ในปี 2547**. กรุงเทพฯ: ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน).

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. 2545. **เอมิล เดอร์ไคม์กับสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

---. 2547. **การจัดระเบียบทางสังคม: ความคิดพื้นฐานทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พจนาน สวนศรี. 2546a. การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. **เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

---. 2546b. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.

---. (2550). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์.

พิมพ์ระวี โรจนรุ่งสัจด์. 2553. **การท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. 2557. การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา บ้านโคกไคร จังหวัดพังงา. **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal**, 7(3).

ภัทร์ธนภักย์ เตี้ยไพบูลย์. 2557. **ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน บ้านห้วยนอนวัด ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา**. วิทยาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภาวิณี เพ็งศาสตร์. 2532. **ทฤษฎีสังคมวิทยาตามแนวคิดของ Emile Durkheim**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการส่งเสริมงานวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

มณฑี พงษ์ปาริชาติ. 2552. **ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในและภายนอกครอบครัวของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาข้าราชการเกษียณอายุในเขตกรุงเทพมหานคร**. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มณีวรรณ ผิวนิม. 2544. **ผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อวิถีชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (Document Number)

- มยุรี อนุมานราชชน. 2549. **นโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพฯ: ธรรมมลการพิมพ์.
- ยศ บริสุทธิ์. 2558. **การศึกษาชุมชน: แนวคิดฐานการวิจัย และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์**.
 ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รัศมี ชูทรงเดช. 2555. การสืบค้นและจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอปาย-ปางมะผ้า-
 ชุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน : เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ. ใน การประชุมทาง
วิชาการเรื่อง มรดกวัฒนธรรมในปาย-ปางมะผ้า-ชุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สำนักงาน
 กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544. การจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นหน้าที่ของชุมชน. **อนุสาร อ.ส.ท.**
42,5(113).
- รินโรตอง, ศศิรัศม์ ประสาทแก้ว จรัส อติวิทยากรณ์ และ อิศริภักดิ์. 2557. ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับใน
 การพัฒนามหาวิทยาลัย สู่องค์กรสมรรถนะสูงแบบบูรณาการพหุมิติ ศึกษากรณีมหาวิทยาลัย
 วลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. **วารสารศึกษาศาสตร์**
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 25(1), 51-71.
- เลิศชาย ศิริชัย. 2546. **สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- สุภมาส อังศุโชติ และคณะ. 2555. เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรการใช้โปรแกรม *Mplus* เพื่อการ
วิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรเดช จันทรศร. 2548. **ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: หจก.สหายบล็อก
 และการพิมพ์.
- วิษุตา ให้เจริญ. 2550. **แนวทางการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนทางวัฒนธรรม
 และวิถีชีวิต: กรณีศึกษาอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
 คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- วิภาดา ศุภรัฐปรีชา. 2553. **ผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนวัดเกต
 เชียงใหม่**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต การจัดการทางวัฒนธรรม (สหสาขาวิชา) จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- ศิริลักษณ์ เมฆอ่อน และมนสิชา เพชรานนท์. 2556. ผลกระทบการท่องเที่ยวต่ออัตลักษณ์ชุมชน:
 กรณีศึกษาชุมชนแหล่งท่องเที่ยวอัมพวา. **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์**
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 12 (2), 1-19.
- ศุภชัย ยาวะประภาช. 2548. **นโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. 2555. **เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มขีด
 ความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน**. โรงแรมคุ้มภูคำ

จังหวัดเชียงใหม่ (27-29 มิถุนายน 2555).

---. 2559. **CBT**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา [http://www.cbt-](http://www.cbt-i.or.th/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103#.WbBM9bJJbIU)

[i.or.th/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103#.WbBM9bJJbIU](http://www.cbt-i.or.th/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103#.WbBM9bJJbIU) (25 พฤษภาคม 2559).

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. **รายงานโครงการการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

สนธยา พลศรี. 2547. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมชัย เบญจชัย. 2549. **การบริหารจัดการป่าชุมชนและการพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้**. เอกสาร

ประกอบการบรรยาย พุศจิกายน 2549. เชียงใหม่: กลุ่มงานวิชาการ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (เชียงใหม่) กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช.

สมบัติ อารังธวงค์. 2551. **นโยบายสาธารณะ: แนวความคิด การวิเคราะห์ และกระบวนการ**.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.

สายทิพย์ สุขดีพันธ์. 2534. **อุดมการณ์พัฒนากับสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย: ในปัญหาผู้นำ**

กับการกำหนดนโยบายแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สาวณี รอดสิน. 2554. **ชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่**

ออน จังหวัดเชียงใหม่. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). 2554. **CBT มีมิติ พื้นที่ทางสังคมของชุมชนในการ**

กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวสร้างการเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

สำนักปลัดกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา. 2558. **รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว**. กระทรวงท่องเที่ยว

และกีฬา.

สินธุ์ สโรบล. 2546. **การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

---. 2547. **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. วารสารประชาคมวิจัย, 15(57).

สุภางค์ จันทวานิช. 2555. **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สุรสิทธิ์ วิชราชจร. 2549. **นโยบายสาธารณะเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: บริษัทเนศวรพริ้นติ้ง (1999)

จำกัด.

โสภารัตน์ จารุสมบัติ. 2551. **นโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อคิน ทรัพย์พัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย.

กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.

อภิชาติ สุขแสง. 2555. ขั้นตอนการขับเคลื่อนความเป็นหนึ่งเดียวกัน: กรณีศึกษา ชุมชนธรรณีคำ
แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหาร
การพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อัจฉรา ภาณุรัตน์. 2549. เอกสารคำสอนรายวิชาท้องถิ่นศึกษา. สุรินทร์: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสุรินทร์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2543. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรสถานการณ์ในประเทศไทย.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อาภรณ์พันธ์ จันท์สว่าง. 2522. คำบรรยายลักษณะวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน 2.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุดม เขยกีวงศ์, ประชิต สกฤษพัฒน์ และวิมล จิโรจพันธุ์. 2554. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แสงดาว.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. 2540. ระบบการศึกษากับชุมชน. กรุงเทพฯ: บริษัท
เคล็ดไทย จำกัด.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถาม (ระดับครัวเรือน)

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่น
ของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามสำหรับ: หัวหน้าครัวเรือน
2. เนื้อหา: แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วยข้อมูล 6 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน
 - ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของครัวเรือน
 - ตอนที่ 3 การรับรู้ นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน
 - ตอนที่ 4 ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือน
 - ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน
 - ตอนที่ 6 ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ขอให้ท่านพิจารณาและทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเห็นของท่าน ซึ่งคำตอบจะไม่มี ถูก หรือ ผิด คำตอบและความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการชี้แนะทางให้เกิดพลังในระดับชุมชนในการร่วมมือกันผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และเกิดเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวที่มีพลังในเชิงนโยบายที่สามารถผลักดันนโยบายให้เกิดขึ้นได้จริง และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนเชิงนโยบายให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นชุมชน และสามารถใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างเกื้อกูล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลไปวิเคราะห์ในภาพรวม ฉะนั้นจึงไม่มีผลกระทบต่อท่าน ครอบครัว และชุมชนของท่านแต่อย่างใด จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาและสละเวลาในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

นางสาวจรรยา โกเมนต์
นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาบริหารศาสตร์
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

1. เพศของหัวหน้าครัวเรือน

ชาย

หญิง

2. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

ประถมศึกษา

มัธยมศึกษา

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

อื่นๆ โปรดระบุ.....

3. ครัวเรือนของท่านมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด.....คน

4. รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน.....บาท/เดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของครัวเรือน

1. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่านเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชนหรือไม่

ไม่ได้เข้าร่วม

เข้าร่วม

2. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนของท่านเคยมีประสบการณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือไม่

ไม่เคย

เคย

3. หากเคยมีประสบการณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนของท่านมีประสบการณ์ในทั้งในการเข้ารับการอบรมหรือศึกษาดูงาน.....ครั้ง

4. ท่านและสมาชิกในครัวเรือนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในชุมชนหรือไม่

ไม่มี

มี โปรดระบุ.....

5. ครัวเรือนของท่านได้รับรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน (เช่น จากการมีที่พัก ร้านอาหารของที่ระลึก หรือการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือจากการแบ่งปันผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน) โดยเฉลี่ย.....บาท/เดือน

ตอนที่ 3 การรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาว่าท่านมีการรับรู้เกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมากน้อยเพียงใด และโปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการรับรู้ของท่าน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

- 5 หมายถึง มีการรับรู้มากที่สุด
 4 หมายถึง มีการรับรู้มาก
 3 หมายถึง มีการรับรู้ปานกลาง
 2 หมายถึง มีการรับรู้น้อย
 1 หมายถึง มีการรับรู้น้อยมาก หรือไม่มีการรับรู้เลย

ข้อ	การรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน	ระดับการรับรู้				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1	ท่านรู้ว่ารัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน					
2	ท่านรู้มาก่อนว่าการท่องเที่ยวชุมชนทำให้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ					
3	ท่านรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจะส่งผลต่อการเกิดความต้องการด้านที่พัก ร้านอาหารของที่ระลึก หรือมีคฤหาสน์ท้องถิ่น					
4	ท่านเห็นว่าชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้คนมาเที่ยว					
5	ท่านรู้ว่าสมาชิกในครัวเรือนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งในด้านการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการ และการรับผลประโยชน์					
6	ท่านรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนจะก่อให้เกิดอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้กับสมาชิกในครัวเรือน					

ข้อ	การรับรู้นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชุมชน ของหัวหน้าครัวเรือน	ระดับการรับรู้				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
7	ท่านรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจะทำให้ครัวเรือนของท่านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว					
8	ท่านรับรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนทำให้ครัวเรือนได้รับความสะดวกจากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า โทรศัพท์					
9	ท่านรู้ว่าชุมชนสามารถพัฒนาไปเป็นชุมชนท่องเที่ยวได้โดยไม่สูญเสียวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิม					
10	ท่านรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้สมาชิกในครัวเรือนเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน					

ตอนที่ 4 ความเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวของครัวเรือน

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาว่าในระยะที่ผ่านมาสมาชิกในครัวเรือนของท่านเคยพูดคุยหรือแสดงมีความรู้สึกต่อนักท่องเที่ยวในแต่ละข้อความมากน้อยเพียงใด และโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ที่ตรงหรือสอดคล้องกับความคิดเห็นในครัวเรือนของท่านมากที่สุด โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

5	หมายถึง	มีความรู้สึกยอมรับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความรู้สึกยอมรับมาก
3	หมายถึง	มีความรู้สึกยอมรับปานกลาง
2	หมายถึง	มีความรู้สึกยอมรับน้อย
1	หมายถึง	มีความรู้สึกยอมรับน้อยมาก หรือไม่ยอมรับเลย

ข้อ	ข้อความ	ระดับความคิดเห็นของสมาชิกในครัวเรือน โดยรวมต่อนักท่องเที่ยว				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
1	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกดีเมื่อเห็นนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน					
2	สมาชิกในครัวเรือนของท่านไม่รังเกียจนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมเยือนวัดหรือศาสนสถานของชุมชน					
3	สมาชิกในครัวเรือนของท่านสามารถนั่งรับประทานอาหารร่วมโต๊ะ/ร้าน กับนักท่องเที่ยวได้					
4	สมาชิกในครัวเรือนของท่านเคยตกทายหรือสนทนากับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน					
5	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกว่าได้เพื่อนใหม่จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน					
6	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกภูมิใจที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนชุมชน					
7	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกพอใจที่ชุมชนได้รับประโยชน์จากการมีผู้เข้าชมหรือมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน					
8	สมาชิกในครัวเรือนของท่านรู้สึกขอบคุณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนสำหรับการมีส่วนร่วมทำให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นดีขึ้น					
9	สมาชิกในครัวเรือนของท่านปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาด้วยความเป็นมิตร					
10	หากนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่คิดว่าไม่เหมาะสม สมาชิกในครัวเรือนของท่านตักเตือนด้วยความสุภาพ					

ตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาว่าที่ผ่านมาสมาชิกในครัวเรือนของท่านเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนมากน้อยเพียงใด และโปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการมีส่วนร่วมตามสภาพความเป็นจริงของท่าน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

5	หมายถึง	มีส่วนร่วมมากที่สุด
4	หมายถึง	มีส่วนร่วมมาก
3	หมายถึง	มีส่วนร่วมปานกลาง
2	หมายถึง	มีส่วนร่วมน้อย
1	หมายถึง	มีส่วนร่วมน้อยมาก หรือไม่มีส่วนร่วมเลย

ข้อ	การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของครัวเรือน	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ						
1.1	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการประชุมพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน					
1.2	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน					
1.3	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน					
1.4	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาการแบ่งปันรายได้หรือผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน					
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
2.1	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมวางแผนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน					
2.2	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน					

ข้อ	การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของ ครัวเรือน	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
2.3	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อกำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน					
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน						
3.1	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็นสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน					
3.2	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชน					
3.3	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความสะอาดและสวยงาม					
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์						
4.1	ครัวเรือนของท่านได้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน					
4.2	ครัวเรือนของท่านได้รับรายได้เพิ่มขึ้นจากการมี การท่องเที่ยวในชุมชน					
4.3	ครัวเรือนของท่านได้รับประโยชน์จากการปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน					
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
5.1	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการสรุปผลการดำเนินงานการท่องเที่ยวของชุมชน					
5.2	ครัวเรือนของท่านมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยว					

ตอนที่ 6 ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้เป็นข้อความเกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ขอให้ท่านพิจารณาว่า ข้อความต่อไปนี้ตรง หรือสอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนท่านมากน้อยเพียงใด โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงหรือสอดคล้องกับความคิดเห็นของท่านหรือสมาชิกในครัวเรือนของท่านโดยรวมมากที่สุด โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

5	หมายถึง	มีการตระหนักรู้มากที่สุด
4	หมายถึง	มีการตระหนักรู้มาก
3	หมายถึง	มีการตระหนักรู้ปานกลาง
2	หมายถึง	มีการตระหนักรู้น้อย
1	หมายถึง	มีการตระหนักรู้น้อยมาก หรือไม่มีการตระหนักรู้เลย

ข้อ	ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน	ระดับการตระหนักรู้				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1.	ด้านวัฒนธรรม					
1.1	เมื่อมีการจัดงานประเพณีของชุมชน ครัวเรือนของท่านเข้าร่วมกิจกรรมแม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมก็ตาม					
1.2	ครัวเรือนของท่านยึดถือและปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติของชุมชนเช่นเดียวกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน					
1.3	การท่องเที่ยวในชุมชนไม่ได้ทำให้ครัวเรือนของท่านมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากครัวเรือนอื่นๆ ในชุมชน					
1.4	ครัวเรือนของท่านมองว่าการท่องเที่ยวชุมชนมีผลดีต่อการรื้อฟื้นประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน					
1.5	ภายหลังจากที่มีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ครัวเรือนของท่านยังคงรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน					

ข้อ	ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน	ระดับการตระหนักรู้				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
2.	ด้านแบบแผนชุมชน					
2.1	ครัวเรือนของท่านมีความรู้สึกถึงระดับการรู้ถึงแบบแผนในการอยู่ร่วมกันในชุมชน แม้ว่าชุมชนจะมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนก็ตาม					
2.2	ครัวเรือนของท่านยอมรับแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้โดยไม่มีข้อขัดแย้ง					
2.3	ครัวเรือนของท่านมีความเข้าใจและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์/ระเบียบการท่องเที่ยวในชุมชน					
2.4	ครัวเรือนของท่านมีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นสิ่งที่คนในชุมชนเห็นดีเห็นงามร่วมกัน					
2.5	ครัวเรือนของท่านเห็นว่าสมาชิกในชุมชนได้ประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ถ้วนหน้า					
3.	ด้านการแบ่งหน้าที่					
3.1	ครัวเรือนของท่านตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน					
3.2	การแบ่งแยกบทบาทของสมาชิกในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้ครัวเรือนของท่านรู้สึกมีความรับผิดชอบกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน					
3.3	ครัวเรือนของท่านมีการแลกเปลี่ยนและร่วมทำงานด้านการท่องเที่ยวกับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน					
3.4	ครัวเรือนของท่านมีการพึ่งพิงและให้การช่วยเหลือสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน					

ข้อ	ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน	ระดับการตระหนักรู้				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
3.5	ครัวเรือนของท่านตระหนักและยอมรับบทบาทของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน แม้ว่า จะไม่ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนก็ตาม					
4.	ด้านการสื่อสาร					
4.1	ครัวเรือนของท่านมีการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กับสมาชิกอื่นๆในชุมชนในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนในหลายรูปแบบ					
4.2	ครัวเรือนของท่านเข้าไปมีบทบาท (พูดคุย/พบปะ/ติดต่อ) ในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยเข้าไปเป็นสมาชิกในกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนหรือกลุ่มอื่นๆที่เกี่ยวข้อง					
4.3	ครัวเรือนของท่านเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนแบบไม่เป็นทางการ					
4.4	ครัวเรือนของท่านมีความสัมพันธ์กับกลุ่มการท่องเที่ยวในระดับที่ดี					
4.5	ครัวเรือนของท่านไม่มีความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน					

เพื่อให้ชุมชนของท่านมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวยิ่งขึ้นไป ท่านคิดว่าชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เทศบาล อบต. จังหวัด) ควรทำอะไร อย่างไรบ้าง

1. ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

.....

.....

2. ด้านระเบียบกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน

.....

.....

3. ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน

.....

.....

4. ด้านการสร้างความสุขในชุมชน

.....

.....

ขอขอบคุณที่ท่านสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถาม (ระดับชุมชน)

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่น
ของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามสำหรับ

แบบสอบถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประธานหรือคณะกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน หรือบุคคลผู้รู้หรือมีส่วนในการผลักดันการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งคำตอบบางส่วนเป็นความเห็นพร้อมตั้งกันของกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นหลัก

2. เนื้อหา: แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วยข้อมูล 6 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

ตอนที่ 3 การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน

ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน

ตอนที่ 5 ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

ตอนที่ 6 ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงอิทธิพลของนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนประเทศไทย ขอให้ท่านพิจารณาและทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเห็นของท่าน ซึ่งคำตอบจะไม่มี ถูก หรือ ผิด ความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์ในการชี้แนะทางให้เกิดพลังในระดับชุมชนในการร่วมมือกันผลักดันนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน และเกิดเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวที่มีพลังในเชิงนโยบายที่สามารถผลักดันนโยบายให้เกิดขึ้นได้จริง และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนเชิงนโยบายให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นชุมชน และสามารถใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้อย่างเกื้อกูล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย จะนำข้อมูลไปวิเคราะห์ในภาพรวม ฉะนั้นจึงไม่มีผลกระทบต่อท่านและชุมชนของท่านแต่อย่างใด จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาและสละเวลาในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

นางสาวจรรยา โกเมนต์

นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาบริหารศาสตร์

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

1. ชื่อชุมชน.....อำเภอ.....จังหวัด.....
2. จำนวนสมาชิกในชุมชน.....ครัวเรือน
3. เพศของผู้นำชุมชน

☐ ชาย	☐ หญิง
------------------------------	-------------------------------
4. ผู้นำชุมชนมีอายุ.....ปี
5. ระดับการศึกษาของผู้นำชุมชน

☐ ประถมศึกษา	☐ มัธยมศึกษา
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี
☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....	
6. ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่

☐ อบต.	☐ เทศบาลตำบล
☐ เทศบาลเมือง	☐ เทศบาลนคร
7. สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชน

☐ ธรรมชาติ ระบุ.....	
☐ วัฒนธรรม/วิถีชีวิต ระบุ.....	
☐ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ระบุ.....	

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

1. ปัจจุบันชุมชนของท่านมีการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนในรูปแบบใด

☐ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน	☐ ชมรม	☐ สมาคม
☐ กลุ่มสหกรณ์	☐ เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน	
☐ รูปแบบอื่นๆ โปรดระบุ.....		
2. ชุมชนของท่านเริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ในปี พ.ศ.....
3. ในแต่ละปี ชุมชนของท่านมีนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย.....คน/ปี
4. ชุมชนของท่านได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนโดยเฉลี่ย.....บาท/ปี

5. ในระยะเริ่มแรกของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นหรือไม่
- ไม่ได้รับ ชุมชนริเริ่มเอง
- ได้รับการสนับสนุนจำนวน.....หน่วยงาน
- โปรดระบุหน่วยงาน 1).....
- 2)
- 3)
6. กรณีได้รับการสนับสนุน โปรดระบุรูปแบบที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน (ระบุได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- งบประมาณ วิชาการ/ อบรม/ ศึกษาดูงาน
- อื่นๆ โปรดระบุ.....
7. ในปัจจุบัน มีหน่วยงานใดเข้ามาช่วยสนับสนุนในเรื่องการท่องเที่ยวในชุมชนบ้าง
- ไม่ได้รับการสนับสนุน
- ได้รับการสนับสนุนจำนวน.....หน่วยงาน
- โปรดระบุหน่วยงาน 1).....
- 2)
- 3)
8. กรณีได้รับการสนับสนุน โปรดระบุรูปแบบที่ชุมชนได้รับการสนับสนุน (ระบุได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- งบประมาณ วิชาการ/ อบรม/ ศึกษาดูงาน
- อื่นๆ โปรดระบุ.....
9. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีความต่อเนื่องของการสนับสนุนหรือไม่
- ต่อเนื่อง ไม่ต่อเนื่อง
10. ชุมชนของท่านได้มีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนหรือไม่
- ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก
- เข้าร่วม โปรดระบุ ชมรม.....
- สมาคม.....
- มูลนิธิ.....
- อื่นๆ ระบุ.....

ตอนที่ 3 การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวชุมชนของผู้นำชุมชน

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาว่าท่านมีการรับรู้เกี่ยวกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนมากน้อยเพียงใด และโปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการรับรู้ของท่าน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

- 5 หมายถึง มีการรับรู้มากที่สุด
 4 หมายถึง มีการรับรู้มาก
 3 หมายถึง มีการรับรู้ปานกลาง
 2 หมายถึง มีการรับรู้น้อย
 1 หมายถึง มีการรับรู้น้อยมาก หรือไม่มีการรับรู้เลย

ข้อ	การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวชุมชน ของผู้นำชุมชน	ระดับการรับรู้				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
1.	ความสำคัญของนโยบาย					
1.1	ท่านรับรู้ว่ามี การส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐ					
1.2	ท่านรับรู้ว่าจะสามารถนำเอาการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนได้					
1.3	ท่านรับรู้ว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนจะทำให้ชุมชนมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จัก					
2.	การสนับสนุนนโยบายสู่การปฏิบัติ					
2.1	ท่านรับรู้ว่าจะชุมชนสามารถของบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนได้					
2.2	ท่านรับรู้ถึงแหล่งทุนหรือแหล่งงบประมาณที่สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน					
2.3	ท่านรับรู้ว่าจะสามารถนำเอาฐานทรัพยากรชุมชนมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยวได้					
2.4	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง					

ข้อ	การรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวชุมชน ของผู้นำชุมชน	ระดับการรับรู้				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
3.	ผลของการดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชน					
3.1	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนก่อให้เกิด สร้างอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้กับคนใน ชุมชน					
3.2	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนจะทำให้ ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว					
3.3	ท่านรับรู้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับความสะดวก จากการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่ เหมาะสมกับท้องถิ่น เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า โทรศัพท์					
3.4	ท่านรับรู้ว่าคุณสามารถพัฒนาไปเป็นชุมชน ท่องเที่ยวได้โดยไม่สูญเสียวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมเดิม					
3.5	ท่านรับรู้ว่าการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้สมาชิก ในชุมชนเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน					

ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาว่าที่ผ่านมาท่านเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว
ชุมชนมากน้อยเพียงใด และโปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการมีส่วนร่วมของท่าน
โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

5	หมายถึง	มีส่วนร่วมมากที่สุด
4	หมายถึง	มีส่วนร่วมมาก
3	หมายถึง	มีส่วนร่วมปานกลาง
2	หมายถึง	มีส่วนร่วมน้อย
1	หมายถึง	มีส่วนร่วมน้อยมาก หรือไม่มีส่วนร่วมเลย

ข้อ	การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของ ผู้นำชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ						
1.1	ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อริเริ่มการ ท่องเที่ยวในชุมชน					
1.2	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มและ คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน					
1.3	ท่านมีส่วนร่วมในการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน					
1.4	ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงผลตอบแทน หรือผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวชุมชน					
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
2.4	ท่านมีส่วนร่วมวางแผนในการวางเส้นทางการ ท่องเที่ยวในชุมชน					
2.5	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนในการกำหนด กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน					
2.6	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดที่ดึงดูดใจของ ชุมชน					
2.7	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการ จัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน					
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน						
3.4	ท่านมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็น สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชน					
3.5	ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในชุมชน					
3.6	ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน					
3.7	ท่านมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่และแหล่ง					

ข้อ	การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของ ผู้นำชุมชน	ระดับการมีส่วนร่วม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
	ท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความสะอาดและสวยงาม					
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์						
4.4	ท่านได้รับการชื่นชมจากคนในชุมชนหรือ หน่วยงานภายนอกจากการจัดกิจกรรมการ ท่องเที่ยวในชุมชน					
4.5	การจัดการท่องเที่ยวในชุมชนทำให้ท่านได้รับ การยอมรับนับถือมากขึ้น					
4.6	ท่านได้มีอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมจากการ พัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน (เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ของที่ระลึก การเป็นมัคคุเทศก์นำ เที่ยว)					
4.7	การท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ท่านมีรายได้ เพิ่มขึ้น					
4.8	การท่องเที่ยวในชุมชนมีส่วนทำให้ท่านได้รับ โอกาสในการเข้าร่วมประชุม สัมมนามากขึ้น					
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
5.3	ในการประชุมของชุมชนได้มีการบรรจุวาระการ ประชุมในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในการ ประชุมด้วย					
5.4	ท่านได้มีส่วนร่วมในการติดตามผลการจัดการ ท่องเที่ยวในชุมชน					
5.5	ท่านมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของ แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอยู่เสมอ					
5.6	ท่านมีส่วนร่วมในการสรุปผลการดำเนินงานการ ท่องเที่ยวของชุมชน					

ตอนที่ 5 ความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาถึงศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชน และโปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับสิ่งที่ชุมชนท่านมี ตามสภาพความเป็นจริง โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

- 5 หมายถึง มีความพร้อมมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีความพร้อมมาก
- 3 หมายถึง มีความพร้อมปานกลาง
- 2 หมายถึง มีความพร้อมน้อย
- 1 หมายถึง มีความพร้อมน้อยมาก หรือไม่มีความพร้อมเลย

ที่	ความพร้อมของชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชน	ระดับความพร้อม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
1.	ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว					
1.1	ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น					
1.2	ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน					
1.3	ชุมชนมีเอกลักษณ์ในเรื่องวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่สามารถให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ได้					
1.4	ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นที่น่าสนใจให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณี ตำนาน การละเล่นพื้นเมือง เพลงและศิลปะประจำถิ่น					
2.	ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว					
2.1	ชุมชนมีโปรแกรมที่นำเสนอแหล่งท่องเที่ยว					

ที่	ความพร้อมของชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชน	ระดับความพร้อม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
	รวมทั้งของดีของชุมชน					
2.2	ชุมชนมีเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนที่ พร้อมรับนักท่องเที่ยว					
2.3	กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามความสนใจ					
3.	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
3.1	ชุมชนมีที่พัก นอน ห้องน้ำ อาหาร ที่สะอาด ปลอดภัยและเพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว					
3.2	มีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และภาษาท้องถิ่น ในรูปแบบ ของเอกสาร					
3.3	มีแผนที่/แผนผังป้ายบอกเส้นทางท่องเที่ยวใน ชุมชน					
3.4	ชุมชนมีการให้บริการยานพาหนะในการเดินทาง ท่องเที่ยวในชุมชน เช่น จักรยาน รถราง					
4.	ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนและของที่ระลึก					
4.1	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึก ของฝาก หรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว					
4.2	ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตจากวัตถุดิบ หรือทรัพยากรในท้องถิ่น					
4.3	ผลิตภัณฑ์ที่นำมาเป็นของที่ระลึกสำหรับ นักท่องเที่ยวมาจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน					
5.	ด้านบุคลากรการท่องเที่ยว					
5.1	ชุมชนมีบุคลากรที่มีความสามารถในการ สื่อสาร สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน และ					

ที่	ความพร้อมของชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชน	ระดับความพร้อม				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
	ให้บริการนักท่องเที่ยวได้					
5.2	คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามี ส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา					
5.3	สมาชิกในชุมชนมีความยินดีและต้อนรับ นักท่องเที่ยว					
6.	ด้านระบบการจัดการ					
6.1	ชุมชนมีกลุ่ม/องค์กรในการทำงานเพื่อ จัดการการท่องเที่ยว					
6.2	ชุมชนมีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของชุมชน					
6.3	ชุมชนมีการจัดเตรียมข้อมูลที่ชัดเจน เกี่ยวกับโปรแกรม ราคา การบริการ					
6.4	ชุมชนมีระบบการกระจายรายได้หรือ ผลประโยชน์แก่สมาชิกและชุมชน					
6.5	ชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม					

ตอนที่ 6 ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

คำชี้แจง ขอให้ท่านพิจารณาถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และโปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลง
ในช่องที่ตรงกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนของท่าน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ดังนี้

- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติมาก
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติปานกลาง
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติน้อย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติน้อยมาก หรือไม่มีการปฏิบัติเลย

ข้อ	ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว ของชุมชน	ระดับปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปาน กลาง 3	น้อย 2	น้อย ที่สุด 1
1	ชุมชนมีการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรด้าน การท่องเที่ยวเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของ ชุมชน					
2	ชุมชนมีวัตถุประสงค์ในการจัดการการ ท่องเที่ยวในชุมชน					
3	ชุมชนมีระเบียบในการบริหารจัดการการ ท่องเที่ยวของชุมชน					
4	สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนมีบทบาท สำคัญในการพัฒนาชุมชน					
5	สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการของกลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน					
6	กลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนมีศักยภาพในการ พึ่งตนเอง					
7	สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวในชุมชนมีการเข้า ร่วมประชุมสัมมนาและศึกษาดูงาน					
8	ชุมชนมีคณะศึกษาดูงานมาเยี่ยมชมอยู่เสมอ					
9	กลุ่มการท่องเที่ยวมีการกระจายรายได้จาก การจัดการท่องเที่ยวชุมชนแก่สมาชิกกลุ่ม					
10	กลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนมีระเบียบ/ กฎเกณฑ์ในการจัดสรรรายได้เข้าสู่ชุมชน					

เพื่อให้ชุมชนของท่านมีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวยิ่งขึ้นไป ท่านคิดว่าชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง(เทศบาล อบต. จังหวัด) ควรต้องทำอะไร อย่างไรบ้าง

1. ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

.....

.....

2. ด้านระเบียบกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน

.....

.....

3. ด้านการแบ่งปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชน

.....

.....

4. ด้านการสร้างความสุขในชุมชน

.....

.....

ขอขอบคุณที่ท่านสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

การเก็บข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวและครัวเรือนในชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

การสนับสนุนนโยบายส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

การสนับสนุนนโยบายส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

การประชุมเพื่อรับฟังผลการวิจัยและพิจารณาแนวทางการผลักดันนโยบายการส่งเสริม
การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อหนุนเสริมความเป็นปึกแผ่นของชุมชน
วันที่ 16 กันยายน 2562
ณ ห้องสิงหราช ชั้น 3 วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ภาคผนวก ค กรณีตัวอย่าง (Case Study) การศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

กรณีตัวอย่าง (Case study) การศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยว

จากการศึกษาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนท่องเที่ยวในเชิงปริมาณข้างต้น เพื่อให้เห็นถึงผลของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เกิดต่อชุมชนท่องเที่ยว โดยเฉพาะในมิติทางสังคม และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนที่มีลักษณะเป็นพลวัตร ผู้วิจัยจึงได้มีการศึกษากรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวที่ได้รับผลจากนโยบายและเกิดผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน 2 ชุมชน ที่มีความแตกต่างกัน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชน และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการนำนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ชุมชนสามัคคีรวมใจ (นามสมมติ) ชุมชนที่ประสบความสำเร็จจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

1.1 บริบทและข้อมูลทั่วไปชุมชน

ชุมชนสามัคคีรวมใจหรือชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดขึ้นจากการรวมตัวของ 3 ชุมชน โดยในสมัยก่อนที่ยังไม่ได้มีการตัดถนนผ่าน ผู้คนก็สัญจรไปมาด้วยการเดินเท้าและทำอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังมีการแบ่งเขตการปกครองตามสายน้ำหรือแม่น้ำ เพราะบางพื้นที่แม้ว่าจะอยู่ติดกันแต่กลับเดินทางไปมาหาสู่กันลำบากเนื่องจากมีแม่น้ำกั้นเอาไว้ ต่อมาบ้านนาบุกเริ่มมีชาวบ้านอาศัยอยู่มากขึ้น จึงแยกตัวออกไปตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ จึงทำให้ทั้งสองหมู่บ้านนี้มารวมตัวกันกลายเป็นหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน ซึ่งกลายเป็นหมู่บ้านที่รู้จักกันดีในแง่ของการรักษาสุขภาพทั้งกายและใจด้วยสมุนไพร ความเป็นอยู่ที่ดีกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียง เรียบง่ายและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อยอดจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1.2 ประวัติชุมชนด้านการท่องเที่ยว

ด้านการท่องเที่ยว ชุมชนสามัคคีรวมใจเป็นหนึ่งในชุมชนเครือข่ายรอบอุทยานราชภักดิ์หรือพิชสวนโลก โดยการสนับสนุนขององค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือ อพท. นำโดยสำนักการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 โดยการเข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” โดยต่อยอดการใช้ทุนทางสังคมจากกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งมาพัฒนาเป็นกลุ่มการท่องเที่ยว ซึ่ง อพท. เลือกสนับสนุนชุมชนรอบพิชสวนโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ดูแลในอดีตของ อพท.ให้มีการทำท่องเที่ยวชุมชน โดยเลือกชุมชนที่มีความพร้อม และมีศักยภาพในการทำการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นมีการประชุมถามความคิดเห็นของชาวบ้านและเสนอชุมชนสามัคคีรวมใจให้แก่ อพท. หลังจากนั้น อพท.จึงเริ่มเข้ามาให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวแก่ชุมชน มีการอบรมผู้นำ คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว ระบบการบริหารจัดการ กฎเกณฑ์การท่องเที่ยวในชุมชน โฮมสเตย์ และผลิตภัณฑ์ของ

ที่ระลึก โดยมีหน่วยงานวิจัยในพื้นที่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีล้านนา เชียงใหม่ เข้ามาเป็นหน่วยงานวิจัยในการให้ความรู้ในด้านการจัดการท่องเที่ยว จึงทำให้ชุมชนสามัคคีรวมใจได้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนนับแต่นั้นมา โดยเริ่มเปิดตัวเป็นชุมชนท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2556 นอกจากนี้ ยังมีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เข้ามาสนับสนุนในด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ชุมชน จึงทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น อีกทั้งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เข้ามาให้ความรู้เรื่องสมุนไพรและเรื่องการจัดการสุขภาพ และกรมการท่องเที่ยวยังเข้ามาสนับสนุนเรื่องป้ายชุมชน จักรยานสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวในชุมชนมากยิ่งขึ้น

1.3 สภาพการณ์ท่องเที่ยว

1) การเข้าถึง (Accessibility)

ชุมชนสามัคคีรวมใจสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยรถยนต์สามารถขับตามทางถนนทางหลวงหมายเลข 11 (ซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง) สามารถมองเห็นได้ง่าย เพราะหมู่บ้านอยู่ติดกับถนนเส้นทางดง-สะเมิง และใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวชื่อดัง ทั้งอุทยานราชพลฤกษ์ (พิชสวนโลก) วัดต้นแก้ว และบ้านเหมืองกุง ดังนั้นจึงเป็นอีกจุดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวมักแวะเข้ามาเยี่ยมชม

2) กิจกรรม (Activity)

ชุมชนสามัคคีรวมใจมีกิจกรรมที่หลากหลาย แต่ที่โดดเด่นคือกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การนวดแผนไทย อบประคบ สปาชุมชน แต่นอกจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแล้ว ชุมชนสามัคคีรวมใจมีฐานกิจกรรม ทั้งในเรื่องของการแปรรูปสมุนไพร การทำลูกประคบ กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนา เช่น การตัดตุ๊ก ใบบตองประดิษฐ์ อีกทั้งยังมีกิจกรรมการทำขนม การปลูกผักปลอดสารพิษ รวมไปถึงการปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพเส้นทางธรรมชาติยามเช้าในชุมชนและบริเวณรอบ กิจกรรมศิลปะของล้านนา ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย และเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพราะในทุกกิจกรรมเป็นสิ่งที่คนในชุมชนทำอยู่แล้ว ไม่ได้จัดเตรียมขึ้นมาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น ดังนั้น เมื่อมีการท่องเที่ยวในชุมชนและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจึงไม่ได้ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป แต่กลับสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่งอีกด้วย

3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

ชุมชนสามัคคีรวมใจมีความสะดวกสบายในการรองรับท่องเที่ยว ทั้งในเรื่องของ ไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ เพราะมีความเจริญโดยรอบ และเมื่อชุมชนเริ่มดำเนินการท่องเที่ยว โดยการสนับสนุนของ อพท. แล้วนั้น ส่งผลให้ชุมชนมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักทั่วไป จึงทำให้หน่วยงานหลายหน่วยงาน มีเข้ามาสนับสนุนงบประมาณทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ เช่น กรมการท่องเที่ยว สนับสนุนเรื่องป้าย จักรยาน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สนับสนุนใน

เรื่องการประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้ ชุมชนยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารสหกรณ์จำหน่ายสินค้า และฟิตเนส

4) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

หากกล่าวถึงสิ่งดึงดูดใจในด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ของชุมชนสามัคคีรวมใจนั้น มีชื่อเสียงในเรื่องของการเป็นหมู่บ้านสมุนไพร และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยเฉพาะการย่ำขาง ซึ่งเป็นรูปแบบการดูแลสุขภาพของคนล้านนา ตั้งแต่โบราณ ที่ยังมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบันของชุมชนสวรรค์บ้านนา โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เข้ามาให้ความรู้เรื่องสมุนไพรและเรื่องการจัดการสุขภาพเพิ่มเติมให้กับชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจึงกลายเป็นจุดเด่นของชุมชน นอกจากนี้สิ่งที่เป็นจุดดึงดูดของชุมชนสามัคคีรวมใจ คือ กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น การแปรรูปสมุนไพร การทำลูกประคบ กิจกรรมการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมล้านนา เช่น การตัดตุง ใบตองประดิษฐ์ อีกทั้งยังมีกิจกรรมการทำขนม การปลูกผักปลอดสารพิษ รวมไปถึงการปั่นจักรยานเพื่อสุขภาพเส้นทางธรรมชาติยามเช้าในชุมชนและบริเวณรอบ กิจกรรมศิลปะของล้านนา ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งเป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชน ที่เป็นกิจกรรมทางเลือกที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เลือกสรรตามความต้องการ อีกทั้งจุดเด่นที่สำคัญของชุมชนสามัคคีรวมใจ คือ อยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยวชื่อดังที่มีชื่อเสียง ได้แก่ พิชสวนโลก วัดต้นแก้ว และบ้านเหมืองกุง ชุมชนสามัคคีรวมใจจึงกลายเป็นอีกจุดหนึ่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่มายังแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงเหล่านี้เข้ามาท่องเที่ยวได้

5) ที่พัก (Accommodation)

ที่พักในชุมชนสามัคคีรวมใจเป็นรูปแบบของโฮมสเตย์ มีทั้งหมด 9 หลัง รองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งหมด ประมาณ 50 คน ซึ่งราคาที่พัก 200 บาท/คน/คืน โดยราคานี้คิดแยกจากค่าอาหารและค่ากิจกรรม เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบของโฮมสเตย์หรือหลักการของการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์แล้วนั้น ชุมชนสามัคคีรวมใจไม่ได้ทำตามหลักการที่ถูกต้อง เพราะโฮมสเตย์ของชุมชนสามัคคีรวมใจเป็นในรูปแบบบ้านที่ให้นักท่องเที่ยวนอนรวมกันในบ้านที่แยกออกจากบ้านของเจ้าของบ้าน แต่มีการกระจายโฮมสเตย์ไปยังคนที่สนใจในชุมชนหลายหลัง และถึงแม้จะเป็นบ้านที่ไม่ได้อยู่ในบ้านเดียวกันกับเจ้าของ แต่ก็อยู่ในบริเวณเดียวกันเพื่อสะดวกต่อทั้งนักท่องเที่ยวเองและเจ้าของบ้าน แต่นักท่องเที่ยวยังได้เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตกับเจ้าบ้าน โดยมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวมาจะไม่มีการหมุนเวียนตามคิว แต่เป็นการกระจายนักท่องเที่ยวไปทุกบ้าน และให้เงินตามจำนวนนักท่องเที่ยวที่ได้ไป รวมถึงบ้านหัวหน้ากลุ่มซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย ซึ่งรูปแบบการจัดการแบบนี้เป็นรูปแบบที่เป็นข้อตกลงและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของกลุ่มแล้ว จึงไม่เกิดปัญหาเกิดขึ้น

1.4 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ชุมชนสามัคคีรวมใจมีการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบชัดเจน และสอดคล้องกับชุมชน กล่าวคือ ในด้านการจัดตั้งกลุ่ม มีการตั้งกรรมการชมรมท่องเที่ยวที่เลือกโดยผู้นำชุมชน ซึ่งมีการคัดเลือกตามความเหมาะสมและศักยภาพของคนตามตำแหน่ง และเมื่อคัดเลือกแล้วได้มีการนำเข้าคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อพิจารณาร่วมกัน นอกจากนี้ ในด้านระเบียบกฎเกณฑ์ด้านการท่องเที่ยว ชุมชนสามัคคีรวมใจมีการตั้งระเบียบกฎเกณฑ์เรื่องการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างชัดเจนและมีการดำเนินการอย่างเคร่งครัด โดยผู้ออกกฎระเบียบจะเป็นผู้นำชุมชน หรือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ตั้งต้น และนำไปรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน และออกมาเป็นกฎระเบียบที่นำมาใช้ร่วมกันในชุมชน ซึ่งกฎระเบียบที่ให้ความสำคัญ คือ การให้ความสำคัญกับความสามารถในการรองรับของชุมชน (Carrying capacity) และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวจำกัดเพียง 4 กลุ่ม/เดือน และหากชุมชนมีกิจกรรมหรืองานประเพณีชุมชน จะไม่มีการรับนักท่องเที่ยว เพราะให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตและแบบแผนชีวิตของคนในชุมชนก่อน อีกทั้งยังมีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรม โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวจะไม่เกิน 2 ทุ่ม เพื่อไม่ให้เกิดการรบกวนสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ทั้งนี้ การกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวข้างต้นทำให้ง่ายต่อการจัดการและไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

นอกจากนี้ ในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ผ่านการร่วมกันคิดและนำเสนอจากคนในชุมชน โดยเน้นจุดเด่นหรือจุดขายของชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ การนวด ย่ำขาง ทำอาหารสมุนไพร ทำยาหม่อง ลูกประคบ ชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน รวมไปถึงการปั่นจักรยานชมหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงรอบชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ผ่านความคิดเห็นร่วมกันของสมาชิกในชุมชนเรียบร้อยแล้ว และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามา จะมีการนำเรื่องเข้าประชุมกลุ่มเพื่อแจ้งให้ชุมชนทราบ และแบ่งหน้าที่ในการทำงาน

ในการจัดการผลประโยชน์ของชุมชนสามัคคีรวมใจ เนื่องจากชุมชนเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และส่วนใหญ่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย ดังนั้น ในการปันผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวจะมีการปันผลเป็นรายปี โดยจะมีการปันผลทุกวันที่ 10 มกราคม ของทุกปี โดยในการทำงานหรือแบ่งงานกันภายในชุมชนนั้นจะมีการแบ่งเป็นกะ หรือ 4 คาบ หรือ 4 ช่วงเวลาต่อวัน คือ ช่วงเช้า สาย บ่าย และช่วงเย็น โดยสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทั้งวัน แต่หากมีเวลาในบางช่วงของวันก็สามารถเข้าร่วมได้ และนับช่วงเวลาเป็นกะ หรือเป็นคาบ โดยจะมีผู้ใหญ่บ้านหรือคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเป็นผู้บันทึกการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว และเมื่อถึงเวลาปันผลในแต่ละปี คณะกรรมการจะมีการสรุปรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวที่หักลบค่าใช้จ่ายแล้ว มาหารกับจำนวนคาบหรือกะที่สมาชิกเข้าร่วม และปันผลให้กับสมาชิกตามคาบหรือกะที่สมาชิกเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ได้บันทึกไว้ ซึ่งแต่ละคนจะได้ไม่เท่ากัน อีกทั้งยังมีเงินปันผลออมทรัพย์ของแต่ละคน ที่สมาชิกในชุมชนออมไว้ ดังนั้น ผลประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่

กลายเป็นรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม คนในชุมชนยอมรับ และเป็นกิจกรรมที่สามารถทำให้คนในชุมชนสามารถมีกิจกรรมร่วมกัน ลดความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น อีกทั้งยังสร้างความสมัครสมานและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้ รายได้ส่วนหนึ่งของกลุ่มการท่องเที่ยวจะมีการปันส่วนหนึ่งไปใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น ทำความสะอาดชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ดูแลสถานที่สาธารณะ ตกแต่งชุมชนให้สวยงาม รวมไปถึงให้ทุนการศึกษาเด็กในชุมชน และแบ่งให้กับชมรมผู้สูงอายุเพื่อดูแลกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ด้วยระบบจัดการที่เป็นรูปธรรม มีอัตลักษณ์เด่นชัด ชุมชนสามัคคีรวมใจจึงเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และหลักคิดนี้ทำให้เห็นได้ว่า หากทุกชุมชนสามารถดึงจุดเด่นหรืออัตลักษณ์ตัวเองขึ้นมาได้และเข้าใจบริบทของตัวเองก็สามารถเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ และเกิดผลประโยชน์ให้กับคนในชุมชนอย่างยั่งยืนได้

1.5 ผลกระทบของนโยบายต่อชุมชน

ผลกระทบทางบวก

ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนในด้านบวกที่เกิดขึ้นต่อชุมชนสามัคคีรวมใจจากการท่องเที่ยว คือ ช่วยเพิ่มรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน ทั้งจากกลุ่มที่มีการเปิดร้านอาหาร ที่พักโฮมสเตย์ วิทยากรฐานเรียนรู้ แต่ถึงแม้สมาชิกในชุมชนจะไม่ได้มีกิจการดังกล่าว แต่สมาชิกในชุมชนยังได้รายได้เสริมอย่างเป็นรูปธรรมจากการปันผลรายได้รายปีจากการท่องเที่ยวให้แก่สมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวตามการเข้าร่วมการท่องเที่ยว และชุมชนยังได้ผลดีในด้านการปันผลรายได้ส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวในการพัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคม ในการให้ทุนการศึกษาเด็กในชุมชน และกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้ ในส่วนหนึ่งนโยบายการท่องเที่ยวได้ส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านการสื่อความหมาย/สัญลักษณ์ โดยการรักษาความหมายความเป็นชุมชนสุขภาพด้วยการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพ มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีการสืบทอดต่อคนในชุมชนและคนที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนด้วย นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังทำให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน โดยชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเกิดความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกในชุมชนจากการร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวอีกด้วย

ผลกระทบทางลบ

ผลกระทบจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในด้านลบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนสามัคคีรวมใจมีน้อยมาก เพราะมีระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน และเป็นกฎระเบียบที่ยอมรับร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว และผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว จึงทำให้ไม่มีปัญหาในเรื่องของความขัดแย้งด้านการแบ่งปันผลประโยชน์เกิดขึ้น แต่อาจมีปัญหาในเรื่องของขยะที่เกิดจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น แต่ก็มีสร้างกฎระเบียบเพื่อแก้ไขร่วมกัน

1.6 ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน/ปัจจัยที่เอื้อหรือมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวชุมชน

ชุมชนสามัคคีรวมใจเป็นชุมชนที่สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นเครือญาติกัน ถึงแม้จะเป็นชุมชนที่มีความเจริญสูง แต่ยังคงเป็นชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) กล่าวคือ เป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมร่วมกัน ที่มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิถีปฏิบัติต่อกันดังกล่าวช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้มีการผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น ที่ถึงแม้ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น จะทำให้คนในชุมชนมีการแบ่งหน้าที่กันตามอาชีพหรือตำแหน่งที่มี แต่ความเป็นชุมชนยังคงอยู่ และมีความเป็นแผ่นของชุมชนสูง

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามัคคีรวมใจเป็นชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน มีการสร้างกฎเกณฑ์ในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้น แต่การตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันกับชุมชนทั้งในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชนหรือแม้แต่มิติอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวก็ยังคงอยู่ สมาชิกในชุมชนยังคงตระหนักถึงสิ่งที่มีคล้ายกัน และมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสมานสามัคคีกัน เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกันในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน สมาชิกในชุมชนทั้งที่เป็นสมาชิกกรรมการท่องเที่ยวหรือไม่ได้เป็นสมาชิก รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกัน ในด้านการท่องเที่ยว มีการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยนตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการผลจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เกิดขึ้น ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนสามัคคีรวมใจในมิติต่างๆ มีดังนี้

1) มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural integration)

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมของชุมชนสามัคคีรวมใจ โดยพิจารณาจากการประเพณีและปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน ความรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อมีการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวชุมชน โดยการเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐ และเมื่อชุมชนมีการตอบสนองต่อนโยบายและดำเนินการท่องเที่ยวขึ้น ทำให้สถานการณ์ในชุมชนเปลี่ยนไป มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น แต่เนื่องจากระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจนของชุมชนสามัคคีรวมใจ ระเบียบที่กำหนดขึ้นเพื่อลดผลกระทบจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว และลดการสร้างความสะดวกแก่คนในชุมชน เช่น การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวจำกัดเพียง 4 กลุ่ม/เดือน หรือหากชุมชนมีกิจกรรมหรืองานประเพณีชุมชน จะไม่มีการรับนักท่องเที่ยว เพราะให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตและแบบแผนชีวิตของคนในชุมชนก่อน อีกทั้งยังมีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรม โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวจะไม่เกิน 2 ทุ่ม เพื่อ

ไม่ให้เกิดการรบกวนสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน จึงทำให้วิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนยังคงอยู่ถึงแม้จะมีการจัดการท่องเที่ยว คนในชุมชนยังคงดำเนินตามแผนปกติของชีวิต ตามอาชีพ และดำเนินชีวิต จึงทำให้รู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน

2) มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative integration)

ในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน เมื่อพิจารณาถึงการปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือแบบแผนของชุมชนของคนในชุมชน การยอมรับและกระทำตามแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าชุมชนสามัคคีรวมใจมีแบบแผนหรือระเบียบในการจัดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ทั้งกฎ กติการ่วมกันในชุมชน ทั้งในเรื่องของกิจกรรม โปรแกรมท่องเที่ยว การจัดสรรที่พัก และระเบียบในการปันผลประโยชน์แก่สมาชิกและชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวต่างมีส่วนร่วมในกฎเกณฑ์และยอมรับ พร้อมทั้งปฏิบัติตามระเบียบร่วมกันโดยไม่มีข้อขัดแย้ง เพราะระเบียบที่กำหนดขึ้นเป็นระเบียบที่สร้างความเป็นธรรมให้กับทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียและคนที่ไม่มีส่วนได้เสียกับการท่องเที่ยว เพราะนอกจากผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวจะได้รายได้เสริมจากเงินปันผลรายปีแล้ว ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมก็ได้รับผลประโยชน์โดยอ้อมจากการที่ได้มีการกำหนดระเบียบในการปันผลรายได้จากการท่องเที่ยวของชุมชนไปเพื่อการพัฒนาชุมชนทั้งในมิติทางกายภาพ และสังคม

3) มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional integration)

มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของครัวเรือนในชุมชน และการแลกเปลี่ยนการทำงานด้านการท่องเที่ยวตามหน้าที่ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการยอมรับและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนนั้น ชุมชนสามัคคีรวมใจมีการจัดตั้งกลุ่ม มีการตั้งกรรมการชมรมท่องเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งคณะกรรมการนั้นมีหน้าที่หลักชัดเจนในการจัดการท่องเที่ยว เช่น ตำแหน่งประธานกลุ่ม เลขา เจริญญิก ผู้ประสานงาน แต่ในส่วนของสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ทั้งกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวต่างเข้ามาทำบทบาทหน้าที่ตามความถนัดหรือตามศักยภาพของตนเอง เช่น ด้านการทำอาหาร การเป็นมัคคุเทศก์ หรือด้านอื่นๆ ที่สามารถจะทำได้ จึงทำให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกัน ซึ่งสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ที่อาจไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มการท่องเที่ยว ก็มีการแลกเปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่ มีการพึ่งพิงกันตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน จึงทำให้การดำเนินการหรือการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

4) มิติการบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication integration)

เมื่อพิจารณาความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสามัคคีรวมใจในมิติการบูรณาการทางการสื่อสาร จะเห็นได้ว่าในชุมชนมีการประสาน มีการติดต่อกันทั้งในกลุ่มการท่องเที่ยวและกลุ่มอื่นๆ ในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน เช่น เมื่อมีการรับนักท่องเที่ยว กลุ่มการ

ท่องเที่ยวจะทำการติดต่อและแจ้งกับสมาชิกในชุมชนก่อน เพื่อที่สมาชิกที่เกี่ยวข้องสามารถเตรียมตัว และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น ซึ่งการติดต่อสื่อสารกันนี้ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน

โดยสรุป ปัจจัยที่เอื้อหรือมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในชุมชนสามัคคีรวมใจ ที่มีส่วนสำคัญอย่างมาก ได้แก่ 1) การมีผู้นำที่เข้มแข็งและได้รับการยอมรับ สามารถสร้างความน่าเชื่อถือ พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยว มีการรับรู้นโยบายการท่องเที่ยวและใช้ประโยชน์จากนโยบายให้เกิดแก่การพัฒนาในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความเข้าใจให้กับลูกบ้าน สมาชิกและคนในชุมชน และมีขีดความสามารถในการประสานขอความสนับสนุนจากหน่วยต่างๆ ภายนอกได้ อีกทั้งมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ 2) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ที่ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและศิลปะพื้นบ้านของชุมชน และเป็นกิจกรรมที่ผ่านการลงความคิดเห็นร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 3) การได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรพี่เลี้ยง ทั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่ ที่มาเป็นหน่วยงานพี่เลี้ยงในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน 4) การจัดการภายในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรในชุมชน การจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ และเชื่อมโยงกับชมรมการท่องเที่ยวชุมชนสามัคคีรวมใจ 5) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยว และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยว 6) การสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชนด้านการท่องเที่ยว และที่สำคัญที่สุดคือ 8) การมีระเบียบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และเป็นระเบียบที่ผ่านการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ซึ่งระเบียบนี้จะเป็นตัวควบคุมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับคนในชุมชน

2. ชุมชนสวรรค์บ้านนา (นามสมมติ) ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

1.1 บริบทและข้อมูลทั่วไปชุมชน

ชุมชนสวรรค์บ้านนา มีพื้นที่ 105 ไร่ 58 ครัวเรือน มีจุดเด่นคือ ผลิตภัณฑ์งานฝีมือ คือ เครื่องปั้นดินเผา ข้าวซ้อมมือ การตัด เย็บเสื้อผ้า รูปหอมไผ่ นอกจากนี้ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านนำร่องในการพัฒนาของตำบล แม้ว่าจะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ชาวบ้านในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ชาวบ้านยังคงสามารถนำภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับจากบรรพบุรุษมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดการบูรณาการของความหลากหลายทางภูมิปัญญา เพื่อการปรับตัวในการดำรงชีพและความเป็นอัตลักษณ์ในสังคมบ้านนา

1.2 ประวัติชุมชนด้านการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในชุมชนสวรรค์บ้านนาเริ่มก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 พัฒนาขึ้นมาเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์และหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการเริ่มต้นของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) และท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ที่เข้ามาเริ่มต้นให้ชุมชนสวรรค์บ้านนา เริ่มทำการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน โดยเข้ามาให้ความรู้ในเรื่องของการท่องเที่ยวชุมชน การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งในช่วงเริ่มต้น มีผู้นำในชุมชน 4 ท่าน เป็นผู้ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชน จนทำให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสะอาด สามารถรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

1.3 สภาพการณ์ท่องเที่ยวของชุมชน

1) การเข้าถึง (Accessibility)

ชุมชนสวรรค์บ้านนา เป็นชุมชนที่มีการเข้าถึงง่าย สะดวก เพราะอยู่ใกล้ตัวเมืองจังหวัด สภาพชุมชนใกล้ถนนสายหลักในการเข้าเมือง เชื่อมต่อกับถนนพหลโยธิน 500 เมตร ทำให้เดินทางได้ง่ายเพราะมีรถสาธารณะผ่าน และหากใช้รถยนต์ส่วนตัวก็สามารถเดินทางได้สะดวก

2) กิจกรรม (Activity)

ในอดีตชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีฐานเรียนรู้กว่า 10 ฐาน โดยเป็นการเรียนรู้ที่มาจากความร่วมมือของคนในชุมชน เช่น ปั่นจักรยานรอบหมู่บ้าน ชื่นชมธรรมชาติ สัมผัสกลิ่นไอทุ่งนา เที่ยวชมวัดร่องชุ่น การรับประทานอาหารเย็นแบบขันโตกล้านนาพร้อมการต้อนรับแสนอบอุ่นและชมการแสดงและศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ชมวิถีชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งยังจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน นำมาซึ่งของที่ระลึกที่สามารถนำมาขายให้นักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น สมุนไพร เครื่องปั้นดินเผา ข้าว เสื้อมัดย้อม ผักปลอดสารพิษ อาหารแปรรูปต่างๆ ซึ่งมีการปันผลประโยชน์ให้กับคนที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน แต่ในปัจจุบัน กิจกรรมมีการเปลี่ยนแปลง ฐานเรียนรู้ต่างๆ ที่เคยมีในชุมชนไม่ได้เกิดความร่วมมือจากคน

ในชุมชน แต่เป็นการนำเอากิจกรรมมาจากชุมชนอื่น ตามรอบที่นักท่องเที่ยวเข้ามา ไม่ได้เป็นกิจกรรมที่เกิดจากวิถีชีวิตหรืออาชีพของคนในชุมชน เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงทำให้คนในชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของกลุ่มท่องเที่ยว

3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity)

ชุมชนสวรรค์บ้านนา มีความสะดวกสบายในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งในเรื่องของไฟฟ้า ประปา ถนน ระบบการสื่อสารต่างๆ ซึ่งเมื่อชุมชนเริ่มดำเนินการท่องเที่ยว และมีชื่อเสียง ทำให้หน่วยงานหลายหน่วยงาน มีเข้ามาสนับสนุนงบประมาณทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน กรมการท่องเที่ยว ในการสนับสนุนการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐานขึ้น อาทิ อาคารประชุม เป็นต้น

4) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

หากกล่าวถึงสิ่งดึงดูดใจในด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ของชุมชนสวรรค์บ้านนานั้น หากเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นั้น เรียกได้ว่ามีน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เช่น กลุ่มผ้าพื้นเมือง กลุ่มบ้านเศรษฐกิจพอเพียง/บ้านต้นแบบ กลุ่มตุ๊กตาดัดกลืนสมุนไพร กลุ่มข้าวซ้อมมือ/ข้าวกล้อง กลุ่มรูปสมุนไพร กลุ่มผ้าปัก กลุ่มยุงฉางธนาคารข้าว กลุ่มอ้อมทรัพย์เพื่อการอ้อม กลุ่มแปรรูปอาหารมะขามแก้ว กลุ่มแหนม กลุ่มกล้วยฉาบ กลุ่มพรมเช็ดเท้า กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มปลอดสารพิษ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งศูนย์เรียนรู้เป็นศูนย์ที่ต้องมีการจัดเตรียมหากมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ไม่ได้เป็นกิจกรรมที่ดำเนินเป็นชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

5) ที่พัก (Accommodation)

สิ่งทีนักท่องเที่ยวมีความต้องการคือ ที่พักแรม เนื่องจากในการเดินทางไปท่องเที่ยว นั้นบางครั้งอาจมีการนอนพักค้างภายในแหล่งท่องเที่ยวเที่ยว ที่พักในชุมชนสวรรค์บ้านนาเป็นรูปแบบของโฮมสเตย์ และมีการได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์จากกรมการท่องเที่ยว แต่เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบของโฮมสเตย์หรือหลักการของการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์แล้วนั้น ชุมชนสวรรค์บ้านนาไม่ได้ทำตามหลักการที่ถูกต้อง เพราะโฮมสเตย์เป็นรูปแบบบ้านที่ให้นักท่องเที่ยวนอนรวมกันในบ้านหลังเดียวในจำนวนหลายสิบคน นักท่องเที่ยวไม่ได้เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตกับเจ้าบ้านอย่างแท้จริง แต่แนวทางนี้สะดวกกับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากการจัดการโฮมสเตย์ในรูปแบบนี้ก็คือ บ้านที่เป็นที่พักของนักท่องเที่ยวเป็นของคนๆเดียว เมื่อเจ้าของไม่เอาเรื่องการท่องเที่ยว หรือมีความขัดแย้งกับกลุ่มการท่องเที่ยว ก็ทำให้ระบบการจัดการที่พักแรมของชุมชนหยุดไป ไม่สามารถรับรองนักท่องเที่ยวได้

1.4 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

รูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนสวรรค์บ้านนาในอดีต ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่เป็นต้นแบบในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนให้แก่ชุมชนอื่นๆ เพราะมีการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน และมีการขับเคลื่อนโดยคนในชุมชน มีระเบียบในการบริหารจัดการและการแบ่งปันผลประโยชน์ มีการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้ชาวบ้านได้รายได้เสริมจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน จึงทำให้หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานสนใจและเข้าไปสนับสนุนในเรื่องของการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานที่หลากหลายนั้น ในด้านหนึ่งทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ทั้งในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ชุมชน การพัฒนาบุคลากร และอื่นๆ ซึ่งทำให้ชุมชนมีการพัฒนาและเป็นที่รู้จักมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง การเข้ามาของหน่วยงานภาครัฐที่มาก เกินการรับของชุมชน ทำให้ความตั้งใจในการพัฒนาของรัฐสร้างความขัดแย้งขึ้นในชุมชน

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนสวรรค์บ้านนาในปัจจุบัน มีการเปลี่ยนไปจากในอดีต โดยเฉพาะในเรื่องของการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน กล่าวคือ ในปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนถูกบริหารจัดการและขับเคลื่อนโดยคนกลุ่มเดียว ก็คือประธานท่องเที่ยวโดยชุมชนสวรรค์บ้านนา ซึ่งเป็นผู้ประสานกับนักท่องเที่ยวหรือคนที่เข้ามาดูงาน และทำการดำเนินการเพียงคนเดียว ทั้งในเรื่องของที่พัก อาหาร กิจกรรม และวิทยากร ดังนั้น รายได้ที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกกระจายไปยังคนอื่นๆ ในชุมชน จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ทำให้ชาวบ้านที่เคยเข้าร่วมหรือเข้ามามีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ศูนย์เรียนรู้ที่มีในชุมชนที่เคยเป็นของคนในชุมชน เมื่อชาวบ้านไม่เข้าร่วม จึงทำให้ศูนย์เรียนรู้หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เคยรองรับนักท่องเที่ยวไม่มีอีกต่อไป จึงทำให้ประธานต้องไปนำเอากลุ่มคนจากชุมชนอื่นมาดำเนินกิจกรรมเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาแทน อีกทั้งในการคำนึงผลประโยชน์ในส่วนร่วม รายได้จากท่องเที่ยวไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน จากการที่ใช้ทรัพยากร ซึ่งเป็นทรัพยากรร่วมหรือของสาธารณะในชุมชนไปเพื่อการท่องเที่ยว เช่น อาคาร ห้องประชุม สถานที่ แต่กลับไม่ได้ปันผลประโยชน์มาเพื่อการพัฒนาในชุมชน จึงยิ่งตอกย้ำความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนโดยขาดการบริหารจัดการ

1.5 ผลกระทบของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนที่เกิดแก่ชุมชน

ผลกระทบทางบวก

ผลกระทบในด้านบวกที่เกิดขึ้นต่อชุมชนสวรรค์บ้านนาจากการท่องเที่ยว คือ ช่วยเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน จากการเปิดร้านอาหาร ที่พักโฮมสเตย์ วิทยากรฐานเรียนรู้ แต่ในด้านหนึ่งคือ รายได้ที่เกิดขึ้นอาจไม่ได้เกิดกับคนทุกคนในชุมชน นอกจากนี้ยังเกิดการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ของชุมชน เพราะเมื่อมีการท่องเที่ยวในชุมชนและทำให้ชุมชนมีชื่อเสียง ทำให้หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานเล็งเห็น และเข้ามาสนับสนุนในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในชุมชน

ผลกระทบทางลบ

ผลกระทบในด้านลบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนสวรรค์บ้านนาจากการท่องเที่ยว คือ ประเพณี และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อสนองธุรกิจท่องเที่ยว เพราะฐานเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน หลายๆ จุดที่ไม่ได้เป็นฐานเรียนรู้ที่เกิดจากกิจกรรมในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน แต่เป็นกิจกรรมที่ประดิษฐ์สร้างขึ้น หรือบางกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมในชีวิตประจำวันก็ถูกทำมาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อแสดงต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามา และเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชน ทำให้หลายๆ คนไม่เข้าร่วมในการเป็นจุดหรือศูนย์เรียนรู้ จึงทำให้จุดท่องเที่ยวที่เคยเป็นฐานเรียนรู้ในชุมชน ต้องมีการจัดเตรียมจากบุคคลภายนอก นอกจากนี้ ในภาพรวมของการท่องเที่ยวทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป รวมไปถึงระบบความสัมพันธ์ในชุมชน เพราะรายได้จากการท่องเที่ยวนั้นมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับโอกาสและผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นถึงการกระจุกตัวของรายได้ที่เกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางการเงินที่เหนือกว่า ยกตัวอย่างเช่น กรณีของชุมชนสวรรค์บ้านนาที่เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้หน่วยงานรัฐหลายหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนด้านองค์ความรู้โดยการอบรมและพาไปศึกษาดูงาน ซึ่งกลุ่มคนที่ไปก็จะเป็นกลุ่มเดิม เมื่อมีการไปอบรม สิ่งก็ตามมาคือเรื่องของเบี้ยเลี้ยงการอบรมที่ถูกหักจากหัวหน้าหรือผู้ที่เป็นคนประสานกับหน่วยงาน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนเนื่องจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น หรือแม้กระทั่งความขัดแย้งของกลุ่มอำนาจต่างๆ ในชุมชน ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

1.6 ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน/ปัจจัยที่เอื้อหรือมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวชุมชน

ทุนทางสังคมของชุมชนสวรรค์บ้านนาในอดีตมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) กล่าวคือ เป็นชุมชนที่คนในชุมชนมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมร่วมกัน ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อยู่กับพุทธศาสนา ประเพณี ที่ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดพฤติกรรมของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิถีปฏิบัติต่อกันดังกล่าวช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนให้มีการผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสนใจต่อความคิดเห็นของคนในชุมชนและไม่ประพฤติปฏิบัติแตกต่างไปจากธรรมเนียมประเพณีของชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายประการ โดยหนึ่งในนั้นคือ นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน หรือการกำหนดทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนของประเทศ เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและกระจายการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ชุมชน

ท้องถิ่น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการนโยบายดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพ
ทุนทางสังคมและความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนที่เปลี่ยนไป

จากในระยะเริ่มต้นที่ชุมชนยังคงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมที่ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงทาง
สังคม และความก้าวหน้าจะทำให้ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเปลี่ยนจากเชิงกลไกเป็น ความเป็น
ปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic Solidarity) แต่การตระหนักรู้ของครัวเรือนต่อความรู้สึกเป็นหนึ่ง
เดียวกันกับชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในชุมชนยังคงอยู่ โดยพิจารณาจากความตระหนัก
รู้ของคนในชุมชนถึงการที่มีสิ่งคล้ายกัน มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีความสามัคคีกัน
เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล ช่วยเหลือ แบ่งปันกัน รู้สึกเต็มใจในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม
มีความเห็นพ้องไปในทิศทางเดียวกันในด้านการท่องเที่ยว มีการให้ความช่วยเหลือและการแลกเปลี่ยน
ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลผ่านการปฏิสังสรรค์และการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
เพื่อให้เป้าหมายของชุมชนบรรลุผลสำเร็จในด้านการจัดการท่องเที่ยว แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป มิติ
ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนสวรรค์บ้านนาได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
จากการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของชุมชนสวรรค์บ้านนาในมิติต่างๆ มีดังนี้

5) มิติการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration)

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในมิติการบูรณาการทางวัฒนธรรมของ
ชุมชนสวรรค์บ้านนา โดยพิจารณาจากการประพุดติและปฏิบัติตามวัฒนธรรมชุมชน ความรู้สึกถึงการ
ดำรงอยู่ของวัฒนธรรมตามแบบแผนชีวิตปกติของชุมชน ความรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของ
ชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อมีการส่งเสริมนโยบาย
การท่องเที่ยวชุมชน และเมื่อชุมชนมีการตอบสนองต่อนโยบายและดำเนินการท่องเที่ยวขึ้น ทำให้
ชุมชนที่เคยอยู่กันเพียงแค่นักท่องเที่ยวในชุมชนต้องมีคนอื่นหรือนักท่องเที่ยวเข้ามาอยู่ในชุมชน ที่ถึงแม้จะ
เป็นการมาเพียงชั่วคราว แต่ก็สร้างการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนได้ แต่สำหรับ
ชุมชนสวรรค์บ้านนา เมื่อเกิดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน คนในชุมชนยังคงดำเนินตามแผนปกติของ
ชีวิต ตามอาชีพ และวิถีชีวิต แต่เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา จะต้องมีการเตรียมการเพื่อรองรับ
นักท่องเที่ยว ซึ่งหากตรงกับวันสำคัญทั้งทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนก็จะไม่รับ
นักท่องเที่ยว หรือรับนักท่องเที่ยวเฉพาะเมื่อกิจกรรมใดที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมได้เท่านั้น จึงทำ
ให้คนในชุมชนรู้สึกถึงว่าวัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนยังคงอยู่ แม้ว่าจะมีการจัดการท่องเที่ยวขึ้นใน
ชุมชน

6) มิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน (Normative Integration)

ในมิติการบูรณาการทางบรรทัดฐาน เมื่อพิจารณาถึงการปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือแบบ
แผนของชุมชนของคนในชุมชน การยอมรับและกระทำตามแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนกำหนด
ไว้ จะเห็นได้ว่าชุมชนสวรรค์บ้านนามีแบบแผนหรือระเบียบในการจัดการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ทั้งกฎ

กติการ่วมกันในกลุ่ม และระเบียบในการปันผลประโยชน์แก่สมาชิกและชุมชน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ระเบียบที่เคยกำหนดไว้ใช้กลับไม่ได้เป็นไปตามที่เคยกำหนด ผลประโยชน์ไม่ได้กระจายสู่สมาชิกและชุมชน แต่กลับเป็นไปเพื่อคนกลุ่มเดียวในชุมชน จึงทำให้เกิดความไม่พอใจของคนในชุมชน และไม่เข้าร่วมกิจกรรมใดๆ ของกลุ่มการท่องเที่ยว และมีความคิดเห็นในทางที่ไม่ดีต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

7) มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ (Functional integration)

มิติการบูรณาการทางการหน้าที่ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของครัวเรือนในชุมชน และการแลกเปลี่ยนการทำงานด้านการท่องเที่ยวตามหน้าที่ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการยอมรับและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ชุมชนสวรรค์บ้านนาเคยมีการแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ในเรื่องของการท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งในเรื่องของคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยว ตำแหน่งในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา อาหาร และของที่ระลึก ซึ่งสมาชิกกลุ่มรวมถึงสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ที่อาจไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มการท่องเที่ยวมีการแลกเปลี่ยนการทำงานตามหน้าที่ มีการพึ่งพิงกันตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน แต่เมื่อมีคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์หรือบทบาทหน้าที่ของตน มีการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือกลุ่มของตนจนมากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนในมิติการบูรณาการทางการหน้าที่ก็ลดน้อยลง คนในชุมชนหันตัวเองออกจากการท่องเที่ยวและไม่ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงทำให้การดำเนินการหรือการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นไปได้ยาก

8) มิติการบูรณาการทางการสื่อสาร (Communication Integration)

มิติการบูรณาการทางการสื่อสารของชุมชนสวรรค์บ้านนานั้น การมีการติดต่อกับบุคคลหรือกลุ่มอื่นๆ ของสมาชิกในครัวเรือนลดน้อยลง การติดสื่อสารไปมาหาสู่กันระหว่างครัวเรือนในชุมชนในเรื่องการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวน้อยมาจากสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนอันเนื่องมาจากการจัดการผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน

โดยสรุป ปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนของชุมชนสวรรค์บ้านนาจากการตระหนักรู้ของคนในชุมชนคือ ปัญหาด้านการบูรณาการทางบรรทัดฐาน และการบูรณาการทางการหน้าที่ กล่าวคือ ชุมชนมีปัญหาในการบริหารจัดการ และการปันผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวในชุมชน มีผู้ที่เป็นหลักในการประสานงานและบริหารจัดการทั้งหมดโดยไม่มีการกระจายหรือแบ่งปันผลประโยชน์แก่ชุมชนที่ชัดเจน ซึ่งในความเป็นจริง ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้นำคนใหม่เข้ามาจัดการและวางกฎระเบียบควบคุม โดยได้มีการกำหนดระเบียบในการปันผลประโยชน์ไว้ว่า ในการรับนักท่องเที่ยวแต่ละครั้ง กลุ่มการท่องเที่ยวจะต้องแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับชุมชนเป็นรายได้ส่วนกลางของชุมชน 500 บาท/ครั้ง แต่บางครั้งก็ไม่ได้ให้ แต่เป็นการให้ประโยชน์แก่พวกพ้อง ทำให้คนในชุมชนไม่พอใจและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

นอกจากนี้ เมื่อมีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการพัฒนาทั้งโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว และบุคลากรทางการท่องเที่ยว มีการอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ แต่เกิดประเด็นการขัดแย้งในเรื่องของการหักหัวคิว หรือหักเงินจากการไปอบรมของผู้นำหรือผู้ที่เป็นหลักในการประสานงาน อีกทั้งในด้านที่พัก ปัจจุบันบ้านที่เป็นโฮมสเตย์และจุดที่เป็นศูนย์รวมในการรับแขกหรือนักท่องเที่ยวได้ถูกเจ้าของ ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นท่องเที่ยวชุมชนร่วมกับผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวคนปัจจุบันไล้ให้ออกจากพื้นที่ เนื่องจากมีปัญหาในการปันผลประโยชน์

นอกจากนี้ กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเปลี่ยนไป เมื่อมีปัญหาในเรื่องของการปันผลประโยชน์และคนในชุมชนไม่พอใจและไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เคยเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่มาจากวิชีวิต ไม่ได้มีการปรุงแต่งหรือสร้างขึ้น แต่ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวกำหนดว่าหากบางกลุ่มในชุมชนไม่จัดแสดงสินค้าเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ก็จะไม่ได้รับค่าจ้าง ทำให้คนในชุมชนไม่พอใจและไม่เข้าร่วมกิจกรรม จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนกลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำมาจากภายนอก มีการไปนำเอาศูนย์เรียนรู้อาชีพต่างๆ จากหมู่บ้านอื่นมาจัดแสดงแทนเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน

ในด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก งบประมาณต่างๆ ที่ได้รับมา เช่น งบประมาณในการจัดซื้อจักรยาน มีการนำไปใช้ประโยชน์ส่วนตน คือ มีการนำไปไว้ที่บ้านตนเอง และเก็บค่าเช่าจากนักท่องเที่ยว ไม่ได้นำไปแบ่งปันให้กับสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน หรือเป็นส่วนกลางของชุมชน จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวชุมชน และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชนสวรรค์บ้านนา ได้แก่ 1) ผู้นำ เมื่อผู้นำที่ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในชุมชนมีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงกฎระเบียบและชุมชน จึงทำให้เกิดการไม่พอใจของสมาชิกในชุมชน และทำให้การยอมรับในตัวผู้นำลดลง ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติตามและการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชน 2) การได้รับงบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน แต่งบประมาณที่ได้กลับไปกระจุกอยู่กับกลุ่มคนกลุ่มเดียวในชุมชน ไม่ได้ถูกกระจายเพื่อประโยชน์ในชุมชนภาพรวม จึงทำให้เกิดความไม่พอใจกันของคนในชุมชน และความขัดแย้งตามมา 3) รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวที่ไม่ชัดเจน จากที่เคยเป็นกลุ่มที่มีกฎระเบียบชัดเจนร่วมกัน กลับกลายเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพียงกลุ่มเดียว 4) ความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนในภาพรวมมีความเข้มแข็งลดลงจากอดีต สมาชิกในชุมชนไม่ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอีกต่อไป ขาดการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชน ระเบียบที่มีไม่ได้ถูกยอมรับ เนื่องจากปัญหาเรื่องผลประโยชน์และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว อีกทั้งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวยังไม่ได้ถูกแบ่งปันไปเพื่อการพัฒนาชุมชน 5) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชน

ที่ลดลง สมาชิกในชุมชนไม่ยอมรับหัวหน้ากลุ่มท่องเที่ยว จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมและไม่ช่วยเหลือกิจกรรมการท่องเที่ยว และ 6) การมีรายได้จากการท่องเที่ยว ที่เกิดกับคนกลุ่มเดียว ไม่ได้เกิดการกระจายรายได้แก่สมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ที่ปัญหาสำคัญ คือ รายได้ที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกจัดสรรหรือปันผลประโยชน์แก่ชุมชนตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่เคยกำหนดไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการ และส่งผลต่อความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวจรรยา โกเมนต์
เกิดเมื่อ	11 มิถุนายน 2532
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ปี 2553) เกียรตินิยมอันดับ 1 รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ปี 2562) รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารองค์การภาครัฐและเอกชน วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ (ปี 2557) ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2557 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้รับทุนการศึกษาระดับปริญญาเอก ประจำปี 2559-2561 จากวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ประวัติการทำงาน	ผู้ช่วยวิจัย ปี พ.ศ. 2555-2562